

NOWATORSKIE PRZYKŁADY EWALUACJI I KRYTERIA OCENIANIA

SKRYPT DLA
NAUCZYCIELA

Poznań 2013

ISBN 978-83-929830-3-3

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPOJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Produkt wykonany w ramach i w celu realizacji projektu
„Innowacyjne metody kształcenia przedsiębiorczości w szkołach ponadgimnazjalnych”
dofinansowanego ze źródeł Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki
realizowanego przez Poznański Akademicki Inkubator Przedsiębiorczości.

OPRACOWANIE MERYTORYCZNE: „NAUKOMP” JUSTYNA WIŚNIEWSKA

POZNAŃ 2013

Nowatorskie przykłady ewaluacji

i kryteria oceniania

Skrypt dla nauczyciela

Spis treści

Wstęp	5
Rozdział 1. Czym jest ewaluacja?	7
Rozdział 2. Rodzaje ewaluacji	9
Rozdział 3. Proces ewaluacji	12
Rozdział 4. Oczekiwania wobec ewaluacji	15
Rozdział 5. Przygotowanie planu ewaluacji programu nauczania przedsiębiorczości	19
Rozdział 6. Ocenianie	20
Ocenianie kształtujące	23
Rozdział 7. Opis metod oceniania osiągnięć ucznia	30
Kryteria oceniania	31
Przedsiębiorczość	33
Języki obce – angielski i niemiecki	40
Rozdział 8. Proponowane narzędzia ewaluacji	45
Ankiety, testy, karty samooceny – kiedy?, jak?, co?	46
Faza początkowa zajęć	46
Faza realizacyjna zajęć	56
Faza podsumowująca zajęcia	58
Oczekiwane osiągnięcia uczniów i zadania sprawdzające. Podstawa programowa „Podstawy przedsiębiorczości”	65
Dział I Człowiek przedsiębiorczy	65
Dział II Rynek – cechy i funkcje	73
Dział III Instytucje rynkowe	80
Dział IV Państwo i gospodarka	87
Dział V Przedsiębiorstwo	96
Dział VI Rynek pracy	103
Odpowiedzi ustne z działu „Rynek pracy”	109
Oczekiwane osiągnięcia uczniów i zadania sprawdzające „Język angielski w przedsiębiorczości”	111
Oczekiwane osiągnięcia uczniów i zadania sprawdzające „Język niemiecki w przedsiębiorczości”	117
Ewaluacja a gra internetowa z przedsiębiorczości	124
Test wejścia/wyjścia z przedsiębiorczości	125

Rozdział 9. Praca z uczniem zdolnym na lekcjach przedsiębiorczości	130
Strategie i metody nauczania podstaw przedsiębiorczości w pracy z uczniem zdolnym	133
Dział I Człowiek przedsiębiorczy	133
Dział II Rynek – cechy i funkcje	136
Dział III Instytucje rynkowe	141
Dział IV Państwo, gospodarka	144
Dział V Przedsiębiorstwo	148
Dział VI Rynek pracy	151
Strategie i metody nauczania języków obcych w przedsiębiorczości w pracy z uczniem zdolnym	155
Język angielski	155
Język niemiecki	155
Rozdział 10. Ewaluacja nowoczesna technologicznie	156
Programy komputerowe do zadań ćwiczeniowo-sprawdzających	156
Elektroniczne ankiety i testy	157
Kreatory online	157
Programy komputerowe	158
Interaktywne systemy testowania	159
Portale edukacyjne	159
Platforma e-learningowa	161
Bibliografia	163

Wstęp

Ewaluacja prowadzona podczas realizacji programu nauczania przedsiębiorczości w ramach unijnego projektu Poznańskiego Akademickiego Inkubatora Przedsiębiorczości „Innowacyjne metody kształcenia przedsiębiorczości w szkołach ponadgimnazjalnych” ma za zadanie zbadanie, czy zrealizowane treści, a w efekcie nabyta przez uczniów wiedza i umiejętności, przyczyniają się do osiągnięcia rezultatów zdefiniowanych w zaproponowanym do realizacji innowacyjnym programie nauczania i podstawie programowej podstaw przedsiębiorczości oraz języków obcych – angielskiego i niemieckiego w przedsiębiorczości. Do zadań ewaluacji należy ponadto przeanalizowanie czy i w jakim stopniu osiągnięte rezultaty przyczyniają się do osiągnięcia założonych celów i na ile ich osiągnięcie będzie trwałe.

Bardzo ważnym aspektem pracy nauczyciela jest dobór metod i form pracy do potrzeb i oczekiwań uczniów. Z obserwacji wynika, że każdy człowiek uczy się w inny sposób. Professor Howard Gardner zidentyfikował osiem rodzajów inteligencji¹ (umiejętności uczenia się). Są to: inteligencja językowa, logiczno-matematyczna, muzyczna, przestrzenna, kinestetyczna, intrapersonalna, intrapersonalna oraz przyrodnicza. Większość ludzi ma rozwinięte różne typy inteligencji. Poziom, do jakiego dana inteligencja rozwinię się u danej osoby – inteligencja dominująca/wspomagająca – jest w dużym stopniu zależny od edukacji oraz kultury, w której wychowała się dana osoba. Teoria wielorakich inteligencji² sugeruje, że nauczyciele powinni prezentować lekcje w różnorodny sposób, przy użyciu różnych technik, metod i form pracy. Realizując zaproponowany innowacyjny program nauczania przedsiębiorczości, nauczyciele decydują się nie tylko na przekazanie uczniom określonej wiedzy merytorycznej, lecz także na przekazanie jej w sposób atrakcyjny dla ucznia. Zatem ewaluacja programu nauczania przedsiębiorczości, a tym samym zaproponowanych do realizacji scenariuszy zajęć, będzie uwzględniała następujące zagadnienia:

- Czy program/scenariusze zajęć osiągają założone cele edukacyjne?
- Czy program/scenariusze zajęć są przydatne, adekwatne do realizowanych zagadnień zawartych w podstawie programowej?
- Czy program/scenariusze zajęć spełniają oczekiwania uczniów?
- Czy program/scenariusze zajęć spełniają oczekiwania nauczyciela?
- Czy program/scenariusze zajęć umożliwiają rozwój ucznia?

Proponuje się, żeby ewaluacja treści nauczania w ramach zaproponowanego programu nauczania przedsiębiorczości miała charakter okresowy (po zakończonej lekcji, dziale) oraz podsumowujący (na koniec semestru, roku szkolnego). W pierwszej fazie ewaluacji – faza początkowa zajęć – przez nauczycieli realizujących program rozpoznane zostaną wiedza i umiejętności uczniów rozpoczynających realizację zajęć z przedsiębiorczości (KIW – Kwestionariusz Inteligencji Wielorakich, ankiety na wejście, test wejścia). Wyniki diagnozy płynące z ankiet i kwestionariusza staną się punktem odniesienia dla ocen efektywności i skuteczności podejmowanych działań w ewaluacji okresowej i końcowej. Na każdej lekcji powinna być przeprowadzona krótka ewaluacja, która pozwoli dostrzec oraz uświadomić uczniom i nauczycielowi, czy sposób realizacji zajęć i dobór metod nauczania przyczyniają się do osiągnięcia założonych celów lekcji. Po każdym dziale tematycznym proponuje się realizację zadań sprawdzających wiedzę i umiejętności uczniów z obszaru przedsiębiorczości. Wraz z końcem semestru nauczyciel otrzymuje do dyspozycji ankiety ukierunkowane na samoocenę uczniów oraz ocenę warsztatu pracy nauczyciela. Na zakończenie realizacji programu nauczania z przedsiębiorczości nauczyciel przeprowadzi ewaluację końcową, podsumuje realizację całości zajęć oraz osiągnięte cele wdrożonego innowacyjnego programu.

¹ H. Gardner: Inteligencje wielorakie. Teoria w praktyce., Media Rodzina, Poznań 2002.

² H. Gardner: Inteligencje wielorakie. Nowe horyzonty w teorii i praktyce, Warszawa 2009.

Rozdział 1. Czym jest ewaluacja?

Zarówno samo pojęcie ewaluacji, jak i praktyka działań w tym obszarze mają bardzo długą, już ponadstuletnią, tradycję studiów i badań. Istnieje ogromna liczba publikacji obejmujących teorię ewaluacji, jej metodologię oraz szczegółowy opis „dobrych praktyk” w tej dziedzinie. Niestety niewiele jest publikacji w języku polskim („Autoewaluacja w szkole”, E. Tołwińska-Królikowska (red.), Warszawa 2003, Wydawnictwa CODN; „Miejsce ewaluacji w procesie kształcenia”, A. Brzezińska, w: „Ewaluacja procesu kształcenia w szkole wyższej”, A. Brzezińska, J. Brzeziński (red.), Poznań 2000; „Ewaluacja w edukacji: koncepcje, metody, perspektywy”, B. Niemierko, M. K. Szmigel (red.), Kraków 2011).

Samo słowo „ewaluacja” jest terminem zaczerpniętym z języka angielskiego i oznacza zbieranie, analizę i interpretację danych związanych z oceną efektywności przedsięwzięć edukacyjnych. Przez wiele lat publikacje pedagogiczne tłumaczyły to słowo jako „kontrolę i ocenę” rozumiejąc do tego co pod tym pojęciem rozumiemy dzisiaj. Ewaluacja polega na wszechstronnej analitycznej ocenie procesu planowania, tworzenia programu, przebiegu i efektów wszelkich działań i przedsięwzięć podejmowanych w placówkach oświatowych, porównaniu nakładów i zamierzeń z końcowymi rezultatami i poniesionymi kosztami (można więc dokonać ewaluacji np. programu, pracy szkoły, nauczania, pracy nauczyciela, jednostki lekcyjnej itp., itd.).

Ewaluacja łączy się więc z ocenianiem, ale od tradycyjnego oceniania znacząco się różni. W tradycyjnym ocenianiu dążono do jednoznacznego wartościowania (program jest zły, słaby, dobry, bardzo dobry; uczeń wykonał pracę źle, słabo, dobrze, bardzo dobrze itd.). Nadrzędnym celem współcześnie rozumianej ewaluacji jest prowadzenie badań jakościowych, pozwalających wspierać rozwój i dokonywać zmian, co jest nieodłącznym elementem procesu zarządzania jakością³.

Ewaluacja w edukacji jest rozumiana jako zbieranie informacji o warunkach, przebiegu i wynikach działania edukacyjnego, dokonywane w celu oceny wartości tego działania i uzasadnienia dotyczących go decyzji⁴. H. Mizerek w swojej definicji ewaluacji podaje, że: „Ewaluacja jest to systematyczny proces obejmujący zbieranie informacji oraz zdawanie relacji (w postaci raportu) z tego, jak się rzeczy mają, z intencją dostarczenia danych ułatwiających podejmowanie decyzji”⁵. Światowy autorytet w dziedzinie ewaluacji edukacyjnej – Helen Simons – definiuje autoewaluację, jako proces „gromadzenia i komunikowania informacji ułatwiających podejmowanie decyzji, ustalanie wartości działań oraz ustanawianie publicznego zaufania do szkoły”⁶. Zdaniem H. Simons kluczowe znaczenie w ustalaniu jej istoty mają takie terminy, jak: „jawność”, „wartość”, „komunikacja” i „cel”. Pojęcie jakie użyła Helen Simons mówiąc o ewaluacji jako o zaproszeniu do rozwoju jest równie istotne, gdyż odróżnia się od takich pojęć jak „wzrost”, „efektywność”, „skuteczność”, a nawet „adekwatność”.

E. Potulicka podkreśla, że samo znaczenie słowa „ewaluacja” zmieniało się w czasie – zmienił się zarówno termin, jak i prowadzone pod jego szyldem działania⁷. Systematyzując swoje rozważania, wyodrębniła cztery generacje ewaluacji. Pierwsza, tzw. „generacja pomiaru”, rozpoczyna się na początku XX wieku, kiedy o jakości pracy nauczyciela orzekano na podstawie pomiaru osiągnięć szkolnych uczniów. Wtedy to po raz pierwszy Taylor użył terminu „ewaluacja edukacyjna”, zwracając uwagę na proces określenia, „do jakiego stopnia zadania oświatowe zostały zrealizowane”, i zaproponował prowadzenie ewaluacji dwu-

³ A. Jurewicz: Ewaluacja, <http://w3.man.torun.pl>.

⁴ B. Niemierko: Diagnostyka edukacyjna. Podręcznik akademicki., Warszawa 2009.

⁵ H. Mizerek: Efektywna autoewaluacja w szkole. Od czego zacząć?, <http://www.kuratorium.waw.pl/files/f-644-2-ewaluacja.pdf>.

⁶ H. Simons: Samoewaluacja szkoły, (w:) Ewaluacja w szkole. Wybór tekstów, H. Mizerek red. Olsztyn 1997.

⁷ E. Potulicka: Ewaluacja jakości pracy nauczyciela – ewaluacja celów, funkcji i form, (w:) Ewaluacja jakości pracy nauczyciela, R. Cierniewska (red.), Bydgoszcz 2003.

torowo – przez zewnętrznych specjalistów oraz samych nauczycieli⁸. Druga generacja ewaluacji była ruchem na rzecz doskonalenia programów kształcenia i narodziła się w Wielkiej Brytanii. Jej głównym zadaniem było „sprawdzenie, jakie są efekty danego programu, jakie zmiany powoduje on u uczniów”, a autorami programów byli sami nauczyciele⁹. Trzecią generacją ewaluacji była ewaluacja wyjaśniająca oraz „wolna od celów”. Twórcy tej ewaluacji podkreślali konieczność bezstronnego i bezząłozeniowego podejścia ewaluatora oraz analizę potrzeb konsumentów usług pedagogicznych¹⁰. Czwarta generacja jest wyjściem poza czysto badawcze rozumienie procedur ewaluacyjnych, co znakomicie poszerza jej funkcje i zmienia rolę ewaluatora – staje się on nie kontrolerem, lecz współpracownikiem, kluczową postacią działającą na rzecz podnoszenia jakości edukacji, pośrednikiem pomiędzy różnymi grupami zainteresowanymi pracą nauczyciela¹¹.

Ponadto E. Potulicka zwraca uwagę na to, że najważniejsza w edukacji jest ewaluacja uczestnicząca, samoewaluacja, ponieważ to ona wpływa na rozwój szkoły¹². W związku z tym w procesie ewaluacji edukacji szkolnej najwyższą edukacyjną wartość mają:

- » samoewaluacja nauczyciela będąca podstawą do ewentualnej transformacji własnej praktyki i pracy szkoły,
- » ewaluacja bezstronna i bezząłozeniowa,
- » ewaluacja uwzględniająca cele konsumentów edukacji,
- » ewaluacja dotycząca efektów programu nauczania i służąca jego doskonaleniu¹³.

A zatem podsumowując: gdy mówi się o ewaluacji, należy uwzględnić następujące działania:

- ✓ zebranie informacji o osiągniętych lub przewidywanych wynikach oraz warunkach, w jakich te wyniki uzyskano,
- ✓ ich analizę,
- ✓ ocenę zebranych i przeanalizowanych informacji,
- ✓ wyciągnięcie wniosków i podjęcie decyzji dotyczących poprawy wyników¹⁴.

⁸ U. Opłocka: Ewaluacja pracy nauczyciela a ocenianie kształtujące, (w:) Ewaluacja w edukacji: koncepcje, metody, perspektywy, B. Niemierko, M. K. Szmigel (red.), Kraków 2011.

^{9, 10, 11} Tamże.

¹² E. Potulicka: Ewaluacja jakości pracy nauczyciela – ewaluacja celów, funkcji i form, (w:) Ewaluacja jakości pracy nauczyciela, red. R. Cierniewska, Bydgoszcz 2003.

¹³ U. Opłocka: Ewaluacja pracy nauczyciela a ocenianie kształtujące, (w:) Ewaluacja w edukacji: koncepcje, metody, perspektywy, B. Niemierko, M. K. Szmigel (red.), Kraków 2011.

¹⁴ D. Elsner, K. Knafel: Jak organizować WDN?, MENTOR, Chorzów 2000.

Rozdział 2. Rodzaje ewaluacji

Hilary Radnor w książce „Ewaluacja”¹⁵ podkreśla, że traktowanie ewaluacji jedynie jako porównania założonych celów z efektami działań jest właściwe, ale nieco ogranicza to pojęcie. Dlatego Radnor wskazuje trzy formy ewaluacji.

Profesjonalny monitoring – odnosi się do stopnia zadowolenia uczestników działań. Przy tym rodzaju ewaluacji zbiera się informacje na temat tego, jak uczniowie (uczestnicy) odbierają poszczególne aspekty warsztatu, kursu czy działań nauczycielskich.

Profesjonalny przegląd – sięga dalej niż profesjonalny monitoring, gdyż dostarcza informacji dotyczących wpływu kursu, warsztatu czy działań nauczycielskich na uczestników. Zadawane pytania dotyczyć będą tego, jaki jest realny wpływ procesu nauczania na uczestników, na ile okazuje się użyteczny, czy udało się osiągnąć zakładane cele, czy pojawiają się jakies niezaplanowane efekty uczenia się.

Ewaluacja zbiorcza (strategiczna) – zbiera informacje dotyczące jakości zajęć. Ten najwyższy poziom ewaluacji wiąże się z tym, że „szkoła patrzy na swoje poczynania z perspektywy krytycznej, w tym sensie, że nie boi się poddawać krytyce podstawowych założeń praktyki szkolnej i stawiać sobie zasadniczych pytań. (...) Nauczyciele uczą się poprzez ewaluację. Wyraża się tu opinie innych, zarówno nauczycieli, jak i uczniów. Takie systematyczne dzielenie się opiniami tworzy dobrą bazę informacyjną, dzięki czemu możemy się nawzajem od siebie uczyć.”¹⁶

Inny podział rodzajów ewaluacji prezentują Danuta Elsner i Krystyna Knafel¹⁷:

EWALUACJA			
podczas procesu (działań)		po zakończeniu procesu (działań)	
monitoring	częstkowa (formatywna)	końcowa - bieżąca (sumatywna)	końcowa - odroczone
Bieżące gromadzenie informacji o przebiegu procesu, analiza zebranych informacji, wydawanie sądu wartościującego i podjęcie decyzji korygujących jego przebieg lub nie.	Prowadzona w trakcie działań (realizacji projektu, itp.), przyczynia się do wprowadzenia na bieżąco zmian i modyfikowania programu.	Dokonywana na zakończenie działań (projektu, realizacji programu itp.).	Dotyczy zbiorczego podsumowania efektów działań (programu szkolenia, itp.), ale jest dokonywana po pewnym czasie.

W realiach szkoły monitoring pozwala nauczycielom dokonać bieżącej oceny realizowania zadań, sprawdzania, czy terminy są dotrzymywane itd. Natomiast ewaluacja częstkowa, prowadzona podczas realizacji programów, umożliwi nauczycielom wprowadzenie korekt, jeśli stwierdzą, że nie wszystkie cele udaje się im osiągnąć. Ewaluacja końcowa (bieżąca), przeprowadzana na zakończenie realizacji, będzie zależeć od tego, co nauczyciel chce zbadać. Jeśli badaniu poddamy tylko stopień zadowolenia uczestników, to może on wypaść zbyt optymistycznie. Jeśli jednak przygotowujemy narzędzia badające faktyczne efekty realizowania programu, jak np. badanie wyników nauczania, to zebrane informacje pozwolą nauczycielowi ocenić zmianę, jaka zaszła w uczestnikach, i wyciągnąć wnioski na przyszłość.

^{15, 16} H. Radnor: Ewaluacja, Wydawnictwo Finansowane z Funduszy Programu PHARE Unii Europejskiej – Program TERM-IAE.

¹⁷ D. Elsner, K. Knafel: Jak organizować WDN?, MENTOR, Chorzów 2000.

Ponadto można zwrócić uwagę na jeszcze inne podziały – rodzaje ewaluacji.

Ewaluacja formatywna i konkluzywna – odnoszą się do podobnych treści, jak ewaluacja rezultatów i przebiegu działań. Ewaluacja formatywna ma pomóc w realizacji działań, zaś ewaluacja konkluzywna koncentruje się na ocenie rezultatów i skutków działań (programu).

Ewaluacja wewnętrzna prowadzona jest przez osoby zaangażowane w działania, zawiera się niejako w ich strukturze. Natomiast **ewaluacja zewnętrzna** prowadzona jest przez instytucje i osoby zewnętrzne wobec podejmowanych działań.

Ewaluacja kształtująca: wielu praktyków (szkoleniowców) zwraca uwagę na fakt, iż już na etapie projektowania działań edukacyjnych (np. programów szkoleń, nauczania itp.) dokonuje się swoista ewaluacja, która decyduje o ostatecznym kształcie programu (szkolenia czy nauczania). Opiera się ona na badaniu potrzeb i oczekiwań potencjalnych uczestników, stosunku potrzeb do celów, a następnie ocenie spójności programu: stosunku treści, organizacji i metod szkolenia do założonych celów. Ten rodzaj ewaluacji bywa nazywany ewaluacją kształtującą, gdyż wpływa ona na kształt programu szkolenia, nauczania czy jakiegokolwiek innego procesu.

Ze względu na realizowane cele oceniania rozróżnia się ewaluację: **diagnostyczną** (wstępną, na wejściu), **formatywną** (w trakcie, kształtującą, ukierunkowującą), **sumatywną** (na wyjściu, sumującą, sumaryczną, podsumowującą, atestującą, poświadczającą, zbiorczą).

Z kolei L. Korporowicz¹⁸ podkreśla, że obecnie w Polsce występują dwa modele ewaluacji:

1. **model technokratyczny,**
2. **model rozwojowy.**

Konkurujące, aczkolwiek uzupełniające się modele ewaluacji eksponują następujące cechy:

Model technokratyczny	Model rozwojowy
nastawienie na	
uprawomocnienie	zmianę
krytykę	procesy uczenia się
opis	rozumienie
dyscyplinowanie	wspieranie
kontrolę	autorefleksję

Po przystąpieniu Polski do Unii Europejskiej pojawiły się obligatoryjne wymogi badań ewaluacyjnych we wszystkich realizowanych w naszym kraju programach finansowanych ze środków strukturalnych. W praktyce dominuje model technokratyczny, określany w naszym kraju także „unijnym”. Współczesna ewaluacja postrzegana jest jako rodzaj badań społecznych, dlatego szczególne znaczenie ma proces pozyskiwania wiedzy, która z kolei jest podstawą do formułowania sądów na temat wartości podejmowanych działań. Wiedza dostarczana przez badanie ewaluacyjne powinna odnosić się do efektów działania i/lub opisywać jego przebieg¹⁹. W sytuacji, kiedy interesują nas efekty działania, ewaluacja przyjmuje formę ewaluacji konkluzywnej.

Różne rodzaje ewaluacji krzyżują się i nakładają na siebie. Ważne jest, abyśmy prowadząc ewaluację, zdawali sobie sprawę z tego, czemu ona tak naprawdę ma służyć, i starali się przeprowadzić ją zawsze w czterech etapach:

¹⁸ L. Korporowicz: Zmienne losy polskiej ewaluacji, (w:) Ewaluacja w edukacji: koncepcje, metody, perspektywy, B. Niemiernko, M. K. Szmigel (red.), Kraków 2011.

¹⁹ H. Mizerak: Tam, gdzie kończą się zakłęcia, a zaczyna się ewaluacja, (w:) Ewaluacja w edukacji: koncepcje, metody, perspektywy, B. Niemiernko, M. K. Szmigel (red.), Kraków 2011.

I ETAP Pytania.

II ETAP Informacje.

III ETAP Wnioski.

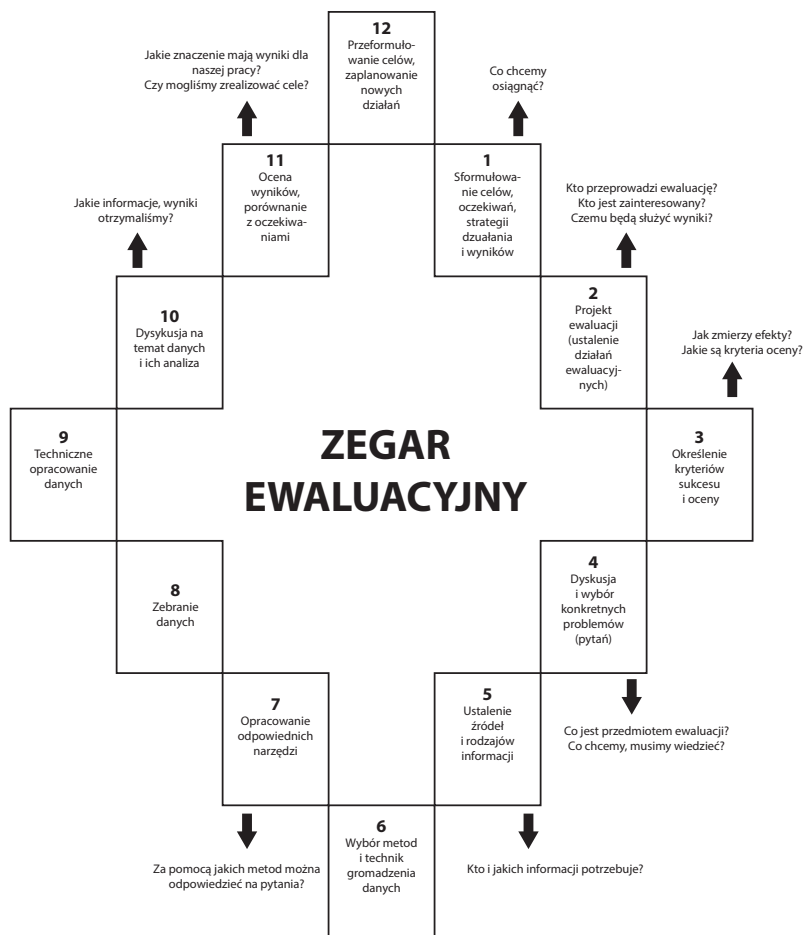
IV ETAP Określenie zaleceń.

Zadaniem ewaluacji jest dostarczenie informacji nie tylko o tym, czy i w jakim stopniu zostały osiągnięte cele, lecz także w jaki sposób udało się to zrobić, a w przypadku porażki – dlaczego nie powiodło się zrealizowanie celów. Ewaluacja powinna nie tylko ustalić stopień osiągnięcia tych celów, lecz także określić zakres oddziaływania programu i wskazać czynniki sprzyjające oddziaływaniu i hamujące je. Ewaluacja powinna więc być nastawiona na wyjaśnienie, a nie wyłącznie na pomiar wyników.

Rozdział 3. Proces ewaluacji

Przeprowadzenie ewaluacji jest postrzegane jako złożone i dość skomplikowane działanie. Można wykorzystać dwa narzędzia, które pozwolą uporządkować i usystematyzować ten proces. Pierwsze z nich to **zegar ewaluacyjny**²⁰:

Natomiast drugie z narzędzi to **lista sprawdzająca** stosowana do przeprowadzenia ewaluacji²¹:

1. Jaki jest cel ewaluacji?
2. Czemu ma ona służyć?
3. Kto jest nią zainteresowany?
4. Co będzie przedmiotem ewaluacji?
5. Kto będzie ją przeprowadzać?
6. Jakie informacje będą zgromadzone?
7. Jakimi metodami?

²⁰ K. Knafel, E. Żłobecki, WDN: Program Nowa Szkoła, materiały szkoleniowe dla rad pedagogicznych, CODN, Warszawa 1999.

²¹ D. Elsner, K. Knafel: Jak organizować WDN?, MENTOR, Chorzów 2000.

8. Kiedy ewaluacja zostanie przeprowadzona?
9. Gdzie zostanie przeprowadzona?
10. Ile przeznaczymy na nią czasu?
11. Jak zostaną opracowane wyniki?
12. W jakiej formie zostaną przedstawione?
13. Komu zostaną przedstawione?
14. Jak zostaną wykorzystane wyniki ewaluacji?

W związku z tym, że ewaluacja jest związana z badaniem jakości działań, do jej prowadzenia będą służyć te same, metody i narzędzia co do badania jakości. Do zbierania informacji można więc wykorzystać²²:

Metoda	Narzędzie
badanie kwestionariuszowe	ankieta
wywiad	kwestionariusz wywiadu
obserwacja	arkusz obserwacji, arkusz hospitacji diagnozującej
pomiar dydaktyczny	test (różne odmiany)
analiza dokumentacji	dyspozycje do analizy dokumentacji w formie pytań, punktów, na co zwrócić uwagę
grupa fokusowa (zaprojektowana dyskusja prowadzona przez określoną osobę wg określonego scenariusza)	scenariusz dyskusji

Główne źródła pozyskiwania informacji to między innymi²³:

1. Ludzie

- uczniowie,
- rodzice,
- nauczyciele,
- dyrektor placówki,
- inni pracownicy placówki.

2. Dokumentacja

- dzienniki lekcyjne,
- arkusze ocen,
- sprawozdania itd.

Planowanie działań ewaluacyjnych możemy wykonać zgodnie z **cyklem Deminga** – schematem ilustrującym podstawową zasadę ciągłego ulepszania (ciągłego doskonalenia), stworzonym przez Williama Edwardsa Deminga.

Cykl Deminga składa się z działań następujących po sobie w porządku logicznym:

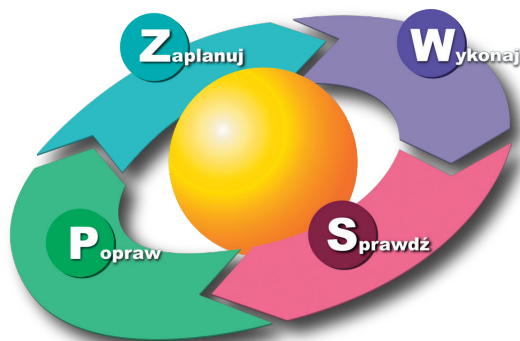
ZAPLANUJ: Zaplanuj lepszy sposób działania, lepszą metodę.

WYKONAJ: Zrealizuj plan na próbę.

SPRAWDŹ: Zbadaj, czy nowy sposób działania rzeczywiście przynosi lepsze rezultaty.

POPRAW: Jeśli nowy sposób działania przynosi lepsze rezultaty, uznaj go za normę (obowiązującą procedurę), zestandardyzuj i monitoruj jego stosowanie.

^{22, 23} D. Elsner, K. Knafel: Jak organizować WDN?, MENTOR, Chorzów 2000.

24

Ewaluacja w edukacji może służyć również do badania programów profilaktycznych, programów wychowawczych, systemu oceniania czy też różnych innych działań podejmowanych w szkole. Zastosowanie ewaluacji służy wtedy:

- ✓ identyfikacji słabych i mocnych stron procesu, przedsięwzięcia,
- ✓ wskazywaniu kierunków rozwoju,
- ✓ poprawianiu błędów,
- ✓ oszacowaniu możliwości i ograniczeń,
- ✓ uzyskaniu wsparcia z zewnątrz.

²⁴ http://pl.wikipedia.org/wiki/Cykl_Deminga

Rozdział 4. Oczekiwania wobec ewaluacji

Powszechnie przyjmuje się, że ewaluacją w edukacji oraz jej rezultatami są zainteresowani przede wszystkim uczniowie, nauczyciele i rodzice czy też opiekunowie uczniów podlegających działaniom ewaluacyjnym. Okazuje się jednak, że tych grup uczestników i odbiorców ewaluacji może być więcej. Różne grupy społeczne formułują swoje różnorodne oczekiwania wobec ewaluacji szkolnej. Oto najważniejsi „udziałowcy” tego procesu:

I grupa:

- uczniowie,
- nauczyciele,
- rodzice.

II grupa:

- nadzór pedagogiczny,
- szkoły wyższych szczebli,
- administracja lokalna,
- działacze, doradcy, teoretycy w dziedzinie ewaluacji.

III grupa:

- ekonomiści,
- politycy²⁵.

Każda z tych grup inaczej postrzega potrzebę działań ewaluacyjnych i dlatego oczekiwania i poziom realizacji oczekiwań są różne. Warto przyjrzeć się, jakie oczekiwania są najczęściej formułowane przez poszczególne grupy, a jakie są doświadczenia w zakresie poziomu ich realizacji.

Oczekiwania wobec ewaluacji I grupy uczestników ewaluacji i ocena poziomu spełnienia tych oczekiwań ²⁶		
Uczestnicy ewaluacji	Oczekiwania	Poziom realizacji
UCZNIOWIE	<ul style="list-style-type: none"> ○ oceny powinny być „sprawiedliwe” (zgodne z posiadaną wiedzą) ○ oceny powinny motywować do nauki ○ kryteria oceny mają być przejrzyste i zrozumiałe ○ oczekuje się od nauczyciela obiektywizmu 	<ul style="list-style-type: none"> ○ kryteria oceny nie zawsze są jasne dla uczniów ○ nauczyciele kierują się subiektywną oceną, uwzględniającą nie tylko wiedzę i umiejętności ucznia, ale także ogólną opinię o uczniu ○ forma komunikowania ocen często obniża motywację do dalszej nauki

^{25, 26} M. Czeropska: Ewaluacja w edukacji – oczekiwania i poziom ich spełnienia, (w:) Ewaluacja w edukacji: koncepcje, metody, perspektywy, B. Niemierko, M. K. Szmigel (red.), Kraków 2011.

NAUCZYCIELE	<ul style="list-style-type: none"> o oceny powinny określać poziom wiedzy ucznia o mają zachęcać do systematycznej nauki o oceny są odzwierciedleniem poziomu pracy dydaktycznej nauczyciela	<ul style="list-style-type: none"> o uczniowie „grają” ocenami, często chcą „zdobyć” ocenę przy minimalnym nakładzie pracy o uzyskiwane oceny nie zawsze gwarantują rozwój motywacji do nauki o brak motywacji uczniów uniemożliwia właściwą ocenę pracy nauczyciela
RODZICE	<ul style="list-style-type: none"> o przyjmują, że za poziom osiągnięć dziecka odpowiada szkoła o pragną przejrzystości w odczytywaniu kryteriów oceny o są gotowi na współpracę w regulowaniu uczenia się dziecka	<ul style="list-style-type: none"> o porażki i niepowodzenia w uczeniu się dziecka tłumaczą niewłaściwym postępowaniem nauczycieli (zarzut subiektywizmu i uprzedzeń) o nie są wystarczająco informowani o kryteriach oceny o zarzucają nauczycielom brak chęci współpracy w regulowaniu uczenia się

W powyższej tabeli uwzględniono przykłady oczekiwań wobec ewaluacji tych, którzy bezpośrednio ją realizują. Można zaobserwować, iż na każdym poziomie oczekiwania nie znajdują pełnego odzwierciedlenia w praktycznym działaniu. Następstwem tego są najczęściej niewłaściwe relacje na linii uczeń – nauczyciel – rodzic, a podłożem tych nieporozumień staje się szkolna ewaluacja.

Ewaluacja osiągnięć uczniów rozumiana jako poznawanie, kontrola, analiza, oraz ocena ich wiedzy i umiejętności należy do podstawowych ogniw procesu dydaktyczno-wychowawczego współczesnej edukacji szkolnej. Nie jest ona celem samym w sobie tego procesu, lecz jego etapem, a zarazem środkiem prowadzącym do samokontroli oraz samooceny wiedzy i umiejętności uczniów²⁷. Ewaluacja osiągnięć uczniów jest sprawdzianem i ocenianiem tych osiągnięć, traktowanym jako proces łączny i wielostronnie uwarunkowany. Etapy sprawdzania (upewniania się o wynikach kształcenia) i oceniania (wartościowania tych wyników) przeplatają się. Niemniej jednak ewaluacja osiągnięć uczniów nigdy nie powinna być jedynym składnikiem ewaluacji systemu kształcenia, ponadto może też być podejmowana niezależnie²⁸.

²⁷ K. Denek, D. Hyżak: Ewaluacja osiągnięć uczniów w procesie wychowania fizycznego, (w:) Kontrola i ocena w wychowaniu fizycznym, R. Bartoszewicz, T. Koszyc, A. Nowak (red.), Wrocław 2003.

²⁸ B. Niemierko: Pomiar wyników kształcenia, Warszawa 1999.

Oczekiwania wobec ewaluacji II grupy uczestników ewaluacji i ocena poziomu spełnienia tych oczekiwań²⁹		
Uczestnicy ewaluacji	Oczekiwania	Poziom realizacji
NADZÓR PEDAGOGICZNY	<ul style="list-style-type: none"> wyniki uzyskiwane przez uczniów powinny odpowiadać standardom edukacyjnym osiąganie standardów świadczy o jakości funkcjonowania systemu edukacyjnego 	<ul style="list-style-type: none"> przyczyn uzyskiwania wyników ewaluacji poniżej wyznaczonych standardów poszukuje się nie w błędnych decyzjach nadzoru, lecz w braku chęci do nauki po stronie uczniów
SZKOŁA WYŻSZYCH SZCZEBLI	<ul style="list-style-type: none"> osiągane przez uczniów wyniki uczenia się stanowią materiał wyjściowy do rozszerzania wiedzy na wyższym poziomie 	<ul style="list-style-type: none"> często szkoły wyższych szczebli muszą obniżyć poziom własnej pracy, by dostosować się do wyników uzyskanych przez uczniów (studentów) na wcześniejszych etapach kształcenia
ADMINISTRACJA LOKALNA	<ul style="list-style-type: none"> wyższy poziom wyników ewaluacji, zgodny ze standardami edukacyjnymi (wyższa jakość wykształcenia), daje w perspektywie gwarancję i szansę lepszego rozwoju społeczno-gospodarczego regionu 	<ul style="list-style-type: none"> niższe wyniki kształcenia powodują konieczność opracowania nowych założeń polityki społecznej w regionie i podjęcia działań na rzecz przeciwdziałania bezrobociu
DZIAŁACZE, DORADCY, TEORETYCY w dziedzinie ewaluacji	<ul style="list-style-type: none"> ewaluacja powinna mieć charakter pomiaru dydaktycznego, zapewniając rzetelność, trafność, obiektywizm oraz bezstronność i dokładność 	<ul style="list-style-type: none"> wiele działań ewaluacyjnych ma charakter intuicyjny, nie uwzględnia zastosowania wyznaczników pomiaru dydaktycznego

Jak wynika z powyższej tabeli, grupy zainteresowane poziomem ewaluacji wskazują, że wyniki szkolnego oceniania są istotne nie tylko dla tych, którzy przeprowadzają ewaluację. Pownowem można dostrzec rozbieżność pomiędzy oczekiwaniami wobec ewaluacji a poziomem ich realizacji. Tym razem taka rozbieżność rodzi już nie tylko konflikty, lecz także zamieszanie w szerszym obszarze życia społecznego³⁰.

^{29, 30} M. Czeropska: Ewaluacja w edukacji – oczekiwania i poziom ich spełnienia, (w:) Ewaluacja w edukacji: koncepcje, metody, perspektywy, B. Niemierko, M. K. Szmigel (red.), Kraków 2011.

Oczekiwania wobec ewaluacji III grupy uczestników ewaluacji i ocena poziomu spełnienia tych oczekiwań ³¹		
Uczestnicy ewaluacji	Oczekiwania	Poziom realizacji
EKONOMIŚCI	<ul style="list-style-type: none"> o edukacja jest elementem państwowego systemu ekonomicznego, jest swoistą inwestycją w perspektywie długoterminowej, wymaga racjonalności wydatków na podstawie wyników ewaluacji (zwłaszcza zewnętrznej)	<ul style="list-style-type: none"> o niskie wyniki kształcenia burzą koncepcję dotyczącą wydatków na edukację i perspektywę rozwoju ekonomicznego
POLITYCY	<ul style="list-style-type: none"> o właściwy poziom wykształcenia młodego pokolenia zapewnia ciągłość kultury narodowej, postęp cywilizacyjny kraju oraz rozwój ekonomiczny	<ul style="list-style-type: none"> o słabe wyniki ewaluacji powodują obniżenie poziomu wymagań w celu upowszechnienia wykształcenia

Konfrontacja oczekiwań i wyników pociąga za sobą ocenę funkcjonowania szkolnictwa, budzi zadowolenie i akceptację (np. wobec działań reformatorskich) lub rozgoryczenie, rozczarowanie i ostrą krytykę współczesnej szkoły i decydentów oświatowych. Z jednej strony oczekiwania rodzą nadzieję i budzą optymizm, ale z drugiej strony trudności w spełnianiu tych oczekiwań stają się przyczyną niepokojów społecznych, polemik, a niejednokrotnie walki politycznej. Dzięki uzyskanym informacjom istnieje możliwość dostosowania działań do oczekiwań i potrzeb osób zainteresowanych w konkretnej szkole czy placówce. Można również badać stopień zadowolenia uczniów, rodziców, nauczycieli z działań szkoły. Rezultaty ewaluacji budzą także zainteresowanie wielu grup społecznych, które bezpośrednio nie wpływają na realizację ewaluacji szkolnej, ale wykorzystują jej efekty.

Wykształcenie i kompetencja ludzi stają się najważniejszymi wartościami współczesnej cywilizacji informacyjnej oraz społeczeństw opartych na wiedzy. Ważne zatem staje się szukanie odpowiedzi na pytanie, czy uczniowie uzyskali określone osiągnięcia. „Uczeń potrzebuje informacji o wyniku uczenia się. (...) Nauczyciel potrzebuje stałego dopływu informacji o wynikach swoich działań, by skutecznie kierować przebiegiem uczenia się danego przedmiotu przez uczniów. (...) Społeczeństwo potrzebuje wykształconych kadr pracowniczych o dokładnie sprawdzonych kwalifikacjach³². Analizowanie tych oczekiwań powinno stać się podstawą procesów decyzyjnych zmierzających do doskonalenia powszechnego systemu edukacji.

³¹ M. Czeropska, Ewaluacja w edukacji – oczekiwania i poziom ich spełnienia, (w:) Ewaluacja w edukacji: koncepcje, metody, perspektywy, B. Niemierko, M. K. Szmigiel (red.), Kraków 2011.

³² B. Niemierko: Ocenianie szkolne bez tajemnic, Warszawa 2002.

Rozdział 5. Przygotowanie planu ewaluacji programu nauczania przedsiębiorczości

Przedmiot ewaluacji:

Innowacyjny program nauczania przedsiębiorczości wraz ze scenariuszami zajęć zaproponowany do realizacji w ramach przedmiotu „Podstawy przedsiębiorczości” (min. 60 h) oraz na lekcjach języka obcego – „Język angielski w przedsiębiorczości” i „Język niemiecki w przedsiębiorczości” (min. 30 h). Program nauczania dedykowany uczniom szkół ponadgimnazjalnych, opracowany w ramach projektu „Innowacyjne metody kształcenia przedsiębiorczości w szkołach ponadgimnazjalnych”.

Cel ewaluacji:

- określenie skuteczności wdrożonego programu i realizowanych scenariuszy zajęć z przedsiębiorczości (użyteczność, trafność, efektywność doboru treści, metod, narzędzi oraz stopień zadowolenia uczniów i nauczycieli),
- zmierzenie efektów po roku realizacji programu i scenariuszy zajęć (przyrost umiejętności społecznych, wzrost aktywności i kreatywności uczniów, wzmocnienie postaw przedsiębiorczych).

Informacje otrzymane w wyniku ewaluacji pozwolą sformułować wnioski i zalecenia umożliwiające kształtowanie postaw przedsiębiorczych, rozwijanie kreatywności i samodzielnego myślenia uczniów.

Harmonogram ewaluacji:

- nazwa zadania/czynności,
- termin/czas wykonania,
- osoby odpowiedzialne za wykonanie zadania/czynności.

Ewaluator: nauczyciel – realizator programu nauczania.

Rodzaje ewaluacji:

- monitoring,
- ewaluacja bieżąca (na zakończenie lekcji),
- ewaluacja okresowa (kwartalna, semestralna),
- ewaluacja końcowa (po zakończeniu realizacji programu).

Narzędzia ewaluacji:

- obserwacja,
- analiza postaw uczniów,
- kwestionariusze ankiet dla ucznia,
- kwestionariusze ankiet dla nauczyciela,
- testy sprawdzające,
- prace domowe,
- projekty edukacyjne,
- odpowiedzi ustne.

Wykorzystanie ewaluacji:

O sposobie wykorzystania ewaluacji i jej wyników mogą decydować wszystkie zainteresowane strony. Ewaluacja ma służyć uczniom oraz nauczycielom prowadzącym zajęcia – ma być użyteczna przy doskonaleniu pracy nauczyciela oraz rozwijaniu wśród młodzieży postaw przedsiębiorczych.

Rozdział 6. Ocenianie

Na podstawie aktualnie obowiązującego Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 kwietnia 2007 r. w sprawie zasad oceniania, klasyfikowania i promowania ocenianie osiągnięć edukacyjnych ucznia polega na rozpoznawaniu przez nauczycieli poziomu i postępów w opanowaniu przez ucznia wiadomości i umiejętności w stosunku do wymagań edukacyjnych wynikających z podstawy programowej, określonej w odrębnych przepisach, oraz realizowanych w szkole programów nauczania uwzględniających tę podstawę³³.

Ocenianie wewnątrzszkolne ma na celu:

1. Informowanie ucznia o poziomie jego osiągnięć edukacyjnych i jego zachowaniu oraz postępach w tym zakresie.
2. Udzielanie uczniowi pomocy w samodzielnym planowaniu swojego rozwoju.
3. Motywowanie ucznia do dalszych postępów w nauce i zachowaniu.
4. Dostarczanie rodzicom (prawnym opiekunom) i nauczycielom informacji o postępach, trudnościach w nauce, zachowaniu oraz specjalnych uzdolnieniach ucznia.
5. Umożliwienie nauczycielom doskonalenia organizacji i metod pracy dydaktyczno-wychowawczej³⁴.

Ocenianie jest uważane za proces oraz system i ma pomóc uczniowi w następujących obszarach:

- ✓ **Poznanie własnych możliwości** – uczeń poddając się ocenianiu dowiadyuje się, jaki ma zakres wiedzy i umiejętności z danej dziedziny i co jeszcze musi zrobić, aby podnieść swój poziom wiedzy, a także umiejętności.
- ✓ **Rozwój psychospołeczny** – ocena ma wpływ na określenie siebie w stosunku do innych osób w tej samej grupie. Ocena może spowodować obniżenie się lub podniesienie statusu w zależności od poczucia sprawiedliwego oceniania (właściwy komentarz nauczyciela). Nadzieja na poprawę oceny może działać mobilizująco na zaangażowanie ucznia w naukę.
- ✓ **Budowanie właściwej motywacji** – wystawienie i skomentowanie oceny przyczynia się do wzbudzenia nadziei, że może spełnieni się określone przez nauczyciela warunki.
- ✓ **Kształtowanie zainteresowań** – odpowiedni komentarz do oceny, zachęcający ucznia do pracy w danym kierunku, może mieć decydujący wpływ na rozwój zainteresowań.
- ✓ **Nabywanie wiedzy** – stan wiedzy musi być co jakiś czas sprawdzany i oceniany, aby uczeń zdawał sobie sprawę z własnych umiejętności, a także braków³⁵.

Ocenianie postępów pracy ucznia, jego wiedzy i umiejętności może odbywać się poprzez:

- ✓ ocenianie wspierające,
- ✓ ocenianie sumujące,
- ✓ ocenianie kryterialne.

Ocenianie wspierające – w szkole to głównie oceny śródroczne oraz końcoworoczne, które powinny stymulować rozwój ucznia. Polega ono na ustaleniu oceny możliwie adekwatnej do wiedzy i umiejętności ucznia, niosącej prawdziwą informację, ale zakomunikowaną uczniowi w ten sposób, aby wspierać jego rozwój szkolny. Zasady oceniania wspierającego muszą być zawarte w Wewnątrzszkolnych Systemach Oceniania oraz w Przedmiotowych Systemach Oceniania.

Ocenianie sumujące – dokonywanie na progach edukacyjnych. Ma za zadanie poinformować, czy uczeń spełnił stawiane mu wymagania. Zawiera diagnozę wiedzy i umiejętności, ale jego głównym celem nie jest wspieranie ucznia w rozwoju. Prowadzi do oceniania zewnętrz-

^{33, 34} T. Merta, A. Pacewicz: Jak oceniać uczniów?, Warszawa 2005.

³⁵ E. Kosińska: Ocenianie w szkole, Wyd. Rubikon, Kraków 2000.

nego. Ocenianie zewnętrzne polega na tym, że pytania i zadania są ustalane przez organizację, która nie naucza ocenianego później materiału i umiejętności. Ocenianie jest tu zorganizowane w taki sposób, że wyniki uczniów mogą być porównywane między szkołami.

Ocenianie kryterialne – polega na obligatoryjnym stosowaniu przyjętych kryteriów jakościowych w sprawdzaniu i ocenianiu pracy ucznia, w celu wytworzenia obrazu osiągnięć ucznia jako całości. Wymaga starannego doboru stosownych kryteriów, wraz z określeniem ich znaczenia. Kryteriami dydaktycznymi oceniania są wymagania programowe na poszczególne oceny lub poziomy przedmiotu nauczania. Kryteriami społeczno-wychowawczymi są natomiast: wkład pracy ucznia, jego zdolności, motywacja do uczenia się, systematyczność, aktywność, warunki nauczania i inne.

Nowoczesne systemy oceniania osiągnięć ucznia powinny uwzględniać następujące cele:

- ✓ Obserwowanie rozwoju ucznia.
- ✓ Wspieranie rozwoju ucznia.
- ✓ Diagnozowanie osiągnięć dydaktycznych ucznia.
- ✓ Dostarczanie informacji zwrotnej głównym podmiotom edukacyjnym.
- ✓ Rozpoznawanie uczniowskich uzdolnień, zainteresowań oraz predyspozycji.
- ✓ Psychiczne wzmacnianie ucznia (wskazywanie jego mocnych stron).
- ✓ Rozbudzanie motywacji do uczenia się.
- ✓ Uczenie systematyczności, organizowania uczenia się.
- ✓ Kształtowanie obrazu samego siebie.
- ✓ Uświadamianie oceny jako elementu rzeczywistości.
- ✓ Uczenie umiejętności oceny i korzystania z niej.
- ✓ Wdrażanie do samooceny.
- ✓ Sprawdzanie wiadomości i umiejętności ucznia.
- ✓ Gromadzenie informacji o uczniu.
- ✓ Przygotowanie do zdrowej rywalizacji.
- ✓ Niwelowanie stresu, lęku, agresywnych zachowań u uczniów.
- ✓ Wdrażanie do przestrzegania norm i zasad funkcjonujących w różnych organizacjach i instytucjach.

Ocena i ocenianie spełniają różne funkcje, które możemy podzielić na dwie kategorie:

1. funkcja destrukcyjna:

- **funkcja selekcyjna** – służy w pierwszej kolejności do wyłonienia w klasie uczniów wybitnych i szczególnie uzdolnionych,
- **funkcja dyscyplinująca** – pomaga w utrzymaniu samodyscypliny i porządkuje pracę na lekcji,
- **funkcja różnicująca** – służy do przydzielania uczniów do grup o podobnym poziomie osiągnięć poznawczych, określenia pozycji danego ucznia w grupie w porównaniu z pozostałymi uczniami.

2. funkcja konstruktywna:

- **funkcja wychowawcza** – związana jest ze wspomaganiem rozwoju postaw uczniów wobec uczenia się, wobec swoich obowiązków, ukierunkowaniu na czerpanie satysfakcji z osiągniętych sukcesów,
- **funkcja diagnostyczna** – pozwala ona na przewidywanie dalszego rozwoju intelektualnego ucznia na podstawie przeprowadzonej analizy efektów kształcenia,
- **funkcja informacyjna** – dostarczenie informacji zwrotnej głównym podmiotom zainteresowanym ewaluacją edukacji ucznia i jej rezultatami,

- **funkcja kontrolna** – powinna umożliwić ustalenie faktycznego stanu świadomości i umiejętności uczniów w stosunku do wymagań programowych,
- **funkcja metodyczna** – dzięki niej możliwe staje się usprawnianie procesu edukacyjnego poprzez analizę i krytyczną samoocenę własnej działalności dydaktyczno-wychowawczej, umożliwia ona również wdrażanie odpowiednich środków zaradczych, korygujących proces edukacyjny,
- **funkcja motywacyjna** – powinna zapewnić właściwy stosunek do pracy i uczenia się jako podstawowych źródeł zaspokajania potrzeb edukacyjnych,
- **funkcja dydaktyczna** – polegająca na porządkowaniu wiedzy uczniów i wskazywaniu sposobów usuwania ewentualnych błędów.

W związku z wymienionymi wyżej funkcjami oceniania możemy wyróżnić jego dwa rodzaje:

Ocenianie sumujące – ma na celu dokonanie selekcji oraz monitorowanie całego systemu szkolnego, odbywa się co pewien czas (np. co semestr, rok szkolny) za pomocą pisemnych sprawdzianów zgodnych ze standardami. Jest szczególnie przydatne dla nadzoru.

Ocenianie wspomagające (wspierające) – bardziej przydatne dla nauczyciela, ucznia i rodzica/opiekuna, gdyż ma na celu obserwację rozwoju ucznia. Ma charakter ciągły, odbywa się na bieżąco w klasie za pomocą wszystkich dostępnych metod: obserwacji, rozmowy, różnych rodzajów i form prac. Wystawiona ocena powinna być wartościową informacją o stanie osiągnięć, sukcesach, brakach w postępach w procesie uczenia się i nauczania. Ocenianie wspomagające, inaczej wspierające, powinno być:

- » trafne, czyli zgodne z potrzebami,
- » rzetelne (wiarygodne),
- » obiektywne, tj. bezstronne, oparte na jednolitych wymaganiach,
- » sprawiedliwe, czyli uczciwe,
- » jawne, a więc o znanych kryteriach, procesach i wynikach,
- » aktywne, tzn. z udziałem uczniów i rodziców,
- » przyjazne, czyli ukierunkowane na pomoc,
- » systematyczne (ciągłe).

Główne podmioty edukacyjne zainteresowane ocenianiem (uczniowie, nauczyciele, rodzice, nadzór pedagogiczny i organizacyjny) oczekują, że będzie ono przede wszystkim sprawiedliwe, obiektywne i rzetelne.

W spełnieniu tych oczekiwań pomóc może nauczycielom poniższy dekalog oceniania³⁶:

1. Ocenianie powinno brać pod uwagę specyfikę uczenia się i wspierać je.
2. W ocenianiu należy uwzględnić różnice pomiędzy poszczególnymi uczniami. Ocenianie i stosowane narzędzia oceny powinny zachęcać ich do zaprezentowania swej kreatywności i oryginalności.
3. Cel oceniania trzeba jasno określić. Nauczyciel i uczeń muszą wiedzieć, z jakiego powodu dokonuje się oceny, i znać uzasadnienie wyboru danej formy sprawdzania.
4. Ocenianie powinno być trafne. Oznacza to, że wybrana metoda powinna sprawdzać dokładnie to, co podlega ocenie.
5. Ocenianie powinno być rzetelne. O ile to tylko możliwe, należy wyeliminować subiektywizm, a ocenę uczynić niezależną od osoby egzaminatora.
6. Wszystkie formy oceniania muszą zapewniać uczniowi otrzymanie informacji zwrotnej na temat wyników jego uczenia się oraz stymulować rozwój ucznia poprzez wskazywanie mu kierunku poprawy. Również w przypadku sprawdzania sumującego uczeń powinien otrzymać informację zwrotną na temat swojej pracy, dowiedzieć się, co jest jego mocną stroną, a co wymaga powtórzenia.

³⁶ E. Kosińska Ocenianie w szkole, Wyd. Rubikon, Kraków 2000.

7. Ocenianie powinno skłaniać zarówno ucznia, jak i nauczyciela do refleksji na temat ich dotychczasowej pracy. Wobec tego niezbędna jest nieustanna ewaluacja i doskonalenie oceniania.
8. Ocenianie jest integralną częścią planu nauczania. Nauczanie i uczenie się trzeba zaplanować razem z formami sprawdzania i oceniania, tak aby uczniowie mogli jak najlepiej zaprezentować wyniki swojego uczenia się.
9. Ocenianie wymaga rozsądnego wyważenia. Zbyt dużo sprawdzianów w krótkim czasie obciąża zarówno efektywne uczenie się, jak i nauczanie.
10. Kryteria oceniania powinny być zrozumiałe, jasne i znane. Uczniowie muszą wiedzieć, czego się od nich oczekuje.

Ocenianie kształtujące

Ocenianie kształtujące to częste, interaktywne ocenianie postępów ucznia i uzyskanego przez niego zrozumienia materiału, tak by móc określić, jak uczeń ma się dalej uczyć i jak najlepiej go nauczać³⁷. Do Polski idea oceniania kształtującego (OK) przywędrowała z Wielkiej Brytanii. Badania skuteczności stosowania OK w brytyjskich szkołach zostały przedstawione w raporcie Assessment and Classroom Learning w roku 1998. Raport i badania wykonano na zlecenie Brytyjskiego Towarzystwa Edukacyjnego. Głównymi wykonawcami byli Paul Blacka i Dylan William – profesorowie King’s College. W Polsce promocją i propagowaniem oceniania kształtującego od 2003 roku zajmuje się przede wszystkim Centrum Edukacji Obywatelskiej (P. Black, Ch. Harrison, C. Lee, B. Marshall, D. William, „Jak oceniać, aby uczyć?”, CEO, Warszawa 2006; materiały szkoleniowe CEO: „Ocenianie kształtujące”, www.ceo.org.pl/pl/ok; R. Marzano, „Sztuka i teoria skutecznego nauczania”, CEO, Warszawa 2012; D. Sterna, „Ocenianie kształtujące w praktyce”, CEO, Warszawa 2008). W roku 2005 na zlecenie Ministerstwa Edukacji Narodowej CEO rozpoczęło w pięciu województwach „Program Pilotażowy Oceniania Kształtującego”. Od tego czasu mamy w Polsce (aż?, tylko?) setki nauczycieli znających idee oceniania kształtującego. Część z nich wprowadza je na grunt szkolny w pełnym zakresie, a część wdraża sukcesywnie.

Ocenianie kształtujące to sposób nauczania, który nastawiony jest przede wszystkim na pomoc uczniowi w uczeniu się – motywuje go i angażuje, pozwala mu na bieżąco śledzić własne postępy w nauce, sprzyja wzięciu przez uczniów odpowiedzialności za swoją naukę. Uczenie się jest kluczową umiejętnością człowieka („Uczenie się przez całe życie” to również program Unii Europejskiej na lata 2007-2013, obejmujący prawie 40 państw, oraz idea silnie propagowana przez Unię Europejską i uwzględniania w wielu strategiach rozwoju państw UE), a jego rozwijanie – najważniejszą misją szkoły. Ocenianie kształtujące jest zwykle zgodne z nauczycielską intuicją dotyczącą metodyki nauczania. OK to także swego rodzaju „skrzynka narzędzi” pomagających nauczycielowi w nauczaniu (część z nich od dawna stosowana jest w polskiej szkole, często jednak w sposób niepełny).

Liczne badania ilościowe i jakościowe wskazują, że stosowanie oceniania kształtującego w nauczaniu stanowi jedną z najbardziej efektywnych interwencji prowadzących do poprawienia wyników nauczania i podnoszenia osiągnięć uczniów. Inną przyczyną zainteresowania tym sposobem oceniania jest to, że ocenianie kształtujące przygotowuje uczniów do uczenia się przez całe życie. Badania wykazują również, że ocenianie kształtujące jest pomocne w wyrównywaniu szans edukacyjnych.

³⁷ Raport Organizacji Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (OECD): Ocenianie kształtujące; poprawa uczenia w klasach szkoły średniej, 2006.

38

1. Cele

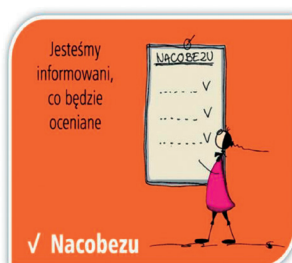

39

Każdy człowiek lepiej się uczy, gdy wie, po co to robi, czyli jaki jest tego cel. Jeśli cele zostały już sformułowane, to trzeba się zastanowić, czy będą one zrozumiałe dla uczniów. Najważniejsze jest bowiem, aby uczniowie znali cel lekcji, wiedzieli, po co się uczą, i żeby czuli, czy cele zostały osiągnięte. Świadomość celów powoduje u uczniów świadomość uczenia się, nadaje sens uczestniczenia w lekcji. Nie ma żadnego powodu, aby trzymać cel lekcji przed uczniami w tajemnicy, musi on być zrozumiały także dla ucznia⁴⁰. OK proponuje, aby nauczyciel:

- o zadał sobie pytanie: „Po co tego uczyć?”,
- o zastanowił się: „Co moi uczniowie już na ten temat wiedzą?”,
- o zaplanował dokąd zmierza i co chce osiągnąć,
- o podzielił się „tajemnicą” celów z uczniami,
- o sprawdził, czy cele zostały osiągnięte.

2. NaCoBeZU (kryteria oceniania)

41

Ustalenie „nacobezu” (na co będziemy zwracać uwagę), czyli kryteriów oceny pracy ucznia, wydaje się jednym z najłatwiejszych elementów oceniania kształtującego. Być może wynika to z utrwalonego wśród nauczycieli nawyku opierania oceny na wymaganiach programowych, a także z tego, że duża część z nich systematycznie przekazuje uczniom te wymagania.

^{38, 39, 40, 41} D. Sterna: Ocenianie kształtujące w praktyce, CEO, Warszawa 2008.

- » Ustalenie, na co będziemy zwracać uwagę przy ocenianiu.
- » Określenie faktów, dowodów, które pokażą nauczycielowi i uczniowi, czy cel lekcji został osiągnięty.

3. Informacja zwrotna

42

O ocenianiu kształtującym możemy w skrócie powiedzieć, że jest to dawanie uczniom informacji zwrotnej pomagającej im się uczyć. Informacja zwrotna jest dialogiem z uczniem – dialog ten ma pomóc uczniowi w uczeniu się. Prawidłowa informacja zwrotna, która pomoże uczniowi doskonalić się, powinna zawierać cztery elementy:

- » wyszczególnienie i docenienie dobrych elementów pracy ucznia [+],
- » odnotowanie tego, co wymaga poprawienia lub dodatkowej pracy ze strony ucznia [-],
- » wskazówki – w jaki sposób uczeń powinien poprawić swoją pracę [δ] (delta),
- » wskazówki – w jakim kierunku uczeń powinien pracować dalej [ ] .

4. OK a OS

43

Wprowadzanie kolejnych elementów oceniania kształtującego (OK) wiąże się przede wszystkim ze zmianą w podejściu do oceniania. Najpowszechniej stosowanym w szkole rodzajem oceny jest ocena sumująca (OS), czyli wyrażona stopniem (podobną funkcją pełnią punkty, procenty czy różnego rodzaju symbole w kształceniu zintegrowanym, które uczeń może przekładać na stopnie). Dzięki ocenie sumującej możliwe jest porównywanie osiągnięć uczniów. W ocenianiu kształtującym istotny jest proces uczenia się i wspomaganie ucznia w tym procesie. Dlatego na czas kształtowania umiejętności i wiedzy warto zrezygnować ze stopni na rzecz informacji zwrotnej. Propozycja ta wynika z podstawowego dla OK założenia – uczeń powinien zrozumieć, że istotą nauki w szkole jest zdobywanie wiedzy, nie stopni. Jeśli proponujemy uczniowi inną filozofię uczenia się, zwróćmy uwagę na sposób oceniania jego pracy oraz wpływ dokonywanej oceny na korzyści dla ucznia w nauce i motywację ucznia⁴⁴.

^{42, 43} D. Sterna: Ocenianie kształtujące w praktyce, CEO, Warszawa 2008.

⁴⁴ <http://www.ceo.org.pl>

Rodzaj informacji zwrotnej	Zyski w nauce	Wpływ na motywację	
Same oceny	żadne	Uczniowie uzdolnieni	Pozytywny
		Uczniowie o przeciętnych zdolnościach	Negatywny
Same komentarze	30%	Wszyscy uczniowie	Pozytywny
Oceny i komentarze	żadne	Uczniowie uzdolnieni	Pozytywny
		Uczniowie o przeciętnych zdolnościach	Negatywny

5. Rodzice w OK

Ocenianie kształtujące opiera się na współpracy pomiędzy nauczycielem, uczniem i jego rodzicami bądź opiekunami. Do oceniania kształtującego trzeba też przekonać rodziców, należy przedstawić im zalety oceniania kształtującego jako wspierającego ich dzieci w nauce. Pomocne może być odwołanie do ich własnego doświadczenia z uczenia się – o ile łatwiej się czegoś nauczyć, gdy dostaje się wskazówki, co trzeba poprawić, a co jest zrobione dobrze, a nie tylko informację określającą za pomocą stopnia poprawność pracy.

Uczniowie i rodzice muszą być świadomymi uczestnikami procesu oceniania kształtującego.

- » Uczeń – ocena kształtująca pomoże Ci się uczyć.
- » Rodzice – dzięki ocenianiu kształtującemu możecie pomóc swojemu dziecku, możecie stać się jego sojusznikiem.

6. Pytania kluczowe

^{45, 46} D. Sterna: Ocenianie kształtujące w praktyce, CEO, Warszawa 2008.

Dobre pytanie może zwiększyć motywację ucznia i zachęcić go do większego zaangażowania w pracę na zajęciach. Odpowiedzi pokazują nie tylko, czego się uczeń nauczył, lecz także jakim jest człowiekiem. Jeden z największych filozofów starożytności, Sokrates, pomagał ludziom odkrywać prawdę o świecie i człowieku właśnie dzięki pytaniom. Pytania kluczowe ukazują uczniom szerszy kontekst, zachęcają ich do poszukiwania odpowiedzi, angażując tym samym w naukę. Odpowiedź na te pytania uczeń powinien uzyskać podczas lekcji. Pytania kluczowe to takie, które:

- » pokazują uczniom szerszą perspektywę zagadnienia,
- » są ściśle związane z celem lekcji,
- » skupiają w sobie główną problematykę lekcji,
- » mają spowodować zainteresowanie ucznia tematem.

7. Techniki zadawania pytań

Zanim uczniowie zaczną stosować technikę, która jest dla nich nowa, muszą poznać cel jej wprowadzenia. Najlepiej zachęcić ich do samodzielnej refleksji – dlatego nauczyciel proponuje taką formę działania, co dzięki temu zyskuje klasa i każdy z nich.

- » Czas oczekiwania na odpowiedź ucznia.
- » Ustalanie odpowiedzi w parach.
- » Niepodnoszenie rąk.
- » Uczenie się na błędach.

Technika metodnika

Metodnik⁴⁹ jest zestawem użytecznych narzędzi używanych w ocenianiu kształtującym. Są one stosowane w szkołach polskich i angielskich i są warte propagowania.

⁴⁷ D. Sterna: Ocenianie kształtujące w praktyce, CEO, Warszawa 2008.

^{48, 49} <http://www.ceo.org.pl/pl/run/news/metodnik>

Światła – trzy kartki w kolorach: zielonym, żółtym i czerwonym

- **zielony – daję sobie świetnie radę, wszystko rozumiem**
- **żółty – mam pewne wątpliwości**
- **czerwony – nic nie rozumiem, ratunku**

Po zastosowaniu tej techniki nauczyciel może poprosić „zielonych” o wytłumaczenie wątpliwości w parach „żółtym”, natomiast „czerwonym” sam powinien wytłumaczyć wszystko od początku. Innym wariantem tej metody jest używanie tylko dwóch świateł – zielonego i czerwonego – na wyrażenie zgody lub jej braku. Światła powinny stać na ławce każdego ucznia i być w ciągłym użyciu.

Karty: A, B, C i D

Nauczyciel zadaje uczniom pytanie z możliwością czterech różnych odpowiedzi. Uczniowie po zastanowieniu się (najlepiej w parach) decydują, którą odpowiedź wybierają. Ważne jest, aby uczniowie umieli uzasadnić swój wybór.

Białe tablice

Nauczyciel zadaje pytanie, a uczniowie piszą odpowiedź ścieralnym flamastrem na białej tablicy. Podnoszą swoją tablicę i nauczyciel ma obraz odpowiedzi całej klasy. Metoda zmusza każdego ucznia do udzielenia odpowiedzi. Ważne jest, aby białe tablice stosować w sposób ciągły, a nie tylko od czasu do czasu.

Patyczki

Na początku lekcji uczniowie oddają nauczycielowi patyczki ze swoimi imionami. Nauczyciel po zadaniu pytania losuje patyczek z imieniem ucznia, który odpowiada. Zapewnia to różnorodność wyboru osób i mobilizuje każdego ucznia do poszukiwania odpowiedzi. Metoda ta wymaga wprowadzenia i przestrzegania zasady „niepodnoszenia rąk”.

8. Ocena koleżeńska

50

Ocenianie kształtujące jest nauczaniem wspomagającym uczniów w ich procesie uczenia się. Między innymi oznacza to, że duża część odpowiedzialności za uczenie się spoczywa na uczniu. W ocenianiu kształtującym szukamy sposobów na to, aby uczniowie tę odpowiedzialność chcieli przejąć. Pomocne może być ograniczenie roli nauczyciela w ocenianiu prac uczniów i zachęcenie uczniów do oceny koleżeńskiej i samooceny.

Ocena koleżeńska zmniejsza również rywalizację uczniów, co wpływa pozytywnie na proces uczenia się. Dodatkowym profitem przy ocenie koleżeńskiej jest to, że uczniowi dużo łatwiej przyjąć informację zwrotną od rówieśnika, choćby dlatego, że wyrażona jest językiem, którym uczniowie porozumiewają się na co dzień. Również uczniowie w roli „nauczyciela” stają się bardziej odpowiedzialni i przykładają się do napisania/wypowiedzenia dobrego komentarza, a wtedy sami także się czegoś uczą.

⁵⁰ D. Sterna: Ocenianie kształtujące w praktyce, CEO, Warszawa 2008.

W przypadku oceny koleżeńskiej uczniowie na podstawie ustalonych wcześniej kryteriów oceniają wzajemnie recenzując swoje prace. Nauczyciel powinien pracować z uczniami nad:

- » ustaleniem kryteriów oceniania (co?),
- » umiejętnością dawania informacji zwrotnej (jak?).

9. Samoocena

51

W samoocenie uczniowie poddają refleksji własną pracę – jest to najwyższa forma oceniania kształtującego. Jeśli uczeń potrafi ocenić, ile się nauczył i ile musi jeszcze się nauczyć, aby osiągnąć wyznaczony cel, pomaga mu to w procesie uczenia się i czyni z niego aktywnego uczestnika tego procesu.

ZAPAMIĘTujesz LEPIEJ

KIEDY INFORMACJA JEST
WEDŁUG CIEBIE :

INTERESUJĄCA

PASJONUJĄCA

ŁATWA DO ZROZUMIENIA

ZASKAKUJĄCA NIEZWYKŁA
LUB WYOLBRZYMIANA

KOLOROWA

POWTARZANA WIELOKROTNIE

ZABAWNA UPIORNA
LUB NAWET GRUBIAŃSKA

PAMIĘTAMY LEPIEJ RZECZY
KTÓRE DZIEJA SIĘ NA
POCZĄTKU LUB NA KOŃCU.

52

⁵¹ D. Sterna: Ocenianie kształtujące w praktyce, CEO, Warszawa 2008.

⁵² M. Taraszkiewicz, C. Rose: Atlas efektywnego uczenia (się) nie tylko dla nauczycieli, TL, Warszawa 2006.

Rozdział 7. Opis metod oceniania osiągnięć ucznia

Przedmiotem oceny osiągnięć uczniów powinien być nie tylko stan ich wiedzy czy postępy w nabywaniu przez nich umiejętności, lecz także zaangażowanie uczniów w realizację poszczególnych zadań, ich wkład pracy. Zwłaszcza w nauce przedsiębiorczości szczególnie ważna jest umiejętność stosowania pojęć w praktyce oraz rozwiązywanie problemów przy wykorzystaniu dostępnych źródeł informacji i własnej kreatywności.

Ocena osiągnięć ucznia w obszarze przedsiębiorczości powinna mieć charakter wielostronny:

- ✓ samoocena (ankiety),
- ✓ ocena koleżeńska (informacja zwrotna),
- ✓ ocena nauczyciela (ustna i pisemna informacja zwrotna, stopnie wraz z uzasadnieniem),
- ✓ ocena rodziców/opiekunów (informacja zwrotna),
- ✓ konkursy – pozwalają na wyłonienie osób o szczególnych predyspozycjach, a także na ocenę efektywności zajęć.

Podstawą opinii o uczestniku zajęć i jego oceny mogą być:

- ✓ ustne wypowiedzi sformułowane w oparciu o uzyskaną na lekcji wiedzę, np. technika zdań podsumowujących, odpytanie na kolejnej lekcji z tematyki lekcji poprzedniej,
- ✓ różnorodne formy prac ucznia, uzyskane w toku realizacji zadań praktycznych podczas lekcji czy prac domowych,
- ✓ opracowane materiały dodatkowe samodzielnie przygotowane przez ucznia (materiały informacyjne, prezentacje),
- ✓ uczestnictwo w różnych formach rywalizacji, obejmującej zagadnienia związane z zachowaniem przedsiębiorczym (quizy, gry dydaktyczne, projekty edukacyjne),
- ✓ wyniki testów sprawdzających,
- ✓ zaangażowanie i wkład pracy zarówno na lekcji, jak i podczas pracy pozalekcyjnej ucznia.

Ewaluacja postępów pracy ucznia powinna odbywać się na bieżąco. W ten sposób uczeń jest świadomy zarówno swoich osiągnięć, jak i niedociągnięć oraz kontroluje swoje postępy w konkretnym obszarze wiedzy i umiejętności. Dzięki temu również nauczyciel może natychmiast reagować na potrzeby ucznia i dostosowywać metody oraz narzędzia nauczania w dążeniu do jak najefektywniejszego przekazu informacji. A rodzic czy opiekun ucznia w warunkach pozaszkolnych będzie dostrzegać w poczynaniach ucznia docelowe efekty nauczania przedsiębiorczości w szkole w przełożeniu na kreatywność, samodzielność myślenia i działania, a wreszcie – na jego postawy przedsiębiorcze w codziennym praktycznym życiu.

Na zajęciach, na których stosujemy preferowane w przedmiotowym procesie ewaluacji ocenianie kształtujące, szczególne znaczenie dla stymulowania rozwoju ucznia mają następujące elementy:

- ✓ precyzyjne określanie celu zajęć, najlepiej w języku zrozumiałym dla ucznia,
- ✓ zadawanie uczniom tzw. pytań kluczowych, które wzmocnią zainteresowanie tematyką zajęć i na które uczeń znajdzie odpowiedź na lekcji,
- ✓ wskazywanie wiadomości, umiejętności czy też zachowań, których opanowanie nauczyciel uważa za najważniejsze na konkretnych zajęciach,
- ✓ określenie kryteriów, którymi nauczyciel będzie posługiwał się przy określaniu tego w jakim stopniu poszczególni uczniowie opanowali wiadomości, umiejętności i postawy będące przedmiotem zajęć,

- ✓ podsumowywanie pracy uczniów na lekcji w postaci informacji zwrotnej obejmującej mocne i słabe strony poczynań uczniów; należy przy tym pamiętać, że informacja zwrotna nie jest oceną ucznia, lecz kolejnych efektów jego pracy,
- ✓ sprawdzanie indywidualnych prac uczniowskich wraz ze sporządzaniem minirecenzji, wskazującej mocne strony pracy ucznia oraz ewentualne błędy, nieścisłości, braki⁵³.

Aby osiągnąć jak największe korzyści z realizacji programu, uczeń powinien wykazać się postęпами w zdobywaniu wiedzy oraz umiejętnościami w zakresie:

- ✓ pogłębiania wiadomości, a także uzyskiwania informacji z różnych źródeł,
- ✓ koncentrowania się na wykonywanych zadaniach,
- ✓ poszukiwania nowych, oryginalnych i śmiałych pomysłów,
- ✓ współpracy z innymi (branie odpowiedzialności, podejmowanie decyzji, budowanie pozytywnych relacji z innymi),
- ✓ przejawiania inicjatywy,
- ✓ stawiania sobie wymagań,
- ✓ dokładności, systematyczności, konsekwencji w wykonywaniu zaplanowanych działań,
- ✓ aktywności, zaangażowania i wysiłku wkładanego w realizację zadań⁵⁴.

Kryteria oceniania

Kontrola i ocena osiągnięć ucznia, zdobytej przez niego wiedzy, nabytych umiejętności i prezentowanych postaw jest jednym z ważniejszych elementów procesu dydaktyczno-wychowawczego, a równocześnie jednym z najtrudniejszych elementów pracy dydaktycznej. Elementu tego nie da się jednak pominąć. Uczniowie powinni znać nie tylko szczegółowe wymagania, które się im stawia, lecz także kryteria oceniania, czyli informacje o tym, co i w jaki sposób będzie oceniane przez nauczyciela. Kontrolowanie jest procesem gromadzenia i scalania informacji, natomiast ocenianie to proces dochodzenia do opinii o stanie wiedzy oraz umiejętności uczniów, a także przypisywania im konkretnej wartości. Oceniając ucznia, informujemy go, jaką część wymagań spełnił – co zrobił dobrze, a co źle, w jaki sposób może poprawić ocenę oraz jak ma dalej pracować.

Podstawą do określania kryteriów oceniania jest Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 kwietnia 2007 r. w sprawie warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy oraz przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów w szkołach publicznych (Dz.U. Nr 83 z 2007 r., poz. 562, z późn. zm.).

Kryteria oceniania osiągnięć uczniów muszą być dostosowane do wewnątrzszkolnego systemu oceniania i powinny stać się podstawą do konstruowania przedmiotowego systemu oceniania, który to dokument nauczyciel zobowiązany jest przedstawić uczniom na początku roku szkolnego. Staje się on podstawą do oceniania uczniów zarówno w trakcie roku szkolnego, jak i na koniec semestru lub roku szkolnego. Kryteria oceniania warto uzgodnić wspólnie z uczniami i przedstawić w formie kontraktu klasowego. Następnie obie strony – zarówno uczniowie, jak i nauczyciel – zobowiązują się go przestrzegać.

Nauczyciel musi pamiętać, że ocenianie uczniów służy zachęcaniu ich do aktywności i poszukiwania nowych informacji oraz kształtowaniu postaw ujętych w celach programowych. Uczeń powinien być oceniany w odniesieniu do wszystkich obszarów swojej aktywności (wiedza, umiejętności, postawy). Jednocześnie należy uwzględniać jego indywidualne potrzeby.

Oceniając ucznia w ramach przedmiotu „Podstawy przedsiębiorczości”, nauczyciel powinien brać pod uwagę różne aspekty aktywności ucznia: merytoryczne wiadomości i sposób ich wykorzystania, umiejętności kluczowe z punktu widzenia przedsiębiorczości, uczestnictwo

⁵³ T. Merta, A. Pacewicz: Jak oceniać uczniów?, Warszawa 2005.

⁵⁴ Materiały szkoleniowe: Projekt ewaluacji. Zadania, cel i narzędzia, Eko Tur 2013.

w zajęciach (sumienność, systematyczność, aktywny udział w lekcji, współpraca z kolegami i koleżankami itp.), aktywność pozalekcyjną (dodatkowe aktywności w czasie pozalekcyjnym i pozaszkolnym, dobrowolne działania na rzecz innych, udział w konkursach, olimpiadach itp.). Ocenianie na stopień, w skali od 1 (ocena niedostateczna) do 6 (ocena celująca), proponuje się w stosunku do:

- ✓ testów sprawdzających zakres wiadomości i umiejętności z danego działu tematycznego,
- ✓ odpowiedzi ustnych,
- ✓ projektów edukacyjnych,
- ✓ prezentacji multimedialnych,
- ✓ map myśli,
- ✓ konkretnych osiągnięć w konkursach i olimpiadach z przedsiębiorczości lub tematów pokrewnych.

Natomiast komentarz słowny i pisemny lub też ocenianie za pomocą „+” i „-” proponuje się w przypadku:

- ✓ bieżącej oceny wykonywanych zadań i ćwiczeń,
- ✓ aktywności ucznia na lekcji,
- ✓ prac domowych,
- ✓ analiz SWOT sprawdzających zakres umiejętności z danego działu tematycznego,
- ✓ krzyżówek sprawdzających wiedzę z danego działu tematycznego,
- ✓ zadań i ćwiczeń zawartych w skrypcie dla ucznia,
- ✓ oceny zadań wykonywanych przy użyciu gry internetowej pt. „Czekoladowy biznes”,
- ✓ aktywności uczniów w grze internetowej pt. „Czekoladowy biznes”,
- ✓ uczestnictwa w konkursach lub olimpiadach z przedsiębiorczości lub tematów pokrewnych,
- ✓ aktywności pozalekcyjnej ucznia.

Zdobycie przez ucznia trzech plusów oznacza wystawienie przez nauczyciela oceny 5 (ocena bardzo dobra), natomiast otrzymanie przez ucznia trzech minusów przekłada się na ocenę 1 (ocena niedostateczna).

Wszystkie obowiązkowe formy pracy pozalekcyjnej oddane tydzień po terminie są oceniane o jedną ocenę niżej, natomiast oddanie przez ucznia pracy powyżej tygodnia po terminie przekłada się na ocenę niedostateczną.

Uczniowie oraz ich rodzice powinni mieć możliwość zapoznania się z ocenionymi pracami pisemnymi. W przypadku prac pisemnych i ustnych uczeń ma możliwość poprawy, jeśli otrzymaną ocenę uzna za niezadowolającą. Celem tego typu działań jest przekazanie uczniowi informacji zwrotnej w formie umożliwiającej mu poprawę efektów kształcenia. Uczeń przystępuje do poprawy tylko raz, w terminie ustalonym z nauczycielem, w ciągu maksymalnie dwóch tygodni od czasu otrzymania informacji o ocenie swojej pracy. Poprawa ma tę samą formę co praca poprawiana. Zasady poprawy uczeń uzgadnia z nauczycielem.

Informacja dotycząca każdej formy sprawdzania wiedzy i umiejętności uczniów powinna zawierać:

1. informacje o tym, co zostało zrobione dobrze – ważne, aby ta część oceny znalazła się na początku komentarza,
2. informacje o tym, co zostało zrobione źle,
3. wskazówki do dalszej pracy – co należałoby poprawić,
4. podsumowanie przekazane kodem pozytywnym – należy koncentrować się na wykonanym zadaniu, a nie na jego autorze.

Forma komunikatu – ustna czy pisemna – nie jest istotna.

Ocena semestralna oraz końcowa wystawiane są przez nauczyciela na podstawie średniej ważonej z ocen bieżących otrzymanych przez ucznia w danym semestrze. W szczególności powinny być brane pod uwagę oceny z testów sprawdzających, projektów edukacyjnych i prezentacji multimedialnych, a także aktywność ucznia na lekcjach, umiejętność współpracy w grupie, aktywne uczestnictwo w strategicznej grze internetowej z przedsiębiorczości oraz efektywne wykorzystanie skryptu dla ucznia

Przedsiębiorczość

W toku nauczania przedsiębiorczości szczególny nacisk położony jest na samodzielność, logiczne wnioskowanie, kreatywność, umiejętność odnajdowania się i radzenia sobie w codziennych sytuacjach życiowych oraz na polu zawodowym, nabywanie swobody poruszania się w obszarze zachowań biznesowych, współpracę w zespole i przejawianie aktywności w samokształceniu i rozwoju. Zgodnie z rozporządzeniem MEN w sprawie sposobu oceniania uczniów ocenianiu podlegają zarówno osiągnięcia edukacyjne, jak i zachowania ucznia. Istotne zatem jest to, aby podczas oceny pracy ucznia brać pod uwagę nie tylko zdobyte przez niego wiadomości, lecz także jego zachowania przedsiębiorcze. Ocenianiu na zajęciach z przedsiębiorczości powinno podlegać przede wszystkim to, co uczeń umie, i to jak posługuje się zdobytą wiedzą w praktyce. Dzięki temu ocena nie tylko jest instrumentem diagnozy i kontroli osiągnięć, lecz także motywuje uczniów do podejmowania przedsiębiorczych działań oraz rozwoju intelektualnego. Oceniani są wszyscy uczniowie, również ci ze specjalnymi wymaganiami edukacyjnymi, zwłaszcza uczniowie zdolni.

Podczas pierwszych lekcji przedsiębiorczości należy omówić z uczniami zasady oceniania pracy na lekcjach i poza nimi, zwrócić uwagę na konieczność planowania własnej pracy i podejmowania prób samooceny oraz odpowiedzialność za indywidualne poczynania w zespole. Niezwykle ważnym czynnikiem mającym wpływ na ocenianie uczniów jest obserwacja ich działań podczas uczenia się. Nauczyciel obserwuje indywidualne działania uczniów zarówno w zespole, jak i podczas samodzielnej pracy oraz podczas wykonywania zadań i ćwiczeń. Zwraca uwagę na ich pomysły, poziom wiedzy, umiejętność współpracy, zaangażowanie, zdolności indywidualne.

Ocena końcowa z przedsiębiorczości powinna uwzględniać osobowość ucznia, logiczne, samodzielne i krytyczne myślenie, poprawność w posługiwaniu się terminologią z zakresu podstaw przedsiębiorczości, planowość, zasięg oraz intensywność działań, a także dokładność obserwacji i wykonywanych zadań oraz prezentowane przez ucznia postawy. W nauczaniu podstaw przedsiębiorczości sprawdzaniem i ocenianiem należy objąć nie tylko umiejętności ściśle związane z tym przedmiotem, lecz także te mające związek z jego walorami ogólnokształcącymi i umiejętnościami praktycznymi. Należy ponadto zwrócić uwagę na to, że wiele ważnych osiągnięć ucznia w zakresie przedsiębiorczości można oceniać tylko opisowo, i to w czasie dłuższym niż jeden semestr.

Karta samooceny kompetencji przedsiębiorczości ucznia⁵⁵

Lp.	WYSZCZEGÓLNIENIE	SKALA OCEN (OD 1 DO 6)					
		1	2	3	4	5	6
1.	Sposób mediacji						
2.	Argumentowanie podjętych decyzji						
3.	Selekcjonowanie informacji						
4.	Formułowanie wniosków						
5.	Dostrzeganie współzależności pomiędzy poleceniami						
6.	Współdziałanie w zespole						
7.	Udział w przygotowaniu materiałów do realizacji tematu						

Kryteria zawierające szczegółowe wymagania na poszczególne oceny:**Ocena celująca:**

- ✓ opanowanie w pełni podstawy programowej, oprócz tego uczeń wyróżnia się wiedzą wykraczającą poza minimum programowe, zdobytą samodzielnie,
- ✓ uczeń wykazuje szczególne zainteresowanie przedmiotem oraz literaturą popularnonaukową i specjalistyczną zgodną z omawianą na zajęciach tematyką,
- ✓ umiejętne korzystanie z pomocy naukowych oraz dobieranie metod i narzędzi do pozyskiwania informacji,
- ✓ przedsiębiorcze dochodzenie do informacji i jej kreatywne przetwarzanie,
- ✓ samodzielne formułowanie przejrzystych opinii wraz z ich uzasadnieniem,
- ✓ aktywne uczestnictwo w lekcjach,
- ✓ podejmowanie się wykonania (indywidualnie lub w zespole) zadań dodatkowych, znacznie wykraczających poza podstawę programową,
- ✓ uczestnictwo w konkursach i olimpiadach właściwych dla przedmiotu oraz godnie reprezentowanie szkoły,
- ✓ kreatywne i twórcze wypełnianie ćwiczeń i zadań w skrypcie dla ucznia.

Ocena bardzo dobra:

- ✓ uczeń w pełni opanował wiedzę przewidzianą programem nauczania,
- ✓ wykazywanie zainteresowania przedmiotem oraz literaturą popularnonaukową dotyczącą omawianych treści,
- ✓ samodzielne poszukiwanie informacji w różnych źródłach oraz ich umiejętne selekcjonowanie,
- ✓ właściwe interpretowanie nowych treści nauczania, rozwiązywanie problemów w sposób twórczy,
- ✓ umiejętne ocenianie rzeczywistości społeczno-politycznej zgodnie z przyjętymi kryteriami wartości,
- ✓ kierowanie się dobrem ogółu przy podejmowaniu decyzji, negocjowanie stanowiska, osiąganie kompromisu,
- ✓ kierowanie pracą zespołu rówieśników,

⁵⁵ B. Trybuchowska, M. Bałazy-Kuczka: Scenariusze lekcji do przedmiotu Podstawy przedsiębiorczości, Warszawa 2007.

- ✓ uczestniczenie w konkursach i olimpiadach właściwych dla przedmiotu i uzyskiwanie wyróżniających wyników na poziomie szkolnym,
- ✓ samodzielne wypełnianie wszystkich ćwiczeń i zadań w skrypcie dla ucznia.

Ocena dobra:

- ✓ uczeń rozumie wszystkie polecenia i instrukcje,
- ✓ uczeń zna omawianą na zajęciach problematykę na poziomie rozszerzonym oraz w sposób logiczny i spójny ją prezentuje,
- ✓ rozumienie omawianych treści i umiejętne wyjaśnianie ich innym,
- ✓ umiejętne uogólnianie i formułowanie wniosków,
- ✓ zajmowanie stanowiska w kwestiach spornych i bronienie swoich poglądów na forum klasy,
- ✓ aktywne uczestnictwo w zajęciach lekcyjnych,
- ✓ poprawne i sprawne wykonywanie ćwiczeń i zadań,
- ✓ umiejętne wykorzystywanie zdobytej wiedzy w praktyce,
- ✓ wykazywanie zainteresowania omawianą na zajęciach problematyką,
- ✓ systematyczne i staranne wypełnianie ćwiczeń i zadań w skrypcie dla ucznia.

Ocena dostateczna:

- ✓ uczeń w większości rozumie polecenia i instrukcje,
- ✓ uczeń zapamiętuje podstawowe wiadomości z danego działu tematycznego i samodzielnie je prezentuje,
- ✓ rozumienie podstawowych zagadnień omawianych w programie nauczania,
- ✓ dokonywanie selekcji i porównania poznanych zjawisk i procesów,
- ✓ samodzielne i poprawne wykonywanie prostych ćwiczeń i zadań,
- ✓ poprawne wykorzystywanie zdobytej wiedzy w praktyce,
- ✓ aktywne uczestnictwo w pracach i zadaniach zespołowych,
- ✓ systematyczne wypełnianie ćwiczeń i zadań w skrypcie dla ucznia.

Ocena dopuszczająca:

- ✓ z pomocą nauczyciela uczeń rozumie i wykonuje polecenia,
- ✓ uczeń zapamiętuje wiadomości konieczne do elementarnej orientacji w treściach danego działu tematycznego i z pomocą nauczyciela umie je odtworzyć,
- ✓ poprawne – z pomocą nauczyciela – rozpoznawanie, nazywanie i klasyfikowanie poznanych pojęć, zjawisk, czy procesów,
- ✓ samodzielne lub za pomocą nauczyciela wykonywanie prostych ćwiczeń i poleceń,
- ✓ współpraca w zespole w trakcie wykonywania zadań,
- ✓ nieregularne wypełnianie ćwiczeń i zadań w skrypcie dla ucznia.

Ocena niedostateczna:

- ✓ uczeń nie jest w stanie wykonać nawet prostych poleceń nauczyciela,
- ✓ uczeń nie opanował wiadomości oraz umiejętności przewidzianych programem nauczania, luki w przyswojonej wiedzy są na tyle duże, iż z pewnością utrudnią dalsze poznawanie treści programowych,
- ✓ uczeń nie przyswoił i nie rozumie większości terminów ekonomicznych,
- ✓ nieumiejętne wykonywanie nawet najprostszyc ćwiczeń i poleceń,
- ✓ nieuczestniczenie w zajęciach podczas pracy w zespole,
- ✓ sporadyczne wypełnianie ćwiczeń i zadań w skrypcie dla ucznia.

Kryteria oceniania form pisemnych:

Testy sprawdzające:

- ✓ liczba testów w danym semestrze to przynajmniej 3 (test po każdym dziale tematycznym),
- ✓ nauczyciel sprawdza i ocenia wyniki testów sprawdzających zgodnie z przyjętymi kryteriami:
  - » zadania zamknięte: poprawność rozwiązania zadania,
  - » zadania otwarte: logiczność wypowiedzi, poprawność zastosowanej metody rozwiązania zadania, zgodność odpowiedzi z pytaniem.

Wynik procentowy	Ocena
50-55%	2
56-60%	2+
61-63%	3 -
64-66%	3
67-70%	3+
71-73%	4-
74-76%	4
77-80%	4+
81-85%	5-
86-90%	5
91-95%	5+
96-100%	6

Inne wypowiedzi pisemne:

- ✓ zgodność z tematem,
- ✓ realizacja celu,
- ✓ logiczny układ pracy,
- ✓ poprawność merytoryczna,
- ✓ rzetelność,
- ✓ kreatywność,
- ✓ samodzielność postulowania i wnioskowania,
- ✓ różnorodność źródeł informacji,
- ✓ wykorzystanie technologii informacyjno komunikacyjnych,
- ✓ estetyka pracy,
- ✓ przygotowanie bibliografii,
- ✓ poprawność językowa.

Kryteria oceniania form ustnych:

Odpowiedzi ustne:

- ✓ każdy z uczniów powinien zostać przepytany ustnie przynajmniej raz na semestr,
- ✓ adekwatność wypowiedzi do tematu,
- ✓ poprawność merytoryczna odpowiedzi,
- ✓ precyzja wypowiedzi,
- ✓ sprawność i płynność komunikacyjna,
- ✓ kreatywność wypowiedzi,
- ✓ wyczerpanie zagadnienia,
- ✓ puenta wypowiedzi,
- ✓ poprawność językowa.

Dyskusja, pogadanka:

- ✓ inicjatorem dyskusji/pogadanki jest zwykle nauczyciel, ale może być nim także uczeń, który przeczytał lub zauważył coś dla siebie niezrozumiałego, a mającego związek z opracowywanymi na lekcjach treściami,
- ✓ zajęcie stanowiska,
- ✓ aktywność,
- ✓ poprawność merytoryczna,
- ✓ formułowanie i rzeczowość argumentacji,
- ✓ klarowność postawy,
- ✓ umiejętność słuchania innych,
- ✓ dążenie do wypracowania optymalnego stanowiska,
- ✓ przestrzeganie zasad dyskusji,
- ✓ poprawność językowa.

DYSKUSJA PUNKTOWANA:

W jej trakcie mała grupa uczniów dyskutuje na dany temat. Nauczyciel obserwuje uczniów podczas dyskusji i przyznaje im na bieżąco punkty. Ocenie podlegają zarówno treści merytoryczne wypowiedzi uczestników dyskusji, jak i ich zachowanie podczas wymiany myśli (punkty dodatnie i ujemne).

Karta oceny dyskusji ⁵⁶								
	Kryteria oceny	Punkty	Uczniowie					
			1	2	3	4	5	6
Punkty dodatnie	Podanie faktu	+ 1						
	Skomentowanie faktu	+ 2						
	Podanie nowej informacji	+ 2						
	Zaangażowanie nowej osoby w dyskusję	+ 1						
	Zwrócenie uwagi na błąd	+ 2						
	Kultura zachowania w czasie dyskusji	+ 1						
	Przestrzeganie planu dyskusji	+ 1						
Punkty ujemne	Błędna wypowiedź	- 2						
	Wypowiedź nie na temat	- 1						
	Nieprzestrzeganie planu dyskusji	- 1						
	Przeszkadzanie w czasie dyskusji	- 1						
	Brak udziału w dyskusji	- 2						
	Punkty uzyskane przez ucznia							
	Ocena uzyskana przez ucznia							

Liczba punktów odpowiadająca poszczególnym ocenom (przy dyskusji trwającej 18 – 20 minut) jest następująca:

- » 0 – 3 pkt – niedostateczny,
- » 4 – 9 pkt – dopuszczający,
- » 10 – 14 pkt – dostateczny,
- » 15 – 19 pkt – dobry,
- » 20 – 24 pkt – bardzo dobry,
- » 25 i więcej pkt – celujący.

Kryteria oceniania innych form pracy:

Praca w grupie:

- ✓ podział pracy zgodny z potrzebami,
- ✓ umiejętność odnalezienia się w grupie (przyjęcie konkretnej roli),
- ✓ współdziałanie w grupie,
- ✓ postawa podczas pracy,

⁵⁶ J. Zola: Punktowana dyskusja, Fundacja Edukacja dla Demokracji, 1996.

- ✓ sposoby podejmowania decyzji,
- ✓ forma prezentacji wyników pracy,
- ✓ stopień wywiązania się z powierzonego zadania,
- ✓ efekty pracy zarówno całego zespołu, jak i poszczególnych osób.

Praca indywidualna:

- ✓ poprawność wykonywanych zadań i ćwiczeń,
- ✓ systematyczność pracy,
- ✓ samodzielność ucznia,
- ✓ kreatywność,
- ✓ wykorzystanie pomocy dydaktycznych,
- ✓ estetyka,
- ✓ wkład pracy ucznia,
- ✓ uzdolnienia indywidualne.

Aktywność na lekcji:

- ✓ wzbogacanie wiadomości przekazywanych na zajęciach,
- ✓ nawiązywanie do życia codziennego i wiedzy z innych przedmiotów,
- ✓ umiejętność wiązania teorii z praktyką,
- ✓ pomoc kolegom/koleżankom w przyswajaniu wiedzy i umiejętności,
- ✓ umiejętność korzystania z różnych źródeł informacji,
- ✓ podejmowanie się ambitnych zadań,
- ✓ współuczestnictwo w organizacji zajęć,
- ✓ adekwatność aktywności do obszaru tematycznego,
- ✓ przestrzeganie zasad pracy z całą klasą.

Aktywność pozalekcyjna:

- ✓ rozwiązywanie zadań dodatkowych, nieobowiązkowych,
- ✓ stopień zaangażowania ucznia,
- ✓ włożony w zadanie wysiłek,
- ✓ udział w projektach, konkursach z przedsiębiorczości lub tematyki pokrewnej,
- ✓ udział w szkoleniach, kursach rozwijających postawy przedsiębiorcze.
- ✓ organizacja zajęć i projektów o tematyce związanej z przedmiotem,
- ✓ wsparcie uczniów potrzebujących pomocy w nauce,
- ✓ kreatywność w podejmowaniu działań mających na celu wsparcie finansowe osób potrzebujących,
- ✓ aktywne działanie na rzecz szkoły, klasy lub instytucji zewnętrznych,
- ✓ wolontariat,
- ✓ aktywność w zakresie nawiązywania kontaktów z instytucjami wspierającymi przedsiębiorczość,
- ✓ postawa przedsiębiorcza i kreatywna w sytuacjach losowych.

Języki obce – angielski i niemiecki

Nauczyciel powinien na bieżąco kontrolować osiągnięcia uczniów, ponieważ pozwala mu to modyfikować metody i techniki pracy, zależnie od osiąganych rezultatów. Każdy zespół uczniowski jest inny, dlatego tak samo przeprowadzona lekcja w różnych klasach może przynieść zupełnie odmienne efekty. Bieżąca kontrola to nie tylko informacja zwrotna dla ucznia, lecz także informacja dla jego rodziców dająca im wyobrażenie o postępach, osiągnięciach, aktywności czy ewentualnych brakach. Należy jednak pamiętać, że ocena powinna działać motywacyjnie na ucznia. Podstawa programowa kładzie znaczny nacisk na ocenę kompetencji komunikacyjnej ucznia. Podejście komunikacyjne charakteryzuje się tym, że język obcy rozumie się jako funkcje, które uczeń musi poznać, by móc się swobodnie komunikować. Innymi słowy: o stopniu znajomości języka decyduje nie znajomość struktur, ale umiejętność formułowania zrozumiałych komunikatów. Oczywiście by komunikat był zrozumiały, konieczne jest zachowanie niezbędnego poziomu poprawności leksykalno-gramatycznej. Zadaniem nauczyciela jest aranżowanie takich sytuacji językowych, które będą jak najbardziej zbliżone do komunikowania się w życiu codziennym. By komunikacja była efektywna, zasadne jest również integrowanie wszystkich sprawności językowych: mówienie, słuchanie, czytanie i pisanie.

Podstawa programowa zwraca również uwagę na to, by uczeń był w stanie dokonać samooceny. Zasadne zatem jest sprowokowanie uczniów do tego, by uczyli się poprawiać swoje błędy, jak i również błędy swoich kolegów.

Podczas oceniania umiejętności uczniów nauczyciele korzystający z teorii inteligencji wielorakich skupiają się na ich mocnych stronach i oceniają szerszy zakres umiejętności, nie tylko te językowe. Ocenianie powinno być wszechstronne, uwzględniać kilka kontekstów.

W przypadku języka obcego ocenianie obejmuje wszystkie sprawności i elementy języka. Na bieżąco oceniamy także aktywność ucznia na lekcji, systematyczne wykonywanie prac domowych i innych zadań. Kontrola i ocenianie bieżące powinny odnosić się do wymagań edukacyjnych określonych przez nauczyciela na początku semestru lub roku szkolnego w przedmiotowym systemie oceniania. Uczeń powinien być oceniany w odniesieniu do wszystkich obszarów jego aktywności (wiedza, umiejętności, postawy) i przy uwzględnieniu indywidualnych potrzeb.

Kryteria zawierające szczegółowe wymagania na poszczególne oceny:

Ocena celująca:

- ✓ znakomite opanowanie słownictwa i struktur gramatycznych w sposób kreatywny i w zakresie wykraczającym poza program,
- ✓ wypowiedzanie własnego zdania, opinii, sądu,
- ✓ uzasadnianie swojego zdania,
- ✓ rozumienie tekstów czytanych i ze słuchu bez pomocy słownika,
- ✓ reagowanie w swobodny sposób w sytuacjach przewidzianych w treściach programu,
- ✓ bezbłędne opanowanie zasad pisowni,
- ✓ duża autonomia w uczeniu się.

Ocena bardzo dobra:

- ✓ bardzo dobre opanowanie słownictwa i struktur gramatycznych na poziomie B1/B2 zgodnie z wymaganiami EOSKJ,
- ✓ umiejętne nawiązywanie i podtrzymywanie rozmowy,
- ✓ wypowiedzanie własnego zdania, opinii i ich uzasadnianie na podstawie przeczytanego tekstu lub przerobionego zagadnienia tematycznego,
- ✓ rozumienie tekstu czytanego i słyszanego przy minimalnym użyciu słownika, stosowanie zasad poprawnej wymowy i pisowni,
- ✓ stosowanie różnych technik uczenia się.

Ocena dobra:

- ✓ popełnianie nieznacznych błędów leksykalnych i gramatycznych na poziomie B1/B2 zgodnie z wymaganiami EOSKJ,
- ✓ umiejętność nawiązywanie i podtrzymywanie rozmowy,
- ✓ poprawne reprodukcje tekstu, informacji,
- ✓ rozumienie tekstu czytanego i ze słuchu ze sporadycznym użyciem słownika,
- ✓ stosowanie zasad poprawnej wymowy i pisowni z nielicznymi uchybieniami, które nie zakłócają komunikacji,
- ✓ stosowanie podstawowych strategii w zakresie samodzielnego uczenia się.

Ocena dostateczna:

- ✓ rozumienie oraz reprodukcje tekstu o niskim stopniu trudności bez pomocy nauczyciela,
- ✓ stosowanie słownictwa w zakresie podstawowym,
- ✓ nawiązywanie i podtrzymywanie rozmowy w podstawowych sytuacjach dnia codziennego,
- ✓ występowanie problemów z doбором właściwych słów,
- ✓ występowanie zauważalnych braków w zakresie samodzielnego uczenia się.

Ocena dopuszczająca:

- ✓ opanowanie podstawowych umiejętności z zakresu wiedzy minimalnej,
- ✓ ograniczanie wypowiedzi do podstawowych reakcji dnia codziennego,
- ✓ samodzielne napisanie kilku zdań na podstawie omawianego tematu lekcji,
- ✓ wykonywanie prostych ćwiczeń według podanego wzoru z pomocą nauczyciela,
- ✓ reprodukcje prostego tekstu z dopuszczalnymi błędami leksykalnymi i gramatycznymi,
- ✓ stosowanie zasad wymowy i pisowni z licznymi uchybieniami,
- ✓ brak korzystania z technik samodzielnego uczenia się.

Ocena niedostateczna:

- ✓ brak umiejętności wypowiadania się na tematy przewidziane programem szkolnym nawet z pomocą nauczyciela,
- ✓ brak umiejętności zrozumienia wypowiedzi nauczyciela i koleżanek/kolegów,
- ✓ brak umiejętności odpowiedzi na pytania lub odpowiedź w znacznym stopniu odbiegająca od zadanego pytania,
- ✓ bardzo ograniczona znajomość słownictwa i struktur językowych,
- ✓ występowanie bardzo licznych błędów językowych zakłócających komunikację,
- ✓ brak korzystania z technik samodzielnego uczenia się.

Kryteria oceniania form ustnych i pisemnych:

Ocena celująca:

- ✓ szczegółowe rozumienie pytań,
- ✓ przychodzące z łatwością i precyzyjne przekazywanie zamierzonej treści zgodnie z założonym celem komunikacyjnym,
- ✓ swobodne abstrahowanie, wysuwanie i wyrażanie hipotez,
- ✓ dostosowanie rejestru wypowiedzi do sytuacji (styl formalny/niefORMALNY),
- ✓ wypowiedź w pełni poprawna, płynna i zrozumiała,
- ✓ bogaty zakres struktur leksykalno-gramatycznych i funkcji językowych,

- ✓ bogate słownictwo wykraczające poza ramy programowe,
- ✓ wypowiedź wyczerpująca temat i wykraczająca poza jego obszar.

Ocena bardzo dobra:

- ✓ całościowe rozumienie pytań,
- ✓ precyzyjne przekazywanie zamierzonej treści zgodnie z założonym celem komunikacyjnym,
- ✓ abstrahowanie, wysuwanie i wyrażanie hipotez,
- ✓ dostosowanie rejestru wypowiedzi do sytuacji (styl formalny/nieformalny),
- ✓ wypowiedź na ogół poprawna, płynna i w pełni zrozumiała,
- ✓ bardzo dobre opanowanie i szeroki zakres struktur leksykalnogramatycznych i funkcji językowych,
- ✓ bogate słownictwo,
- ✓ wypowiedź wyczerpująca temat.

Ocena dobra:

- ✓ ogólne rozumienie pytań,
- ✓ skuteczne przekazywanie zamierzonej treści zgodnie z założonym celem komunikacyjnym,
- ✓ abstrahowanie, wysuwanie i wyrażanie hipotez, choć bez pełnej swobody w formułowaniu bardziej złożonej treści,
- ✓ wybór rejestru wypowiedzi zwykle adekwatny do sytuacji (styl formalny/nieformalny),
- ✓ wypowiedź w większości poprawna i zrozumiała,
- ✓ odpowiedni zakres struktur leksykalnogramatycznych i funkcji językowych, nieliczne błędy w minimalnym stopniu zakłócające komunikację
- ✓ podstawowe słownictwo.

Ocena dostateczna:

- ✓ niepełne rozumienie pytań,
- ✓ zwięzłe przekazywanie zamierzonej treści w prosty sposób, najczęściej zgodnie z założonym celem komunikacyjnym,
- ✓ abstrahowanie, wysuwanie i wyrażanie hipotez w bardzo prosty i zwięzły sposób,
- ✓ dostosowanie rejestru niektórych wypowiedzi do sytuacji (styl formalny/nieformalny),
- ✓ wypowiedź powierzchowna, wielokrotne powtórzenia, zawiera liczne błędy, które jednak nie zakłócają komunikacji,
- ✓ podstawowy zakres struktur leksykalnogramatycznych i funkcji językowych, przy czym ich zastosowanie wymaga pomocy i często korekty nauczyciela,
- ✓ ograniczone słownictwo.

Ocena dopuszczająca:

- ✓ bardzo słabe rozumienie pytań i poleceń,
- ✓ sporadyczne przekazywanie zamierzonej treści w bardzo prosty sposób, nie do końca zgodnie z założonym celem komunikacyjnym,
- ✓ abstrahowanie, wysuwanie i wyrażanie hipotez w bardzo prosty i pobieżny sposób,
- ✓ sporadyczne dostosowanie rejestru fragmentów lub całości wypowiedzi do sytuacji (styl formalny/nieformalny),
- ✓ wypowiedź nieadekwatna do zadanego tematu, nie w pełni zrozumiała,
- ✓ bardzo proste struktury leksykalnogramatyczne i funkcje językowe, często błędne struktury, w znacznym stopniu zakłócające komunikację,
- ✓ nieodpowiedni dobór i zastosowanie słownictwa.

Ocena niedostateczna:

- ✓ niezrozumienie pytań i poleceń,
- ✓ nieumiejętne przekazywanie w bardzo prosty sposób choćby części zamierzonej treści, wypowiedź niezgodna z założonym celem komunikacyjnym,
- ✓ niedostosowanie rejestru fragmentów wypowiedzi do sytuacji (styl formalny/nieformalny),
- ✓ brak płynności, wypowiedź niezrozumiała, nie na temat,
- ✓ nieprawidłowe użycie nawet najprostszyc struktur leksykalnogramatyczne i funkcji językowych, liczne błędy w strukturach znacząco zakłócają lub całkowicie uniemożliwiają komunikację,
- ✓ ubogie słownictwo, nieumiejętność jego zastosowania.

Kryteria oceniania form ustnych:

Ocena celująca:

- ✓ szybka i pewna reakcja, szczegółowe rozumienie pytań,
- ✓ wypowiedź wyczerpująca temat,
- ✓ bogate słownictwo wykraczające poza ramy programowe,
- ✓ aktywne użycie struktur gramatycznych,
- ✓ płynna wypowiedź, bardzo dobra wymowa i intonacja.

Ocena bardzo dobra:

- ✓ całościowe rozumienie wypowiedzi nauczyciela i właściwe reagowanie na sytuacje przez niego stworzone na poziomie B1/B2 zgodnie z wymaganiami EOSKJ,
- ✓ wypowiedź wyczerpująca temat,
- ✓ bogate słownictwo, trudniejsze konstrukcje leksykalne,
- ✓ bardzo dobre opanowanie reguł gramatycznych,
- ✓ wypowiedź płynna, bez nienaturalnych przerw,
- ✓ dobra wymowa i intonacja.

Ocena dobra:

- ✓ ogólne rozumienie pytań,
- ✓ zrozumiała wypowiedź,
- ✓ podstawowe słownictwo i konstrukcje leksykalne, nieliczne błędy,
- ✓ podstawowe struktury gramatyczne, nieliczne błędy w minimalnym stopniu zakłócające komunikację,
- ✓ nieliczne przerwy w wypowiedzi,
- ✓ nieliczne błędy fonetyczne.

Ocena dostateczna:

- ✓ niepełne rozumienie pytań,
- ✓ wypowiedź powierzchowna, wielokrotne powtórzenia,
- ✓ ograniczone słownictwo,
- ✓ podstawowe struktury gramatyczne, przy czym ich zastosowanie wymaga pomocy i często korekty nauczyciela,
- ✓ częste nienaturalne przerwy w wypowiedzi,
- ✓ liczne błędy fonetyczne.

Ocena dopuszczająca:

- ✓ bardzo słabe rozumienie pytań i poleceń,
- ✓ wypowiedź nieadekwatna do zadanego tematu, nie w pełni zrozumiała,
- ✓ nieodpowiedni dobór i zastosowanie słownictwa, liczne błędy w znacznym stopniu zakłócające komunikację,
- ✓ proste, często błędne struktury gramatyczne,
- ✓ niepoprawna wymowa.

Ocena niedostateczna:

- ✓ nierozumienie poleceń nauczyciela,
- ✓ wypowiedź niezrozumiała, nie na temat,
- ✓ ubogie słownictwo, nieumiejętność jego zastosowania,
- ✓ liczne błędy w strukturach gramatycznych wykluczające komunikację,
- ✓ brak płynności wypowiedzi.

Rozdział 8. Proponowane narzędzia ewaluacji

W trakcie wdrażania programu nauczania, przed jego zakończeniem oraz po nim wskazane jest przeprowadzenie ewaluacji w celu uzyskania informacji zwrotnej o tym, w jakim stopniu zaproponowane w trakcie zajęć metody, formy i narzędzia umożliwiają lub umożliwiły realizację zadań oraz celów edukacyjnych. Dzięki ewaluacji nie tylko oceniamy uczniów, kontrolujemy czy zbieramy dane na temat programu nauczania, lecz także dowiadujemy się, jakie potrzeby i oczekiwania mają sami uczniowie w kontekście proponowanych zajęć.

57

Istotną częścią realizacji programu nauczania przedsiębiorczości jest określenie spodziewanych rezultatów w postaci kompetencji, jakie uzyskują uczniowie, a także wskazanie sposobów ich pomiaru.

Do pomiaru osiągnięć ucznia w zakresie jego wiedzy i umiejętności z przedsiębiorczości proponuje się następujące narzędzia kontroli:

- **Test pisemny/elektroniczny** jest typową formą pomiaru sprawdzającego zarówno bieżące osiągnięcia, jak i osiągnięcia z zakresu całego programu. Forma zadania w teście może być zróżnicowana, np.: jednokrotnego wyboru, wielokrotnego wyboru, prawda - fałsz z luką, krótka odpowiedź, połączeń w pary.

⁵⁷ M. Taraszkiewicz, C. Rose: Atlas efektywnego uczenia (się) nie tylko dla nauczycieli, TL, Warszawa 2006.

- » **Test jednostopniowy:** obejmujący jeden poziom wymagań (np. wymagania podstawowe) – przydatny do przeprowadzenia diagnozy wiedzy i umiejętności z zakresu działów (I–V) zaproponowanych w programie nauczania podstaw przedsiębiorczości czy też angielskiego lub/i niemieckiego języka biznesowego.
- » **Test wielostopniowy:** obejmujący kilka poziomów wymagań (np. wymagania podstawowe, rozszerzające, dopełniające) – może stanowić podstawę do oceny osiągnięć uczniów z zakresu wiedzy ekonomicznej, kompetencji z obszaru przedsiębiorczości, jak również umiejętności zastosowania języka obcego w przedsiębiorczości.
- **Prace domowe** powinny być nastawione na rozwiązywanie problemów i korzystanie z różnych źródeł informacji oraz sprawdzać umiejętność formułowania krótkich wypowiedzi na tematy ekonomiczne. Uczeń może wtedy się wykazać swoją aktywnością, przedsiębiorczością i innowacyjnością, a także wykorzystywać swoje inteligencje dominujące.
- **Odpowiedzi ustne** są formą, która może sprawdzić zrozumienie podstawowych pojęć poprzez odniesienie ich do rzeczywistości. Polecenia powinny być tak formułowane, by uczeń mógł się wykazać umiejętnością myślenia analitycznego i syntetycznego. Odpowiedzi ustne mogą być realizowane w postaci odpytywania, referowania i prezentowania wybranego zagadnienia, swobodnych wypowiedzi czy też aktywności uczniów.
- **Projekt edukacyjny** wykonywany w zespołach – wskazane jest, aby uczniowie wykonali chociaż jeden, ponieważ daje on możliwość sprawdzenia nie tylko wiedzy indywidualnego ucznia, lecz także umiejętności: pracy w grupie, korzystania z różnych źródeł informacji, samodzielności, przedsiębiorczości oraz prezentacji. Tematy projektów powinny być ostatecznie sformułowane przez uczniów i mieć charakter problemowy.
- **Aktywne uczestnictwo w zajęciach lekcyjnych** – wskazane jest, by zwrócić uwagę na indywidualizację w procesie kształcenia, wykorzystywać podczas realizacji zajęć inteligencje dominujące uczniów i rozwijać u nich również inteligencje wspomagające.

Zaproponowane w przedmiotowym opracowaniu narzędzia ewaluacji oraz treści sprawdzające wiedzę i umiejętności uczniów w zakresie przedsiębiorczości mają służyć ocenie pracy ucznia zgodnie z par. 3 ust. 2 rozporządzenia MENiS z dnia 7 września 2004 r., służą ewaluacji postępów w nauce i uzyskiwaniu ocen bieżących.

Ankiety, testy, karty samooceny – kiedy?, jak?, co?

Jeśli nauczyciel chce wiedzieć, jak ma efektywnie pracować z uczniami, powinien zapytać najlepszych specjalistów, czyli swoich uczniów. To oni wiedzą, kiedy i w jaki sposób najlepiej się uczą, co im pomaga, a co przeszkadza w nauce, jakie metody i środki są ich zdaniem najbardziej skuteczne i ciekawe.

Faza początkowa zajęć

Na pierwszych zajęciach warto z uczniami porozmawiać lub zaproponować im wypełnienie ankiety, która pomoże nauczycielowi w przygotowaniach do kolejnych zajęć.

Ankieta badająca motywację do nauki

Drogi uczniu, zależy mi na tym, abyś osiągał jak najlepsze wyniki w nauce oraz uświadomił sobie, jakie jest Twoje podejście do zdobywania wiedzy i umiejętności. Proszę o szczerą odpowiedź na pytania.

Płeć K / M

Klasa .....

Profil .....

1. Czy lubisz się uczyć?

TAK – dlaczego? (podkreśl wybrane odpowiedzi)

- a) moją pasją jest zdobywanie nowej wiedzy,
- b) jestem prymusem i chcę mieć jak najlepsze oceny,
- c) chcę otrzymać stypendium naukowe,
- d) estem ambitny, obowiązkowy, solidny,
- e) chcę zaimponować kolegom/ koleżankom,
- f) ponieważ wiedza i umiejętności na wysokim poziomie zagwarantują mi w przyszłości ciekawą pracę i satysfakcjonujące wynagrodzenie,
- g) tego oczekują ode mnie rodzice,
- h) inne.....

NIE – dlaczego? (podkreśl wybrane odpowiedzi)

- a) mimo moich starań, nakładu pracy ciągle nie mogę przyswoić wymaganej przez nauczycieli wiedzy i umiejętności,
- b) nie zależy mi na dobrych ocenach,
- c) nie zależy mi na zdobywaniu nowych wiadomości i umiejętności,
- d) wolę spędzić więcej czasu ze znajomymi,
- e) wolę spędzić swój wolny czas przy komputerze,
- f) wolę przeczytać dobrą książkę, pójść do kina, pograć w piłkę itd.
- g) inne.....

2. Ile czasu w ciągu doby poświęcasz na naukę? Zaznacz właściwą odpowiedź.

- a) wcale,
- b) mniej niż jedną godzinę,
- c) 1-2 godziny,
- d) 2-3 godziny,
- e) 3-4 godziny,
- f) powyżej 4 godzin.

3. Ile czasu w ciągu doby spędzasz przy komputerze, TV? Zaznacz właściwą odpowiedź.

- a) wcale,
- b) mniej niż jedną godzinę,
- c) 1-2 godziny,
- d) 2-3 godziny,
- e) 3-4 godziny,
- f) powyżej 4 godzin.

4. Ile czasu w ciągu doby spędzasz na czytaniu, spotkaniach z kolegami, koleżankami, uprawianiu sportu? Zaznacz właściwą odpowiedź.

- a) wcale,
- b) mniej niż jedną godzinę,
- c) 1-2 godziny,
- d) 2-3 godziny,
- e) 3-4 godziny,
- f) powyżej 4 godzin.

5. Co czujesz, gdy Twoi koledzy otrzymują oceny lepsze niż Ty? Wybierz jedną odpowiedź.

- a) cieszę się,
- b) jest mi to obojętne,
- c) czuję złość,
- d) czuję zazdrość,
- e) też chciałbym otrzymywać takie oceny,
- f) inne – napisz .....

**6. Jeśli otrzymasz ocenę celującą lub bardzo dobrą, to:
(wybierz jedną odpowiedź)**

- a) motywuje mnie to do dalszej nauki,
- b) cieszę się i staram się, aby było ich więcej,
- c) niestety, zaczynam uczyć się mniej z tego przedmiotu,
- d) cieszę się bo rodzice będą zadowoleni,
- e) cieszę się bo wzrośnie moje kieszonkowe.

**7. Jeśli otrzymasz ocenę niedostateczną, to:
(wybierz jedną odpowiedź)**

- a) staram się szybko ją poprawić,
- b) mobilizuje mnie to do intensywniejszej nauki,
- c) nie uczę się, bo i tak ich nie poprawisz,
- d) zniechęcam się do dalszej nauki,
- e) poprawiam ją, aby zadowolić rodziców.

8. Czy odniosłeś w swoim życiu sukces?

TAK – napisz jaki .....

NIE

9. Czy chciałbyś osiągnąć w swoim życiu sukces?

TAK – napisz jaki.....

NIE

10. Czy uważasz, że sukces życiowy jest powiązany z sukcesami szkolnymi?

TAK, ponieważ .....

NIE, ponieważ .....

11. Na lekcjach preferujesz metody (możesz zaznaczyć więcej niż jedną odpowiedź):

- a) podające (wykład, pogadanka),
- b) praca w małych grupach, w parach,
- c) burza mózgów,

- d) analiza SWOT,
- e) praca z materiałem źródłowym (wykresy, dane statystyczne, materiał ilustracyjny, teksty prasowe, itd.),
- f) gry dydaktyczne, scenki, odgrywanie ról,
- g) praca z wykorzystaniem technologii informacyjno-komunikacyjnych (filmy, portale internetowe, prezentacje multimedialne),
- h) inne – jakie? .....

12. Która z podanych niżej form sprawdzania wiedzy jest Ci najbliższa?

- a) sprawdzian po zakończeniu realizacji działu,
- b) sprawdzian z niewielkiej partii materiału,
- c) kartkówka z trzech ostatnich lekcji,
- d) odpowiedź ustna,
- e) test zawierający tylko zadania zamknięte,
- f) test zawierający różne typy zadań,
- g) inna – jaka? .....

Rozpoczynając pracę z uczniami, warto im uświadomić, że każdy z nas ma różne style uczenia się. Przydatnym elementem odkrywania własnego stylu uczenia się jest uwzględnienie założeń teorii inteligencji wielorakiej propagowanej przez Howarda Gardnera. Gardner zakłada, że prawie każdy jest szczególnie uzdolniony w jednym lub w dwóch obszarach. Rozpoznanie dominujących rodzajów inteligencji pozwala na uwzględnienie związanych z nimi umiejętności w tworzeniu osobistego modelu uczenia się, co pozwoli na indywidualizowanie procesu kształcenia i dobór trafnych form, metod pracy oraz sprawdzania wiedzy i umiejętności uczniów adekwatnie do ich predyspozycji

Test określający dominujące systemy reprezentacji (hierarchię zmysłów)⁵⁸

W każdym pytaniu wybierz jedną, najbliższą Ci odpowiedź.

1. Najbardziej lubisz zajęcia, na których:

- a) prowadzący robi wykład, możesz zadawać pytania i dyskutować,
- b) robisz notatki i rysunki, oglądasz plansze lub slajdy,
- c) robisz eksperymenty, projekty, bierzesz udział w scenkach, odtwarzasz role.

2. Przekazując wiedzę komuś innemu:

- a) demonstrujesz coś, mocno gestykulujesz, poruszasz się,
- b) objaśniasz wszystko werbalnie, zachęcasz do zadawania pytań i dyskusji,
- c) pokazujesz ilustracje, wykresy i rysunki, krótko je wyjaśniając.

3. Gdy masz czas wolny, najchętniej:

- a) słuchasz muzyki, audycji radiowych lub audiobooków,
- b) oglądasz film, czytasz książkę, przeglądasz czasopisma,
- c) uprawiasz sport, idziesz na spacer, konstruujesz coś.

4. Jakie filmy lubisz najbardziej:

- a) z szybką akcją, dynamicznymi scenami; filmy dokumentalne, o sporcie,
- b) z dużą liczbą rozbudowanych dialogów, historyczne, faktograficzne,
- c) kostiumowe, krajoznawcze, przyrodnicze.

5. Kiedy spotykasz nową osobę, najpierw zwraca Twoją uwagę:

- a) jej wygląd (uroda, ubiór),
- b) zachowanie (sposób poruszania się, gestykulacja),
- c) ton głosu.

6. Gdy wchodzisz do nieznanego Ci pomieszczenia, w pierwszej kolejności:

- a) słyszysz rozmowę i inne dźwięki,
- b) skupiasz się na tym, jak się tu czujesz,
- c) zwracasz uwagę na kolory, przedmioty, architekturę.

7. Po spotkaniu z nowo poznaną osobą najlepiej pamiętasz:

- a) co robiliście, jak się zachowywała,
- b) jak wyglądała,
- c) co mówiła.

8. W trakcie rozmowy najczęściej kierujesz wzrok:

- a) na twarz i oczy rozmówcy,
- b) w górę (w lewo lub prawo),
- c) w dół (w lewo i prawo).

9. Źle się czujesz w miejscach, w których:

- a) panuje kompletna cisza,
- b) masz ograniczone możliwości ruchu,
- c) jest bałagan.

⁵⁸ A. Bubrowiecki: Ale urwał! Techniki błyskawicznego przyswajania wiedzy, Gliwice 2011.

10. W którym z podanych miejsc mógłbyś spędzić najwięcej czasu:

- a) w muzeum, w galerii fotograficznej,
- b) na koncercie, słuchając audycji radiowych i nagranych opowiadań,
- c) w sali bilardowej, na boisku piłkarskim, na basenie.

11. Co najlepiej pamiętasz z oglądanych filmów:

- a) muzykę,
- b) scenerię, wygląd bohaterów,
- c) fabułę.

12. Przypomnij sobie szczęśliwy moment w swoim życiu. Co najpierw przyszło Ci do głowy:

- a) konkretne zachowanie, przebieg zdarzeń, Twoje działania,
- b) to, co powiedziałeś, dialog, czyjaś opinia wyrażona werbalnie, muzyka,
- c) to, co widziałeś – miejsce, ludzie, przedmioty.

13. Które z poniższych twierdzeń najlepiej Cię opisuje:

- a) dokładnie dobierasz swój strój, dbasz o fryzurę, irytuje Cię źle dopasowane ubranie u innych i nieład na głowie,
- b) denerwują Cię osoby mające niewyraźną dykcję, niepotrafiące poprawnie się wyrażać, zwracasz uwagę na błędy językowe,
- c) nie potrafisz przebywać zbyt długo w jednym miejscu, denerwuje Cię bezruch.

14. Jeżeli składasz jakąś rzecz:

- a) zaczynasz od przeczytania instrukcji,
- b) starasz się od razu dopasować poszczególne części,
- c) pytasz kogoś i prosisz o instrukcję ustną.

15. Gdy wybierasz się na wakacje i wyobrażasz sobie swój pobyt w atrakcyjnym miejscu, szczegółowo:

- a) widzisz to miejsce, jego otoczenie, kolory, oświetlenie, ludzi,
- b) słyszysz dźwięki (towarzyskiej zabawy, natury, otaczającego gwaru...),
- c) wyobrażasz sobie, co będziesz robił, czym będziesz się zajmował.

KLUCZ DO TESTU

	A	B	C
1.	S	W	K
2.	K	S	W
3.	S	W	K
4.	K	S	W
5.	W	K	S
6.	S	K	W
7.	K	W	S
8.	S	W	K
9.	S	K	W
10.	W	S	K
11.	S	W	K
12.	K	S	W
13.	W	S	K
14.	W	K	S
15.	W	S	K

Zaznacz przy każdej pozycji, którą odpowiedź wybrałeś. Podsumuj wyniki:

W (wzrokowiec) =

S (słuchowiec) =

K (kinestetyk) =

Odczytywanie wyników:

Najwięcej odpowiedzi **W** – **Jesteś wzrokowcem.**

Najwięcej odpowiedzi **S** – **Jesteś słuchowcem.**

Najwięcej odpowiedzi **K** – **Jesteś kinestetykiem.**

Test określający dominującą półkulę mózgową⁵⁹

W każdym pytaniu wybierz najbliższą Ci odpowiedź. Możesz również zaznaczać obie odpowiedzi, jeśli opisują Twoją osobę w takim samym stopniu.

1. Gdy odruchowo mażesz po kartce, najczęściej są to:

- a. nieokreślone, bezkształtne bazgroły,
- b. określone kształty.

2. Robiąc notatki, wykorzystujesz:

- a. różne kolory,
- b. tylko kolor czarny lub niebieski.

3. Twoje notatki są:

- a. logiczne, uporządkowane, oparte na słowach, cyfrach i liniach,
- b. nieuporządkowane, zawierające oprócz słów również rysunki.

4. Zamknij oczy i zobacz, jak reaguje Twoja wyobraźnia na słowo „niebieski”:

- a. zobaczyłeś jakąś niebieską rzecz (osobę),
- b. zobaczyłeś napis „niebieski”, np. na tablicy albo ścianie.

5. Twoją dominującą ręką jest:

- a. ręka lewa,
- b. ręka prawa.

6. Jak opisałbyś swoje otoczenie domowe?

- a. książki, płyty i filmy są ułożone według jakichś zasad, w szufladach i na biurku panuje porządek,
- b. rzeczy są nieuporządkowane, panuje wokół „twórczy chaos”, w którym dobrze sobie radzisz.

7. Przygotowując się do realizacji celów i wykonania zadań:

- a. dokładnie planujesz każdy krok,
- b. masz ogólną wizję i działasz raczej spontanicznie.

8. Jeżeli miałbyś do wykonania w ciągu dnia wiele czynności i chciałbyś to zapisać:

- a. posłużyłbyś się tradycyjnym terminarzem lub notatnikiem,
- b. wolałbyś powiesić notatki na tablicy, na kolorowych kartkach.

9. Kiedy rozpoczynasz naukę i bierzesz się do czytania grubej książki:

- a. po prostu otwierasz pierwszą stronę i czytasz tekst po kolei,
- b. przeglądasz całość i dopiero zaczynasz czytać.

10. Lubisz pracować i postępować:

- a. zgodnie z ustalonymi regułami i zasadami oraz procedurami,
- b. gdy masz możliwość wyboru i większą swobodę w działaniu.

11. Gdy słuchasz nowego utworu muzycznego, najpierw zwracasz uwagę na:

- a. melodię,
- b. słowa.

12. Lepiej sobie radzisz z instrukcjami w formie:

- a. pisemnej lub mówionego przekazu,
- b. obrazów, map.

⁵⁹ A. Bubrowiecki: Ale urwał! Techniki błyskawicznego przyswajania wiedzy, Gliwice 2011.

13. Uważasz się za osobę:

- racjonalną, logicznie myślącą, przywiązującą dużą wagę do faktów,
- lubiącą marzyć, często posługującą się wyobraźnią twórczą, uważającą, że od faktów ważniejsze są emocje.

14. Zwykle potrafisz skoncentrować się:

- na wielu różnych projektach,
- na jednym projekcie.

15. Kiedy czytasz czasopismo:

- „skaczesz” po różnych stronach,
- czytasz od początku do końca.

KLUCZ DO TESTU

	Odpowiedź a	Odpowiedź b
1.	Prawa	Lewa
2.	Prawa	Lewa
3.	Lewa	Prawa
4.	Prawa	Lewa
5.	Prawa	Lewa
6.	Lewa	Prawa
7.	Lewa	Prawa
8.	Lewa	Prawa
9.	Lewa	Prawa
10.	Lewa	Prawa
11.	Prawa	Lewa
12.	Lewa	Prawa
13.	Lewa	Prawa
14.	Prawa	Lewa
15.	Prawa	Lewa

Podsumuj wyniki:

L (półkula lewa) =

P (półkula prawa) =

L i P (synergia półkul) =

Odczytywanie wyników:

Przewaga **L** – Posługujesz się częściej **lewą półkulą mózgową**.

Przewaga **P** – Posługujesz się częściej **prawą półkulą mózgową**.

Dominacja **L i P** – **Masz tendencję do synergicznego posługiwania się obiema półkulami**.

Równowaga **L i P** (bez kategorii L i P – zaznaczenia obu odpowiedzi) – **wykorzystujesz jedną i drugą półkulę do różnych funkcji**.

Wzrokowiec z dominacją lewej półkuli (W - L): Najszybciej uczy się, czytając, oglądając wykresy, schematy, obrazy i grafiki. Szczególnie szybko zapamiętuje informacje wyrażone słowami, cyframi i liczbami. Porządkuje swoje dane, lubi systematykę, kategoryzację i porządek w gromadzonych informacjach. Najlepiej pracuje na notatkach linearnych. Lubi mieć przed sobą przygotowany wcześniej plan pracy. Najchętniej korzysta z opracowanych w punktach strategii działania. Utrzymywanie kontaktu wzrokowego z wykładowcą ułatwia mu koncentrację.

Wzrokowiec z dominacją prawej półkuli (W – P): Najłatwiej przyswaja informacje przedstawione w postaci obrazów, rysunków, plansz, zdjęć, kolorów i relacji przestrzennych. Chętnie korzysta z wszelkich materiałów wizualnych. Ma tendencję do koncentracji na całości, kieruje się przyswajaniem wiedzy od syntezy (ogółu) do analizy (szczegółu). Lubi język obrazowy, bogaty w metafory i barwne opisy. W notowaniu szczególnie przydatne są dla niego mapy myśli.

Słuchowiec z dominacją lewej półkuli (S – L): Najlepiej koncentruje uwagę i uczy się, słuchając. Lubi więc wykłady, prezentacje, płyty, kasety i materiały audio oraz dyskusje. Jest uporzędkowany, szybko przyswaja informacje przedstawione szczegółowo krok po kroku według jasnej systematyki. Zapamiętuje lepiej, gdy czyta na głos, i w trakcie rozmowy na dany temat. Jest wrażliwy na punkcie języka, w którym odbiera informacje – jego ton, barwę, głośność. Szybko rozumie sens słyszanych słów, bez potrzeby silnego angażowania wyobraźni. W czasie czytania powinien często zadawać sobie pytania na temat poznawanych treści.

Słuchowiec z dominacją prawej półkuli (S – P): Najlepiej uczy się, słuchając. W nauce pomaga mu muzyka. Jest wyczulony na rytm, co powoduje, że np. łatwiej zapamiętuje rymowanki oraz te informacje, przy nauce których rytm jest obecny (wystukuje go palcami, nogą, nuci, wyobraża sobie informacje, „słyszac” skojarzone z nimi dźwięki). Lubi i zapamiętuje demonstracje na żywo i konstrukcje trójwymiarowe – ze względu na pamięć wizualno-przestrzenną charakterystyczną dla dominacji prawej półkuli. Najlepiej, gdy wizualizuje czytany tekst, tworząc w wyobraźni dynamiczne, ruchome obrazy z efektami dźwiękowymi.

Kinestetyk z dominacją lewej półkuli (K – L): Najszybciej uczy się, angażując swoje mięśnie w procesy poznawcze. Lubi brać udział w grach dydaktycznych, odgrywać role, uczestniczyć w przygotowanych symulacjach sytuacyjnych. Najskuteczniej uczy się poprzez modelowanie. Lepiej się czuje, gdy w czasie nauki może chodzić lub kołysać się na nogach. Uczy się doskonale na modelach i schematach. Lubi pracować na materiale dobrze zorganizowanym i usystematyzowanym, który może przyswajać krok po kroku. Chętnie planuje, lubi pisać, rysować i robić to, co pozwoli mu zaangażować jak najwięcej mięśni. Przy rozwiązywaniu zadań i problemów szuka analogii do sytuacji i zjawisk znanych z życia.

Kinestetyk z dominacją prawej półkuli (K – P): Lubi uczyć się w ruchu. Zapamiętuje najlepiej to, co robił i w czym brał czynny udział. Nie potrzebuje szczegółowych instrukcji, od razu bierze się do działania. Dużą rolę w przyswajaniu nowych informacji odgrywają u niego emocje i intuicja – uczy się metodą prób i błędów. W procesie poznawczym kieruje się zasadą „od ogółu do szczegółu”. Bardzo dobrze przyswaja nową wiedzę, odwołując się do jej praktycznego zastosowania w życiu. Informacje zapamiętuje, tworząc w wyobraźni dynamiczne obrazy z własnym udziałem. Najchętniej korzysta z pomocy dydaktycznych, które może dotykać, przestawiać, łączyć w konstrukcje. Sprawdzają się w jego przypadku plansze i tablice, na których można pisać i rysować. Motywuje go rywalizacja. Powinien uczyć się w spokojnym miejscu, tak aby nie rozpraszał go jakikolwiek ruch w otoczeniu. Pracuje szybko, w sposób impulsywny.

Faza realizacyjna zajęć

Po każdym zajęciu nauczyciel powinien sprawdzić, co uczniowie zapamiętali, co im się podobało, a co im przeszkadzało. Uczniowie powinni dokonywać też samooceny swoich postępów, osiągnięć. Warto w tym celu wykorzystać różne techniki⁶⁰, np.:

1. Zdania podsumowujące

Nauczyciel prosi uczniów o dokończenie jednego ze zdań zdania:

- o Dziś na lekcji dowiedziałem się, że...
- o Chciałbym zapamiętać...

2. Technika samooceny – Co wiem, a czego jeszcze nie wiem? Czego się dowiedziałem?

Przed przystąpieniem do nowego tematu uczniowie odpowiadają na dwa pytania:

- o Co już na dany temat wiem?
- o Czego chciałabym/chciałbym się dowiedzieć?

Pod koniec lekcji odpowiadają na dwa pytania:

- Czego się nauczyłam/nauczyłem?
- Trudne było...

3. Technika samooceny – ocenianie trudności

Po lekcji uczniowie odpowiadają na pytania:

- Czego dziś się nauczyłam/nauczyłem?
- Co było dla mnie łatwe?
- Co było dla mnie trudne?
- Czego bym chciała/chciał jeszcze się nauczyć?

4. Technika samooceny – Kosz i walizka

Nauczyciel rysuje na tablicy kosz i walizkę. Uczniowie otrzymują samoprzylepne karteczki, na jednej wpisują to, co chcieliby z zajęć zapamiętać, a na drugiej to, co wydaje się im zbędne. Wychodząc z klasy, przylepiają karteczki w walizce i koszu. Dzięki tej technice nauczyciel może dowiedzieć się, co uczniowie wynieśli z zajęć i czy sposób przedstawienia tematu był dla nich korzystny.

5. Ankieta

Po lekcji uczniowie wypełniają ankietę i oddają ją nauczycielowi.

Ankieta dla ucznia

Data:

Imię i nazwisko:

1. Jak oceniasz swoje zachowanie i aktywność podczas dzisiejszych zajęć? W jakim stopniu sprzyjały one Twojemu uczeniu się (zakreśl odpowiednią ocenę)?

1   2   3   4   5

2. Co można by było zmienić w zajęciach, abyś lepiej z nich skorzystał/a?

.....

3. Co podobało Ci się w dzisiejszych zajęciach? Co sprzyjało atmosferze nauki podczas zajęć?

.....

⁶⁰ D. Sterna: Ocenianie kształtujące w praktyce, Warszawa 2008.

Ankieta dla ucznia⁶¹

Jak podobały Ci się dzisiejsze zajęcia?

W każdym punkcie zaznacz jedno z wymienionych zdań.

Pewność siebie:

- Byłem z siebie zadowolony.
- Czułem się dość pewnie i bezpiecznie.
- Nie potrafię tego ocenić.
- Nie czułem się zbyt pewnie.
- Czułem, że jestem do niczego, zły lub głupi.

Zaangażowanie:

- Cały czas czułem się pełen energii i zajęty.
- Przez większą część czasu czułem się pełen energii i zajęty.
- Nie potrafię tego ocenić.
- Nie wkładałem zbyt wiele energii w pracę.
- Czułem się bezsilny i ospały albo niespokojny i napięty.

Samodzielność:

- Wiele razy decydowałem o sobie i czułem się odpowiedzialny za swój wybór.
- Czasem decydowałem o sobie i czułem się trochę odpowiedzialny.
- Nie potrafię tego ocenić.
- Dałem się prowadzić innym osobom, nie wkładałem w uczestniczenie w lekcji zbyt wiele własnej woli.
- Cały czas czułem się kontrolowany i sterowany. Wcale nie miałem poczucia odpowiedzialności za to, co robię.

Współpraca:

- Czułem, że należę do grupy, że jestem w pełni akceptowany.
- Czuję się w naszej klasie raczej dobrze.
- Nie potrafię tego ocenić.
- Nie czuję się w pełni akceptowany przez kolegów i koleżanki.
- Czuję się odrzucony przez grupę.

Świadomość uczenia się:

- Przez cały czas lekcji uważałem i reagowałem przytomnie.
- Przez większą część czasu uważałem i reagowałem przytomnie.
- Nie potrafię tego ocenić.
- Często czułem znudzenie i nie brałem udziału w zajęciach.
- Nie uważałem i przez większość czasu się nudziłem.

⁶¹ M. Harmin: Duch klasy. Jak motywować uczniów do nauki?, Warszawa 2008.

Faza podsumowująca zajęcia

Po zrealizowaniu działu, na półrocze i/lub na zakończenie zajęć warto zapytać uczniów o opinię na temat przeprowadzonych zajęć. Dzięki temu nauczyciel może na bieżąco dokonywać ewaluacji również swojego warsztatu pracy.

Ankieta dla ucznia

Drogi uczniu, proszę Cię o rzetelne i obiektywne ocenienie mojej pracy podczas zajęć z przedsiębiorczości. Ankieta ta ma być dla mnie drogowskazem i źródłem informacji na temat moich działań. Twoje opinie, spostrzeżenia pozwolą mi odpowiedzieć na pytania: co robiłam/robiłam dobrze, a co źle, nad czym powinnam/powiniennem popracować?

1. Czy lubisz zajęcia z przedsiębiorczości?

.....

2. Czy czas na lekcji jest Twoim zdaniem właściwie przeze mnie wykorzystany? Jeśli nie, to dlaczego tak uważasz i co warto zmienić?

.....
.....
.....
.....

3. Czy jasno i zrozumiale przekazuję omawiane treści? Uzasadnij wypowiedź.

.....
.....

4. Co powinnam/powiniennem zmienić w prowadzeniu zajęć?

.....
.....

5. W jaki sposób mogłabym/mógłbym urozmaicić zajęcia z przedsiębiorczości? Zaproponuj własne pomysły na nasze lekcje.

.....
.....
.....

Ankieta dla ucznia

Drogi uczniu, proszę Cię o rzetelne i obiektywne ocenienie mojej pracy podczas zajęć z przedsiębiorczości. Ankieta ta ma być dla mnie drogowskazem i źródłem informacji na temat moich działań. Twoje opinie, spostrzeżenia pozwolą mi odpowiedzieć na pytania: co robiłam/robiłam dobrze, a co źle, nad czym powinnam/powinienem popracować?

1. Czy Twoim zdaniem lekcje przedsiębiorczości były:

(podkreśl maksymalnie 4 odpowiedzi)

- a. nudne
- b. interesujące
- c. trudne
- d. łatwe
- e. typowe
- f. nietypowe
- g. zachęcały mnie do pracy i uczestnictwa w zajęciach
- h. zniechęcały mnie do angażowania się w zajęcia.

2. Czy znasz kryteria oceny pracy obowiązujące podczas zajęć z podstaw przedsiębiorczości?

- a. tak
- b. nie

3. Czy uważasz, że byłeś oceniany sprawiedliwie, czyli zgodnie z przedmiotowym systemem oceniania?

- a. tak
- b. nie

Jeśli nie, to dlaczego tak uważasz? .....

4. Największe trudności podczas zajęć sprawiały mi:

(można zaznaczyć 2 odpowiedzi)

- a. odpowiedzi ustne
- b. testy zamknięte
- c. testy zawierające zadania otwarte
- d. praca w grupach
- e. praca w parach
- f. praca indywidualna
- g. zabieranie głosu w dyskusjach
- h. praca z materiałem źródłowym (dane statystyczne, wykresy, tabele, ilustracje)
- i. rozwiązywanie problemów
- j. odgrywanie ról, gry symulacyjne
- k. praca metodą projektu
- l. gra internetowa

5. Na lekcjach przedsiębiorczości preferujesz metody:

(możesz zaznaczyć więcej niż jedną odpowiedź)

- a. podające (wykład, pogadanka)
- b. praca w małych grupach, w parach
- c. burza mózgów

- d. praca z materiałem źródłowym (wykresy, dane statystyczne, materiał ilustracyjny, teksty prasowe itd.)
- e. gry dydaktyczne, scenki, odgrywanie ról
- f. praca z wykorzystaniem technologii informacyjno-komunikacyjnych (filmy, portale internetowe, prezentacje multimedialne)
- g. inne – jakie? .....

6. Która z podanych niżej form sprawdzania wiedzy jest Ci najbliższa?

- a. sprawdzian po zakończeniu realizacji działu
- b. sprawdzian z niewielkiej partii materiału
- c. odpowiedź ustna
- d. test zawierający tylko zadania zamknięte
- e. test zawierający różne typy zadań
- f. inna – jaka? .....

7. Ocena, którą otrzymałeś na I półroczu (koniec roku), jest według Ciebie:

- a. sprawiedliwa, czyli adekwatna do zdobytej wiedzy i umiejętności
- b. niesprawiedliwa, ponieważ uważam, że moja wiedza i umiejętności są na wyższym poziomie niż uważa nauczyciel
- c. niesprawiedliwa, ponieważ inne osoby dostały ocenę wyższą, a potrafią tyle samo
- d. nie potrafię ocenić

8. Czy prowadzone przeze mnie zajęcia wpłynęły na wzrost Twojego zainteresowania przedsiębiorczością?

- a. **Tak**, ponieważ

.....
.....

- b. **Nie**, ponieważ

.....
.....

9. Które zrealizowane treści programowe wzbudziły Twoje szczególne zainteresowanie? (zaznacz 2 odpowiedzi)

- a. człowiek przedsiębiorczy
- b. rynek – cechy i funkcje
- c. instytucje rynkowe
- d. państwo i gospodarka
- e. przedsiębiorstwo
- f. rynek pracy

Ankieta dla ucznia

Drogi uczniu, proszę o odpowiedź na poniższe pytania poprzez zakreślenie odpowiedniej wartości liczbowej, gdzie 5 stanowi wartość najwyższą, a 1 – wartość najniższą.

Płeć K / M

Klasa .....

Profil .....

Jak oceniasz swoją postawę na zajęciach przedsiębiorczości:

Lp.	Postawa	Skala oceny				
1.	Jak bardzo lubiłeś/aś zajęcia z przedsiębiorczości?	1	2	3	4	5
2.	Jak bardzo lubiłeś/aś uczyć się przedsiębiorczości ?	1	2	3	4	5
3.	Czy starałeś/łaś się rozszerzać swoją wiedzę pozalekcyjną?	1	2	3	4	5
4.	Czy poziom wykształcenia jest istotny dla Twojej dalszej przyszłości?	1	2	3	4	5
5.	Jak oceniasz swoją wiedzę na tematy poruszane podczas zajęć z przedsiębiorczości?	1	2	3	4	5
6.	Jak oceniasz swoją aktywność na lekcji?	1	2	3	4	5
7.	Jak oceniasz swoje zaangażowanie w pracę w grupie?	1	2	3	4	5

Ankieta dla nauczyciela

W związku z zakończeniem w bieżącym roku szkolnym realizacji zajęć z przedsiębiorczości dokonaj ewaluacji programu i swojej pracy.

1. Zaznacz na skali oceny programu w podnych kategoriach.

1 – oznacza ocenę najniższą, 6 – ocenę najwyższą

a. Zawartość merytoryczna programu nauczania:

1   2   3   4   5   6

b. Łatwość realizacji zajęć, wynikająca z przekazanych scenariuszy:

1   2   3   4   5   6

c. Przydatność materiałów i narzędzi edukacyjnych dla nauczycieli:

1   2   3   4   5   6

d. Aktywność uczniów w trakcie zajęć:

1   2   3   4   5   6

2. Z jakimi problemami z zakresu przedsiębiorczości Pani/Pana zdaniem uczniowie szczególnie sobie nie radzą?

.....
.....

3. Program nauczania został wykorzystany w zespole klasowym (właściwą odpowiedź należy podkreślić):

a. w całości,

b. musiałam/musiałem wprowadzić zmiany – jakie i dlaczego?

.....
.....

4. Czy realizacja programu wpłynęła na wzrost zainteresowania przedsiębiorczością?

a. tak,

b. nie,

c. nie mam zdania.

5. Czy w związku z realizacją programu uczniowie przystąpili do konkursów zewnętrznych z zakresu ekonomii, przedsiębiorczości?

a. tak, liczba uczniów: .....,

b. nie.

6. Czy w związku z realizacją programu uczniowie przystąpili do ogólnopolskich, regionalnych czy szkolnych projektów edukacyjnych z zakresu ekonomii, przedsiębiorczości?

a. tak, liczba uczniów: .....,

b. nie.

Bardzo ważnym elementem ewaluacji jest obserwacja sposobów pracy ucznia podczas realizacji powierzonego zadania. Dzięki zajęciom, a przede wszystkim odpowiednio dostosowanym metodom aktywizującym poziom badanych zdolności uczniów powinien wzrosnąć i wpłynąć na ogólny rozwój młodzieży.

Moja aktywność na lekcji – karta samooceny⁶¹

Oceń swój udział w zajęciach z przedsiębiorczości w tym półroczu w skali 1 – 6 i uzasadnij ocenę, jaką sobie wystawisz.

Kryteria	Moja ocena	Uzasadnienie
1. Udział w rozmowach i dyskusjach na forum klasy		
2. Odpowiedzi na pytania zadane przez nauczyciela		
3. Udział w pracy zespołu		
4. Inicjatywa (własne propozycje, pytania)		
5. Reakcja na polecenia nauczyciela		
6. Dyscyplina		
7. Inne		

Innym sposobem wyrażania oceny pracy ucznia może być propozycja⁶², według której uczniowie dokonują samooceny rozwoju swoich umiejętności na Karcie Samooceny Ucznia równoległe z nauczycielem oceniającym wiedzę i umiejętności ucznia zgodnie z założeniami podstawy programowej na Karcie Postępów Ucznia. Wyniki takich ankiet mogą posłużyć nauczycielowi zarówno do lepszej organizacji zajęć, jak i do rozwoju indywidualnego podejścia do ucznia. Ucznia zaś pobudzają do refleksji na temat własnego uczenia się.

Kryterium oceny w ankietach ucznia i nauczyciela pokrywa się z tradycyjną skalą oceniania, tzn. celujący – 6, bardzo dobry – 5, dobry – 4, dostateczny – 3, dopuszczający – 2, niedostateczny – 1. Natomiast skala ocen podsumowująca obie ankiety i rozumienie poszczególnych umiejętności ucznia przedstawiają się tu następująco⁶³:

- A – osiągnąłeś cel
- B – podejmujesz poważny wysiłek, aby osiągnąć cel
- C – idziesz w kierunku osiągnięcia celu
- D – słabo pracujesz, aby osiągnąć cel
- E – nie starasz się osiągnąć celu

Umiejętność pracy samodzielnej – potrafisz samodzielnie wykonać powierzone zadania (praca domowa, projekt, praca na lekcji), zdobyć potrzebne informacje w podręczniku, bibliotece itp., czytać ze zrozumieniem zadany tekst (zadania) i wyciągać poprawne wnioski.

Umiejętność koncentracji i zaangażowanie – potrafisz skoncentrować się (na lekcji, sprawdzianie, podczas pracy grupowej i samodzielnej) na powierzonych zadaniach. Jesteś aktywny, chętnie angażujesz się w temat, zadanie, doświadczenie.

Twórczość – wykazujesz się umiejętnością poszukiwania różnych sposobów i metod rozwiązywania problemów, proponujesz nowe pomysły, bierzesz czynny udział w dyskusjach związanych z tematem lekcji, problemem, wspierasz pomysły innych.

Współpraca – umiesz pracować w grupie, podejmujesz zadania dla dobra grupy, umiesz argumentować swoje stanowisko, współpracować z nauczycielem, sam umawiasz się z nim, gdy potrzebujesz pomocy lub chcesz doskonalić swoją wiedzę.

⁶¹ T. Merta, A. Pacewicz: Jak oceniać uczniów?, Warszawa 2005.

^{62, 63} J. Osewska: Wewnątrzszkolny system oceniania, „Nowe w Szkole” nr 6, 2000.

Precyzja i punktualność – wykonujesz powierzone zadania na czas, dotrzymujesz terminów, rozumiesz polecenia i precyzyjnie je wykonujesz.

Relacje z innymi – potrafisz jasno i grzecznie formułować swoje zdanie w każdej sytuacji, oddzielasz problemy od osób, umiesz rozwiązywać konflikty koleżeńskie na drodze porozumienia i negocjacji (w tym w pracy grupowej), wiesz, jakie masz obowiązki i prawa.

Samodyscyplina – potrafisz brać odpowiedzialność za to, co robisz, i za efekty swojego postępowania.

Karta Samooceny Ucznia

Imię i nazwisko ..... klasa ..... półrocze .....

	1	2	3	4	5	6
Praca samodzielna						
Koncentracja, zaangażowanie						
Twórczość						
Współpraca						
Relacja z innymi						
Precyzja i punktualność						
Samodyscyplina						

Karta Postępów Ucznia

Imię i nazwisko ..... klasa ..... półrocze .....

	1	2	3	4	5	6
Opanował treści wykraczających poza podstawę programową						
Sporadycznie wykracza poza podstawę programową						
Opanował podstawę programową						
Niewielkie luki i zaległości						
Opanował podstawę programową tylko częściowo						
Niski stopień przyswojenia wiedzy						
Opanował treści wykraczających poza podstawę programową						

Oczekiwane osiągnięcia uczniów i zadania sprawdzające. Podstawa programowa „Podstawy przedsiębiorczości”

Program nauczania podstaw przedsiębiorczości dla IV etapu edukacyjnego obejmuje tylko zakres podstawowy, realizowany w wymiarze minimum 60 godzin.

Cele kształcenia – wymagania ogólne wynikające z rozporządzenia Ministerstwa Edukacji Narodowej – obejmują następujące punkty:

I. Komunikacja i podejmowanie decyzji

Uczeń wykorzystuje formy komunikacji werbalnej i niewerbalnej; podejmuje decyzje i ocenia ich skutki, zarówno pozytywne, jak i negatywne.

II. Gospodarka i przedsiębiorstwo

Uczeń wyjaśnia zasady funkcjonowania przedsiębiorstwa i sporządza prosty biznesplan; charakteryzuje mechanizmy funkcjonowania gospodarki i instytucji rynkowych oraz rolę państwa w gospodarce; analizuje aktualne zmiany i tendencje w gospodarce świata i Polski; różni i porównuje formy inwestowania i wynikające z nich ryzyko.

III. Planowanie i kariera zawodowa

Uczeń opisuje mocne strony swojej osobowości; analizuje dostępność rynku pracy w odniesieniu do własnych kompetencji i planów zawodowych.

IV. Zasady etyczne

Uczeń wyjaśnia zasady etyczne w biznesie i w relacjach pracownik-pracodawca, potrafi ocenić zachowania pod względem etycznym.

Ponadto w ramach innowacyjnego programu nauczania przedsiębiorczości w projekcie unijnym Poznańskiego Akademickiego Inkubatora Przedsiębiorczości „Innowacyjne metody kształcenia przedsiębiorczości w szkołach ponadgimnazjalnych” zaproponowano zarówno uszczegółowienie podstawy programowej, jak i rozszerzenie jej o dodatkowe treści nauczania.

Dział I Człowiek przedsiębiorczy

Cele kształcenia – wymagania szczegółowe wynikające z rozporządzenia MEN – obejmują następujące osiągnięcia:

Uczeń:

- 1) przedstawia cechy, jakimi charakteryzuje się osoba przedsiębiorcza;
- 2) rozpoznaje zachowania asertywne, uległe i agresywne; odnosi je do cech osoby przedsiębiorczej;
- 3) rozpoznaje mocne i słabe strony własnej osobowości; odnosi je do cech osoby przedsiębiorczej;
- 4) charakteryzuje swoje role społeczne i typowe dla nich zachowania;
- 5) zna korzyści wynikające z planowania własnych działań i inwestowania w siebie;
- 6) analizuje przebieg kariery zawodowej osoby, która zgodnie z zasadami etyki odniosła sukces w życiu zawodowym;
- 7) podejmuje racjonalne decyzje, opierając się na posiadanych informacjach, i ocenia skutki własnych działań;
- 8) stosuje różne formy komunikacji werbalnej i niewerbalnej w celu autoprezentacji oraz prezentacji własnego stanowiska;
- 9) przedstawia drogę, jaką dochodzi się własnych praw w roli członka zespołu, pracownika, konsumenta;

- 10) zna prawa konsumenta oraz wymienia instytucje stojące na ich straży; przedstawia zasady składania reklamacji w przypadku niezgodności towaru z umową;
- 11) odczytuje informacje zawarte w reklamach, odróżniając je od elementów perswazyjnych; wskazuje pozytywne i negatywne przykłady wpływu reklamy na konsumentów.

W ramach innowacyjnego programu nauczania przedsiębiorczości zaproponowano wzbogacenie działu nauczania o następujące treści i założone osiągnięcia uczniów:

Uczeń:

- 1) ocenia swoje zachowania, odnosząc je do cech osoby przedsiębiorczej;
- 2) zna pojęcie inicjatywności oraz odpowiedzialności;
- 3) dokonuje samooceny i samoakceptacji;
- 4) potrafi stosować podstawowe zasady pracy w zespole;
- 5) organizuje pracę swoją i innych;
- 6) zna motywy aktywności zawodowej i gospodarczej człowieka i rodzaje jego potrzeb;
- 7) kieruje i podejmuje decyzje z uwzględnieniem zasad etycznych obowiązujących w działalności gospodarczej oraz etyki pracy;
- 8) ocenia skuteczność form komunikacji werbalnej i niewerbalnej;
- 9) zna podstawy prawne potrzebne w dochodzeniu własnych praw w roli członka zespołu, pracownika, konsumenta;
- 10) przedstawia zasady składania reklamacji w przypadku niezgodności towaru z umową;
- 11) zna podstawy tworzenia reklamy, rozróżniając stosowane w niej metody wpływu na człowieka.

Test sprawdzający zakres wiadomości i umiejętności z działu „Człowiek przedsiębiorczy”

1. Na przestrzeni lat teorie przedsiębiorczości ulegały zmianie. Tak naprawdę każdy uczyony miał inną, swoją własną teorię przedsiębiorczości. Wskaż fałszywą definicję przedsiębiorczości. (0-1 pkt)

- a. Umiejętność pokonywania trudności, radzenia sobie w zmieniających się warunkach oraz wykorzystywanie pojawiających się szans.
- b. W teorii ekonomii przedsiębiorczość definiowana jest jako swoista forma pracy lub jako czwarty (obok pracy, ziemi i kapitału) czynnik produkcji.
- c. To postawa niezdecydowania, brak umiejętności pokonywania trudności, radzenia sobie w zmieniających się warunkach ekonomicznych.
- d. Celowe działanie mające na celu rozpoczęcie oraz rozwój biznesu ściśle zorientowanego na osiąganie zysków.

2. Do podanych w tabeli cech dopisz odpowiedni typ osobowości. (0-4 pkt)

Typ osobowości	Cechy osobowości
	Dobry organizator, pobudliwy, impulsywny, zdecydowany, apodyktyczny.
	Skłonny do przemyśleń, spokojny, sumienny, wrażliwy na krytykę, często pesymistycznie podchodzący do życia.
	Spokojny, opanowany, konsekwentny w dążeniu do celu, ulegający innym, niezdecydowany, skryty.
	Szczerzy, energiczny, lubiący zmiany, towarzyski, reagujący emocjonalnie, skłonny do podejmowania wyzwań.

3. Podkreśl cechy osoby przedsiębiorczej. (0-4 pkt)

*kreatywna, niezdecydowana, niekonsekwentna, asertywna,
pełna inicjatywy, ulegająca innym, apodyktyczna,
ma pesymistyczny stosunek do życia, zdolna do empatii*

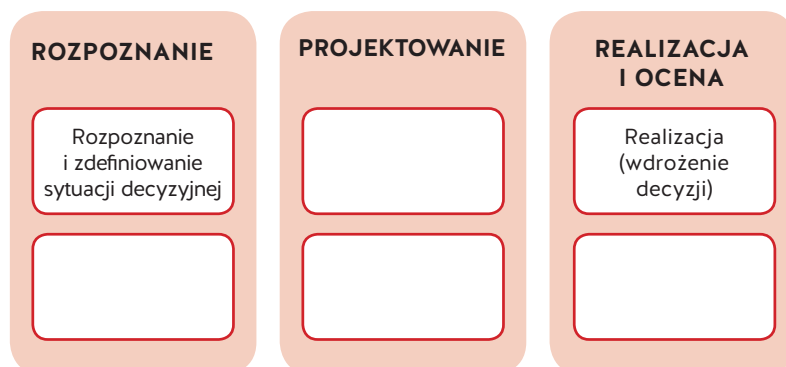
4. Wpisz obok zdania prawdziwego literę P, a obok fałszywego literę F. (0-4 pkt)

- Inicjatywność i przedsiębiorczość oznaczają zdolność osoby do wcielania pomysłów w życie. ...
- Kompromis polega na dawaniu drugiej osobie minimalnej swobody w podejmowaniu decyzji. ...
- Odpowiedzialność to obowiązek prawny ponoszenia konsekwencji za swoje czyny. ...
- Bariery komunikacyjne to wszelkiego rodzaju utrudnienia, które utrudniają i/lub uniemożliwiają właściwą interpretację komunikatu. ....

5. Na podstawie opisów podaj nazwy form komunikacji niewerbalnej. (0-3 pkt)

- ruchy mięśni twarzy, wyrażające myśli, emocje, przeżycia, nastroje, a także postawy wobec innych ludzi oraz bieżące komentarze do toczącej się komunikacji
- to, jak ciało jest ustawione w relacji do innej osoby oraz jak są ustawione względem siebie różne części ciała
- dowolny ruch wykonany przez kogoś świadomie lub nieświadomie, mający określone znaczenie

6. Uzupełnij schemat faz procesu decyzyjnego, wpisując w odpowiednie miejsca litery odpowiadające etapom podejmowania decyzji. (0-4 pkt)

- Kontrola efektów podjętej decyzji i ewentualna korekta decyzji.
- Naszkiecowanie wariantów rozwiązania problemu.
- Wybór najlepszego, najbardziej racjonalniejszego rozwiązania problemu.
- Ocena wybranych wariantów rozwiązania wg przyjętych kryteriów.

7. Podaj 2 przykłady swoich ról społecznych i po jednym przykładzie typowych dla nich zachowań. (0-4 pkt)

Role społeczne: .....

Przykłady zachowań: .....

8. Uzupełnij tabelę dotyczącą podstawowych rodzajów zachowań i ich przykładów. (0-4 pkt)

- Wywoływane w kimś poczucia winy.
- Dążenie do celu wszelkimi sposobami.
- Poddawanie się wpływowi.
- Wyrażanie własnego zdania i poglądów.

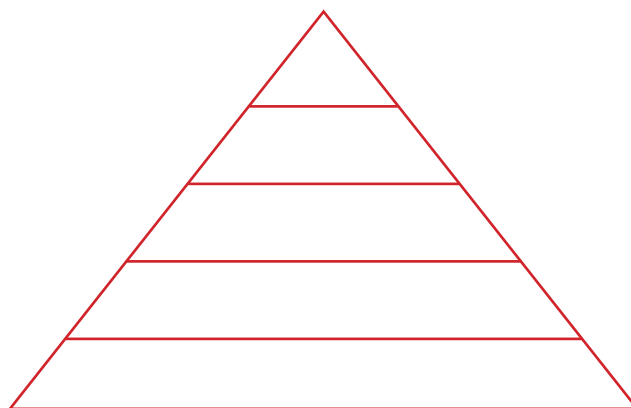

Przykłady zachowań	Rodzaje zachowań
	asertywne
	manipulacyjne
	uległe
	agresywne

9. Podkreśl motywy aktywności zawodowej i gospodarczej człowieka. (0-1 pkt)

*potrzeba samorealizacji, korzyści materialne, chęć pracy dla dobra najbliższych,
rozwijanie zainteresowań, potrzeba uznania*

10. Wypełnij piramidę potrzeb człowieka od potrzeb najbardziej podstawowych do potrzeb wyższego rzędu. (0-5 pkt)

11. Podziel poniższe sposoby komunikowania się na werbalne i niewerbalne. (0-6 pkt)

*odpowieź na lekcji, uśmiechanie się do kogoś,
policjant kierujący ruchem, rozmowa przez telefon,
recytacja wiersza, marszczenie czoła*

Komunikacja werbalna	
Komunikacja niewerbalna	

12. Podaj przykład zastosowania komunikacji niewerbalnej w celu prezentacji własnego pozytywnego stanowiska wobec obranego celu wycieczki szkolnej. (0-1 pkt)

.....
.....
.....

13. Otrzymałeś właśnie kieszonkowe. Która z poniższych decyzji o wydatkowaniu otrzymanych pieniędzy jest racjonalna? Podaj przykładowy negatywny skutek nieracjonalnej decyzji oraz pozytywny skutek decyzji racjonalnej. (0-3 pkt)

- a. Kupienie kolejnej gry komputerowej.
- b. Zakup na kredyt nowego roweru.

- c. Odłożenie pieniędzy na nowe buty.
- d. „Przejedzenie” w sklepiku szkolnym.

Negatywne skutki nieracjonalnej decyzji:

.....

Pozytywne skutki racjonalnej decyzji:

.....

14. Zaprzyjaźniona z Tobą firma bierze udział w przetargu, który składa się z kilku części. Firma ta składa ofertę częściową, tylko dla tych obszarów, w których się specjalizuje. Wiedząc o tym, że Twoja firma mogłaby złożyć ofertę dotyczącą pozostałych części, zaprzyjaźniona firma podsyła Ci namiary na przetarg. Wybierz przykład nieetycznego zachowania w działalności gospodarczej. (0-1 pkt)

- a. Zapamiętasz tę przysługę i w przyszłości zrewanżujesz się podobnym postępowaniem.
- b. Składasz ofertę na wszystkie części – biznes jest biznes.
- c. Wiesz o tym przetargu, ale świadomie w nim nie startujesz. Niemniej jednak znasz szacunkową kwotę zamówienia w tym zakresie, w którym składa ofertę zaprzyjaźniona firma. Dzielisz się z nią tą informacją.
- d. Jeśli Twoja firma wygra ten przetarg, rewanżujesz się zaprzyjaźnionej firmie chociażby minimalnym zatrudnieniem w wybranym obszarze zaprzyjaźnionej firmie.

15. Wykreśl zachowania niepasujące do kodeksu etycznego ucznia. (0-3 pkt)

Wygląd	Zachowanie	Nieobecność
noszenie ubiorów i symboli typowych dla sekt i subkultur	punktualne i systematyczne przychodzenie na zajęcia	prawo do dwóch dni w tygodniu wolnych od zajęć lekcyjnych (poniedziałek, piątek)
przychodzenie do szkoły ubranym schludnie i estetycznie	niejedzenie i niezucie gumy podczas lekcji	odpoczynek podczas przerwy między zajęciami
w szkole nie można nosić nakryć głowy	witanie i żegnanie pracowników szkoły, gdy trzyma się ręce w kieszeniach	przestrzeganie zasad bezpieczeństwa i higieny pracy

16. Wymień 5 praw konsumenta. (0-5 pkt)

- .....
- .....
- .....
- .....
- .....

17. Podaj nazwy 3 instytucji zajmujących się ochroną konsumentów oraz po jednym zadaniu wchodzącym w zakres ich kompetencji. (0-6 pkt)

- .....
- .....
- .....
- .....

18. Podstawowym organem powołanym do sprawowania nadzoru i kontroli przestrzegania prawa pracy, w szczególności przepisów i zasad bezpieczeństwa i higieny pracy, jest: (0-1 pkt)

- a. Polska Inspekcja Pracy
- b. Państwowa Inspekcja Pracy
- c. Polski Inspektor Pracy
- d. Państwowy Inspektor Pracy

19. Połącz pojęcia z ich określeniami. (0-4 pkt)

- a. Reklamacja
1. Odpowiedzialność sprzedawcy za sprzedany towar lub usługę obowiązuje w relacjach między przedsiębiorcami oraz w przypadku zakupu towaru przez konsumenta od osoby fizycznej, np. przez Internet.
- b. Gwarancja
2. Zakupy dokonywane są bez wychodzenia z domu, np. przez Internet, telefon, za pośrednictwem katalogów lub akwizytora.
- c. Rękojmia
3. Zawiadomienie producenta lub sprzedawcy towaru (dobra lub usługi) o niezgodności dostarczanego towaru z umową kupna-sprzedaży.
- d. Zakupy na odległość
4. Dobrowolna odpowiedzialność sprzedawcy lub producenta za wady fizyczne towaru, polegająca na naprawie lub wymianie danej rzeczy, jeśli jej wady ujawnią się w określonym terminie.

20. Podkreśl zasady składania reklamacji w przypadku niezgodności towaru z umową. (0-2 pkt)

podstawą złożenia reklamacji jest dowód zakupu, czas na ustosunkowanie się do reklamacji wynosi 30 dni, reklamacja powinna zawierać roszczenie wraz z uzasadnieniem, do przekazywanej reklamacji musi być dołączony wadliwy produkt, reklamacja może być wnoszona w formie ustnej

21. Podaj 3 przykłady technik perswazyjnych wykorzystywanych w reklamie. (0-3 pkt)

.....
.....
.....

22. Podaj po 2 korzyści i zagrożenia wynikające z istnienia reklamy. (0-4 pkt)

Korzyści	Zagrożenia
-	-
-	-

23. Odczytywanie informacji zawartych w reklamie. (0-4 pkt)

Przeczytaj poniższy tekst reklamowy i zaznacz ciągłą linią zawarte w nim informacje (fakty), a przerywaną – opinie (oceny).

24. Reklama podprogowa to: (0-1 pkt)

- Marketing szeptany dotyczący pojawiających się na rynku towarów lub usług.
- Oddziaływanie informacji na mózg nieświadomy ich spostrzegania.
- Zachwalanie programów politycznych jakiejś partii.
- Prowadzenie kampanii ostrzegającej.

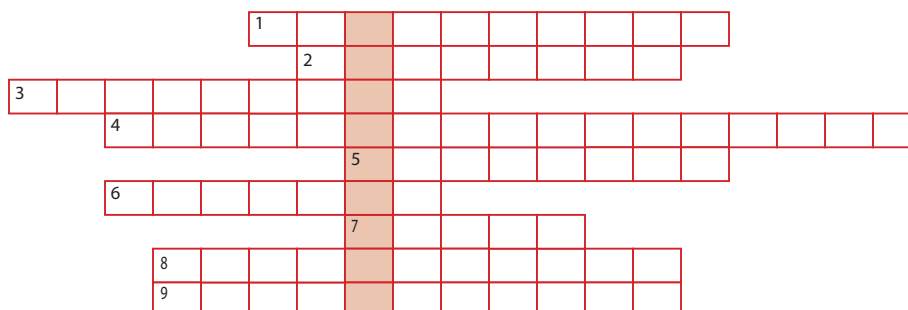
Odpowiedzi do zadań zamkniętych:

1 – c; 2 – choleryk, melancholik, flegmatyk, sangwinik; 3 – kreatywna, asertywna, pełna inicjatywy, zdolna do empatii; 4 – a-P, b F, c-F, d-P; 5 – a-mimika, b-postawa ciała, c-gest; 6 – B, D, C, A; 8 – d, a, c, b; 9 – wszystkie odpowiedzi są prawidłowe; 10 – od dołu piramidy: potrzeby fizjologiczne, potrzeby bezpieczeństwa, potrzeby miłości i przynależności, potrzeby szacunku i uznania, potrzeby samorealizacji; 11 – komunikacja werbalna: odpowiedź na lekcji, rozmowa przez telefon, recytacja wiersza; komunikacja niewerbalna: uśmiechanie się do kogoś, policjant kierujący ruchem, marszczenie czoła; 13 – c; 14 – b; 15 – noszenie ubiorów i symboli typowych dla sekt i subkultur, witanie i żegnanie pracowników szkoły, gdy trzyma się ręce w kieszeniach, prawo do dwóch dni w tygodniu wolnych od zajęć lekcyjnych (poniedziałek, piątek); 18 – b; 19 – a-3, b-4, c-1, d 2; 20 – podstawą złożenia reklamacji jest dowód zakupu, reklamacja powinna zawierać roszczenie wraz z uzasadnieniem; 24 – b.

⁶⁵ <http://biznes.interia.pl/finanse-osobiste/news/amber-gold-nie-moze-wyplic-pieniedzy,1828667,4141>

Krzyżówka sprawdzająca zakres wiadomości z działu „Człowiek przedsiębiorczy”

1. Żądanie klienta kierowane do sprzedawcy lub wykonawcy usługi, związane w związku z niezadowolającą jakością towaru lub usługi – reklamacja.
2. Np. fizjologiczna, bezpieczeństwa, przynależności, uznania, samorealizacji – potrzeba.
3. Rola ..... – społeczna.
4. Cecha działania zmierzającego do zapewnienia racjonalnej i efektywnej koordynacji zasobów gospodarczych – przedsiębiorczość.
5. Ignorowanie własnych potrzeb, lekceważenie własnych praw, udawanie zadowolenia z podporządkowania się innym – uległość.
6. Informacja połączona z komunikatem perswazyjnym – reklama.
7. Zespół norm i ocen moralnych charakterystycznych dla danej zbiorowości społecznej – etyka.
8. Werbalna i niewerbalna – komunikacja.
9. Umiejętność przyjmowania krytyki, ocen i pochwał – asertywność.

Projekt edukacyjny sprawdzający zakres wiadomości i umiejętności z działu „Człowiek przedsiębiorczy”

„Reklama mojej szkoły”

1. Określcie zasady pracy w zespole i ich przestrzegajcie.
2. Dokonajcie oceny skuteczności różnych form komunikacji werbalnej i niewerbalnej w celu wybrania właściwej.
3. Zapoznajcie się z prawnymi aspektami stosowania reklamy, żeby swoją reklamą nie naruszyć prawa.
4. Podajcie sposoby tworzenia reklamy i zdecydujcie, który wybierzeć.
5. Zaprojektujcie i wykonajcie reklamę swojej szkoły.

Prezentacja multimedialna sprawdzająca zakres wiadomości z działu „Człowiek przedsiębiorczy”

„Analiza przebiegu kariery zawodowej osoby, która działała zgodnie z zasadami etyki i odniosła sukces w życiu zawodowym”

Analiza SWOT sprawdzająca zakres umiejętności z działu „Człowiek przedsiębiorczy”

Zaprezentuj w postaci piramidy cechy osoby przedsiębiorczej uszeregowane według Twojego osobistego kryterium ważności. Kolejno przeanalizuj zachowania asertywne, agresywne i uległe, a następnie zaprezentuj w postaci odwróconej trójpoziomowej piramidy ich pozytywne

przykłady związane z postawą osoby przedsiębiorczej. Na koniec przeprowadź autoanalizę SWOT, rozpoznaj mocne i słabe strony własnej osobowości i odnieś je do cech osoby przedsiębiorczej; przedstaw wyniki samooceny w postaci wykresu nasilenia danej cechy w skali od 1 do 6.

Mapa myśli sprawdzająca zakres wiadomości z działu „Człowiek przedsiębiorczy”

„Wyjazd w ramach europejskiej akcji wolontariatu młodzieży”

(organizacja wyjazdu, propozycje aranżacji pracy swojej i innych, korzyści wynikające z planowania działań i inwestowania w siebie oraz pomocy innym itp.)

Odpowiedzi ustne z działu „Człowiek przedsiębiorczy”

1. Podaj przykłady różnych formy komunikacji werbalnej i niewerbalnej.
2. Scharakteryzuj przykładowe role społeczne i typowe dla nich zachowania.
3. Czym jest przedsiębiorczość? Przedstaw cechy, jakimi charakteryzuje się osoba przedsiębiorcza.
4. Podaj przykłady zachowań asertywnych, uległych i agresywnych i odnieś je do cech osoby przedsiębiorczej.
5. Przeanalizuj przebieg kariery zawodowej osoby, która działała zgodnie z zasadami etyki i odniosła sukces w życiu zawodowym.
6. Podaj przykłady inwestowania w siebie oraz określ korzyści wynikające z planowania własnych działań i swojego rozwoju.
7. Wskaż pozytywne i negatywne przykłady wpływu reklamy na konsumentów.
8. Przedstaw sposób dochodzenia własnych praw w roli członka zespołu.
9. Przedstaw sposób dochodzenia własnych praw w roli pracownika.
10. Wymień najważniejsze prawa konsumenta oraz instytucje stojące na ich straży.
11. Przedstaw sposób dochodzenia własnych praw w roli konsumenta.
12. Przedstaw zasady składania reklamacji w przypadku niezgodności towaru z umową.

Uczeń zdolny:

1. Określ kompetencje i predyspozycje potrzebne do pełnienia różnych ról w zespole.
2. Wymień i uzasadnij przykładowe normy etyczne dla wybranej działalności gospodarczej.
3. Podaj i omów sposoby stosowania reklamy podprogowej.

Dział II Rynek – cechy i funkcje

Cele kształcenia – wymagania szczegółowe wynikające z rozporządzenia MEN – są następujące:

Uczeń:

- 1) charakteryzuje społeczne i ekonomiczne cele gospodarowania, odwołując się do przykładów z różnych dziedzin;
- 2) rozróżnia czynniki wytwórcze (praca, przedsiębiorczość, kapitał, ziemia i informacja) i wyjaśnia ich znaczenie w różnych dziedzinach gospodarki;
- 3) wymienia podstawowe cechy, funkcje i rodzaje rynków;
- 4) wyjaśnia okólny obieg pieniądza w gospodarce rynkowej;
- 5) omawia transformację gospodarki Polski po 1989 r.;
- 6) charakteryzuje czynniki wpływające na popyt i podaż;
- 7) wyznacza punkt równowagi rynkowej na prostych przykładach.

Uszczegółowienie podstawy programowej w przedmiotowym zakresie tematycznym działu przedsiębiorczości przedstawia się następująco:

Uczeń:

- 1) dokonuje oceny rynku w kontekście wskazanych celów;
- 2) zna pojęcie substytucyjność czynników;
- 3) wskazuje skutki transformacji Polski po 1989 r. dla dzisiejszego jej stanu;
- 4) zna wykresy popytu i podaży;
- 5) zna wykres punktu równowagi rynkowej.

**Test sprawdzający zakres wiadomości i umiejętności
z działu „Rynek - cechy i funkcje”**

1. Wyjaśnij pojęcia: (0-3 pkt)

a. Rynek -

.....
.....

b. Monopol -

.....
.....

c. Konkurencja -

.....
.....

2. Uzupełnij zdania. (0-6 pkt)

Używane przez ekonomistów pojęcie rzadkości dóbr oznacza, że potrzeby ludzkie są niemal nieograniczone, a możliwości ich ..... - ograniczone. Zasoby, czyli czynniki ..... to wszystko to, co jest niezbędne do wytwarzania potrzebnych ludziom do życia dóbr i ..... Istnieją trzy rodzaje czynników wytwórczych: zasoby ....., zasoby naturalne, a także zasoby ..... (pieniądze, budynki, maszyny). Rzadkość ..... powoduje, że ludzie muszą decydować, na co przeznaczyć zasoby, jakimi dysponują.

3. Podaj po 2 przykłady zasobów: (0-6 pkt)

a. ludzkich: .....

b. naturalnych: .....

c. kapitałowych: .....

4. W którym roku rozpoczęła się transformacja gospodarcza Polski? (0-1 pkt)

- a. 1945
- b. 1979
- c. 1989
- d. 2004

5. Poniżej wymieniono cechy gospodarki wolnorynkowej i centralnie sterowanej. Uzupelnij tabelę, wpisując je w odpowiednie miejsca. (0-9 pkt)

Gospodarka wolnorynkowa	Gospodarka centralnie sterowana
-	-
-	-

wiele zasobów jest własnością prywatną; celem tego systemu jest zapewnienie sprawliwego podziału dóbr, zmniejszenie różnic pomiędzy bogatymi i biednymi; większość zasobów: ziemia, przedsiębiorstwa, urzędnia, narzędzia są własnością państwa; władze centralne podejmują wszelkie decyzje; regulatorem procesów gospodarczych jest rynek; konsumenci mogą wybierać produkty, usługi zgodnie z potrzebami; niemal całkowity brak konkurencji; reglamentacja towarów; wolna konkurencja; państwo ma mniejszy wpływ na procesy gospodarcze

6. Podaj, jakie zasoby, czyli czynniki wytwórcze, są potrzebne do wyprodukowania następujących dóbr. (0-6 pkt)

Dobro	Zasoby ludzkie	Zasoby naturalne	Zasoby kapitałowe
DROŻDŻÓWKA			
KOSZULKA			

7. Zaproponuj substytuty do podanych produktów: (0-3 pkt)

- oliwa -
- wkrętarka -
- energia elektryczna -

8. Wymień po dwa przykłady mocnych i słabych stron polskiej gospodarki po 1989 roku. (0-4 pkt)

MOCNE: .....

.....

SŁABE: .....

.....

9. Podaj po 3 przykłady rynku: (0-6 pkt)

- a. za względu na zasięg przestrzenny: .....
- b. ze względu na przedmiot wymiany: .....
- .....

10. Podkreśl podstawowe cechy rynków gospodarczych: (0-3 pkt)

optymalizacja, przekupność, dobrowolność, elastyczność, samodzielność, odpłatność, homogeniczność, ekwiwalentność, racjonalność

11. Rynek pełni wiele funkcji w gospodarce. Najważniejszymi są funkcje: informacyjna, równowagi, akceptacji towarów i usług oraz alokacyjna. Do poniższych opisów dopisz właściwą gospodarczą funkcję rynku. (0-4 pkt)

- a. Związana jest z przemieszczaniem się zasobów pracy, środków produkcji i kapitałów do tych rodzajów działalności gospodarczej, które przynoszą największy zysk, czyli są najbardziej efektywne. ....
- b. Dostarczanie producentom i nabywcom podstawowych informacji o rynku: popycie, podaży, cenie. ....
- c. Weryfikacja przydatności wytworzonych towarów i usług przez udzielenie bądź odmowę akceptacji ze strony nabywców. ....
- d. Wyrównanie poziomów i struktury podaży oraz popytu towarów i usług dzięki informacjom o parametrach rynku dostarczanych producentom i nabywcom. ....

12. Podaj po 2 społeczne i ekonomiczne cele gospodarowania: (0-4 pkt)

Spoleczne	Ekonomiczne

13. Wybierz racjonalne przykłady wykorzystania zasobów na rynku spożywczym: (0-3 pkt)

- a. pakowanie truskawek w jednorazowe torebki plastikowe,
- b. przecenianie pieczywa pod koniec dnia,
- c. przechowywanie produktów szybko psujących się w lodówkach,
- d. produkowanie żywności w całości modyfikowanej genetycznie,
- e. przekazywanie zwiędłych warzyw i owoców ogrodom zoologicznym.

14. Podkreśl prawidłowe informacje w poniższych zdaniach: (0-4 pkt)

- a. wraz ze wzrostem cen maleje/rośnie liczba produktów, które konsumenci chcą nabyć,
- b. wzrost ceny i zmniejszenie popytu na jedno z dóbr komplementarnych powoduje zmniejszenie/zwiększenie popytu na drugie dobro,
- c. spadek ceny towaru spowoduje zwiększenie/zmniejszenie popytu,
- d. gdy popyt jest wyższy od podaży, to występuje zjawisko niedoboru rynkowego/nadwyżki rynkowej.

15. Wymień minimum 2 czynniki wpływające na popyt i podaż parasoli:

POPYT:

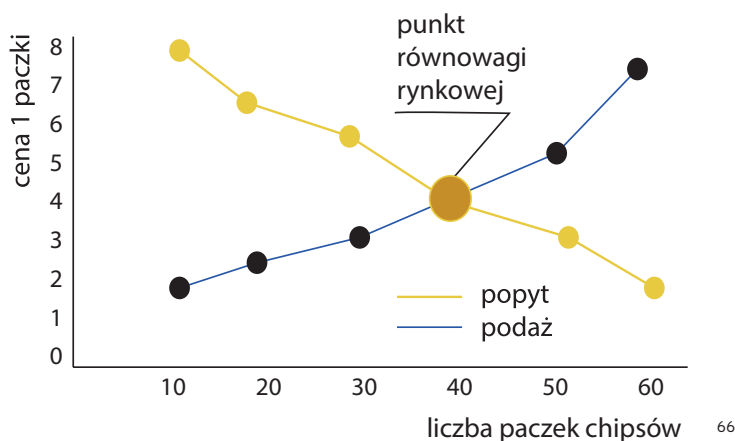
.....
.....

PODAŻ:

.....
.....

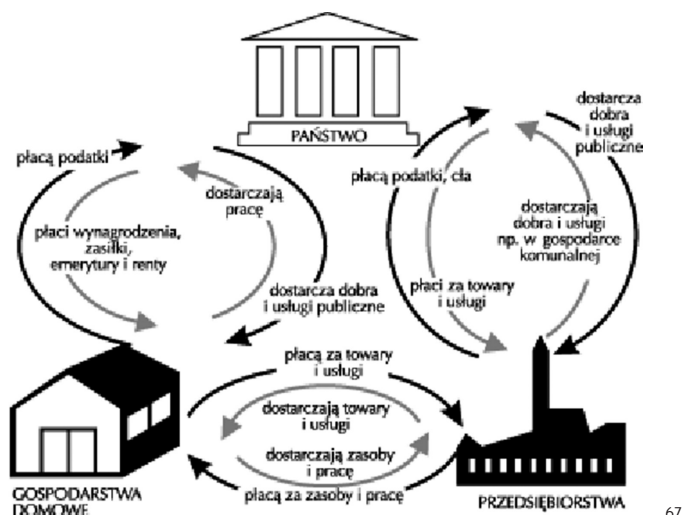

16. Na podstawie wykresu przedstawiającego wielkość popytu i podaży na chipsy uzupełnij poniższe zdania. (0-3 pkt)

Cena równowagi rynkowej chipsów wynosi ..... zł, przy wielkości popytu wynoszącej ..... i wielkości podaży równej .....

17. Wracając ze szkoły do domu, Kacper kupił kilka rzeczy: bilet autobusowy, gumę do żucia i książkę fantasy. Wyjaśnij, w jaki sposób te wydarzenia wpłynęły na obieg okrężny dóbr i płatności. Opisz łańcuch zdarzeń pomiędzy podmiotami gospodarczymi, które zakupy Kacpra kolejno odczują. Podaj również możliwe skutki transakcji Kacpra dla podmiotów gospodarczych i całej gospodarki. (0-6 pkt)

.....

.....

.....

.....

.....

⁶⁶ <http://przedsiębiorczosc.cba.pl>

⁶⁷ http://www.h-net.org/~eopolska/Kształcenie/Roz7/na_czym.htm

.....

.....

.....

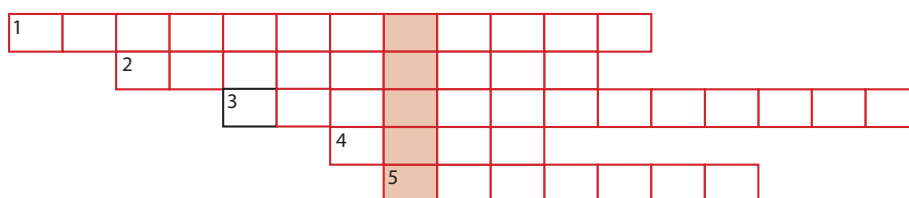
.....

.....

Odpowiedzi do zadań zamkniętych:

2 – zaspokojenia, wytwórcze, usług, ludzkie, kapitałowe, dóbr; 4 – c; 5 – Gospodarka wolnorynkowa: wiele zasobów jest własnością prywatną; regulatorem procesów gospodarczych jest rynek; konsumenci mogą wybierać produkty, usługi zgodnie z potrzebami; wolna konkurencja; państwo ma mniejszy wpływ na procesy gospodarcze. Gospodarka centralnie sterowana: celem tego systemu jest zapewnienie sprawiedliwego podziału dóbr, zmniejszenie różnic pomiędzy bogatymi i biednymi; większość zasobów: ziemia, przedsiębiorstwa, urządzenia, narzędzia są własnością państwa; władze centralne podejmują wszelkie decyzje; niemal całkowity brak konkurencji; reglamentacja towarów; 10 – dobrowolność, odpłatność, ekwiwalentność; 11 – a-alokacyjna, b-informacyjna, c-akceptacji towarów i usług, d-równowagi; 13 – b, c, e; 14 – a: maleje, b: zwiększenie, c: zwiększenie, d: niedoboru rynkowego; 16 – 4 zł, 40, 40.

Krzyżówka sprawdzająca zakres wiadomości z działu „Rynek – cechy i funkcje”

1. .... domowe – gospodarstwo.
2. Produkt inny pod względem technologii wytwarzania, ale podobny pod względem zastosowania – substytut.
3. Inaczej przemiana, np. gospodarcza – transformacja.
4. Wyrażona w pieniądzu relacja między dwoma towarami – cena.
5. Rynek, który umożliwia zawieranie transakcji pomiędzy kupującymi i sprzedającymi z całego kraju – krajowy.

Projekt edukacyjny sprawdzający zakres wiadomości i umiejętności z działu „Rynek – cechy i funkcje”

„Życie w PRL-u”

Prezentacja multimedialna sprawdzająca zakres wiadomości z działu „Rynek – cechy i funkcje”

„Społeczne i ekonomiczne cele gospodarowania”
(odwołaj się do przykładów z różnych dziedzin)

Analiza SWOT sprawdzająca zakres umiejętności z działu „Rynek – cechy i funkcje”

„Skutki transformacji gospodarki po 1989 roku dla dzisiejszego jej stanu”

Mapa myśli sprawdzająca zakres wiadomości z działu „Rynek – cechy i funkcje”

„Znaczenie czynników wytwórczych w różnych dziedzinach gospodarki”

Odpowiedzi ustne z działu „Rynek – cechy i funkcje”

1. Na czym polega gospodarowanie? Omów proces gospodarowania.
2. Scharakteryzuj społeczne i ekonomiczne cele gospodarowania, odwołując się do przykładów z różnych dziedzin.
3. Czym są czynniki wytwórcze? Podaj konkretne przykłady i wyjaśnij ich znaczenie w różnych dziedzinach gospodarki.
4. Podaj przykłady racjonalnego i nieracjonalnego wykorzystywania zasobów.
5. Wyjaśnij, czym są substytuty, i podaj kilka propozycji substytucyjności czynników.
6. Określ, czym są podmioty gospodarcze i jakie ich rodzaje rozróżniamy.
7. Czym w ekonomii jest rynek? Podaj jego rodzaje i przykłady w zależności od kryterium podziału.
8. Omów funkcje, jakie pełni rynek – wraz z podaniem konkretnych przykładów funkcjonowania rynku.
9. Określ i omów na przykładzie etapy okrężnego obiegu pieniądza w gospodarce rynkowej.
10. Zaproponuj swoją definicję ceny i podaj jej definicję ekonomiczną.
11. Czym są popyt i podaż i jakie czynniki na nie wpływają?
12. Omów na przykładzie prawo popytu i podaży. Objasnij, co oznacza równowaga rynkowa.
13. Zaprezentuj przykładowy wykres popytu i podaży i omów go.
14. Podaj i scharakteryzuj przykłady instrumentów stosowanych w promocji zachęcającej konsumenta do zakupów.
15. Przedstaw najistotniejsze cechy gospodarki rynkowej i podaj przykłady wpływu państwa na gospodarkę rynkową.
16. Porównaj gospodarkę centralnie sterowaną z gospodarką rynkową.
17. Wyjaśnij, na czym polega gospodarka centralnie sterowana, i podaj przykłady państw świata, w których obecnie funkcjonuje gospodarka centralnie sterowana.
18. Omów etapy transformacji gospodarczej Polski po 1989 roku.
19. Wskaż skutki transformacji Polski po 1989 r. dla dzisiejszego jej stanu.

Uczeń zdolny:

1. Wybierz z rzeczywistości przykład rynku i wskaż jego cechy, funkcje oraz rodzaj.
2. Omów historię pieniądza.
3. Czym są dobra komplementarne? Podaj ich przykłady z różnych rynków i omów wzajemny wpływ dóbr komplementarnych na ceny rynkowe oraz kształtowanie się zapotrzebowania na te dobra.
4. Wskaż czynniki wpływające na popyt i podaż na zimne napoje sprzedawane w szkolnym sklepiku.
5. Przedstaw w formie wykresu zmiany równowagi rynkowej dotyczące butów zimowych.

6. Wymień i omów towary i usługi, na które popyt z czasem zniknął.
7. Podaj przykłady występowania negatywnych struktur rynkowych.
8. Omów, na czym polega paradoks Giffena oraz paradoks Veblena.
9. Dokonaj oceny transformacji Polski po 1989 r. pod względem sukcesu czy porażki.
10. Wymień i scharakteryzuj najbardziej znane w historii świata osoby stojące na czele gospodarek centralnie sterowanych.

Dział III Instytucje rynkowe

Cele kształcenia - wymagania szczegółowe wynikające z rozporządzenia – są następujące:

Uczeń:

- 1) rozróżnia formy i funkcje pieniądza;
- 2) wyjaśnia rolę, jaką w gospodarce pełnią instytucje rynkowe: bank centralny, banki komercyjne, giełda papierów wartościowych, fundusze inwestycyjne, firmy ubezpieczeniowe, fundusze emerytalne;
- 3) oblicza procent od kredytu i lokaty bankowej, ocenia możliwość spłaty zaciągniętego kredytu przy określonym dochodzie;
- 4) wyjaśnia mechanizm funkcjonowania giełdy papierów wartościowych na przykładzie Giełdy Papierów Wartościowych w Warszawie;
- 5) wskazuje różnicę między różnymi rodzajami papierów wartościowych;
- 6) wymienia podstawowe wskaźniki giełdowe i wyjaśnia ich wagę w podejmowaniu decyzji dotyczących inwestowania na giełdzie;
- 7) rozróżnia formy inwestowania kapitału i dostrzega zróżnicowanie stopnia ryzyka w zależności od rodzaju inwestycji oraz okresu inwestowania;
- 8) oblicza przewidywany zysk z przykładowej inwestycji kapitałowej w krótkim i długim okresie;
- 9) charakteryzuje system emerytalny w Polsce i wskazuje związek pomiędzy swoją przyszłą aktywnością zawodową, a wysokością emerytury;
- 10) analizuje oferty banków, funduszy inwestycyjnych, firm ubezpieczeniowych i funduszy emerytalnych.

Zaproponowane rozszerzenie treści nauczania przedsiębiorczości dotyczące instytucji rynkowych wraz z założonymi osiągnięciami ucznia obejmuje następujące punkty:

Uczeń:

- 1) porównuje różne oferty bankowe dotyczące kredytu i wybiera najlepszą;
- 2) potrafi analizować wykresy giełdowe;
- 3) zna podział papierów wartościowych;
- 4) bada w co aktualnie warto inwestować na rynku, mając określony kapitał;
- 5) porównuje systemy emerytalne państw Europy.

Test sprawdzający zakres wiadomości i umiejętności z działu „Instytucje rynkowe”

1. Które z poniższych właściwości odnoszą się do cech pieniądza? (0-1 pkt)
  - a. stabilność, trwałość, podzielność, rozpoznawalność
  - b. trwałość, podzielność, rozpoznawalność, atrakcyjność
  - c. stabilność, trwałość, podzielność, wpływowość
  - d. rozpoznawalność, stabilność, fizyczność, bezzapachowość

2. Przyporządkuj funkcje pieniądza do odpowiadających im opisów. (0-4 pkt)

środek wymiany, środek tezauryzacji, miernik wartości, środek płatniczy

- a. Umożliwia gromadzenie bogactwa w formie pieniędzy. ....
- b. Ma powszechne zastosowanie w regulacji zobowiązań (np. opłat). ....
- c. Uczestniczy w transakcjach wymiany na towar, ograniczając funkcjonowanie barteru w gospodarce. ....
- d. Umożliwia porównanie wartości towarów i usług na różnych rynkach. ....

3. Pod każdą ilustracją wpisz formę pieniądza. (0-5 pkt)

a.

b.

c.

d.

e.

4. Wskaż kompetencje Narodowego Banku Polskiego. (0-5 pkt)

- a. sprawowanie nadzoru nad działalnością banków prywatnych
- b. dbanie o wartość euro
- c. udzielanie kredytów
- d. obsługa bankowa budżetu państwa
- e. utrzymywanie stabilnego poziomu cen towarów i usług
- f. emisja złotego
- g. prowadzenie kont osobistych
- h. prowadzenie polityki pieniężnej państwa
- i. realizacja celów politycznych partii rządzącej

5. Wymień trzy przykłady oraz trzy zadania banków komercyjnych. (0-6 pkt)

.....
.....
.....

6. Dokończ zdanie. (0-1 pkt)

Bankiem centralnym w Polsce jest .....

7. Rozwiń skrót „TU”. (0-1 pkt)

- a. biuro podróży
- b. Transakcja Udana
- c. Towarzystwo Ubezpieczeń
- d. nazwa banku komercyjnego

8. Do podanych określeń dopisz pojęcia: giełda, fundusz emerytalny, fundusz inwestycyjny, towarzystwo ubezpieczeniowe. (0-4 pkt)

a. Instytucje finansowe, których podstawowym przedmiotem działalności jest lokowanie zebranych od klientów środków pieniężnych, głównie w papiery wartościowe.

.....

b. Instytucje, których istotą działalności jest gromadzenie i inwestowanie środków pieniężnych członków z przeznaczeniem na wypłatę po osiągnięciu przez nich wieku emerytalnego.

.....

c. Przedsiębiorstwo prowadzące działalność gospodarczą za zezwoleniem w zakresie ubezpieczeń osobowych majątkowych i reasekuracji na podstawie umowy. Przedsiębiorstwo zobowiązuje się do wypłaty świadczenia w razie wystąpienia skutków zdarzeń losowych.

.....

d. Miejsce, w którym spotykają się kupujący i sprzedający w celu zawierania transakcji dotyczących na przykład towarów, usług, papierów wartościowych o cenach podawanych do wiadomości publicznej.

.....

9. Oblicz wielkość należnych odsetek od rocznej lokaty bankowej o wartości 1000 zł z kwartalną kapitalizacją odsetek i stałym oprocentowaniem wynoszącym 10%. Dla ułatwienia obliczeń nie uwzględniaj podatku od dochodów kapitałowych. (0-4 pkt)

Obliczenia:

.....
.....
.....

Odpowiedź: .....

10. O ile więcej zapłacisz za samochód wart 30 000 zł, który wzięłeś na kredyt, na okres 5 lat, bez wpłaty własnej, przy stałym oprocentowaniu na poziomie 7,99%? (0-2 pkt)

Obliczenia:

.....
.....

Odpowiedź: .....

11. Małżeństwo zarabia łącznie 4200 zł netto. Ich wspólne miesięczne wydatki są średnio na poziomie 2800 zł. Ponadto mąż zapisał się na roczny kurs języka włoskiego, za który co miesiąc płaci 100 zł, a żona przez najbliższy rok obiecała sobie regularnie chodzić na spinning, wykupiła więc karnet na cały rok, który kosztował ją 1200 zł. Czy małżeństwo stać na zakup dwupokojowego mieszkania wziętego na kredyt o szacunkowej wysokości miesięcznej raty 1450 zł? (0-2 pkt)

a. tak

Uzasadnij odpowiedź:

.....
.....

b. nie

Uzasadnij odpowiedź:

.....
.....

12. Podaj nazwy papierów wartościowych, których opisy znajdują się poniżej. (0-4 pkt)

a. Papier wartościowy lub dokument, który potwierdza, że jego właściciel ma udziały w majątku firmy działającej jako spółka akcyjna.

.....

b. Papiery wartościowe, w których instytucja je wydająca stwierdza, że jest dłużnikiem kupca, i zobowiązuje się po określonym czasie wykupić je z odsetkami lub spełnić warunki uzgodnione przy zakupie.

.....

c. Krótkoterminowe papiery wartościowe emitowane przez Skarb Państwa, z terminem wykupu do jednego roku.

.....

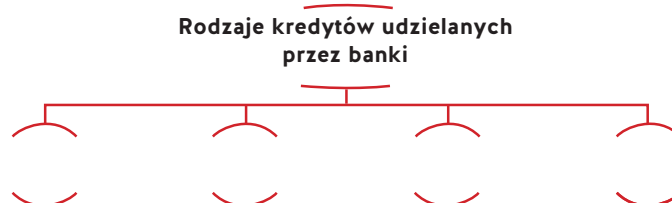
d. Papiery wartościowe stwierdzające zobowiązanie ich wystawcy do zapłacenia wskazanej osobie lub ich okazicielowi danej kwoty w określonym terminie.

.....

13. Uszereguj rodzaje funduszy inwestycyjnych według potencjalnych zysków rocznych: od najmniejszego do największego. (0-1 pkt)

*fundusze obligacji, fundusze akcyjne, fundusze stabilnego wzrostu,
fundusze rynku pieniężnego, fundusze zrównoważone*

14. Uzupełnij schemat, wpisując rodzaje kredytów. (0-4 pkt)

15. Wpisz w odpowiednie miejsca w tabeli cechy pożyczki i kredytu. (0-8 pkt)

przedmiotem umowy mogą być pieniądze lub rzeczy, które można liczyć, zmierzyć lub zważyć; ta działalność jest zastrzeżona wyłącznie dla banków; udzielającym może nie być bank; umowę reguluje Kodeks cywilny; umowę reguluje prawo bankowe; przedmiotem umowy są wyłącznie pieniądze; przeznaczenie na dowolny cel; przeznaczenie jest ściśle określone w umowie

Kredyt	Pożyczka

16. Przyporządkuj hasła: makler (broker), bessa, ceduła giełdowa, hossa, indeks odpowiadającym im opisom. (0-5 pkt)

- Wartość obliczona na podstawie cen akcji przedsiębiorstw, pozwalająca ocenić sytuację na giełdzie oraz zmiany cen akcji. ....
- Długotrwały wzrost cen akcji na giełdzie. ....
- Długotrwały spadek cen akcji na giełdzie. ....
- Osoba zawodowo zajmująca się pośrednictwem w transakcjach kupna i sprzedaży papierów wartościowych.....
- Oficjalny wykaz kursów akcji oraz innych papierów wartościowych. ....

17. Spośród podanych niżej indeksów giełdowych na GPW wybierz te, które odpowiadają poniższemu opisom. (0-4 pkt)

WIG, WIG-PL, WIG20, mWIG40, sWIG80, NCIndex

Indeks	Opis
	Indeks całego rynku giełdowego uwzględniający tylko polskie spółki.
	Obejmuje wszystkie spółki notowane na GPW na rynku NewConnect.
	Indeks 20 największych spółek giełdowych.
	Indeks całego rynku giełdowego.

18. Na podstawie wykresów giełdowych odpowiedz na poniższe pytania. (0-3 pkt)

Która z akcji przyniosła większy dochód na przestrzeni roku?

- TVN
- TPS

Która z akcji była więcej warta na początku 2013 roku?

- a. TVN
- b. TPS

Która ze spółek giełdowych miała większe obroty w grudniu 2012 roku?

- a. TVN
- b. TPS

19. Dokończ zdanie. Zakup mieszkania w bloku jest przykładem inwestycji: (0-1 pkt)

- a. krótkoterminowej
- b. długoterminowej

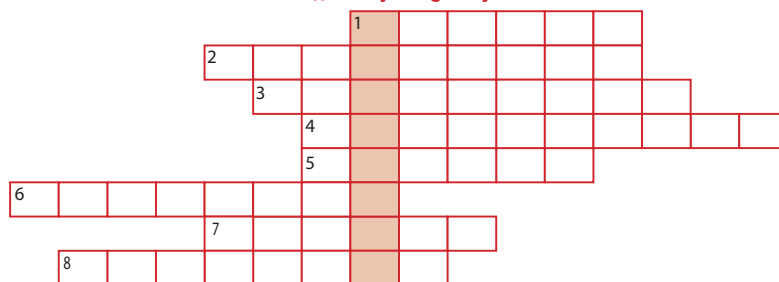
20. Zaznacz literą P zdania prawdziwe, a literą F – fałszywe. (0-6 pkt)

- a. I filar systemu emerytalnego w Polsce opiera się na systemie repartycyjnym, który ma charakter umowy pokoleniowej. ....
- b. System emerytalny w Polsce opiera się na dwóch filarach. ....
- c. Składki w ramach III filaru są dobrowolne. ....
- d. II filar stanowi Zakład Ubezpieczeń Społecznych. ....
- e. II filar jest obowiązkowy i stanowią go Otwarte Fundusze Emerytalne. ....
- f. III filar stanowią różne formy oszczędzania własnych środków finansowych na rzecz przyszłej emerytury. ....
- g. Im dłużej człowiek pracuje, tym ma wyższą emeryturę. ....
- h. Brytyjczycy zrównali wiek emerytalny dla kobiet i mężczyzn, który wynosi 65 lat. ....
- i. Minimum emerytalne przysługuje tylko rodowym Francuzom, którzy uprawnieni są do korzystania z francuskiego systemu emerytalnego. ....

Odpowiedzi do zadań zamkniętych:

1 - a; 2 - a-środek tezauryzacji, b-środek płatniczy, c- środek wymiany, d-miernik wartości; 3 - a-kruszcowy (złoto), b-elektroniczny (karta płatnicza), c-kruszcowy (metalowy, mone-ty), d-barter, e pieniądz papierowy; 4 - a, d, e, f, h; 6 - Narodowy Bank Polski (NBP); 7 - c; 8 - a-fundusz inwestycyjny, b-fundusz emerytalny, c towarzystwo ubezpieczeniowe, d-gieł- da; 9 - 1103,82 zł; 10 - 6488,89 zł 11 - b; 12 - a-akcja, b-obligacja, c-bony skarbowe, d weksle; 13 - fundusze rynku pieniężnego, fundusze obligacji fundusze stabilnego wzrostu, fundu- sze zrównoważone, fundusze akcyjne; 15 - kredyt: ta działalność jest zastrzeżona wyłącznie dla banków; przedmiotem umowy są wyłącznie pieniądze; umowę reguluje prawo bankowe; przeznaczenie jest ściśle określone w umowie; pożyczka: przedmiotem umowy mogą być pieniądze lub rzeczy, które można liczyć, zmierzyć lub zważyć; udzielającym może nie być bank; umowę reguluje Kodeks cywilny; przeznaczenie na dowolny cel; 16 a indeks, b-hossa, c-bessa, d-makler (broker), e ceduła giełdowa; 17 WIG-PL, NCIndex, WIG20, WIG; 18 - a, b, a; 19 - b; 20 - a-P, b-F, c-P, d-F, e-P, f-P, g-P, h-P, i-F.

Krzyżówka sprawdzająca zakres wiadomości z działu „Instytucje rynkowe”

1. Narodowy Bank ..... - Polski.
2. Np. skarbowe, należą do kategorii dłużnych instrumentów finansowych - obligacje.
3. Zasłużona po czasie wieloletniej pracy zawodowej - emerytura.
4. Ze względu na czas realizacji różni się długo-i krótkoterminowe - inwestycje.
5. .... Papierów Wartościowych - Giełda.
6. Udzielenie przez osobę fizyczną lub instytucję określonej kwoty środków pieniężnych lub określonych przedmiotów do dyspozycji pożyczkobiorcy nazywamy - pożyczką.
7. Np. gotówkowy, samochodowy, hipoteczny - kredyt.
8. Wyróżniamy m.in. akcyjne, obligacji, stabilnego wzrostu, emerytalne - fundusze.

Projekt edukacyjny sprawdzający zakres wiadomości i umiejętności z działu „Instytucje rynkowe”

„W co warto aktualnie zainwestować kapitał?”

Prezentacja multimedialna sprawdzająca zakres wiadomości z działu „Instytucje rynkowe”

„Mechanizm funkcjonowania giełdy papierów wartościowych na przykładzie GPW w Warszawie”

Analiza SWOT sprawdzająca zakres umiejętności z działu „Instytucje rynkowe”

Porównaj oferty 3 banków dotyczące kredytu gotówkowego i wybierz najlepszą: tę, na którą byś się zdecydował, gdybyś pożyczał na zagraniczny wyjazd wakacyjny.

Porównaj oferty 3 firm ubezpieczeniowych dotyczące ubezpieczenia nowego samochodu kupowanego w salonie od dealera (markę i model wybierz samodzielnie) i wybierz jedną: według Ciebie najkorzystniejszą.

Przeanalizuj ofertę 3 obecnie najwyżej notowanych akcyjnych funduszy inwestycyjnych i wybierz jedną: według Ciebie najkorzystniejszą na najbliższy rok.

Przeanalizuj ofertę 3 najwyżej obecnie notowanych funduszy emerytalnych i wybierz jedną: według Ciebie najkorzystniejszą z punktu widzenia przyszłego pracownika.

Mapa myśli sprawdzająca zakres wiadomości z działu „Instytucje rynkowe”

„Inwestycje finansowe”

Odpowiedzi ustne z działu „Instytucje rynkowe”

1. Jakie różniamy formy pieniądza i jakie pełni on funkcje?
2. Wyjaśnij rolę, jaką w gospodarce pełni bank centralny i banki komercyjne.
3. Wyjaśnij rolę, jaką w gospodarce pełni giełda papierów wartościowych i fundusze inwestycyjne.
4. Wyjaśnij rolę, jaką w gospodarce odgrywają fundusz emerytalny i firmy ubezpieczeniowe.
5. W jaki sposób oblicza się procent od kredytu? Oblicz, ile zapłaciłbyś bankowi za kupno na kredyt skutera wartego 16 000 zł.

6. W jaki sposób oblicza się procent od lokaty bankowej? Oblicz, ile byś zyskał, gdybyś założył lokatę na okres 6 miesięcy z miesięczną kapitalizacją odsetek i gwarantowanym oprocentowaniem na poziomie 4,5%.
7. Na co należy zwracać uwagę, gdy porównuje się oferty bankowe dotyczące różnych kredytów?
8. Na co należy zwracać uwagę, gdy porównuje się oferty funduszy inwestycyjnych?
9. Na co należy zwracać uwagę, gdy porównuje się oferty funduszy emerytalnych?
10. Na co należy zwracać uwagę, gdy porównuje się oferty ubezpieczenia samochodu?
11. Na co należy zwracać uwagę, gdy porównuje się oferty ubezpieczenia na życie?
12. Wyjaśnij mechanizm funkcjonowania GPW w Warszawie.
13. Przeanalizuj dowolny wykres giełdowy dostępny na portalu giełdowym.
14. Zaprezentuj podział papierów wartościowych i wskaż różnice między różnymi ich rodzajami.
15. Wymień podstawowe wskaźniki giełdowe i wyjaśnij ich wagę w podejmowaniu decyzji dotyczących inwestowania na giełdzie.
16. Rozróżnij formy inwestowania kapitału i omów zróżnicowanie stopnia ryzyka inwestycji.
17. Oblicz przewidywany zysk z inwestycji 1000 zł na okres 3 lat w akcyjny fundusz inwestycyjny – 50% inwestycji przy potencjalnej 3-letniej stopie wzrostu na poziomie 25% – oraz w fundusz obligacji – 50% inwestycji przy potencjalnej stopie zwrotu w czasie inwestycji na poziomie 12,5%.
18. Scharakteryzuj system emerytalny w Polsce. Wskaż związek pomiędzy aktywnością zawodową a wysokością emerytury.
19. Porównaj systemy emerytalne państw Europy.

Uczeń zdolny:

1. Wyjaśnij, czym są parabanki, i omów zasadę ich funkcjonowania.
2. Wskaż i omów potencjalne ukryte koszty kredytu hipotecznego.
3. Wymień emitentów i nabywców poszczególnych rodzajów papierów wartościowych.
4. Oblicz swoją przyszłą wysokość emerytury przy założeniu, że zaczniesz pracować od teraz i będziesz otrzymywać wynagrodzenie za swoją pracę na poziomie najniższej krajowej.

Dział IV Państwo i gospodarka

Cele kształcenia - wymagania szczegółowe wynikające z rozporządzenia MEN – są następujące:

Uczeń:

- 1) wymienia i charakteryzuje ekonomiczne funkcje państwa;
- 2) opisuje podstawowe mierniki wzrostu gospodarczego;
- 3) przedstawia przyczyny i narzędzia oddziaływania państwa na gospodarkę;
- 4) wymienia źródła dochodów i rodzaje wydatków państwa;
- 5) wyjaśnia wpływ deficytu budżetowego i długu publicznego na gospodarkę;
- 6) charakteryzuje narzędzia polityki pieniężnej;
- 7) identyfikuje rodzaje inflacji w zależności od przyczyn jej powstania oraz stopy inflacji;
- 8) wyjaśnia wpływ kursu waluty na gospodarkę i handel zagraniczny;
- 9) charakteryzuje zjawiska recesji i dobrej koniunktury w gospodarce;
- 10) wyszukuje informacje o aktualnych tendencjach i zmianach w gospodarce świata i Polski;
- 11) wskazuje największe centra finansowe i gospodarcze na świecie;

- 12) ocenia wpływ globalizacji na gospodarkę świata i Polski oraz podaje przykłady oddziaływania globalizacji na poziom życia i model konsumpcji.

W ramach rozszerzenia podstawy programowej z tego obszaru tematycznego treści nauczania i osiągnięcia ucznia poszerzono o następujące punkty:

Uczeń:

- 1) podaje przykłady wizji rozwoju państwa strategicznych przemysłów;
- 2) zna aktualny deficyt budżetowy i dług publiczny Polski;
- 3) zna wzór służący do obliczania stopy inflacji;
- 4) tworzy dzięki informacjom o aktualnych tendencjach i zmianach w gospodarce świata i Polski, zestawienie i analizuje, w którym miejscu klasyfikuje się polska gospodarka na tle Europy;
- 5) wskazuje czynniki wpływające na to, że największe centra finansowe i gospodarcze są na tak wysokich pozycjach w rankingach;
- 6) wymienia cechy globalizacji;
- 7) potrafi ocenić dobre i złe skutki globalizacji.

Test sprawdzający zakres wiadomości i umiejętności z działu „Państwo i gospodarka”

1. Wymień wskaźniki, za pomocą których określa się siłę i stan gospodarki. (0-5 pkt)

.....
.....

2. Na podstawie opisów nazwij funkcje ekonomiczne państwa. (0-3 pkt)

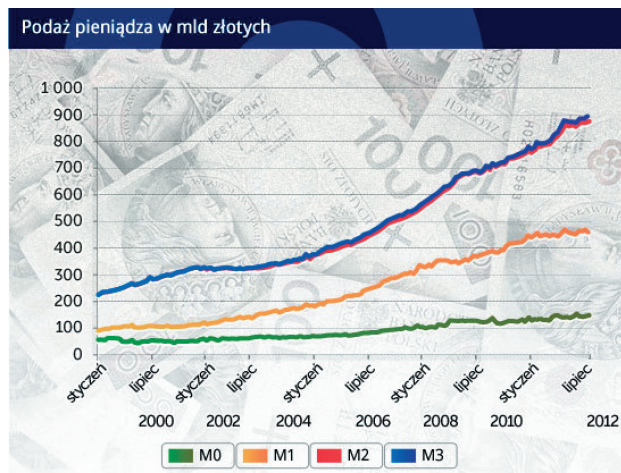
Funkcje ekonomiczne państwa		
Polega na podejmowaniu działań sprzyjających optymalnemu rozdysonowaniu zasobów gospodarczych. Funkcja ta przejawia się w uzupełnianiu lub korygowaniu mechanizmu rynkowego.	Polega na działaniach zmierzających do niwelowania zbyt dużych, nieakceptowanych społecznie różnic dochodowych i majątkowych. Funkcja ta przejawia się między innymi w ustalaniu wysokości podatków i innych świadczeń pieniężnych.	Polega na podejmowaniu działań stabilizujących gospodarkę. Funkcja ta przejawia się między innymi na osiągnięciu i utrzymaniu w dłuższym okresie wysokiego tempa wzrostu gospodarczego czy zmniejszeniu bezrobocia.

3. Zaznacz prawidłowe dokończenie zdania. Ekspansywna polityka fiskalna państwa polega między innymi na: (0-1 pkt)

- a. podwyższaniu podatków i obniżaniu wydatków państwowych,
- b. obniżaniu podatków i wydatków państwowych,
- c. obniżaniu podatków i zwiększaniu wydatków państwowych,
- d. obniżaniu podstawowych stóp procentowych.

4. Odpowiedz na pytanie, której polityki gospodarczej państwa dotyczy poniższy wykres: (0-1 pkt)

Źródło: NBP. M0 to baza monetarna, czyli gotówka w obiegu i rachunki bieżące banków komercyjnych w banku centralnym, M1 obejmuje dodatkowo depozyty i inne zobowiązania bieżące, M2 to ponadto minimum dwuletnie depozyty i inne zobowiązania oraz depozyty z co najmniej trzymiesięcznym terminem wypowiedzenia, M3 to także operacje z przyzwołym odkupu, co najmniej dwuletnie dłużne papiery wartościowe oraz jednostki uczestnictwa w funduszach rynku pieniężnego.

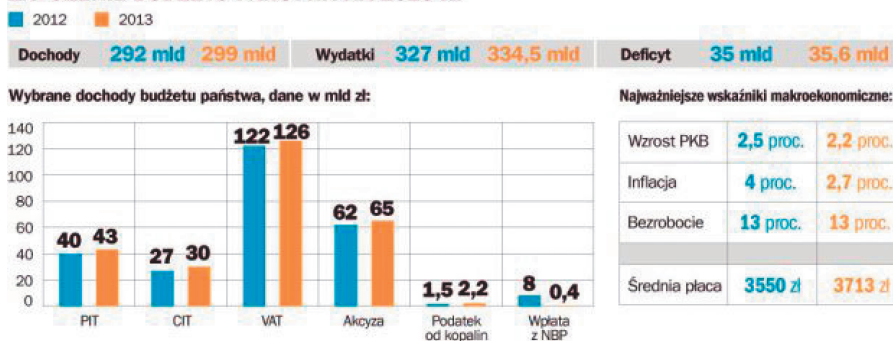
- a. polityki monetarnej
- b. polityki fiskalnej

5. Podkreśl podstawowe narzędzia polityki pieniężnej. (0-3 pkt)

dług publiczny, cło, operacje otwartego rynku, akcyza, podatki, stopy procentowe, depozyt, rezerwa obowiązkowa, NBP, koncesja

6. Korzystając z wykresu, uzupełnij zdania. (0-13 pkt)

ZAŁOŻENIE BUDŻETU PAŃSTWA NA 2013 R.

© GAZETA WYBORCZA

ŹRÓDŁO: PROJEKT BUDŻETU 2013

Jak wynika z zestawienia, dochód państwa polskiego w 2013 r. z podatku PIT będzie ..... niż w roku 2012. Dochody w 2012 r. były ..... niż wydatki. Przewidywany procent osób bezrobotnych w Polsce w 2013 r. będzie ..... w stosunku do roku 2012. PKB w roku 2012 było ..... w stosunku do roku 2013. Wydatki państwa polskiego latach 2012 - 2013 są ..... niż dochody. Największe dochody Polsce przynosi ....., którego kwota szacowana jest w roku 2013 na poziomie ..... Średnia płaca w Polsce

w roku 2012 była ..... niż planowana na 2013 r. Najmniejsze wpływy w 2013 r. planowane są z ..... Drugi co do wielkości dochód budżetu państwa w 2012 r. pochodził z ..... W roku 2013 szacuje się, że największe dochody będą pochodziły z 3 podatków: .....

7. Podkreśl prawdziwe informacje w zdaniach. (0-5 pkt)

- Głównym źródłem dochodów budżetowych w Polsce są **środki z UE/podatki**.
- W sytuacji, gdy wydatki państwa są mniejsze niż jego dochody, pojawia się **nadwyżka budżetowa/deficyt budżetowy**.
- Dług publiczny to zobowiązania finansowe **obciążające państwo z tytułu zaciągniętych pożyczek/zobowiązania finansowe obciążające obywateli z tytułu zaciągniętych pożyczek**.
- Spadek produkcji, poziomu inwestycji, popytu konsumpcyjnego oraz zatrudnienia to **hossa/recesja**.
- Dobra koniunktura wpływa **pozytywnie/negatywnie** na gospodarkę państwa.

8. Wymień 4 wydatki budżetu państwa. (0-4 pkt)

.....
.....

9. Skonstruuj wzór służący do obliczania stopy inflacji: (0-6 pkt)

poziom cen w danym roku, poziom cen w roku poprzednim,

* (mnożenie), - (odejmowanie), 100%

stopa inflacji [%] = _____

10. Zaznacz prawidłowe dokończenie zdania. Inflacja to: (0-1 pkt)

- Stały spadek poziomu cen towarów i usług, często z powodu powiększania się ilości pieniądza w obiegu w stosunku do towarów i usług na rynku.
- Stały wzrost poziomu cen towarów i usług, często z powodu powiększania się ilości pieniądza w obiegu w stosunku do towarów i usług na rynku.
- Stały spadek poziomu cen towarów i usług, często z powodu zmniejszania się ilości pieniądza w obiegu w stosunku do towarów i usług na rynku.
- Stały wzrost poziomu cen towarów i usług, często z powodu zmniejszania się ilości pieniądza w obiegu w stosunku do towarów i usług na rynku.

11. Wskaż, który opis dotyczy inflacji popytowej, a który inflacji kosztowej (podażowej). (0-2 pkt)

- Jest związana ze wzrostem kosztów produkcji, powodującym wzrost cen towarów i usług.
.....
- Związana jest z nadmierną ilością pieniądza w obiegu, co prowadzi do wzrostu kupna towarów i usług.
.....

12. Podaj w zaokrągleniu do miliardów aktualny dług publiczny Polski. Możesz pomylić się o 50 mld. (0-2 pkt)

dług publiczny: .....mld zł

13. Zaproponuj źródło internetowe, z którego można byłoby zaczerpnąć informacje na temat aktualnych założeń wysokości deficytu budżetowego: (0-1 pkt)

.....

14. Wskaż lata, w których interwencjonizm państwa na rynku pracy w istotnym stopniu wpłynął pozytywnie na stopę bezrobocia. (0-2 pkt)

	styczeń	lut	marzec	kwiecień	maj	czerwiec	lipiec	sierpień	wrzesień	październik	listopad	grudzień
2013	14,2	14,4	14,3	14,0	13,5	13,2						
2012	13,2	13,4*	13,3	12,9	12,6	12,3*	12,3	12,4	12,4	12,5	12,9	13,4
2011	13,1	13,4	13,3	12,8	12,4	11,9	11,8	11,8	11,8	11,8	12,1	12,5
2010	12,9	13,2	13,0	12,4	12,1	11,7	11,5	11,4	11,5	11,5	11,7	12,4
2009	10,4	10,9	11,1	10,9	10,7	10,6	10,7	10,8	10,9	11,1	11,4	12,1
2008	11,5	11,3	10,9	10,3	9,8	9,4	9,2	9,1	8,9	8,8	9,1	9,5
2007	15,1	14,8	14,3	13,6	12,9	12,3	12,1	11,9	11,6	11,3	11,2	11,2
2006	18,0	18,0	17,8	17,2	16,5	15,9	15,7	15,5	15,2	14,9	14,8	14,8
2005	19,4	19,4	19,2	18,7	18,2	18,0	17,9	17,7	17,6	17,3	17,3	17,6
2004	20,6	20,6	20,4	19,9	19,5	19,4	19,3	19,1	18,9	18,7	18,7	19,0
2003	20,6	20,7	20,6	20,3	19,8	19,7	19,6	19,5	19,4	19,3	19,5	20,0

68

15. Wybierz prawidłową odpowiedź i uzasadnij: (0-2 pkt)

Jesteś producentem wyrobów z filcu. Do swojej działalności potrzebujesz wełny. Możesz sprowadzać ją z Ameryki Południowej – wełna z merynosów, za opłatą w dolarach – lub też z Hiszpanii – wełna czesankowa, za którą zapłacisz w euro. Import wełny z którego kraju byłby Twoim zdaniem korzystniejszy ekonomicznie z punktu widzenia?

a. Ameryka Południowa

b. Hiszpania

Uzasadnienie:

.....
 .....
 .....
 .....

16. Wyszukaj w tekście i podkreśl informacje, które świadczą o aktualnych tendencjach i zmianach w gospodarce świata: (0-6 pkt)

Najnowszy raport na temat stanu gospodarki światowej, wydany przez Organizację Współpracy Gospodarczej i Rozwoju, mówi, że wskaźnik CLI (Composite Leading Indicator) dla 33 państw członkowskich wzrósł w grudniu 2012 r. z 100.3 do 100.4. Jest to trzeci wzrost z rzędu, co pozwala przypuszczać, że tendencja wzrostowa się utrzyma. Obecną sytuację należy zawdzięczać przede wszystkim Stanom Zjednoczonym i Japonii, ale podobne oznaki zaczynają się pojawiać w gospodarkach innych państw rozwiniętych.

Wskaźnik CLI stworzony został, aby przewidywać punkty zwrotne aktywności gospodarczej, w zależności od tendencji pokazywać odchylenia od wzorców dla głównych gospodarek światowych. Większość państw odnotowała tendencję wyższą – USA ze 100.9 do 101.0, Wielka Brytania ze 100.6 do 100.7. Ale wynik Francji spadł z 99.4 do 99.3, przez to państwo to wciąż oddala się od swojego przeciętnego wyniku – 100.

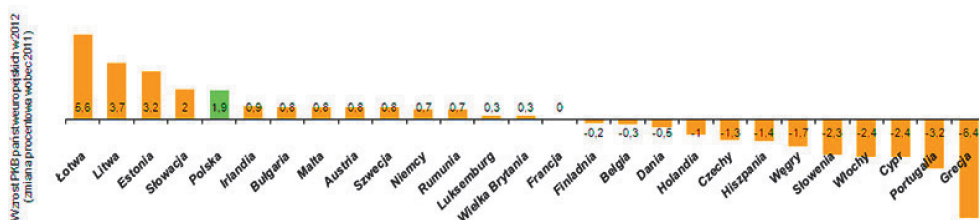
⁶⁸ http://www.stat.gov.pl/gus/5840_677_PLK_HTML.htm

Wynik całej strefy euro, podobnie jak Francji, jest poniżej swojej średniej, ale zaczyna powoli wzrastać, w grudniu wzrósł z 99.5 do 99.6. Jest to znakiem wzrastającej stabilizacji. W siedmiu z piętnastu państw strefy euro, przewidywany jest pozytywny rozpęd.

Poza Europą tendencje są podobne, wskaźnik dla Japonii nieznacznie wzrósł, a dla Chin delikatnie spadł. Chiny jako jedno z nielicznych państw wskazują na wyraźne spowolnienie gospodarcze, bez perspektywy zmian w najbliższym czasie. Wskaźniki Indii i Rosji wskazują, że nadchodzi poprawa. Brazylia, podobnie jak strefa euro, jest wyraźnie „pod kreską”, ale nieśmiałe oznaki dają nadzieję, że sytuacja zmierza ku lepszemu⁶⁹.

17. Przeanalizuj poniższy wykres i odpowiedz na pytanie, na którym miejscu znajduje się polska gospodarka na tle Europy: (0-1 pkt)

Odpowiedź: .....

18. Wymień po dwa pozytywne i negatywne skutki globalizacji. (0-4 pkt)

Pozytywne skutki	Negatywne skutki

19. Zakreśl kółkiem przykłady oddziaływania globalizacji na poziom życia i model konsumpcji. (0-6 pkt)

20. Które z podanych cech można przypisać globalizacji? (0-2 pkt)

- a. wielowymiarowość
- b. polityczność
- c. suwerenność
- d. wieloaspektowość

⁶⁹ <http://www.uniaeuropa.org/pozytywne-zmiany-w-gospodarce>

21. Pogrupuj trójkami państwa świata w centra finansowe i gospodarcze. (0-6 pkt)

Centrum finansowe	Nowy Jork
	Moskwa
	Hongkong
	Seul
Centrum gospodarcze	Londyn
	Tokio

22. Postaw literę P przy zdaniach prawdziwych, a literę F – przy zdaniach fałszywych. (0-6 pkt)

- Centra finansowo-gospodarcze na świecie charakteryzują się wysokim produktem narodowym. ...
- Silne gospodarki państw świata mają silną walutę. ...
- Ekonomiczną siłę centrów gospodarczych i finansowych charakteryzuje również eksploracja kosmosu. ...
- Innowacyjny przemysł to cecha charakterystyczna najsilniejszych gospodarczo państw świata. ...
- Państwa będące liderami światowej gospodarki zasiedleni są przez jedno z największych populacji ludności. ...
- Najsilniejsze gospodarki państw często idą w parze z największym terytorium i z ogromnymi bogactwami mineralnymi. ...

Odpowiedzi do zadań zamkniętych:

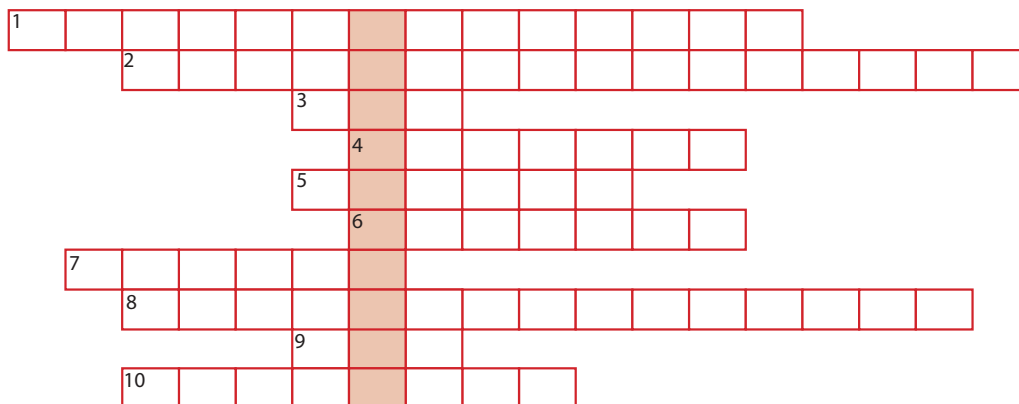
1 – np. PKB, PKB per capita, PNB, PNN, DN; 2 – alokacyjna, redystrybucyjna, stabilizacyjna; 3 – c; 4 – a; 5 – operacje otwartego rynku, stopy procentowe, rezerwa obowiązkowa; 6 – wyższy, niższe, taki sam, wyższe, wyższe, podatek VAT, 12%, niższa, wpłat z NBP, akcyzy; VAT, akcyza, PIT; 7 – podatki, nadwyżka budżetowa, zobowiązania finansowe obciążające państwo z tytułu zaciąganych pożyczek, recesja, pozytywnie;

$$9 - \quad = \frac{\text{poziom cen w danym roku} - \text{poziom cen w roku poprzednim}}{\text{poziom cen w roku poprzednim}} * 100\%$$

10 – b; 11 – a-inflacja podażowa, b-inflacja popytowa; 12 – ~875 000 000 000; 14 – 2006, 2007; 15 – a; 17 – 5; 19 – wszystkie; 20 – a, d; 21 – centra gospodarcze: Tokio, Seul, Moskwa; centra finansowe: Londyn, Nowy Jork, Hongkong; 22 – a-P, b-P, c-P, d-P, e-P, f-P.

Krzyżówka sprawdzająca zakres wiadomości z działu „Państwo i gospodarka”

1. Nowoczesne technologie, energia atomowa, przemysł kosmiczny to przykłady przemysłów ..... – strategicznych.
2. Najważniejsza cecha globalizacji – wielowymiarowość.
3. Jedno z największych centrów gospodarczych w świecie – USA.
4. Najważniejsze źródło dochodów państwa – podatki.
5. Centrum finansowe w czołówce świata – Londyn.
6. Jego przeciwieństwem jest nadwyżka budżetowa – deficyt budżetowy.
7. Nazwa pieniądza obowiązującego w danym państwie – waluta.
8. Polityka aktywnego oddziaływania państwa na przebieg procesów gospodarczych – interwencjonizm.
9. Jeden z podstawowych mierników wzrostu gospodarczego – PKB.
10. Proces wzrostu ogólnego poziomu cen – inflacja.

Projekt edukacyjny sprawdzający zakres wiadomości i umiejętności z działu „Państwo i gospodarka”

„Wizja rozwoju państwa strategicznych przemysłów”

Prezentacja multimedialna sprawdzająca zakres wiadomości z działu „Państwo i gospodarka”

„Wpływ deficytu budżetowego i długu publicznego na gospodarkę kraju”

Analiza SWOT sprawdzająca zakres umiejętności z działu „Państwo i gospodarka”

Oceń, za pomocą analizy SWOT wpływ globalizacji na gospodarkę Polski i świata.

Mapa myśli sprawdzająca zakres wiadomości z działu „Państwo i gospodarka”

„Przyczyny i narzędzia oddziaływania państwa na gospodarkę”

Odpowiedzi ustne z działu „Państwo i gospodarka”

1. Omów role państwa w gospodarce.
2. Wymień, scharakteryzuj i podaj przykłady ekonomicznych funkcji państwa.
3. Omów etapy rozwoju gospodarczego i podaj definicję wzrostu gospodarczego.
4. Na czym polega wzrost gospodarczy? Podaj i omów główne mierniki wzrostu gospodarczego.
5. Wymień 4 przykłady przemysłów strategicznych.
6. Przedstaw przyczyny i narzędzia interwencjonizmu państwowego
7. Czym są budżet i saldo budżetowe? Omów etapy życia budżetu.
8. Wymień źródła dochodów i rodzaje wydatków państwa.
9. Wyjaśnij, czym są deficyt budżetowy i dług publiczny, oraz podaj propozycje, z czego państwo może pokryć deficyt budżetowy.
10. Wyjaśnij wpływ deficytu budżetowego i długu publicznego na gospodarkę państwa zadłużonego.
11. Czym jest inflacja, czym się ją mierzy i jakie rozróżniamy jej rodzaje?
12. Wymień najpowszechniejsze waluty na świecie. Wyjaśnij wpływ kursu waluty na gospodarkę krajową i handel zagraniczny.
13. Scharakteryzuj zjawiska recesji i dobrej koniunktury w gospodarce.
14. Scharakteryzuj narzędzia polityki pieniężnej.
15. Podaje i omów cele restrykcyjnej i ekspansywnej polityki pieniężnej państwa.
16. Przybliż aktualne tendencje i zmiany w gospodarce świata i Polski. Na którym miejscu znajduje się polska gospodarka na tle Europy?
17. Podaj największe obecnie centra finansowe i gospodarcze na świecie i określ, jakie czynniki wpływają na to, że właśnie one są na tak wysokich miejscach w rankingach.
18. Czym jest globalizacja? Podaj przykłady oddziaływania globalizacji na poziom życia i model konsumpcji.
19. Czym jest globalizacja? Wymień jej cechy i podaj przykłady dobrych i złych skutków globalizacji.

Uczeń zdolny

1. Omów, w jaki sposób państwo zapobiega różnym kryzysom.
2. Dokonaj oceny, w jakim stanie znajduje się obecnie gospodarka Polski na podstawie mierników wzrostu gospodarczego kraju.
3. Podaj przykłady dobrych i złych skutków oddziaływania państwa na gospodarkę.
4. Oceń metody działania państwa w zakresie uzyskiwania dochodów oraz ponoszenia wydatków.
5. Podaj i omów sposoby przeciwdziałania inflacji.
6. Dokonaj analizy stopy inflacji Polski w ostatnich latach.
7. W jaki sposób oblicza się kurs realny? Oblicz kurs realny dolara, którego nominalny kurs walutowy wynosi 3,16 zł.
8. Wymień i omów procesy, które wpływają na kursy walut.
9. Przedstaw i omów idealny cykl koniunkturalny.
10. Wyjaśnij pojęcia operacji warunkowej sprzedaży „repo” oraz „reverse repo”.

Dział V Przedsiębiorstwo

Cele kształcenia – wymagania szczegółowe wynikające z rozporządzenia – przedstawiają się następująco:

Uczeń:

- 1) charakteryzuje otoczenie, w którym działa przedsiębiorstwo;
- 2) omawia cele działania przedsiębiorstwa oraz sposoby ich realizacji;
- 3) sporządza projekt własnego przedsiębiorstwa oparty na biznesplanie;
- 4) rozróżnia podstawowe formy prawno-organizacyjne przedsiębiorstwa;
- 5) opisuje procedury i wymagania związane z zakładaniem przedsiębiorstwa;
- 6) omawia zasady pracy zespołowej i wyjaśnia, na czym polegają role lidera i wykonawcy; omawia cechy dobrego kierownika zespołu;
- 7) identyfikuje i analizuje konflikty w zespole i proponuje metody ich rozwiązania, szczególnie w drodze negocjacji;
- 8) omawia etapy realizacji projektu oraz planuje działania zmierzające do jego realizacji;
- 9) charakteryzuje zachowania etyczne i nieetyczne w biznesie krajowym i międzynarodowym;
- 10) charakteryzuje czynniki wpływające na sukces i niepowodzenie przedsiębiorstwa.

Propozycje uszczegółowienia programu nauczania przedsiębiorczości oraz założonych osiągnięć ucznia z tematyki dotyczącej przedsiębiorstw są następujące:

Uczeń:

- 1) zna ideę wpływu otoczenia na środowisko oraz środowiska na otoczenie;
- 2) w przedsiębiorstwach istniejących na rynku potrafi wskazać cele ich działania i wyjaśnić dlaczego go w taki sposób zostały zrealizowane;
- 3) bada rynek pod względem zakładanego przedsiębiorstwa;
- 4) wybiera najkorzystniejszą formę przedsiębiorstwa;
- 5) wykorzystuje postawę przedsiębiorczą we współpracy z jednostkami organizacyjnymi, potrzebnymi do założenia działalności gospodarczej;
- 6) wciela się w rolę lidera i wykonawcy;
- 7) wciela się w rolę mediatora;
- 8) tworzy własny projekt;
- 9) na przykładzie przedsiębiorstwa z własnej okolicy wskazuje zachowania etyczne i nieetyczne;
- 10) podaje przykłady przedsiębiorstw, które odniosły porażkę.

Test sprawdzający zakres wiadomości i umiejętności z działu „Przedsiębiorstwo”

1. Zaznacz właściwe dokończenie zdania. Ekonomicznym celem prowadzenia działalności gospodarczej jest: (0-1 pkt)

- a. dobra relacja z pracownikami i ich rodzinami
- b. edukacja dzieci i młodzieży
- c. osiąganie korzyści finansowych
- d. dbałość o ochronę środowiska

2. Podkreśl społeczne cele gospodarowania: (0-3 pkt)

osiągnięcie zysku, dbałość o ochronę środowiska, wsparcie w rozwoju zawodowym pracowników, produkowanie produktów, dbałość o jakość produktów, świadczenie usług

3. Podaj adres strony internetowej, na której dokonuje się rejestracji działalności gospodarczej. (0-1 pkt)

.....

4. Uzupełnij tabelę dotyczącą podstawowych rodzajów działalności gospodarczej. Obok opisów wpisz rodzaj działalności (działalność usługowa, rolnicza, budowlana, przemysłowa, handlowa). (0-5 pkt)

Rodzaj działalności gospodarczej	Opis
	Działalność w zakresie produkcji roślinnej lub zwierzęcej, w tym produkcji ogrodniczej, sadowniczej, pszczelarskiej, rybnej i leśnej.
	Wydobywanie lub przetwarzanie zasobów dostarczanych przez przyrodę na produkty, które zaspokajają pośrednio lub bezpośrednio potrzeby konsumentów.
	Budowa, rozbudowa, remont czy modernizacjach obiektów.
	Pośredniczenie w wymianie towarów między sprzedającymi a kupującymi.
	Zaspokajanie szeroko rozumianych potrzeb konsumentów (np. nauczanie, ochrona zdrowia).

5. Rozwiń skróty: (0-5 pkt)

- a. NIP -
- b. REGON -
- c. KRS -
- d. CEIDG -
- e. PKD -

6. Przeczytaj poniższe opisy i określ, jakiego rodzaju spółki dotyczą. (0-5 pkt)

- a. Spółka COMA weszła na giełdę w ubiegłym roku. Ceny jej akcji początkowo rosły, ale po ogłoszeniu wyników finansowych za ubiegły rok znacznie spadły. ....
- b. Michał i Tomasz postanowili założyć sklep z gramami komputerowymi - jeden z nich wniósł do spółki pieniądze, a drugi niewielki lokal. ....
- c. Koleżanki ze studiów założyły wydawnictwo. Wszystkie wspólniczki mają po trzy udziały w spółce, którą nazwały LIBRA. ....
- d. Dwóch adwokatów pracujących dotychczas w kancelarii prawnej planuje otworzyć własną działalność. ....

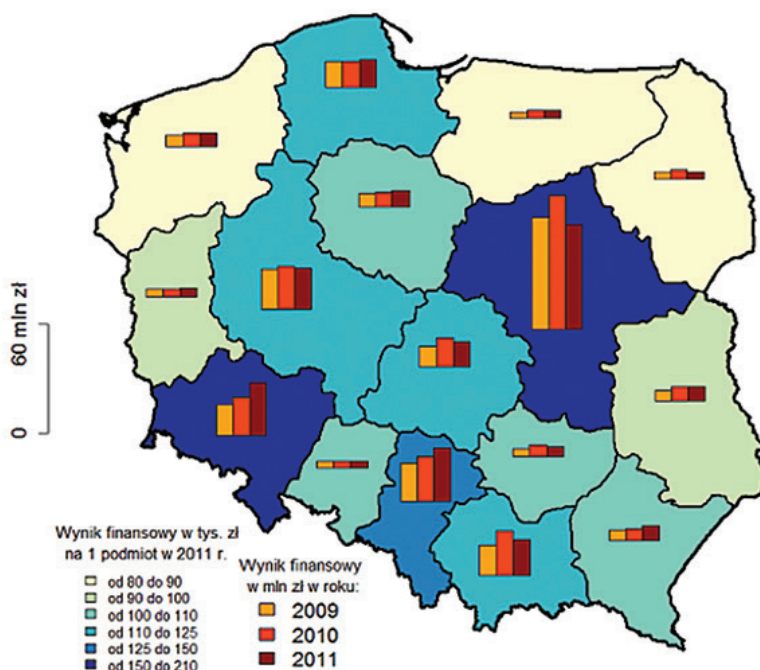
7. Wyobraź sobie, że chcesz rozpocząć prowadzenie działalności gospodarczej – otwierasz w pobliżu szkoły kwaciarnię. Przeanalizuj swój pomysł metodą analizy SWOT – wpisz w odpowiednie miejsca po jednym argumentem. (0-4 pkt)

Mocne strony	Słabe strony
Szanse	Zagrożenia

8. Podaj 2 przyczyny zamykania działalności gospodarczej w branży odzieżowej: (0-2 pkt)

1. ....
2. ....

9. Zakreśl na mapie 3 województwa, w których podmioty gospodarcze zarobiły w 2011 roku najwięcej. (0-3 pkt).

70

⁷⁰ <http://www.stat.gov.pl>

10. Na podstawie danych tabelarycznych wypisz liderów wśród województw, które mogą poszczycić się największą liczbą przedsiębiorstw. (0–3 pkt)

Wyszczególnienie	Liczba jednostek lokalnych	Liczba przedsiębiorstw
Polska	1 860 928	1 784 603
Dolnośląskie	144 830	138 449
Kujawsko-pomorskie	89 085	85 682
Lubelskie	80 409	76 448
Lubuskie	47 350	46 101
Łódzkie	124 194	119 348
Małopolskie	172 077	165 107
Mazowieckie	309 540	294 064
Opolskie	38 856	37 541
Podkarpackie	77 364	74 163
Podlaskie	46 393	44 572
Pomorskie	123 228	119 362
Śląskie	214 864	207 947
Świętokrzyskie	52 732	50 101
Warmińsko-mazurskie	55 997	53 882
Wielkopolskie	190 923	181 408
Zachodniopomorskie	93 087	90 428

⁷¹

1. ....
2. ....
3. ....

11. Wymień 5 elementów biznesplanu. (0–5 pkt)

1. ....
2. ....
3. ....
4. ....
5. ....

12. Przyporządkuj funkcjom procesu zarządzania odpowiadające im opisy. (0–4 pkt)

- A. Wytężanie celów przedsiębiorstwa i określanie, jak można najlepiej je osiągnąć.
 B. Proces wpływania na zachowania pracowników tak, by przez swoje działania przyczyniali się do realizacji celów działalności przedsiębiorstwa.
 C. Obserwowanie i wprowadzanie korekt do bieżących działań dla ułatwienia realizacji celów.
 D. Logiczne grupowanie działań i zasobów.
- a. PRZEWODZENIE
 b. KONTROLOWANIE
 c. ORGANIZOWANIE
 d. PLANOWANIE

A - ..... B - ..... C - ..... D - .....

⁷¹ <http://www.stat.gov.pl>

13. W celu poszerzenia rynków zbytu, zwiększenia zdolności produkcyjnych i możliwości marketingowych firmy łączą się. Do opisów związków spółek dopisz ich nazwy: korporacje, monopole, holdingi, koncerny. (0-4 pkt)

Opis związków spółek	Nazwa
Istotą jest zarządzanie przez jedną organizację innymi podmiotami oraz kontrolowanie działalności dzięki zależnościom kapitałowym lub personalnym.	
Organizacje gospodarcze grupujące przedsiębiorstwa określonej branży w celu jej opanowania, likwidacji konkurencji, a także dyktowania warunków sprzedaży i wysokości cen towarów.	
Powstaje na skutek koncentracji kapitału, dokonywanej zazwyczaj w drodze zakupu akcji lub udziałów innych firm.	
Rozgałęzione przedsiębiorstwa (spółki), często o charakterze międzynarodowym.	

14. Jedną linią podkreśl rodzaje konfliktów ze względu na podmiot konfliktu, a dwiema liniami - ze względu na przedmiot konfliktu. (0-5 pkt)

*interpersonalny, strukturalny, wartości,
społeczny, interesów*

15. Podaj 2 przykłady kosztów stałych, które ponosi przedsiębiorstwo: (0-2 pkt)

.....
.....

16. Ułóż równanie matematyczne dotyczące wyniku finansowego działalności gospodarczej: (0-1 pkt)

koszty, dochód, przychód

.....

17. Rozwiń skrót PKPiR: (0-1 pkt)

.....

18. Na podstawie opisów podaj nazwy form korupcji. (0-3 pkt)

- Wręczanie pieniędzy lub upominków za załatwienie jakiejś sprawy. ....
- Obsadzanie stanowisk krewnymi. ....
- Finansowanie kampanii wyborczej w zamian za poparcie polityczne. ....

19. Podaj 3 przyczyny występowania zjawiska korupcji. (0-3 pkt)

- .....
- .....
- .....

20. Połącz pojęcia z wyjaśnieniami. (0-5 pkt)

a. Korupcja	1. Prześladowanie podwładnego lub współpracownika w miejscu pracy.
b. Szara strefa	2. Specjalna służba państwowa powołana do zwalczania korupcji.
c. Czarny rynek	3. Nadużycie stanowiska publicznego w celu uzyskania prywatnych korzyści.
d. CBA	4. Gospodarka nieformalna, niezgłoszona do opodatkowania.
e. Mobbing	5. Obrót nielegalnymi towarami i usługami.

21. Wymień pięć cech dobrego lidera. (0-5 pkt)

.....
 .....
 .....

22. Na czym polega rola wykonawcy? (0-1 pkt)

- a. Jest to współpracownik prowadzący sprawę spółki.
- b. Jego zadaniem jest realizacja procesu zarządzania.
- c. Zajmuje się prowadzeniem korespondencji firmy.
- d. Wdraża w życie koncepcje i plany.

23. Dopisz do podanych opisów odpowiednie style kierowania ludźmi. (0-3 pkt)

styl autokratyczny, styl liberalny, styl demokratyczny

- a. Priorytetami w zarządzaniu są zadania do wykonania. Widoczny podział na kierujących i kierowanych. Lider podejmuje decyzje bez konsultacji z podwładnymi, nie wyjaśnia im celu działania.
 .....
- b. Członkowie grupy mają prawo do udziału w podejmowaniu decyzji określających cele, sposoby postępowania grupy. Mają dużą samodzielność i szersze pole do własnej inicjatywy. Decyzje nie są skupione w rękach jednej osoby. Kierownik liczy się ze zdaniem zespołu, pobudza inicjatywę, wywiera wpływ drogą perswazji.
 .....
- c. Kierownik pozostawia podwładnym pełną swobodę w podejmowaniu decyzji, reaguje dopiero pod naciskiem doraźnych spraw. Kierowanie pozorne. Często grupa wybiera spośród siebie jakiegoś kierownika, lidera. Poziom wykonywanych zadań wyznaczonych przez kierownika jest bardzo niski, występują konflikty.
 .....

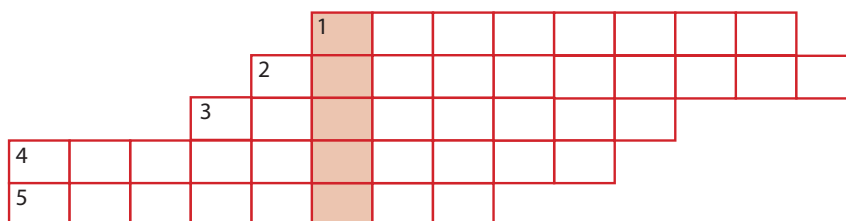
Odpowiedzi do zadań zamkniętych:

1 - c; 2 - dbałość o ochronę środowiska, wsparcie w rozwoju zawodowym pracowników, dbałość o jakość produktów; 3 - www.ceidg.gov.pl; 4 - rolnicza, przemysłowa, budowlana, handlowa, usługowa; 5 - NIP-Numer Identyfikacji Podatkowej; REGON- akronim od Rejestr Gospodarki Narodowej, Krajowy Rejestr Urzędowy Podmiotów Gospodarki Narodowej, numer podmiotu gospodarki narodowej; KRS Krajowy Rejestr Sądowy; CEIDG Centralna Ewidencja i Informacja o Działalności Gospodarczej; PKD-Polska Klasyfikacja Działalności; 6 - a-akcyjna, b-osobowa, c-spółka z ograniczoną odpowiedzialnością, d-partnerska; 9 - województwa mazowieckie, dolnośląskie, śląskie; 10 - województwa mazowieckie, śląskie, wielkopolskie; 12 - A-d, B-a, C-b, D-c; 13 - holdingi, monopole, koncerny, korporacje;

14 – konflikt ze względu na podmiot konfliktu: interpersonalny, społeczny; konflikt ze względu na przedmiot konfliktu: strukturalny, wartości, interesów; 17 – Podatkowa Księga Przychodów i Rozchodów; 18 – łapownictwo, nepotyzm/płatna protekcja, handel wpływami; 20 – a-3, b-4, c-5, d-2, e-1; 22 – d; 23 – a-autokratyczny, b-demokratyczny, c-liberalny.

Krzyżówka sprawdzająca zakres wiadomości z działu „Przedsiębiorstwo”

1. Przedsiębiorcą jest osoba ....., osoba prawna i jednostka organizacyjna prowadząca we własnym imieniu działalność gospodarczą lub zawodową. – fizyczna.
2. Narzędzie planistyczne wykorzystywane przy ocenie opłacalności przedsięwzięć gospodarczych – biznesplan.
3. Obiecywanie, proponowanie, wręczanie, żądanie, przyjmowanie przez jakąkolwiek osobę, bezpośrednio lub pośrednio, jakiejkolwiek nienależnej korzyści majątkowej, osobistej lub innej, dla niej samej lub jakiejkolwiek innej osoby, lub przyjmowanie propozycji lub obietnicy takich korzyści w zamian za działanie lub zaniechanie działania w wykonywaniu funkcji publicznej lub w toku działalności gospodarczej – korupcja.
4. Centralna Ewidencja i ..... o Działalności Gospodarczej – Informacja.
5. Np. jawna, cywilna, komandytowa, akcyjna – spółka.

Projekt edukacyjny sprawdzający zakres wiadomości i umiejętności z działu „Przedsiębiorstwo”

„If I Will Be A Rich Man – projekt mojego przedsiębiorstwa”

Prezentacja multimedialna sprawdzająca zakres wiadomości z działu „Przedsiębiorstwo”

„Zachowania etyczne i nieetyczne w biznesie na rynku lokalnym, krajowym i międzynarodowym”

Analiza SWOT sprawdzająca zakres umiejętności z działu „Przedsiębiorstwo”

„Czy warto przekształcić jednoosobową działalność w spółkę?”(<http://goo.gl/Df7Q7J>).
Za pomocą analizy SWOT scharakteryzuj czynniki wpływające na sukces i niepowodzenie przedsiębiorstwa.

Mapa myśli sprawdzająca zakres wiadomości z działu „Przedsiębiorstwo”

„Konflikty w zespole – identyfikacja, analiza, rozwiązanie”

Odpowiedzi ustne z działu „Przedsiębiorstwo”

1. Przedstaw cele działania przedsiębiorstwa z branży turystycznej oraz omów sposoby ich realizacji.
2. Omów podstawowe formy prawno-organizacyjne przedsiębiorstwa.
3. Opisz procedury i wymagania związane z zakładaniem przedsiębiorstwa.
4. Omów zasady pracy zespołowej i wyjaśnij, na czym polegają role lidera i wykonawcy. Opisz cechy dobrego kierownika zespołu.
5. Zidentyfikuj rodzaje konfliktów w zespole i zaproponuj metody ich rozwiązania w drodze negocjacji.
6. Określ i omów etapy realizacji projektu.
7. Scharakteryzuj zachowania etyczne i nieetyczne w biznesie krajowym i międzynarodowym.
8. Przedstaw czynniki wpływające na sukces i niepowodzenie przedsiębiorstwa.
9. Wskaż cele działania przedsiębiorstw z branży spożywczej istniejących na lokalnym rynku i wyjaśnij, dlaczego w taki, a nie inny sposób zostały one zrealizowane.
10. Na przykładzie przedsiębiorstwa z własnej okolicy wskaż zachowania etycznie i nieetyczne.
11. Podaj przykłady przedsiębiorstw, które poniosły porażkę.

Uczeń zdolny

1. Omów metody analizy otoczenia przedsiębiorstwa.
2. Podaj własne pomysły na realizację celów działania przedsiębiorstwa z branży wydawniczej.
3. Zaprezentuj i omów schematy zarządzania spółkami.
4. Przybliż kodeks postępowania administracyjnego.
5. Omów techniki negocjacji i mediacji służące rozwiązywaniu konfliktów branżowych.
6. Na czym polegają zasady Global Compact?
7. Na podstawie przykładów przedsiębiorstw, które odniosły porażkę, podaj czynniki, które mogłyby zapobiec niepowodzeniu.

Dział VI Rynek pracy

Cele kształcenia - wymagania szczegółowe wynikające z rozporządzenia – są następujące:

Uczeń:

- 1) omawia mierniki i skutki bezrobocia dla gospodarki oraz sposoby walki z bezrobociem;
- 2) wyjaśnia motywy aktywności zawodowej człowieka;
- 3) analizuje własne możliwości znalezienia pracy na rynku lokalnym, regionalnym, krajowym i europejskim;
- 4) wyszukuje oferty pracy, uwzględniając własne możliwości i predyspozycje;
- 5) rozróżnia sposoby zatrudnienia pracownika i interpretuje podstawowe przepisy Kodeksu pracy, w tym obowiązki i uprawnienia pracownika i pracodawcy;
- 6) sporządza dokumenty aplikacyjne dotyczące konkretnej oferty pracy;
- 7) przygotowuje się do rozmowy kwalifikacyjnej i uczestniczy w niej w warunkach symulowanych;
- 8) charakteryzuje różne formy wynagrodzeń i oblicza swoje wynagrodzenie brutto i netto; wypełnia deklarację podatkową PIT, opierając się na przykładowych danych;
- 9) rozróżnia zachowania etyczne i nieetyczne w roli pracodawcy i pracownika; wyjaśnia zjawisko mobbingu w miejscu pracy oraz przedstawia sposoby przeciwdziałania.

W przypadku działu z przedsiębiorczości omawiającego rynek pracy uszczegółowienie i rozszerzenie treści nauczania oraz osiągnięć uczniów obejmuje:

Uczeń:

- 1) potrafi przeprowadzić analizę raportów urzędów pracy;
- 2) zna hierarchię potrzeb wg A. Masłowa;
- 3) tworzy CV w języku obcym;
- 4) podaje źródła ofert pracy;
- 5) wciela się w rolę pracownika i rozwiązuje problem związany z kodeksem pracy;
- 6) wskazuje umiejętności, które polepszyłyby jego wizerunek w konkretnej ofercie pracy;
- 7) wciela się w rolę pracodawcy;
- 8) potrafi wskazać usługi lub zakupione przedmioty, które podlegają odliczeniu w deklaracji podatkowej PIT;
- 9) analizuje przykłady przeciwdziałania mobbingowi.

Test sprawdzający zakres wiadomości i umiejętności z działu „Rynek pracy”

1. Do podanych niżej opisów dopisz funkcje pracy. (0-3 pkt)

- a) Praca zapewnia środki do życia i umożliwia zaspokojenie potrzeb człowieka.
.....
- b) Praca rozwija osobowość, ludzie pracujący czują się potrzebni i dzięki temu także dowartościowani.
.....
- c) Praca uczy współdziałania, czyni z człowieka istotę społeczną.
.....

2. Podkreśl pojedynczą linią motywy aktywności zawodowej człowieka, a podwójną linią potrzeby człowieka. (0-6 pkt)

*bezpieczeństwo, bycie kochanym, korzyści materialne,
status społeczny, pożywienie, dbanie o dobro rodziny*

3. Na podstawie zamieszczonych danych statystycznych uzupełnij zdania. (0-9 pkt)

72

⁷² <http://www.egospodarka.pl/95034,Bezrobocie-w-Polsce-IV-2013,1,39,1.html>

Najwyższy poziom stopy bezrobocia w Polsce w roku 2012 wynosił ..... i przypadł na miesiąc ..... W roku 2013 najwyższa stopa bezrobocia wynosiła ..... i przypadła na miesiąc ..... W miesiącu ..... 2012 roku odnotowano najmniejszą liczbę osób bezrobotnych, tj. .... Bezrobocie w Polsce w pierwszym kwartale 2013 r. było ..... w stosunku do roku 2012. Odczytaj z wykresu, ile osób zarejestrowano jako bezrobotnych w lutym 2012 roku - ....., a ile w lutym 2013 r. - .....

4. Jakie są przyczyny bezrobocia – podaj 5 przykładów. (0-5 pkt)

- .....
- .....
- .....
- .....
- .....

5. Uzupełnij zdania. (0-3 pkt)

Rynek pracy jest rodzajem rynku, na którym zachodzą procesy dotyczące zatrudnienia i bezrobocia. Na rynku pracy z jednej strony następuje jej zakup, z drugiej natomiast sprzedaż. Kupującymi są na nim ....., zaś sprzedającymi ..... W wyniku zetknięcia się pracy z popytem na nią kształtuje się cena pracy, czyli .....

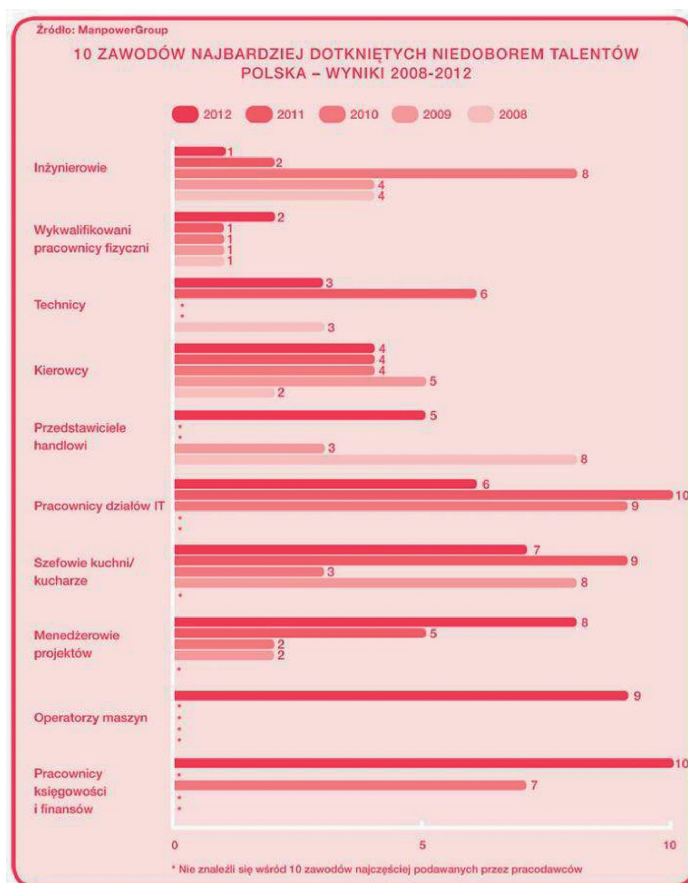
6. Wpisz w odpowiednie miejsca tabeli metody walki z bezrobociem. (0-10 pkt)

Metody aktywne	Metody pasywne

szkolenia i kursy zawodowe; świadczenia przedemerytalne; prace interwencyjne; roboty publiczne; zasiłki dla bezrobotnych; ograniczenie możliwości zatrudniania emerytów; pośrednictwo pracy; ustawowe skrócenie czasu pracy; obniżenie wieku emerytalnego; wspieranie rozwoju przedsiębiorstw

7. Na podstawie źródła danych odpowiedz na pytania. (0-6 pkt)

73

- Jakie zawody (podaj 3) były najsilniej dotknięte niedoborem talentów w roku 2012?
.....
- W jakich latach nie było zapotrzebowania na pracowników księgowości i finansów?
.....
- W którym roku było największe zapotrzebowanie na pracowników IT?
.....
- Czy w badanych latach było stałe zapotrzebowanie na wykwalifikowanych pracowników fizycznych?
.....
- W którym roku pojawiło się zapotrzebowanie na operatorów maszyn?
.....
- Które zawody były dotknięte niedoborem talentów we wszystkich badanych latach?
.....

8. Wymień 3 źródła ofert pracy. (0-3 pkt)

.....

⁷³ <http://www.egospodarka.pl>

9. Wpisz w odpowiednie miejsca tabeli cechy poszczególnych form zatrudnienia. (0–6 pkt)

zatrudnienie na podstawie Kodeksu cywilnego; zatrudnienie na podstawie Kodeksu pracy; brak przywilejów pracowniczych wynikających z Kodeksu pracy; pełne przywileje pracownicze wynikające z Kodeksu pracy, m.in. prawo do urlopu wypoczynkowego, wypłacenie odprawy, trzymiesięczny okres wypowiedzenia; zobowiązanie wykonania danej czynności w określonym czasie i za określone wynagrodzenie; w umowie jest określony rodzaj pracy, czas, na jaki została zawarta, zakres obowiązków, wysokość wynagrodzenia i czas pracy

Umowa o pracę	Umowa-zlecenie

10. Jest typową deklaracją składaną przez pracowników, zleceniobiorców i innych, za których zaliczki na podatek oblicza i pobiera płatnik. (0–1 pkt)

- a. PIT-28
- b. PIT-37
- c. PIT-19
- d. PIT-36

11. Podaj matematyczną zależność obliczania wynagrodzenia netto. (0–1 pkt)

składki ZUS, wynagrodzenie brutto, podatek dochodowy
wynagrodzenie netto =

12. Dopasuj definicje do form wynagrodzeń: (0–3 pkt)

a. prowizyjna	1. Pracownik otrzymuje wynagrodzenie według stałych stawek wynagradzania ustalonych dla określonego czasu pracy, niezależnie od wydajności pracy danego pracownika.
b. czasowa	2. Wynagrodzenie zależy od ilości jednostek produktu, które pracownik wykonał w określonej jednostce czasu, tym samym zależy ono od wydajności pracy pracownika.
c. akordowa	3. Uzależnia wynagrodzenie pracownika od wyników jego pracy, pracownik otrzymuje określony procent wartości dokonywanych przez niego transakcji, usług lub uzyskanego dochodu.

13. Podaj po 2 przykłady praw i obowiązków pracowników i pracodawców. (0-4 pkt)

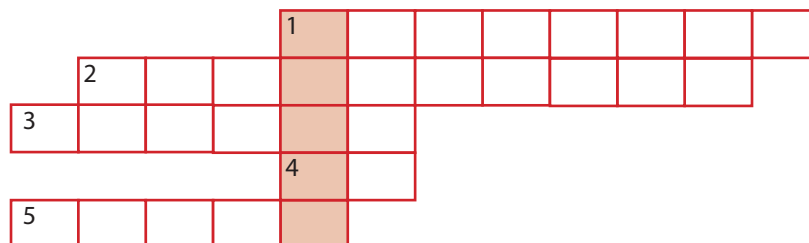
	Prawa	Obowiązki
Pracodawca		
Pracownik		

14. Podkreśl właściwe elementy zdań. (0-5 pkt)

- Kompetencje miękkie/twarde to umiejętność współpracy z ludźmi oraz radzenia sobie z trudnościami.
- Popyt/podaż na pracę to liczba osób, jaką pracodawcy są gotowi zatrudnić przy danej stawce płacy.
- Kodeks cywilny/Kodeks pracy to najważniejsze źródło praw i obowiązków pracowników i pracodawców.
- Umowa na okres próbny/o dzieło jest formą umowy o pracę.

Odpowiedzi do zadań zamkniętych:

1 - ekonomiczna, psychologiczna, społeczna; 2 - motywy aktywności zawodowej: korzyści materialne, status społeczny, dbanie o dobro rodziny; potrzeby człowieka: bezpieczeństwo, bycie kochanym, pożywienie; 3 - ~12,5%, luty, ~14,5%, luty, lipcu, ~1950 tys., wyższe, ~2150 tys., ~2350 tys.; 5 - pracodawcy, pracownicy, płaca; 6 - metody aktywne: szkolenia i kursy zawodowe, prace interwencyjne, roboty publiczne, pośrednictwo pracy, wspieranie rozwoju przedsiębiorstw; metody pasywne: świadczenia przedemerytalne, zasiłki dla bezrobotnych, ograniczenie możliwości zatrudniania emerytów, obniżenie wieku emerytalnego, ustawowe skrócenie czasu pracy; 7 - a-pracownicy księgowości i finansów, operatorzy maszyn, menedżerowie projektów, b-2011, 2009, 2008; c 2011, d-tak, e-2012, f-inżynierowie, wykwalifikowani pracownicy fizyczni, kierowcy; 9 - umowa o pracę: zatrudnienie na podstawie Kodeksu pracy; pełne przywileje pracownicze wynikające z Kodeksu pracy, m.in. prawo do urlopu wypoczynkowego, wypłacenie odprawy, trzymiesięczny okres wypowiedzenia; w umowie jest określony rodzaj pracy, czas, na jaki została zawarta, zakres obowiązków, wysokość wynagrodzenia i czas pracy; umowa-zlecenie: zatrudnienie na podstawie Kodeksu cywilnego; brak przywilejów pracowniczych wynikających z Kodeksu pracy; zobowiązanie wykonania danej czynności w określonym czasie i za określone wynagrodzenie; 10 - PIT-37; 11 - wynagrodzenie netto = wynagrodzenie brutto - składki ZUS - podatek dochodowy; 12 - a-3, b-1, c-2; miękkie, popyt, Kodeks pracy, umowa na okres próbny.

Krzyżówka sprawdzająca zakres wiadomości z działu „Rynek pracy”

- Np. samorealizacji, szacunku i uznania, miłości i przynależności - **potrzeba**.
- Zjawisko społeczne polegające na tym, że część ludzi zdolnych do pracy i deklarujących chęć jej podjęcia z różnych powodów nie znajduje zatrudnienia - **bezrobocie**.
- Źródło ofert pracy na stronie internetowej - **portal**.

4. Inaczej życiorys – CV.
5. Np. o pracę, o dziecko, zlecenia – umowa.

Projekt edukacyjny sprawdzający zakres wiadomości i umiejętności z działu „Rynek pracy”

„Ja na rynku pracy” – CV, list motywacyjny, przygotowanie do rozmowy kwalifikacyjnej w języku polskim i obcym, umiejętności, które polepszyłyby wizerunek potencjalnego pracownika: szkolenia, kursy, staże.

Prezentacja multimedialna sprawdzająca zakres wiadomości z działu „Rynek pracy”

„Etyczne i nieetyczne zachowania pracodawców i pracowników”

Analiza SWOT sprawdzająca zakres umiejętności z działu „Rynek pracy”

Oceń, za pomocą analizy SWOT, własne predyspozycje i możliwości znalezienia pracy na rynku lokalnym, regionalnym, krajowym i europejskim.

Mapa myśli sprawdzająca zakres wiadomości z działu „Rynek pracy”

„Negatywne i pozytywne skutki bezrobocia”

Odpowiedzi ustne z działu „Rynek pracy”

1. Wskaż umiejętności, które polepszyłyby wizerunek kandydata do pracy na stanowisko kelnera/kelnerki. Uzasadnij odpowiedź.
2. Omów zawartość, wygląd i sposoby tworzenia dokumentów aplikacyjnych do pracy.
3. Określ kanały wysyłania aplikacji oraz zdefiniuj kanon wysyłania aplikacji o pracę drogą elektroniczną.
4. Podaj źródła ofert pracy i omów ich skuteczność.
5. Przedstaw i omów motywy aktywności zawodowej człowieka.
6. Omów hierarchię potrzeb człowieka autorstwa A. Masłowa.
7. Czym jest praca, jakie rozróżniamy jej rodzaje i jakie pełni ona funkcje? Czym jest pracoholizm?
8. Podaj podmioty rynku pracy oraz omów, jakie rządzą nim prawa i jakie czynniki na niego wpływają.
9. Określ sposoby zatrudniania i zwalniania pracownika. Scharakteryzuj różne formy wynagrodzeń.
10. Omów przykładowe obowiązki oraz uprawnienia pracownika i pracodawcy.
11. Czym jest płaca i jakie pełni ona funkcje?
12. Jakimi rozróżniamy wynagrodzenia i ich formy?
13. Omów formy rozliczeń z tytułu podatku dochodowego od osób fizycznych. Wskaż usługi lub zakupione przedmioty, które można odliczyć w deklaracji podatkowej PIT.
14. Podaj przykłady zachowań etycznych i nieetycznych w roli pracodawcy i pracownika. Na czym polega zjawisko mobbingu i w jaki sposób można mu przeciwdziałać.

15. Zdefiniuj bezrobocie. Wymień i omów przyczyny bezrobocia i jego rodzaje.
16. Omów mierniki i skutki bezrobocia dla gospodarki.
17. Podaj i omów możliwe sposoby walki z bezrobociem oraz określ ich skuteczność.
18. Zdefiniuj osobę bezrobotną.

Uczeń zdolny

1. Przedstaw i omów 6 zasad Cialdiniego oraz podaj sposoby ich zastosowania w rozmowie kwalifikacyjnej.
2. Omów aspekty prawne dotyczące treści rozmów kwalifikacyjnych.
3. Podaj przykłady form i sposobów przygotowania portfolio zawodowego.
4. Zaprezentuj i omów schemat potrzeb człowieka według Masłowa i Coveya.
5. Zaproponuj możliwe rozwiązania problemu mobbingu z punktu widzenia zarówno pracownika, jak i pracodawcy.
6. Określ pozytywne i negatywne skutki bezrobocia.

Oczekiwane osiągnięcia uczniów i zadania sprawdzające „Język angielski w przedsiębiorczości”

Program nauczania „Język angielski w przedsiębiorczości” przeznaczony jest do nauczania języka angielskiego w korelacji z nauczaniem podstaw przedsiębiorczości w szkołach ponadgimnazjalnych. Aby zrealizować program, należy zaplanować 30 godzin lekcyjnych języka angielskiego. W zaproponowanym do realizacji programie cele kształcenia zostały tak sformułowane, by uczeń osiągnął poziom samodzielności B1, B2 według Europejskiego Systemu Opisu Kształcenia Językowego.

Nadrzędnym celem edukacji językowej według podstawy programowej jest praktyczna znajomość języka obcego pozwalająca na komunikowanie się zarówno w mowie, jak i piśmie.

Założone osiągnięcia uczniów po zrealizowaniu programu nauczania „Język angielski w przedsiębiorczości” są następujące:

CZYTANIE

Uczeń potrafi:

- 1) określić główną myśl tekstu oraz poszczególnych części;
- 2) znaleźć w tekście określone informacje;
- 3) określić intencje nadawcy/autora tekstu;
- 4) określić kontekst wypowiedzi (nadawcę, odbiorcę, formę tekstu);
- 5) rozróżnić formalny i nieformalny styl wypowiedzi.

SŁUCHANIE

Uczeń potrafi:

- 1) określić główną myśl tekstu oraz poszczególnych części;
- 2) znaleźć w tekście określone informacje;
- 3) określić intencje nadawcy/autora tekstu;
- 4) określić kontekst wypowiedzi (nadawcę, odbiorcę, formę tekstu);
- 5) rozróżnić formalny i nieformalny styl wypowiedzi.

MÓWIENIE

Uczeń potrafi:

- 1) opisać czynności w pracy, proces pracy i ich uczestników;
- 2) opowiedzieć o wydarzeniach w środowisku pracy i komentować je;
- 3) przedstawić fakty z przeszłości i teraźniejszości;
- 4) wyrazić i uzasadnić swoje opinie, poglądy i uczucia;
- 5) przedstawić opinie innych osób;
- 6) przedstawić zalety i wady różnych rozwiązań i poglądów;
- 7) opisać intencje, marzenia, nadzieje i plany na przyszłość;
- 8) opisać swoje i innych osób doświadczenia;
- 9) wyrazić pewność, przypuszczenie, wątpliwości dotyczące zdarzeń z przeszłości, teraźniejszości i przyszłości;
- 10) wyjaśnić sposób obsługi prostych urządzeń;
- 11) stosować formalny lub nieformalny styl w zależności od sytuacji;
- 12) nawiązać kontakty w środowisku pracy;
- 13) rozpoczynać, prowadzić i kończyć rozmowę w środowisku pracy;

- 14) stosować różne formy grzecznościowe;
- 15) uzyskać i przekazać informację i wyjaśnienia;
- 16) prowadzić proste negocjacje w typowych sytuacjach w środowisku pracy;
- 17) proponować, przyjmować i odrzucać propozycje i sugestie;
- 18) prosić o pozwolenie;
- 19) wyrażać swoje opinie, intencje, preferencje i życzenia, pytać o opinię, preferencje i życzenia innych;
- 20) wyrazić emocje;
- 21) prosić o radę i udzielić rady;
- 22) wyrazić prośbę i podziękowanie oraz zgodę lub odmowę wykonania prośby;
- 23) wyrazić skargę, przeprosić, przyjąć przeprosiny;
- 24) prosić o powtórzenie bądź wyjaśnienie tego, co powiedział rozmówca.

PISANIE

Uczeń potrafi:

- 1) opisać ludzi, przedmioty, miejsca, zjawiska i czynności w środowisku pracy;
- 2) opisać czynności zawodowe i komentować je;
- 3) przedstawić fakty z przeszłości i teraźniejszości;
- 4) relacjonować wydarzenia z przeszłości;
- 5) wyrazić i uzasadnić swoje opinie, poglądy i uczucia;
- 6) przedstawić opinie innych osób;
- 7) przedstawić zalety i wady różnych rozwiązań i poglądów;
- 8) opisać intencje, marzenia, nadzieje i plany na przyszłość;
- 9) opisać swoje i innych osób doświadczenia;
- 10) wyrazić pewność, przypuszczenie, wątpliwości dotyczące zdarzeń z przeszłości, teraźniejszości i przyszłości;
- 11) stosować zasady konstruowania tekstów o różnym charakterze;
- 12) wyjaśnić sposób obsługi prostych urządzeń;
- 13) stosować formalny lub nieformalny styl w zależności od sytuacji;
- 14) nawiązać kontakty zawodowe;
- 15) uzyskać i przekazać informację i wyjaśnienia;
- 16) prowadzić proste negocjacje;
- 17) proponować, przyjmować i odrzucać propozycje i sugestie;
- 18) prosić o radę i udzielać rady;
- 19) prosić o pozwolenie, udzielać pozwolenia i odmawiać pozwolenia;
- 20) wyrażać swoje opinie, intencje, preferencje i życzenia, pytać o opinię, preferencje i życzenia innych, zgadzać się i sprzeciwiać;
- 21) wyrazić emocje;
- 22) wyrażać prośbę i podziękowania oraz zgodę lub odmowę wykonania prośby;
- 23) wyrazić skargę, przeprosić i przyjąć przeprosiny.

Ponadto uczeń potrafi:

- 1) dokonać samooceny i wykorzystać techniki samodzielnej pracy nad językiem;
- 2) współdziałać w grupie;
- 3) korzystać ze źródeł informacji w języku obcym;
- 4) stosować strategie komunikacyjne oraz strategie kompensacyjne w przypadku, gdy nie zna lub nie pamięta jakiegoś wyrazu.

Test sprawdzający

1. Arrange the successive stages of the negotiation process in the proper order. (0-5 pkt)

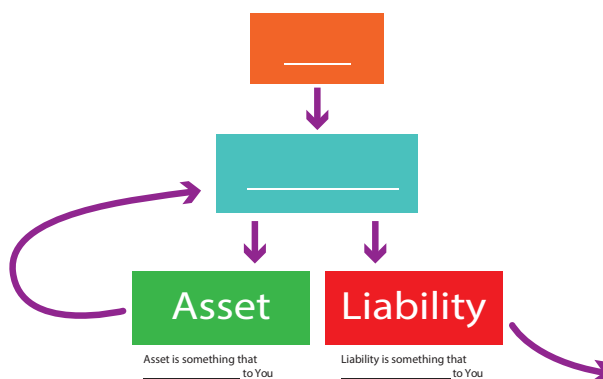
1. ....
2. ....
3. ....
4. ....
5. ....

2. Mention six or more trademarks, which a good negotiator should have. (0-6 pkt)

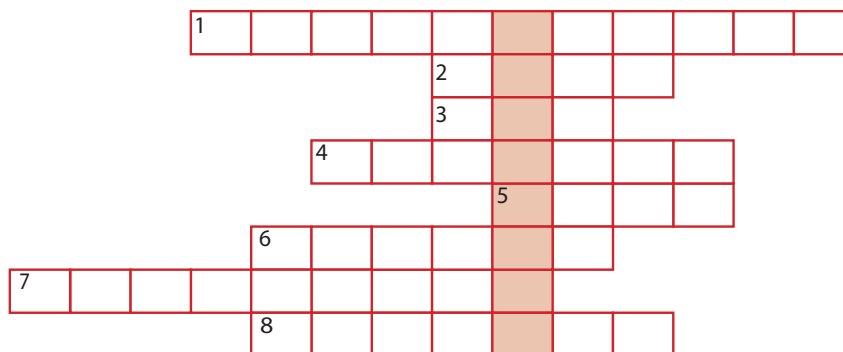
.....
.....

3. Supplement missing words in the Cash Flow scheme. (0-4 pkt)

Cash Flow

4. Supplement the crossword. (0-8 pkt)

1. An amount of money spent.
2. An amount, value, or price remaining after a deduction.
3. A compulsory contribution to state revenue, levied by the government on workers' income and business profits or added to the cost of some goods, services, and transactions.
4. Cooperation with external entity in order to exchange (something) for something else, typically as a commercial transaction.

- 5. An amount of money lost by a business or organization.
- 6. A financial gain, esp. the difference between the amount earned and the amount spent in buying.
- 7. A general increase in prices and fall in the purchasing value of money.
- 8. An amount paid or payable.

5. Match the following words into asset or liability categories. (0-10 pkt)

investment, mortgage, cash, savings, income tax, leasing, life assurance, credit, loan, stock

Asset	Liability

6. Match true (T) or false (F) to each sentence below: (0-4 pkt)

- a. The globalisation process is an observable increase of the average temperature of atmosphere near the ground and oceans.
- b. Globalisation is a gathering of processes which leads to interdependence of integration of countries, societies and cultures.
- c. The effect of globalisation is a formation of „one world” and partial extinction of national state category.
- d. Global warming is another name for globalisation.

7. What do the letters of the abbreviation SWOT stand for? (0-4 pkt)

.....

8. Give the eight characteristics of a good businessplan. (0-8 pkt)

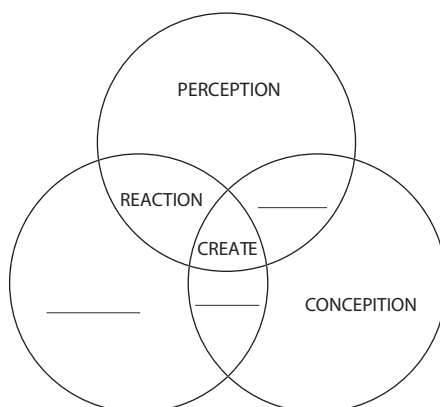
- 1. ....
- 2. ....
- 3. ....
- 4. ....
- 5. ....
- 6. ....
- 7. ....
- 8. ....

9. For each column in the table give five examples. (0-10 pkt)

Product	Service

10. Supplement missing words in the Creative Process scheme. (0-3 pkt)

11. Match the title to the appropriate description of the business story. (0-4 pkt)

1. I Know What You're Thinking Story	2. Why I'm Here Story
3. Who I Am Story	4. Vision Story

- a. This story is very similar to „Who I Am” stories. The goal is to replace suspicion with trust, and help your team realize that you don't have any hidden agendas.
- b. Tell this story to inspire hope, especially when your team needs occasional reminders of why they're doing what they should be doing.
- c. The world of business involves frequent bargaining. The advantage of telling this type of story is that you can recognize another person's objections, and then show why those objections aren't applicable in this situation. You can show respect for the other point of view while convincing the person that you're right.
- d. If you tell this type of story when you first become a team leader, you can give a powerful insight into what really motivates you. This can break down walls and help your team realize that you're a person just like them.

12. A checklist is: (0-1 pkt)

- a. A planning the course of the activity out in time.
- b. Plan of events repeating itself periodically.
- c. List of the duty to do prepared for complicated objectives.

13. Write down the three forms of the cooperation. (0-3 pkt)

.....

14. Write down at least five factors that influence a good first impression. (0-5 pkt)

.....

15. Which of the questions below should be asked during the job interview for a position of a bus driver? (0-4 pkt)

- a. Do You have a valid D-category driving license?
- b. What are your MS Office skills?
- c. Have You ever worked in a shift mode?
- d. Do You have any higher education?
- e. How many children do You have?
- f. How do You deal with stressful situations?
- g. How many years of practical experience as a driver do You have?

Odpowiedzi do zadań zamkniętych i propozycje odpowiedzi do zadań otwartych:

1 - Preparation and planning, Definition of ground rules, Clarification and justification, Bargaining and problem solving, Closure and implementations; 2 - pytanie otwarte, np. assertivity, patience, courage, creativity, honesty, self-control, reliability, logical way of thinking, tact; 3 - Job, Income, brings money back, You buy, doesn't bring money back; 4 - Hasło: Deadline; Odpowiedzi: 1. Expenditure; 2. Nett; 3. Tax; 4. Trading Partnership; 5. Loss; 6. Profit; 7. Inflation; 8. Payment; 9 - LIABILITIES: mortgage, income tax, leasing, credit, loan; ASSETS: savings, stock, cash, life assurance, investment; 10 - a) F; b) T; c) T; d) F; 7 - SWOT Strengths-Weaknesses-Opportunities-Threats; 8- Mission Statement; Product Description; Company Background, Operations; Marketing Plan; Competitor Analysis; SWOT Analysis; Financial Planning; Timeline; 9 - pytanie otwarte; 10 - 1-c, 2-a, 3-d, 4 b; 11 - c; 12 - planning, consultation, implementation; 13 - np. keeping the adequate personal hygiene, neat clothes, discreet make up, establishing eye contact with the interviewed person, correct way of giving one's opinion, way of saying „hello”, behaviour in accordance with principles of savoir vivre, opened conduct, nonaggressive gesticulation, modest jewellery; 14 - a, c, f, g.

Projekt edukacyjny/Mapa myśli

Show on a sheet of paper a form of a mind map the „Hairdressing salon - how to set up a business?” educational project.

Prezentacja multimedialna

Watch „How it's made - Toothpaste” on youtube.com, and present in English a step-by-step process of manufacturing this product.

Analiza SWOT

Make SWOT analysis of a new enterprise which designs smartphone apps.

Dyktando**Money and the EU⁷⁴**

The EU budget is funded from sources including a percentage of each member country's gross national income. It is spent on efforts as diverse as raising the standard of living in poorer regions and ensuring food safety. The euro is the common currency of most EU countries.

Where does the money come from?

The EU obtains revenue not only from contributions from member countries but also from import duties on products from outside the EU and a percentage of the value-added tax levied by each country.

How is the money spent?

The EU budget pays for a vast array of activities from rural development and environmental protection to protection of external borders and promotion of human rights. The Commission, Council and Parliament all have a say in how big the budget is and how it is allocated. But the Commission and EU countries are responsible for the actual spending.

The euro

The euro - used every day by some 332 million Europeans - is the most tangible proof of cooperation between EU countries. Its benefits are immediately obvious to anyone travelling abroad or shopping online on websites based in another EU country.

The Economic and Financial Crisis

The economic crisis has prompted intense and sustained action by the EU's national governments, the European Central Bank and the Commission since it erupted worldwide in 2008.

⁷⁴ http://europa.eu/about-eu/basic-information/money/index_en.htm

All have been working closely together to support growth and employment, protect savings, maintain a flow of affordable credit for businesses and households, ensure financial stability, and put in place a better governance system for the future.

Odpowiedzi ustne

1. What is a difference between a product and a service? Give five examples of products and services.
2. Say what sort of information should a CV include? Is the visual look of a CV important? Justify your answer.
3. Describe what a business plan is, including its components.
4. What sort of information a graduation party checklist should include?
5. What are the types of business stories that one employs in business?

Oczekiwane osiągnięcia uczniów i zadania sprawdzające „Język niemiecki w przedsiębiorczości”

Program nauczania „Język niemiecki w przedsiębiorczości” przeznaczony jest na 30 godzin lekcyjnych – przy założeniu, że umiejętności językowe uczniów kształtują się na poziomie B1 według Europejskiego Systemu Opisu Kształcenia Językowego.

Podejście komunikacyjne w nauczaniu języków obcych charakteryzuje się tym, że język obcy rozumie się jako funkcje, które uczeń musi poznać, by móc się swobodnie komunikować. Innymi słowy: o stopniu znajomości języka decyduje nie znajomość struktur, ale umiejętność formułowania zrozumiałych komunikatów. Oczywiście by komunikat był zrozumiały, konieczne jest zachowanie niezbędnego poziomu poprawności leksykalno-gramatycznej. Rolą nauczyciela jest natomiast aranżowanie sytuacji językowych jak najbardziej zbliżonych do komunikowania się w życiu codziennym.

Ogólne cele kształcenia ujęte w programie nauczania języka niemieckiego w przedsiębiorczości obejmują:

I. W zakresie przedsiębiorczości

Rozwijanie kreatywności; kształcenie umiejętności pracy zespołowej; postaw etycznych; rozwijanie postaw rzetelnej pracy i przedsiębiorczości; zainteresowania prowadzeniem własnej działalności gospodarczej.

II. W zakresie wiedzy i działań językowych

Rozwijanie umiejętności komunikacyjnych z języka obcego w obszarze pięciu sprawności językowych (znajomości środków językowych, rozumienia wypowiedzi, tworzenia wypowiedzi, reagowania na wypowiedzi, przetwarzania wypowiedzi).

III. W zakresie przedsiębiorczości i działań językowych

Wykorzystanie teorii Gardnera – indywidualizacja procesu nauczania poprzez wsparcie uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi (wśród nich dotyczy to grupy uczniów szczególnie zdolnych); kształtowanie autonomii ucznia.

Wymagania szczegółowe – osiągnięcia w zakresie wiedzy i działań językowych – są następujące:

1. Znajomość środków językowych: **uczeń postępuje się** bogatym zasobem środków językowych umożliwiającym realizację wymagań z zakresu tematów wskazanych w treściach szczegółowych programu.
2. Rozumienie wypowiedzi: **uczeń rozumie** wypowiedzi ustne i pisemne o różnorodnej formie i długości, w różnych warunkach odbioru, w zakresie podanych treści.
3. Tworzenie wypowiedzi: **uczeń tworzy** płynne i zrozumiałe dłuższe wypowiedzi ustne oraz dłuższe wypowiedzi pisemne, bogate i spójne pod względem treści, w zakresie podanych treści.

4. Reagowanie na wypowiedzi: **uczeń reaguje** płynnie, w formie ustnej i pisemnej, w różnorodnych, bardziej złożonych sytuacjach, w zakresie podanych treści.
5. Przetwarzanie wypowiedzi: **uczeń zmienia** formę przekazu ustnego lub pisemnego w zakresie opisanym w podanych treściach.

Dział I Człowiek przedsiębiorczy

Cele kształcenia - wymagania szczegółowe wynikające z programu nauczania:

Uczeń:

- 1) potrafi przedstawić cechy osoby przedsiębiorczej;
- 2) potrafi opowiedzieć o mocnych i słabych stronach własnej osobowości; odnosi je do cech osoby przedsiębiorczej i potrafi to przedstawić w języku niemieckim;
- 3) stosuje odpowiednie środki leksykalne w komunikacji werbalnej podczas autoprezentacji oraz prezentacji własnego stanowiska;
- 4) odczytuje informacje zawarte w reklamach, odróżniając je od elementów perswazyjnych.

Dział II Rynek - cechy i funkcje

Cele kształcenia - wymagania szczegółowe wynikające z programu nauczania:

Uczeń:

- 1) wymienia podstawowe cechy, funkcje i rodzaje rynków;
- 2) omawia transformację gospodarki Polski po 1989 r.;
- 3) charakteryzuje czynniki wpływające na popyt i podaż.

Dział III Instytucje rynkowe

Cele kształcenia - wymagania szczegółowe wynikające z programu nauczania:

Uczeń:

- 1) potrafi powiedzieć w języku niemieckim, jakie rozróżnia się formy i funkcje pieniądza;
- 2) potrafi wyjaśnić w języku niemieckim rolę, jaką w gospodarce pełnią instytucje rynkowe: bank centralny, banki komercyjne, giełda papierów wartościowych, fundusze inwestycyjne, firmy ubezpieczeniowe, fundusze emerytalne;
- 3) potrafi podać w języku niemieckim obliczony procent od kredytu i lokaty bankowej, poprawnie stosuje liczby główne, porządkowe, ułamkowe i dziesiętne;
- 4) potrafi scharakteryzować system emerytalny w Polsce;
- 5) czyta ze zrozumieniem oferty banków, funduszy inwestycyjnych, firm ubezpieczeniowych i funduszy emerytalnych i potrafi je przeanalizować.

Dział IV Państwo, gospodarka

Cele kształcenia - wymagania szczegółowe wynikające z programu nauczania:

Uczeń:

- 1) potrafi scharakteryzować ekonomiczne funkcje państwa;
- 2) wymienia źródła dochodów i rodzaje wydatków państwa;
- 3) wskazuje największe centra finansowe i gospodarcze na świecie.

Dział V Przedsiębiorstwo

Cele kształcenia - wymagania szczegółowe wynikające z programu nauczania:

Uczeń:

- 1) potrafi scharakteryzować otoczenie, w którym działa przedsiębiorstwo;

- 2) potrafi sporządzić projekt własnego przedsiębiorstwa oparty na biznesplanie;
- 3) rozróżnia podstawowe formy prawno-organizacyjne przedsiębiorstwa;
- 4) opisuje procedury i wymagania związane z zakładaniem przedsiębiorstwa, także w krajach niemieckojęzycznych;
- 5) charakteryzuje zachowania etyczne i nieetyczne w biznesie krajowym i międzynarodowym.

Dział VI Rynek pracy

Cele kształcenia - wymagania szczegółowe wynikające z programu nauczania:

Uczeń:

- 1) analizuje własne możliwości znalezienia pracy na rynku niemieckim;
- 2) wyszukuje oferty pracy, uwzględniając własne możliwości i predyspozycje, czyta je ze zrozumieniem i potrafi je przeanalizować;
- 3) sporządza dokumenty aplikacyjne dotyczące konkretnej oferty pracy;
- 4) przygotowuje się do rozmowy kwalifikacyjnej i uczestniczy w niej w warunkach symulowanych.

Test sprawdzający

1. Bringe die einzelnen Etappen des Verhandlungsprozesses in die richtige Reihenfolge. (0-5 pkt)

1. ....
2. ....
3. ....
4. ....
5. ....

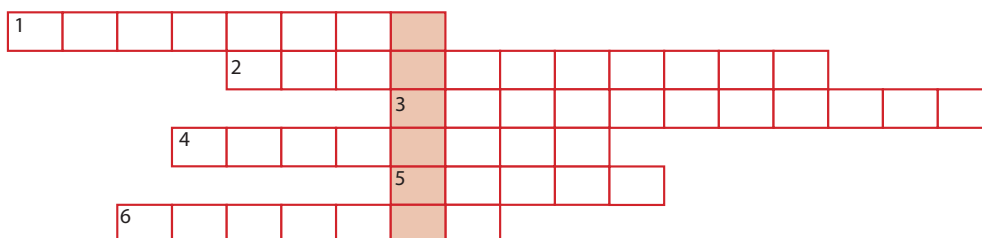
2. Nenne mindestens 6 Eigenschaften, die ein guter Verhandlungspartner haben sollte. (0-6 pkt)

.....
.....

3. Setze die Zeichen - und - unter die richtigen Worte. (0-2 pkt)

AKTIVA   EINKOMEN   PASSIVA

4. Ergänze das Kreuzworträtsel. (0-6 pkt)

1. Situation, wenn der Immobilie-Eigentümer die Rechte an seiner Immobilie abtritt, meistens um dafür Geld zu bekommen.
2. Einlagen in Kreditinstituten, die der unbefristeten Geldeinlage dienen.
3. Geld, das man sich im Laufe der Jahre erspart hat.
4. Ein Teil des Gewinns, den die Aktiengesellschaft an ihre Aktionäre ausschüttet.

- 5. Geld, das jeden Monat für eine Wohnung bezahlt werden muss.
- 6. Aufbewahrung nützlicher Sachen, die später gebraucht werden.

5. Ordne die folgenden Wörter den Gruppen: Aktiva und Passiva zu. (0-12 pkt)

Kreditkarte, Ersparnisse, Kontoüberziehung, Versicherungspolice, Hypothek, Verschuldung, Gehalt, Mehrwertsteuer (MwSt), Einkommenssteuer, Leasing, Investition, Bargeld

Aktiva	Passiva

6. Welche der folgenden Formulierungen ist richtig? (0-2 pkt)

- a. Globalisierungsprozess ist die seit Jahren beobachtete Erhöhung der durchschnittlichen Temperatur an der Erd- und Ozeanoberfläche.
- b. Globalisierung umfasst alle Prozesse, die zu immer größeren Integration von Staaten, Gesellschaften und Kulturen führen.
- c. Durch die Globalisierung entsteht „eine Welt“, die Nationalstaaten verschwinden.
- d. Die globale Klimaerwärmung wird anders als Globalisierung bezeichnet.

7. Ergänze die folgenden Sätze. (0-3 pkt)

Der Anstiegsprozess vom allgemeinen Preisniveau wird als ..... bezeichnet.
Der Anstieg des Geldwertes wird als ..... bezeichnet. Manchmal haben wir mit einer hohen Inflation zu tun, also mit ....., die durch den Zusammenbruch eines Finanzsystems in dem jeweiligen Land verbunden ist.

8. Notiere acht Bestandteile, die ein guter Businessplan enthalten sollte. (0-8 pkt)

- 1. ....
- 2. ....
- 3. ....
- 4. ....
- 5. ....
- 6. ....
- 7. ....
- 8. ....

9. Notiere in der folgenden Tabelle 5 Beispiele für Dienstleistungen und 5 Beispiele für Produkte. (0-10 pkt)

Produkte	Dienstleistungen

10. Verbinde die Marktbezeichnung mit der entsprechenden Beschreibung. (0-5 pkt)

1. Informative Funktion	2. Gleichgewichtsfunktion
3. Funktion: Produktakzeptanz	4. Allokative Funktion
5. Selektive Funktion	

- Der Markt ist ein Mechanismus, der die Produktionsgröße, ihr Sortiment, die Qualität der Waren an die Erwartungen der Kunden anpasst. Die Produzenten treffen ihre Entscheidungen aufgrund der Informationen, die sie vom Markt erhalten.
- Der Markt reguliert die Produktion durch die Allokation des Kapitals und die Investitionsentscheidungen (Schätzung der Rentabilität, die voraussichtliche Nachfrage auf den Innen- und Außenmärkten, Senkung der Produktionskosten, um auf dem Markt zu bleiben).
- Dank dem Markt wird die gesellschaftliche Nützlichkeit der hergestellten Güter bestätigt. Dadurch werden sie zu Waren. Es ist auch möglich, dass der Markt ein Produkt ablehnt.
- Der Markt führt eine Selektion der Waren und Produzenten durch. Die Verbraucher akzeptieren Produkte oder auch nicht, in Bezug auf ihre Nützlichkeit für die Befriedigung der Bedürfnisse, auf die getragenen Herstellungskosten, Fortschrittlichkeit und Qualität.
- Der Markt liefert an die Produzenten und Kunden Informationen über die Grundparameter: Nachfrage, Angebot und Preis.

11. Stell dir vor, dass der Marktpreis für das Produkt X steigt. Wie wird in solch einer Situation die Nachfrage nach dem Produkt X aussehen: (0-1 pkt)

- Sie steigt.
- Sie sinkt.

12. Nenne die Geldformen. (0-3 pkt)

.....
.....

13. Was bedeutet die Abkürzung EZ? (0-1 pkt)

.....
.....

14. Markiere, welche der folgenden Faktoren die Größe des Angebots gestalten: (0-3 pkt)

- Produktionspreis
- Wohlstandsniveau
- Export
- Zahl der Produzenten
- Kundenvorlieben

15. Nenne mindestens sieben Staaten, die zur Eurozone gehören. (0-7 pkt)

.....
.....

Odpowiedzi do zadań zamkniętych i propozycje odpowiedzi do zadań otwartych:

1 – Vorbereitungen und Planung, Definitionen von Regeln, Erklärung und Begründung, Verhandlungen und Lösung des Problems, Beendigung und Umsetzung; 2 – pytanie otwarte, np. Durchsetzungsvermögen, Geduld, Mut, Kreativität, Ehrlichkeit, Beherrschung, Redlichkeit, logisches Denken, Taktgefühl; 3 – AKTIVA ⇔ EINKOMEN ⇔ PASSIVA; 4 – Hasło: Kredit; Odpowiedzi: 1. Hypothek; 2. Spareinlage; 3. Ersparnisse; 4. Dividend; 5. Mieten; 6. Vorräte; 5 – AKTIVA: Ersparnisse, Gehalt, Investition, Bargeld; PASSIVA: Kreditkarte, Kontoüberziehung, Versicherungspolice, Hypothek, Verschuldung, Mehrwertsteuer (MwSt), Einkommenssteuer, Leasing; 6 – b, c; 7 – Inflation, Deflation, Hyperinflation; 8 – Art der ausgeübten Tätigkeit, Entwicklungsplan, Marketingkonzept, Finanzanalyse, Produkt – bzw. Dienstleistungsbeschreibung, Marktanalyse in Bezug auf die Konkurrenz, Plan der zeitlichen Firmenentwicklung, SWOT Analyse; 9 – pytanie otwarte, np. Brötchen – produkt, Deutschkurs – usługa; 10 – 1-e, 2-a, 3-c, 4-b, 5-d; 11 – b; 12 – bar, bargeldlos, elektronisch; 13 – Die Europäische Zentralbank; 14 – a, c, d; 15 – Österreich, Belgien, Finnland, Frankreich, Spanien, Niederlande, Irland, Luxemburg, Deutschland, Portugal, Italien, Griechenland, Slowenien, Zypern, Malta, Slowakei, Estland.

Projekt edukacyjny/Mapa myśli

Stelle als Mind-Map auf einem Bristolkarton das Bildungsprojekt „Kindergarten – wie sollte man ein Unternehmen gründen“ dar. Das Projekt soll Informationen in der deutschen Sprache über die Konkurrenz, zu kaufende Materialien, Mieträume, Rentabilität der Unternehmung enthalten.

Prezentacja multimedialna

Mit Hilfe von Informationen, die sich auf der Seite der Europäischen Zentralbank <http://www.ecb.int> befinden, mache eine „Euro“ Präsentation in der deutschen Sprache. Die Präsentation sollte Informationen über das Layout der Münzen und Scheine, die Unterscheidung zwischen echtem und gefälschtem Geld, den einzelnen Nennwerten und Ländern, in denen die Währung gilt.

Analiza SWOT

Führe eine SWOT-Analyse in der deutschen Sprache für ein neu gegründetes Unternehmen durch, das Programme für Smartphones entwirft.

Dyktando**Die EU und das Geld⁷⁵**

Der Haushalt der EU wird aus verschiedenen Quellen gespeist. Unter anderem trägt jeder Mitgliedstaat mit einem bestimmten Prozentsatz seines Bruttonationaleinkommens zum Haushalt bei. Die Haushaltsmittel werden in die unterschiedlichsten Maßnahmen investiert, beispielsweise um den Lebensstandard in ärmeren Regionen anzuheben oder die Sicherheit von Lebensmitteln zu gewährleisten. In den meisten EU-Ländern wird der Euro als Währung verwendet.

⁷⁵ http://europa.eu/about-eu/basic-information/money/index_de.htm

Woher kommt das Geld?

Die EU bezieht ihre Einnahmen nicht nur aus den Beiträgen der Mitgliedstaaten, sondern auch aus Einfuhrzöllen auf Waren aus Nicht-EU-Ländern. Außerdem erhält sie einen bestimmten Prozentsatz der Mehrwertsteuer, die die einzelnen Länder erheben.

Wohin geht das Geld?

Aus dem EU-Haushalt werden zahlreiche Maßnahmen in unterschiedlichsten Bereichen finanziert: von der Entwicklung des ländlichen Raums und dem Umweltschutz bis hin zum Schutz der EU Außengrenzen und der Förderung der Menschenrechte. Über die Höhe des Haushalts und die Zuweisung der Haushaltsmittel entscheiden die Kommission, der Rat und das Parlament gemeinsam. Die tatsächlichen Ausgaben werden allerdings von der Kommission und den EU-Ländern getätigt.

Der Euro

332 Millionen Europäerinnen und Europäer bezahlen jeden Tag mit dem Euro. Damit ist die gemeinsame Währung der wohl greifbarste Beweis für die Zusammenarbeit unter den EU-Ländern. Für diejenigen, die ins EU-Ausland reisen oder EU-weit im Internet einkaufen, liegen die Vorteile des Euro auf der Hand.

Die Wirtschafts- und Finanzkrise English

Seit dem Ausbruch der weltweiten Wirtschaftskrise 2008 haben die Regierungen der EU-Länder, die Europäische Zentralbank und die Kommission nachdrücklich und anhaltend reagiert. Sie haben in enger Kooperation gemeinsam darauf hingearbeitet, Wachstum und Beschäftigung zu fördern, Spareinlagen und die Verfügbarkeit erschwinglicher Kredite für Unternehmen und Haushalte zu sichern, die Finanzstabilität zu gewährleisten sowie eine bessere umfassende Finanzordnung einzuführen.

Odpowiedzi ustne

1. Sag: Wodurch unterscheidet sich ein Produkt von der Dienstleistung? Nenne je 5 Beispiele pro Dienstleistung und Produkt.
2. Sag: Welche Informationen sollte ein CV enthalten? Ist das Layout von einem CV wichtig? – Begründe deine Antwort.
3. Sag: Was ist ein Businessplan und aus welchen Teilen besteht er?
4. Sag: Wie beeinflussen das Angebot und die Nachfrage den Marktpreis für Produkte und Dienstleistungen?
5. Sag: Was ist die Europäische Zentralbank und welche Funktionen erfüllt sie?

Ewaluacja a gra internetowa z przedsiębiorczości

W ramach projektu „Innowacyjne metody kształcenia przedsiębiorczości w szkołach ponadgimnazjalnych” stworzona została internetowa gra komputerowa pt. „Czekoladowy biznes”, ucząca przedsiębiorczego myślenia oraz zasad efektywnego gospodarowania zasobami. Wersja internetowa gry umożliwiła rozgrywki uczniów zarówno w szkole, jak i w domu ucznia. Fabuła udostępnionej gry jest zróżnicowana według stopnia trudności zadań wykonywanych przez użytkowników gry. Moduł podstawowy gry przeznaczony jest dla uczniów opanowujących umiejętności z przedsiębiorczości na poziomie podstawowym, natomiast moduł dodatkowy powstał z myślą o uczniach szczególnie uzdolnionych. Wybrane miejsca rozgrywek – lokacje, uwzględniają oprócz treści nauczania przedsiębiorczości również konieczność posługiwania się przez graczy językiem obcym (angielskim lub niemieckim).

Biorąc pod uwagę fakt, że kolejne etapy gry i wykonywane przez uczniów zadania przydzielone do konkretnych modułów dotyczą treści nauczania zgodnych z podstawą programową przedmiotu „Podstawy przedsiębiorczości”, nauczyciel może nie tylko uruchamiać kolejne moduły gry przy okazji omawiania konkretnych treści merytorycznych, lecz także wykorzystać oddawane przez uczniów rozwiązania zadań otwartych udostępnionych w grze w procesie ewaluacji postępów wiedzy i umiejętności uczniów.

Moduły w grze internetowej pt. „Czekoladowy biznes”	Treści nauczania z podstawy programowej przedmiotu „Podstawy przedsiębiorczości”
Moduł 1 Uczeń rozpoznaje cechy osoby przedsiębiorczej	Dział I Człowiek przedsiębiorczy
Moduł 2 Uczeń zna prawa konsumenta oraz instytucje stojące na ich straży, odczytuje informacje zawarte w reklamach, odróżniając je od elementów perswazyjnych.	
Moduł 3 Uczeń zna podstawowe rodzaje rynków, rozpoznaje czynniki wpływające na podaż i popyt.	Dział II Rynek – cechy i funkcje
Moduł 3 Uczeń rozpoznaje formy i funkcje pieniądza.	Dział III Instytucje rynkowe
Moduł 4 Uczeń zna rolę, jaką w gospodarce pełnią instytucje rynkowe: bank centralny, banki komercyjne, giełda papierów wartościowych, fundusze inwestycyjne, firmy ubezpieczeniowe, fundusze emerytalne (analizuje ich oferty), oblicza procent od kredytu i lokaty bankowej, ocenia możliwość spłaty kredytu przy określonym dochodzie, oblicza przewidywany zysk z przykładowej inwestycji w krótkim i długim okresie.	Dział IV Państwo i gospodarka

<p style="text-align: center;">Moduł 5</p> <p>Uczeń sporządza projekt własnej firmy oparty na biznesplanie, rozróżnia podstawowe formy prawno-organizacyjne przedsiębiorstwa, zna procedury i wymagania związane z zakładaniem przedsiębiorstwa</p>	<p>Dział V Przedsiębiorstwo</p>
<p style="text-align: center;">Moduł 6</p> <p>Uczeń, wie na czym polegają cechy dobrego kierownika zespołu, zna etapy realizacji projektu oraz planuje działania zmierzające do jego realizacji, rozpoznaje czynniki wpływające na sukces i niepowodzenie przedsiębiorstwa.</p>	
<p style="text-align: center;">Moduł 7</p> <p>Uczeń wyszukuje oferty pracy, uwzględniając własne możliwości i predyspozycje, przygotowuje się do rozmowy kwalifikacyjnej i uczestniczy w niej w warunkach symulowanych.</p>	

Postępy merytoryczne oraz aktywność uczniów w grze internetowej – znajdujące odzwierciedlenie w rankingu graczy oraz spółek, które tworzą zespoły uczniowskie – mogą również stanowić podstawę ewaluacji pracy uczniów.

Test wejścia/wyjścia z przedsiębiorczości

Proszę wskazać prawidłową odpowiedź poprzez **zakreślenie jej kółkiem**.

Za każde pytanie można uzyskać maksymalnie 1 punkt – **test jednokrotnego wyboru**. Brak wskazania odpowiedzi, wskazanie odpowiedzi błędnej lub wskazanie kilku odpowiedzi do jednego pytania oznacza brak punktu za dane pytanie.

W całym teście można uzyskać maksymalnie **30 punktów**.

Czas na rozwiązanie testu to **45 minut**.

IMIĘ I NAZWISKO:

klasa:

DATA:

Liczba uzyskanych punktów:

1. Które z wymienionych cech odnoszą się do osoby przedsiębiorczej? (0-1 pkt)

- a. kreatywna
- b. pesymistyczna
- c. agresywna
- d. flegmatyczna

2. Spośród poniższych sposobów komunikowania się wybierz ten zestaw, który zawiera przykłady komunikacji niewerbalnej: (0-1 pkt)

- a. burza mózgów, uścisk dłoni, pogadanka
- b. monolog, płacz, marszczenie czoła
- c. uśmiech, okłaski, mrugnięcie okiem
- d. dialog, rozmowa przez telefon, debata

3. Wybierz zbiór praw konsumenta: (0-1 pkt)

- a. prawo do dobrego życia, prawo do rozrywki
- b. prawo do informacji, prawo do ochrony zdrowia i bezpieczeństwa
- c. prawo do wolności słowa, prawo do własności prywatnej
- d. prawo do szczęścia, prawo do nauki

4. Która z podanych definicji odnosi się do pojęcia „konkurencja”? (0-1 pkt)

- a. dany rynek opanowany jest przez dwóch niezależnych od siebie producentów
- b. sytuacja na rynku, w której występuje tylko kilku dużych producentów danego dobra czy też dostawców usługi
- c. forma rynku, na którym działa jeden sprzedawca przy nieograniczonej liczbie nabywców
- d. proces, w którym podmioty rynkowe współzawodniczą ze sobą w zawieraniu transakcji rynkowych poprzez przedstawianie oferty rynkowej korzystniejszej od innych podmiotów

5. Które z wymienionych zbiorów zasobów są przykładami zasobów kapitałowych? (0-1 pkt)

- a. ropa naftowa, pracownicy, szkolenia
- b. autostrady, fabryki, maszyny
- c. minerały, woda, siła robocza
- d. praca, powietrze, gotówka

6. Spośród poniższych zestawów cech wybierz ten, który charakteryzuje gospodarkę centralnie sterowaną: (0-1 pkt)

- a. duży stopień izolacji gospodarki, wolność gospodarcza, swobodny wybór
- b. centralne zarządzanie, ceny reguluje rynek, system nakazowo rozdzielczy
- c. własność państwowa, ceny ustala państwo, centralne planowanie
- d. prywatna własność, konkurencja, brak komercyjnych instytucji finansowych

7. Wybierz z poniższych zbiorów najważniejszych funkcji, które pełni rynek w gospodarce: (0-1 pkt)

- a. administracyjna, informacyjna, handlowa, porządkowa
- b. informacyjna, alokacyjna, równowagi, akceptacji towarów i usług
- c. przemysłowa, akceptacji towarów i usług, rynkowa, selektywna
- d. równowagi, socjalna, prawodawcza, kapitałowa

8. Wzrost ceny towaru spowoduje: (0-1 pkt)

- a. zwiększenie popytu
- b. zmniejszenie popytu
- c. zwiększenie podaży
- d. zmniejszenie podaży

9. Dopasuj definicję rodzaju pieniądza do pojęcia. „Elektroniczny instrument płatniczy wydawany przez bank lub instytucję finansową, stanowiący jedno z narzędzi zdalnego dostępu do pieniędzy zgromadzonych na rachunku bankowym”: (0-1 pkt)

- a. czek
- b. banknot
- c. karta płatnicza
- d. przelew

10. Bankiem centralnym w Polsce jest: (0-1 pkt)

- a. NBP
- b. PKO BP
- c. PKO SA
- d. MON

11. Jak nazywamy długotrwały wzrost cen akcji na giełdzie? (0-1 pkt)

- a. hiperinflacja
- b. bessy
- c. wzrost
- d. hossy

12. Która z definicji odnosi się do funduszu inwestycyjnego? (0-1 pkt)

- a. krótkoterminowe papiery wartościowe emitowane przez Skarb Państwa
- b. umowny obowiązek świadczenia ubezpieczyciela na wypadek zdarzeń losowych, uszczerbku na zdrowiu lub mieniu ubezpieczonego
- c. forma wspólnego inwestowania polegająca na zbiorowym lokowaniu środków pieniężnych
- d. dokument wystawiany posiadaczowi części kapitału spółki akcyjnej

13. Na jakim poziomie kształtuje się oprocentowanie lokat? (0-1 pkt)

- a. <1%
- b. ~5%
- c. 0,5 %
- d. >10%

14. Rozwiń skrót PKB: (0-1 pkt)

- a. Produkt Krajowy Brutto
- b. Produkt Krajowego Budżetu
- c. Polskie Koleje Białostockie
- d. Polski Kredyt Brutto

15. Które z podanych funkcji ekonomicznych pełni państwo? (0-1 pkt)

- a. funkcja amortyzacyjna
- b. funkcja równowagi
- c. funkcja redystrybucyjna
- d. funkcja ochrony ubezpieczeniowej

16. Dług publiczny to: (0-1 pkt)

- a. niedobór dochodów budżetu państwa w stosunku do jego wydatków
- b. suma zobowiązań niespłaconych przez podmioty sektora finansów publicznych zarówno wobec wierzycieli krajowych, jak i zagranicznych
- c. suma dochodów budżetowych przewyższająca wydatki budżetowe
- d. suma zadłużeń bankowych

17. Podatki w Polsce dzielą się na: (0-1 pkt)

- a. dochodowe oraz od towarów i usług
- b. leśne oraz rolne
- c. bezpośrednie oraz pośrednie
- d. składki ubezpieczeniowe oraz zdrowotne

18. Która z poniższych definicji odnosi się do inflacji? (0-1 pkt)

- a. proces wzrostu ogólnego poziomu cen
- b. obowiązkowe świadczenie pieniężne pobierane przez państwo
- c. proces obniżki ogólnego poziomu cen
- d. oznacza aktywa i pasywa majątkowe

19. Wybierz zbiór podstawowych rodzajów działalności gospodarczej: (0-1 pkt)

- a. budowlana, techniczna, wydobywcza, paliwowa
- b. usługowa, handlowa, rolnicza, budowlana
- c. przemysłowa, handlowa, oświatowa, kulturalna
- d. rolnicza, spożywcza, odzieżowa, mięsna

20. Rozwiń skrót CEIDG: (0-1 pkt)

- a. Centralna Ewidencja i Informacja o Działalności Gospodarczej
- b. Centralna Ewidencja i Informacja o Działalności Górniczej
- c. Centralna Ewidencja i Informacja o Działalności Giełdowej
- d. Centralna Ewidencja i Informacja o Działalności Gospodarczych

21. Który z poniższych zestawów pojęć odnosi się do biznesplanu? (0-1 pkt)

- a. CEIDG, plan zatrudnienia, projekt pieczętki firmowej
- b. analiza finansowa, analiza rynku, analiza marketingowa
- c. plan marketingowy, harmonogram budżetu, wnioski do US
- d. analiza kredytowa, wnioski o dotację, EFS

22. Rozwiń skrót SWOT: (0-1 pkt)

- a. S – mocne strony, W – słabe strony, O – zagrożenia, T – szanse
- b. S – słabe strony, W – mocne strony, O – szanse, T – zagrożenia
- c. S – słabe strony, W – mocne strony, O – zagrożenia, T – szanse
- d. S – mocne strony, W – słabe strony, O – szanse, T – zagrożenia

23. Spośród poniższych wybierz definicję spółki z o.o.: (0-1 pkt)

- a. osobowa spółka prowadząca przedsiębiorstwo pod własną firmą i niebędąca inną spółką handlową
- b. forma prawna przedsiębiorstw tworzonych przez jedną lub więcej osób zwanych wspólnikami, które odpowiadają za zobowiązania przedsiębiorstwa w ograniczonym zakresie
- c. tworzą ją wspólnicy (partnerzy) w celu wykonywania wolnego zawodu w spółce prowadzącej przedsiębiorstwo pod własną firmą
- d. forma prawna przedsiębiorstw tworzonych przez jedną lub więcej osób zwanych wspólnikami, które odpowiadają za zobowiązania przedsiębiorstwa w pełnym zakresie

24. Wybierz zestaw, w którym wymieniono wyłącznie aktywa przedsiębiorstwa: (0-1 pkt)

- a. surowce, maszyny, pożyczki, dywidendy
- b. drukarki, kapitał obcy, pracownicy, biura
- c. magazyny, kredyty, zysk z lat ubiegłych, cło
- d. komputery, samochody, lokaty bankowe, towary

25. Który zbiór przykładów jest formą korupcji? (0-1 pkt)

- a. przekupstwo, protekcja, kupczenie
- b. lobbing, seksizm, przekupstwo

- c. mobbing, protekcja, ageizm
- d. kupczenie, kradzież, rasizm

26. Dopasuj funkcję pracy do definicji – „Praca zapewnia środki do życia i umożliwia zaspokojenie potrzeb człowieka”: (0-1 pkt)

- a. funkcja psychologiczna
- b. funkcja ekonomiczna
- c. funkcja społeczna
- d. funkcja zawodowa

27. Które z poniższych pakietów działalności należą do aktywnych metod walki z bezrobociem? (0-1 pkt)

- a. pośrednictwo pracy, szkolenia, pośrednictwo zawodowe
- b. roboty uliczne, zasiłki, prace w niepełnym wymiarze godzin
- c. prace interwencyjne, odszkodowania, wydłużanie czasu urlopów
- d. świadczenie przedemerytalne, przyuczanie do zawodu, zasiłki

28. Spośród poniższych cech wybierz tę, która odnosi się do umowy-zlecenia: (0-1 pkt)

- a. podstawą prawną jest Kodeks pracy
- b. zleciobiorcą może być zarówno osoba fizyczna, jak i prawna
- c. pracownik jest podporządkowany pracodawcy w zakresie miejsca, czasu i sposobu wykonywania pracy
- d. umowa ta zawsze jest odpłatna

29. Który z poniższych zestawów praw dotyczy pracownika? (0-1 pkt)

- a. prawo do wynagrodzenia, prawo do urlopu
- b. prawo do pracy w stanie nietrzeźwości, prawo do wygody w miejscu pracy
- c. prawo do regulaminu pracy, prawo do wykonywania pracy w klimatyzowanych pomieszczeniach
- d. prawo do nagrody, prawo do zasiłku

30. Spośród poniższych obowiązków wybierz obowiązek pracodawcy: (0-1 pkt)

- a. regulować przepisy BHP
- b. dbać o transport pracowników do pracy
- c. zapewnić bezpieczne i higieniczne warunki pracy
- d. przestrzegać czasu przerwy śniadaniowej

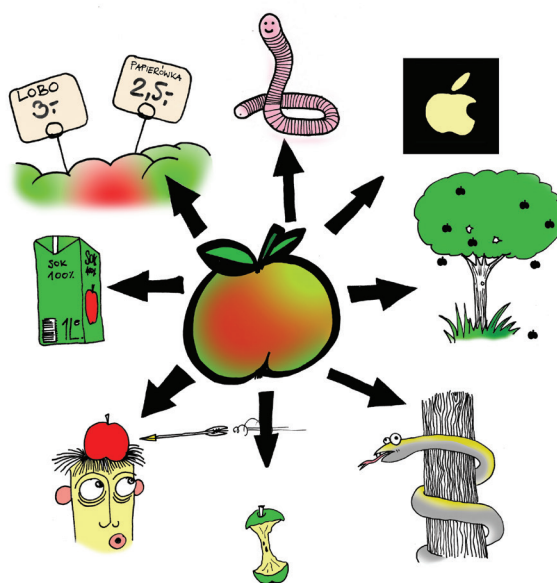
Odpowiedzi do testu:

1 - a; 2 - c; 3 - b; 4 - d; 5 - b; 6 - c; 7 - b; 8 - b; 9 - c; 10 - a; 11 - d; 12 - c; 13 - b; 14 - a; 15 - c; 16 - b; 17 - c; 18 - a; 19 - b; 20 - a; 21 - b; 22 - d; 23 - b; 24 - d; 25 - a; 26 - b; 27 - a; 28 - b; 29 - a; 30 - c.

Rozdział 9. Praca z uczniem zdolnym na lekcjach przedsiębiorczości

Jednym z wyzwań edukacyjnych jest praca z uczniem zdolnym. W literaturze psychologicznej odnajdziemy wiele definicji zdolności, inteligencji i twórczości dzieci i młodzieży⁷⁶. Jedną z najczęściej cytowanych definicji ucznia zdolnego jest ta, którą zaproponował Sydney Marland: „Uzdolnionymi nazywamy dzieci, o których mówi się, że dzięki wybitnym zdolnościom są w stanie wykazywać się zaawansowanymi dokonaniami. Są to dzieci wykazujące się osiągnięciami i/lub potencjalnymi zdolnościami w jednej lub kilku dziedzinach, takich jak: ogólne zdolności umysłowe, specyficzne umiejętności w głównych przedmiotach szkolnych, zdolności przywódcze, sztuki plastyczne i wykonawcze, zdolności psychomotoryczne”⁷⁷.

**OBRAZ ŚWIATA JAKI JEST KAŻDY
WIDZI – PO SWOJEMU.**

78

⁷⁶ Warto przeczytać: Bernacka R. E.: Rozważania terminologiczne wokół pojęć: uczeń zdolny, uzdolniony, utalentowany, skuteczny (w): Zdolności twórczość jako perspektywa współczesnej edukacji, J. Łaszczyk, M. Jabłonowska (red.), Wydawnictwo Universitas Rediviva, 2009; „Biblioteczka reformy”, MEN o uczniu zdolnym, Warszawa 1999; Dyrda B.: Edukacyjne wspieranie rozwoju uczniów zdolnych. Studium społeczno-pedagogiczne, Wydawnictwo Akademickie Żak, Warszawa 2012; Gardner H.: Inteligencje wielorakie. Nowe horyzonty w teorii i praktyce, Wydawnictwo Laurum, Warszawa 2009; Gelb M. J.: Myśleć jak geniusz. Ucz się od dziesięciu największych umysłów w dziejach, Dom Wydawniczy Rebis, Poznań 2004; Gelb M.: Myśleć jak Leonardo da Vinci. Siedem kroków do genialności na co dzień, Dom Wydawniczy Rebis, Poznań 1999; Giza T.: Podstawy pracy z uczniem zdolnym, Wszechnica Świętokrzyska, Kielce 2011; Limont W.: Uczeń zdolny. Jak go rozpoznać i jak z nim pracować, Gdańsk 2010; Taraszkiewicz M.: Jak uczyć jeszcze lepiej, wyd. Arka, Poznań 2001; Tyszkowa M.: Zdolności, osobowość i działalność uczniów, PWN, Warszawa 1990.

⁷⁷ J. Szymczyk: Kompetencje zawodowe w pracy z uczniami zdolnymi. Poszukiwania. Poradnik edukacyjny, Warszawa 2001.

⁷⁸ M. Taraszkiewicz, C. Rose: Atlas efektywnego uczenia się, TL, Warszawa 2006.

W polskiej literaturze wyjaśnienia pojęć: „uczeń zdolny”, „uczeń uzdolniony”, „uczeń utalentowany” i „uczeń skuteczny” podjęła się Ryszarda Ewa Bernacka⁷⁹. Uważa ona, że pojęcie zdolności oznacza posiadanie przez ucznia dyspozycji poznawczych, które określają poziom inteligencji poznawczej.

Według Bernackiej **uczeń zdolny** jest obdarzony zdolnościami intelektualnymi, dzięki którym zdobywa osiągnięcia zdeterminowane tymi zdolnościami. Im wyższy poziom inteligencji, tym lepsze funkcjonowanie procesów poznawczych i szybsze nabywanie przez ucznia wiedzy encyklopedycznej oraz jej zapamiętywanie, odtwarzanie, przetwarzanie oraz wykorzystywanie w nauce szkolnej. Ten typ ucznia preferuje szkoła, ponieważ otrzymuje on wysokie oceny ze wszystkich przedmiotów i sprawdza się na egzaminach oraz różnorodnych konkursach⁸⁰.

Uczeń uzdolniony uzyskuje bardzo dobre rezultaty w określonej sferze działalności, wysokie wyniki w konkretnych dziedzinach aktywności i wysokiej jakości wytwory⁸¹.

Uczeń utalentowany ma natomiast talent, który należy umiejscowić ponad uzdolnieniami. Aby talent mógł się rozwinąć, uczeń musi uruchomić zdolności twórcze, swoją inteligencją, która jest na ogół powyżej przeciętnej, i odpowiednią strukturę osobowości, która zapewni mu efektywność działania; pomocnym także bywa łut szczęścia. O talencie mówi się w odniesieniu się do ludzi twórczych i jest podsumowaniem ich dorobku. Osobę utalentowaną, której efekty pracy, np. w postaci dzieła, są pionierskie i wchodzą do dorobku danej dziedziny, nazywamy **geniuszem**⁸².

Uczeń skuteczny trafnie rozpoznaje i dopasowuje się do nauczycielskiej etykiety prymusa, wywiązuje się z obowiązków ucznia i osiąga oczekiwane rezultaty. Świetnie rozpoznaje tzw. „kod kolekcji” (dążenie do maksymalizacji ilości, szybkości i dokładności treści przekazu szkolnego) i płynnie wchodzi w szkolne reguły gry⁸³.

Identyfikacja uczniów zdolnych sprawia niestety nauczycielom wiele trudności, ponieważ wymaga nie tylko szerokiej wiedzy i umiejętności, lecz także pewnej refleksji. Warto podkreślić, że nie ma niezawodnych narzędzi diagnozy uzdolnień. Owszem, psycholodzy korzystają z różnych testów i kwestionariuszy mierzących inteligencję, strukturę osobowości, temperament, motywację, emocje czy odporność na stres, ale nauczyciel nie powinien bezrefleksyjnie z nich korzystać, żeby nie popaść w etykietowanie ucznia, czyli uznawanie jednych za zdolnych, a innych – za niezdolnych. Aby trafnie zidentyfikować ucznia uzdolnionego, powinno się⁸⁴:

- ✓ przyjąć wystarczająco pojemną koncepcję zdolności, która dostarczy odpowiednich procedur i metod diagnostycznych,
- ✓ zastosować co najmniej kilka wskaźników, np. rzeczywiste dokonania uczniów oraz analizę wykonywanych prac, projektów, zadań z wykorzystaniem metody rozwiązywania problemów itp.,
- ✓ zaangażować rodziców, innych nauczycieli, kolegów i wspierające instytucje,
- ✓ zapytać o indywidualne potrzeby ucznia, tzn. określić, jakie warunki muszą być spełnione, aby mógł się realizować (autonomizacja),
- ✓ przyjrzeć się dobrze uczniom z syndromem nieadekwatnych osiągnięć szkolnych (-SNOS) pod kątem tego, czy przypadkiem nie kryją się za nim ukryte zdolności, np. twórczość,
- ✓ powtarzać procedury identyfikacji uczniów, uwzględniając wpływy i czas kształcenia.

W realiach szkolnych bardzo często można dostrzec, że uczniowie mimo potencjału nie osiągają satysfakcjonujących wyników. Na niskie wyniki uczniów mają wpływ: nieświadomość nauczycieli, atmosfera w szkole, sposób zarządzania nią oraz syndrom nieadekwatnych osią-

⁷⁹, ⁸⁰, ⁸¹, ⁸², ⁸³ R. E. Bernacka, Rozważania terminologiczne wokół pojęć: uczeń zdolny, uzdolniony, utalentowany, skuteczny (w:) Zdolności i twórczość jako perspektywa współczesnej edukacji, J. Łaszczuk, M. Jabłonowska (red.), Wydawnictwo Universitas Rediviva, 2009.

⁸⁴ W. Limont: Uczeń zdolny. Jak go rozpoznać i jak z nim pracować, Gdańsk 2010.

gnięć szkolnych, który cechuje się występowaniem zaniżonych wyników u uczniów o potencjalnie wysokim poziomie zdolności.

W kontekście rozwijania uzdolnień z obszaru przedsiębiorczości szczególnie warta uwagi jest koncepcja inteligencji wielorakiej Howarda Gardnera. Zapostulował on, że inteligencja nie jest cechą stałą i najlepiej traktować ją jako zespół zdolności i umiejętności, które mogą być ciągle doskonałe i rozwijane. Gardner przypisał określonym obszarom osiągnięć ludzi odpowiadające im rodzaje inteligencji: muzyczną, językową, przestrzenną, logiczno-matematyczną, cielesno-kinestetyczną, interpersonalną, intrapersonalną i przyrodniczą⁸⁵. Według niego każdy człowiek ma różne typy inteligencji – dominujące i wspomagające.

Występowanie indywidualnych różnic między poszczególnymi uczniami jest zjawiskiem pedagogicznie normalnym. Istotnym elementem pracy każdego nauczyciela, w tym także nauczyciela przedsiębiorczości, staje się zatem indywidualizacja kształcenia młodzieży szczególnie uzdolnionej oraz potrzeba organizowania jej różnorodnych form wsparcia, co ma prowadzić do zaciekawienia tematyką i rozwijania różnych typów myślenia. Przy założeniu, że indywidualizacja procesu nauczania ma prowadzić do tego, by nauczanie było dostosowane do możliwości ucznia, wykorzystywało jego potencjał i zdolności w możliwie jak największym stopniu, a także prowadziło do wszechstronnego rozwoju ucznia, niezbędne jest zorganizowanie jej w warunkach szkolnych na kilku poziomach:

- ✓ indywidualnym – w bezpośredniej pracy nauczyciela z uczniem,
- ✓ klasy – podczas zajęć lekcyjnych,
- ✓ grupy – konstruowanie programów nauczania w obrębie poszczególnych przedmiotów,
- ✓ szkoły – tworzenie oferty zajęć pozalekcyjnych dostosowanych do zainteresowań uczniów.

Nauczyciel zamierzający stosować indywidualizację musi zatem poznać cechy, właściwości, atrybuty, pozytywy i negatywy uczniów, które określają ich sposób uczenia się. Bez tego indywidualizacja nauczania jest niemożliwa. W pełni zgodna ze szczegółowymi celami kształcenia – nie tylko, ale zwłaszcza przedsiębiorczości – jest indywidualizacja procesu i metod nauczania, środków, form i narzędzi dydaktycznych oraz organizacyjnych kształcenia. Dzięki stosowaniu w szkołach indywidualnego sposobu uczenia, czy też inaczej – dzięki samostanowieniu stylowi uczenia się uczniów, osiągnięcie celów szczegółowych kształcenia na każdym etapie edukacyjnym staje się łatwiejsze i bardziej realne.

Istnieje wiele różnorodnych metod nauczania⁸⁶, które ułatwiają indywidualizację nauczania – zarówno podczas lekcji, jak i poza szkołą. Uczniowie mogą dzięki nim realizować zadania w swoim własnym tempie oraz zgodnie ze swoimi predyspozycjami i możliwościami.

Stosowanie na lekcji różnorodnych zadań pozwala nauczycielowi rozwijać nie tylko wiedzę, lecz także umiejętności ucznia. Proponowane metody i techniki nauczania powinny rozbudzać w młodym człowieku zainteresowania i pasje oraz rozwijać jego różne typy inteligencji. Ewaluacji pracy ucznia zdolnego można dokonywać nie tylko nie na podstawie narzędzi takich, jak test, ankieta, praca domowa, lecz także w oparciu o obserwację ucznia podczas pracy na lekcji.

⁸⁵ H Gardner: Inteligencje wielorakie. Nowe horyzonty w teorii i praktyce, Wydawnictwo Laurum, Warszawa 2009.

⁸⁶ <http://www.ceo.org.pl/pl/koss/news/aktywizujace-metody-nauczania>

Strategie i metody nauczania podstaw przedsiębiorczości w pracy z uczniem zdolnym

Dział I Człowiek przedsiębiorczy

Uczeń:

- 1) prezentuje postawę przedsiębiorczą;
- 2) wykazuje się aktywnością i odpowiedzialnością za swoje działania;
- 3) projektuje działania mające na celu wzmocnienie swoich mocnych stron;
- 4) przyjmuje rolę lidera, potrafi ocenić kompetencje i predyspozycje innych;
- 5) potrafi sporządzić własny plan rozwoju w perspektywie miesięcznej i rocznej;
- 6) ma zdolność do wyznaczania sobie celów i zadań;
- 7) potrafi zredagować kodeks etyczny dla danej działalności gospodarczej;
- 8) wykorzystuje techniki NLP oraz wiedzę z zakresu perswazji;
- 9) wciela się w każdą z ról w roli członka zespołu, pracownika, konsumenta i od najniższego progu piramidy zatrudnienia pnie się ku górze, aby dotrzeć na miejsce przez siebie zaplanowane;
- 10) potrafi napisać reklamację kilkakrotnie odrzuconą, powołując się na stosowne akty prawne oraz ustawy;
- 11) podaje sposoby stosowania reklamy podprogowej.

Zadanie dydaktyczne

Zastanów się nad swoimi umiejętnościami, wiedzą, cechami charakteru, a następnie wypełnij poniższą tabelę.

Moje mocne strony	Moje słabe strony
W jaki sposób wykorzystam i rozwinę swoje mocne strony	W jaki sposób mogę ograniczyć lub wyeliminować słabe strony

⁸⁷ <http://www.ceo.org.pl/pl/szkolazklasa2zero/library/analiza-swot>

Zadanie dydaktyczne

Na osi czasu obejmującej najbliższy rok zaplanuj swój rozwój na preferowanych obszarach edukacyjnych oraz rozwój swoich umiejętności i zainteresowań. Wyznacz sobie cele i zadania możliwe do zrealizowania w ciągu tego roku. Skonsultuj swój plan rozwoju z nauczycielem. A za rok podsumujcie wspólnie Twoje „noworoczne” postanowienia.

Zadanie dydaktyczne

Przygotujcie 4 krótkie scenki, podczas których zaprezentujecie przyczyny, rodzaj i skutki zachowania: agresywnego, uległego, manipulacyjnego i asertywnego. Przygotowanie której scenki sprawiło Wam największą trudność i dlaczego?

Zadanie dydaktyczne

Opracuj słowniczek wyrazów ze slangu młodzieżowego, podaj ich znaczenie i, jeśli jest to możliwe, narysuj odpowiadający im komunikat niewerbalny. Które słowa są popularne wśród Twoich rówieśników z klasy?

Zadanie dydaktyczne

Przygotuj poradnik wzbogacony infografikami pt. „Komunikacja niewerbalna – na co warto zwracać uwagę?”.

Zadanie dydaktyczne

Przygotuj plakat (kolaż) pt. „Człowiek przedsiębiorczy – czyli jaki?”, na którym w oryginalnej i efektownej formie graficznej przedstawisz cechy i umiejętności, jakie powinna mieć osoba przedsiębiorcza.

Zadanie dydaktyczne

Nauczyciel rozdał tematy projektów edukacyjnych do opracowania przez zespoły uczniowskie. Tematy przydzielił jednak najpierw osobom, których wybrał do pełnienia roli lidera zespołu. Zostałeś przydzielony do pełnienia roli lidera i teraz Twoim zadaniem jest skompletowanie czteroosobowego zespołu, z którym opracujecie projekt wycieczki edukacyjnej dla waszej klasy. Zastanów się, kogo spośród swoich kolegów i koleżanek wybrałbyś do zespołu: podejmij decyzję na podstawie oceny kompetencji i predyspozycji potencjalnych współpracowników.

Osoba	Kompetencje i predyspozycje
1.	
2.	
3.	
4.	

Zadanie dydaktyczne

Zapoznaj się z kodeksem etycznym dla przedsiębiorców: <http://goo.gl/3ZQS9a>. Na podstawie tego kodeksu oraz własnych przemyśleń, przekonań i doświadczeń opracuj w postaci mapy myśli swój osobisty kodeks etyczny przedsiębiorcy.

Zadanie dydaktyczne

Przygotujcie 2 inscenizacje, podczas których zaprezentujecie przekonywanie nieprzekonanego z wykorzystaniem technik NLP oraz siły perswazji. Wyjaśnijcie widzom inscenizacji, jakich technik NLP użyliście i jak działa perswazja.

Zadanie dydaktyczne

Wyjechałeś na studia. Dorobiasz wieczorami jako kelner w eleganckiej restauracji, w której wieczorami gościom przygrywa muzyka na żywo. Sam komponujesz melodie i piszesz teksty piosenek, a muzykę słyszysz we wszystkim, co robisz. Napisz anegdotę, której punktem wyjścia będzie ten etap Twojego życia, a punktem kulminacyjnym – etap, w którym Twoja praca będzie zgodna z Twoimi zainteresowaniami. Podziel się tą anegdotą z kilkorgiem przyjaciół, kolegów i koleżanek oraz poproś ich o napisanie podsumowania anegdoty w postaci puenty. O spuentowanie swojej anegdoty poproś również nauczyciela. Porównaj puenty innych z tą, którą zakładałeś jako autor.

Zadanie dydaktyczne

Opracuj drzewo decyzyjne wspomagające proces składania reklamacji (uwzględnij również etap kilkukrotnego odrzucenia reklamacji). Przy rozgałęzieniach drzewa powołuj się także na stosowne akty prawne oraz ustawy wspierające konsumenta.

Zadanie dydaktyczne

Korzystając ze stron internetowych, np. <http://uokik.gov.pl>, <http://reklamacje.wieszjak.pl>, wypełnij dwie przykładowe reklamacje: reklamacja towaru niezgodnego z umową, reklamacja usługi turystycznej, reklamacja na pocztę, reklamacja usługi telefonicznej, reklamacja transakcji dokonanej kartą płatniczą, skarga na przewoźnika lotniczego. Przedstaw w postaci mapy myśli, jakie prawa przysługują Ci w przypadku reklamacji danej usługi bądź towaru.

Zadanie dydaktyczne

Na wielu etykietach oprócz informacji o produkcie i producencie znajdują się niepozorne, małe znaczki. Dzięki nim możemy dowiedzieć się, czy produkt jest bezpieczny dla nas – konsumentów czy też dla środowiska. Mogą wskazywać, że żywność, którą właśnie zamierzamy umieścić w koszyku, pochodzi z upraw ekologicznych, a krem nie był testowany na zwierzętach. Część symboli nas o czymś informuje, inne przed czymś ostrzegają. Przygotuj folder „Znaki i symbole na produktach – czy zawsze wiemy, co oznaczają?”.

Zadanie dydaktyczne

Na podstawie filmów pt. „Kupujesz to? Czyli Wy wobec reklamy” oraz „Kupujesz to? Kupuj z głową” (<http://www.konsumenckieabc.pl/filmy>), odpowiedz na następujące pytania:

- Jakie są opinie respondentów na temat reklamy?
- Kto pracuje przy reklamie?
- Jak powstaje reklama? – wymień główne etapy jej powstawania.
- Ile trwa przeciętny spot reklamowy?
- Na co należy zwracać uwagę podczas zakupu towarów lub usług?

Zadanie dydaktyczne

Posiłkując się zasobami portalu Youtube, wyszukaj przykłady reklamy podprogowej i objaśnij sposoby jej zastosowania.

Dział II Rynek – cechy i funkcje

Uczeń:

- 1) potrafi zastosować substytucyjność w grze internetowej;
- 2) wybiera przykład rynku z rzeczywistości i wskazuje cechy i jego funkcje oraz rodzaj;
- 3) zna historię pieniądza;
- 4) potrafi ocenić transformację Polski po 1989 r. pod względem sukcesu czy porażki;
- 5) na konkretnym przykładzie potrafi wskazać czynniki wpływające na popyt i podaż;
- 6) potrafi przedstawić w formie wykresu zmiany równowagi rynkowej.

Zadanie dydaktyczne

Opracuj budżet gospodarstwa domowego, którego jesteś członkiem, korzystając z aplikacji online <http://www.budzetdomowy.pl/>.

Zadanie dydaktyczne

Bilansowanie wydatków i przychodów a poziom zadowolenia – zagraj w grę strategiczną pt. „Kasa – nowa” (http://www.nbportal.pl/pl/cw/gry/gry_decyzyjne/kasa-nowa).

Zadanie dydaktyczne

Zastosuj substytucyjność w grze internetowej na przykładzie gry „Czekoladowy biznes” i przedstaw jej wyniki w postaci drzewa decyzyjnego.

Zadanie dydaktyczne

Zaprezentuj za pomocą mapy myśli rynek usług informatycznych, określając jego rodzaj, cechy i funkcje.

Zadanie dydaktyczne

Przedstaw za pomocą grafów schemat działania monopolu, oligopolu, konkurencji doskonałej, monopsonu i oligopsonu.

Zadanie dydaktyczne

Przygotuj prezentację multimedialną pt. „Historia pieniądza”.

Zadanie dydaktyczne

Korzystając z zasobów internetowych wyszukiwarek graficznych, opracuj w formie albumu fotograficznego reglamentację towarów, która miała miejsce w czasach PRLu.

Zadanie dydaktyczne

Przeprowadź analizę SWOT dotyczącą transformacji Polski po 1989 roku. Oceń transformację w kategoriach sukcesu i porażki.

Zadanie dydaktyczne⁸⁸

CZĘŚĆ A

Do podanych czynników produkcji dobierz przykłady.

Odpowiedzi do wyboru: *urządzenia; gleba; fabryki; pieniądze; woda; zdolności fizyczne; minerały; maszyny; zdolności umysłowe; grunty; umiejętność kierowania i organizowania; kwalifikacje zawodowe; powietrze; zwierzęta; kreatywność; uprawy; pracownicy.*

Zasoby naturalne:

.....
.....

⁸⁸ <http://www.ceo.org.pl/pl/koss/news/xi-czlowiek-w-gospodarce-rynkowej>

Zasoby ludzkie (praca):

.....
.....

Zasoby kapitałowe (kapitał):

.....
.....

Przedsiębiorczość:

.....
.....

CZĘŚĆ B

Napisz, jakie czynniki produkcji są potrzebne, by wytworzyć butelkę soku gruszkowego.

Zasoby naturalne:

.....
.....

Zasoby ludzkie (praca):

.....
.....

Zasoby kapitałowe (kapitał):

.....
.....

Przedsiębiorczość:

.....
.....

Zadanie dydaktyczne

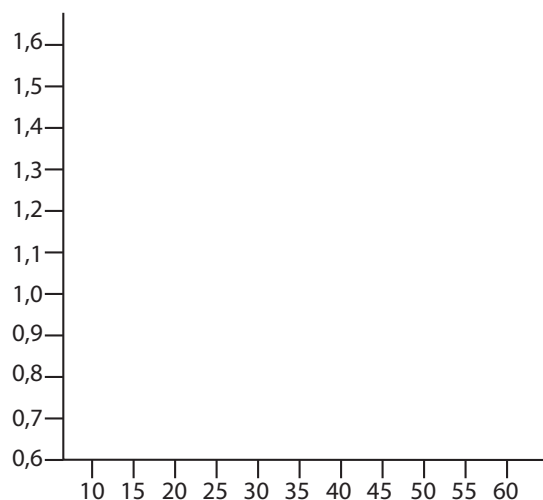
CZĘŚĆ A: „PODAŻ”

Wyobraźcie sobie targowisko, na którym wielu kupców oferuje jabłka i podejmuje decyzję, ile jabłek wyłożyć na straganie. Dla uproszczenia przyjmijmy, że są to jabłka tego samego gatunku. Taki rynek jabłek można nie tylko sobie wyobrazić, lecz także przedstawić w formie graficznej. Zależność cen i ilości oferowanych jabłek prezentuje tabelka.

Cena kg jabłek (w zł)	Wielkość podaży (liczba kilogramów jabłek oferowanych na rynku)
1,50	50
1,40	45
1,30	40
1,20	35
1,10	30
1,00	25
0,90	20
0,80	15
0,70	10

a) Przedstaw podaź w postaci krzywej, przenosząc dane z tabelki na wykres i łącząc je linią.

b) Odczytaj dane i odpowiedz na pytania:

Jaka jest wielkość podaży przy cenie:

1,40 zł – sprzedający oferują ..... kg,

1,00 zł – sprzedający oferują ..... kg,

0,90 zł – sprzedający oferują ..... kg,

0,70 zł – sprzedający oferują ..... kg.

Jaka jest zależność pomiędzy ceną produktu a wielkością podaży?

Jeżeli cena wzrasta – wielkość podaży ..... (sprzedający oferują większą liczbę kg).

Jeżeli cena maleje – wielkość podaży ..... (sprzedający oferują ..... liczbę kg).

Zależność tę nazywamy ..... podaży.

c) Odpowiedz na pytania:

Dlaczego producenci chcą sprzedać jak najwięcej jabłek po wyższych cenach, a przy niskich cenach zainteresowanie producentów spada?

.....
.....

Dlaczego producenci oferują produkty po różnych cenach i nie ma jednej ceny obowiązującej wszystkich?

.....
.....

Co jest celem producentów?

.....

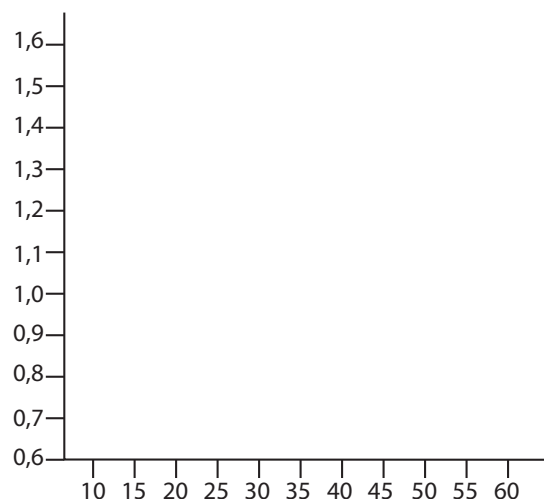
CZĘŚĆ B: „POPYT”

Popatrzcie teraz na rynek jabłek z punktu widzenia konsumenta. Ceny wyznaczone przez sprzedających informują go o tym, na jaki zakup będzie go stać i jaką ilość jabłek może kupić. Konsumenty są różni. Wielu z nich może kupić produkty najdroższe, inni muszą liczyć się z tym, że nie mogą sobie pozwolić na większe zakupy. Te sytuacje również można przedstawić graficznie.

Cena kg jabłek (w zł)	Wielkość popytu (ilość kilogramów jabłek, którą konsumenci chcą i mogą kupić)
1,50	10
1,40	15
1,30	20
1,20	25
1,10	30
1,00	35
0,90	40
0,80	45
0,70	50

a) Przedstaw popyt w postaci krzywej, przenosząc dane z tabeli na wykres i łącząc je linią.

b) Odczytaj dane i odpowiedz na pytania:

Jaka jest wielkość popytu przy cenie:

1,50 zł – konsumenci chcą kupić ..... kg,

1,30 zł – konsumenci chcą kupić ..... kg,

1,10 zł – konsumenci chcą kupić ..... kg,

0,80 zł – konsumenci chcą kupić ..... kg.

Jaka jest zależność pomiędzy ceną produktu a wielkością popytu?

Jeżeli cena wzrasta – wielkość popytu ..... (konsumenci chcą nabyć ..... liczbę kg jabłek. Jeżeli cena spada – wielkość popytu ..... (konsumenci chcą nabyć większą liczbę kg jabłek). Zależność tę nazywamy ..... popytu.

c) Odpowiedz na pytania:

Dlaczego większość konsumentów chce kupować towary po niższych cenach?

.....
.....

Co jest celem konsumentów?

.....
.....

Dlaczego nie wszyscy konsumenci mogą i chcą kupować towary najtańsze?

.....
.....

Jaki podstawowy problem ekonomiczny jest przyczyną tego zjawiska?

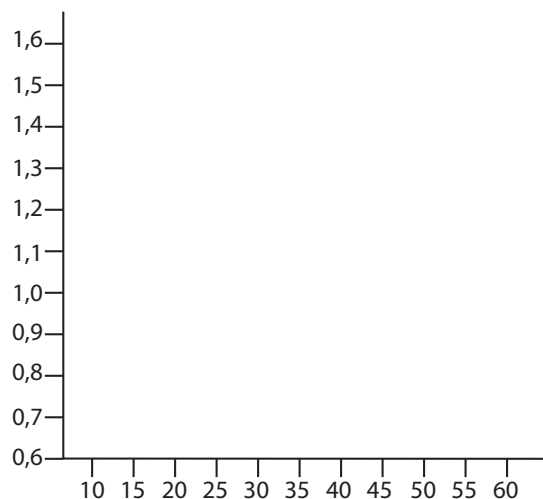
.....
.....

Na czym polega konflikt pomiędzy interesami kupujących a sprzedających?

.....
.....

CZĘŚĆ C: „Wyznaczamy cenę równowagi”

a) Rynek polega na wzajemnym oddziaływaniu decyzji kupujących i sprzedających. Przedstaw tę sytuację graficznie, rysując krzywe popytu i podaży na jednym wykresie, zgodnie z danymi z tabel analizowanych poprzednio.

Odpowiedz na pytania:

W jakim punkcie przecinają się krzywe popytu i podaży?

.....
.....

Jaka jest cena równowagi?

.....
.....

Jaka jest wielkość równowagi?

.....
.....

b) Narysuj krzywe popytu i podaży zgodnie z danymi zawartymi w tabelach. Wyznacz cenę i wielkość równowagi.

Cena (w zł)	Wielkość popytu na zeszyty
1,50	2
1,40	3
1,30	4
1,20	5
1,10	6
1,00	7
0,90	8
0,80	9
0,70	10

Cena (w zł)	Wielkość podaży zeszytów
1,50	10
1,40	9
1,30	8
1,20	7
1,10	6
1,00	5
0,90	4
0,80	3
0,70	2

Dział III Instytucje rynkowe

Uczeń:

- 1) zna pojęcie i zasadę funkcjonowania parabanków;
- 2) po analizie kredytu hipotecznego potrafi wskazać jego ukryte koszty;
- 3) rejestruje się w wirtualny sposób w wersji demo na giełdzie papierów wartościowych i próbuje swoich sił;
- 4) wymienia emitentów i nabywców poszczególnych papierów wartościowych;
- 5) wirtualnie inwestuje w grunt i kontroluje przez pewien okres czy inwestycja przyniosła zyski czy z straty;
- 6) na stronie www.emerytura.gov.pl przy założonych danych oblicza swoją przyszłą emeryturę;
- 7) potrafi przeprowadzić swoją indywidualną analizę finansową, aby dokonać trafnego wyboru w ulokowaniu pieniędzy w banku, funduszu inwestycyjnym, firmie ubezpieczeniowej i funduszu emerytalnym.

Zadanie dydaktyczne

Zaprojektuj i przeprowadź pokaz-wystawę „Formy i funkcje pieniądza wczoraj i dziś”.

Zadanie dydaktyczne

Przygotuj prezentację multimedialną pt. „Parabanki: co, gdzie, jak?”.

Zadanie dydaktyczne

Korzystając ze strony <http://kalkulatorkredytuhipotecznego.com/>, wygeneruj ofertę kredytu hipotecznego na mieszkanie deweloperskie kosztujące 250 000 zł, finansowane w całości z kredytu, spłacanego w ratach równych przez okres 30 lat. W kolejnym kroku pozyskaj

więcej informacji na temat kredytu oferowanego przez bank, który pojawił się jako pierwszy w zestawieniu ofert banków. Wypisz najistotniejsze parametry proponowanego kredytu, które mają wpływ na końcową wysokość kwoty, jaką będziesz musiał oddać bankowi. Następnie przeanalizuj ofertę banku znajdującego się w połowie stawki, a na koniec przyjrzyj się ofercie banku ostatniego w rankingu ofert. Którą ofertę bankową byś wybrał i dlaczego?

Zadanie dydaktyczne

Wyjaśnij mechanizm funkcjonowania giełdy papierów wartościowych na przykładzie GPW w Warszawie, wykorzystując metodę projektu WebQuest*.

*Typowa struktura WebQuestu zawiera następujące części (podstrony):

1. Wprowadzenie – ogólny, motywujący opis projektu.
2. Zadanie – polecenia dla poszczególnych grup, opis produktu, który należy stworzyć.
3. Proces – opis kroków, jakie należy wykonać, aby rozwiązać zadania.
4. Źródła (zasoby) – lista linków do zasobów dostępnych w sieci, potrzebnych do rozwiązania poszczególnych zadań.
5. Ewaluacja (kryteria ocen) – punktacja i sposób oceny wykonania zadań.
6. Konkluzja (podsumowanie) – podsumowanie projektu, czasem zawierające prezentację gotowych materiałów będących efektem pracy uczniów.

Zadanie dydaktyczne

Założ konto demonstracyjne na jednym z darmowych portali transakcyjnych – symulatorów giełdy papierów wartościowych, bądź to na rynku krajowym, np. <http://goo.gl/ULpqUs>, <http://gragieldowa.pl/>, bądź na rynkach międzynarodowych: <http://www.forex.pl/>. Poczuj się jak prawie prawdziwy inwestor – prawie, bo możesz bezkarnie popełniać błędy finansowe. Śledź na bieżąco notowania giełdowe, kupuj i sprzedawaj akcje jak najkorzystniej. Na giełdzie czasem minus oznacza plus i odwrotnie... Podsumowuj wartość swojego portfela raz na tydzień, raz na miesiąc, raz na kwartał, półrocze, rok. Trening czyni mistrza, ale nie zapominaj, że notowania giełdowe zawsze mogą zaskoczyć... negatywnie lub pozytywnie. Zaproś do gry swoich kolegów i koleżanki i stańcie w szranki rywalizacji o wirtualne bogactwo.

Zadanie dydaktyczne

Podaj emitentów i nabywców poszczególnych finansowych papierów wartościowych:

Papier wartościowy	Emitent	Nabywca
obligacje		
renty kapitałowe		
czeki		
weksle		
bony skarbowe		
bony pieniężne NBP		
akcje		

Zadanie dydaktyczne

Zakup nieruchomości w celach inwestycyjnych, zwłaszcza po wejściu Polski do Unii Europejskiej, to często zyskowna forma inwestycji; należy jednak podkreślić, że długoterminowa. Zapoznaj się z artykułem na ten temat pt. „Ziemia jak złoto” (<http://goo.gl/9dVyUQ>), a następnie wciel się w rolę wirtualnego inwestora nieruchomości. W formie studium przypadku (case study) opracuj przykładową inwestycję w działkę inwestycyjną lub też grunty rolne. W części zatytułowanej „Wyzwanie” przeprowadź analizę tego, jaki typ i ro-

dziej gruntu wybierasz za cel oraz w jakiej mniej więcej lokalizacji. Następnie w części „Rozwiązanie” zawrzyj informacje o konkretnym już zakupie – podaj dokładnie co, gdzie, za ile (posiłkuj się serwisami ogłoszeniowymi, np. www.gratka.pl). W ostatniej części studium przypadku pt. „Wynik” przeprowadź analizę szacunkowej wartości swojej inwestycji (odniesienie do cen nieruchomości na portalach ogłoszeniowych) w przyjętym czasie (kwartał, pół roku, rok) i dokonaj podsumowania: czy inwestycja przyniosła zysk czy stratę? Uzasadnij odpowiedź, podając przyczyny sukcesu lub porażki.

Zadanie dydaktyczne

Zarządzanie własnymi pieniędzmi jest nie lada wyzwaniem. W grze pt. „Gotówka” (<http://goo.gl/RLIFxD>) poznasz bogaty wachlarz inwestycji, od akcji i obligacji po dzieła sztuki czy rynek nieruchomości. Pamiętaj, aby zawsze zachować równowagę pomiędzy możliwą stopą zwrotu z inwestycji a ryzykiem, jakie się z nią wiąże.

Zadanie dydaktyczne

Korzystając z kalkulatora emerytalnego dostępnego na stronie <http://emerytura.gov.pl>, oszacuj swoją emeryturę. Podobne symulacje przeprowadź również dla członków swojej rodziny. Zapoznaj się także z kalkulatorem poglądowym, pokazującym prognozowaną wysokość emerytury w zależności od wieku przejścia na emeryturę dla osoby o parametrach wybranych do symulacji; użyj kalkulatora również dla swoich danych i danych osób najbliższych.

Zadanie dydaktyczne

Rozszyfruj szyfrogram:

VSXLV IHSRVS LMHPDX

szyfrowany metodą Cezara na alfabecie:

A B C D E F G H I J K L M N O P Q R S T U V W X Y Z

Dla ułatwienia: wiadomo, że wiadomość zaczyna się tak: „CZESC...”.

Zadanie dydaktyczne

Na podstawie poniższego porównania 3 ofert lokat w PLN na 3 miesiące wybierz tę, która będzie dla Ciebie najkorzystniejsza przy lokowaniu oszczędności w wysokości 500 zł.

Warunki	Idea Bank	Getin Bank	Meritum Bank
Oprocentowanie	5,50% stałe	5,25% stałe	4,00% od 500 zł stałe
Kwota minimalna	1000 zł	500 zł	500 zł
Inne	Lokatę można założyć przez internet bez konieczności posiadania konta w tym banku. Oferta kierowana do nowych klientów banku.	Lokatę można założyć przez internet bez konieczności posiadania konta w tym banku. Jeden klient może założyć tylko jedną lokatę.	Oferta tylko dla klientów posiadających konto w tym banku.

Zadanie dydaktyczne

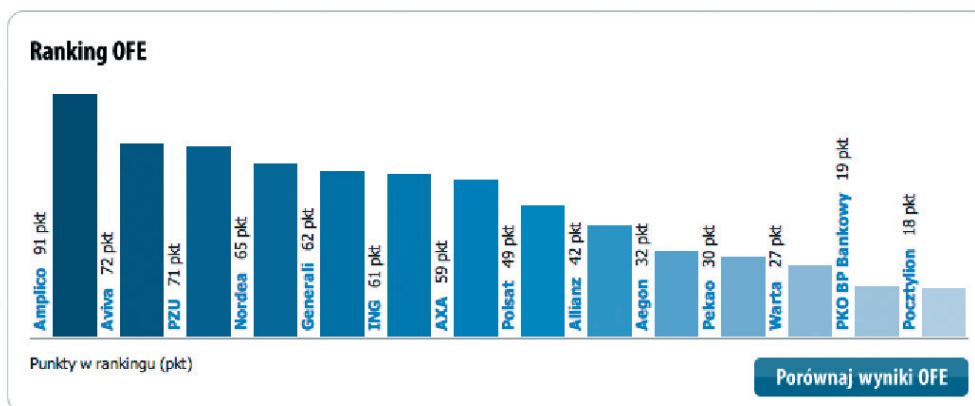
Przy pomocy porównywarki funduszy inwestycyjnych dostępnej na stronie <http://www.money.pl/fundusze/> porównaj stopy zwrotu 2 funduszy stabilnego wzrostu: Arka BZ WBK FIO subfundusz Arka BZ WBK Stabilnego Wzrostu oraz KBC Parasol FIO Subfundusz Stabilny. Wybierz ten fundusz, który będzie korzystniejszy dla inwestycji krótkoterminowej (6-miesięcznej) i oblicz wysokość potencjalnego zwrotu z inwestycji w wysokości 500 zł.

Zadanie dydaktyczne

Zapoznaj się z rankingami ubezpieczeń na życie, a następnie podaj źródło rankingu, który uznasz za najwiarygodniejszy. Uzasadnij swój wybór. Ponadto dla oferty ubezpieczeniowej pierwszej w rankingu wyszukaj w OWU (Ogólnych Warunkach Ubezpieczenia) TU (Towarzystwa Ubezpieczeniowego) wysokość odszkodowania z tytułu uszczerbku na zdrowiu w wyniku nieszczęśliwego wypadku.

Zadanie dydaktyczne

Odczytaj z wykresu pierwszą trójkę rankingu funduszy emerytalnych.

Następnie przeczytaj poradnik „Jak wybrać najlepsze OFE?” (<http://goo.gl/GIXhHj>) i wypisz najważniejsze kryteria wyboru OFE. W kolejnym kroku przedstaw w postaci tabelarycznej wyniki swoich poszukiwań konkretnych danych funduszy emerytalnych znajdujących się na podium pod względem wypisanych przez Ciebie kryteriów wyboru funduszu emerytalnego.

Zadanie dydaktyczne

„Bogaty emeryt” to gra strategiczna mająca na celu pokazanie możliwości, ale i konsekwencji inwestycyjnych wszystkim tym, którzy aktywnie działają w celu zabezpieczenia swojej przyszłości – <http://goo.gl/rNY27y>.

Dział IV Państwo, gospodarka

Uczeń:

- 1) wie, jak państwo zapobiega różnym kryzysom;
- 2) potrafi ocenić, w jakim stanie znajduje się gospodarka Polski na podstawie mierników wzrostu gospodarczego;
- 3) przedstawia dobre i złe skutki oddziaływania państwa na gospodarkę;
- 4) ocenia metody działania państwa w zakresie uzyskiwania dochodów oraz ponoszenia wydatków;

- 5) wyjaśnia pojęcia operacji warunkowej sprzedaży repo oraz reverse repo;
- 6) analizuje stopy inflacji Polski w ostatnich latach;
- 7) potrafi obliczyć kurs realny;
- 8) potrafi przedstawić idealny cykl koniunkturalny;
- 9) potrafi opracować diagnozę stanu gospodarki Polski z wykorzystaniem trafnie dobranych wskaźników.

Zadanie dydaktyczne

Wykonaj ćwiczenie online pt. „Aktorzy życia publicznego” – <http://goo.gl/481Mi4>.

Zadanie dydaktyczne⁸⁹

Wielu ludzi – nie tylko młodych – uważa, że właściwie nie ma żadnego wpływu na to, co się wokół nich dzieje: w gminie, Polsce, nie mówiąc już o Europie czy świecie... Tymczasem każdy z nas może naprawdę wiele zrobić, musi tylko chcieć, no i wiedzieć jak. W tabelce poniżej znajdziesz wiele przykładów obywatelskich działań na różnych poziomach – uzupełnij puste miejsca. Wyjaśnij też, na czym w Twoim przypadku mogłyby polegać wybrane działania: jak, z kim i kiedy mógłbyś się ich podjąć.

poziom/obywatel	lokalny (w swoim otoczeniu, gminie i regionie)	krajowy (w Polsce)	europejski (w Unii Europejskiej)	globalny (w świecie)
interesuje się, szuka informacji	czyta prasę, słucha lokalnej rozgłośni, zadaje pytania radnym		interesuje się zasadami podejmowania nauki i pracy w UE	ogląda wiadomości, słucha radia, szuka informacji w internecie
słucha, wypowiada własne zdanie	w klasie, w gazetce szkolnej, lokalnym radiu	na portalu społecznościowym	"Have your say" na portalu www.ec.europa.eu	prowadzi blog o filmach na temat Trzeciego Świata
dyskutuje, debatuje			o tolerancji w UE	przez internet o łamaniu praw człowieka
podejmuje odpowiedzialne decyzje i działania	nie wysypuje śmieci w niedozwolonym miejscu			oszczędza wodę
głosuje i wybiera	wybory do samorządu uczniowskiego, terytorialnego	wybory parlamentarne, prezydenckie, referenda powszechne	wybory do władz lokalnych i Parlamentu Europejskiego	
kandyduje na różne stanowiska	do zarządu wspólnoty mieszkaniowej, do rady gminy			
stowarzysza się, samoorganizuje	organizuje pomoc dla chorego kolegi	organizacje harcerskie, ekologiczne		
protestuje, demonstruje	przeciw zamknięciu kina	przeciw dyskryminacji niepełnosprawnych w szkole i pracy	przeciw europejskiemu prawu dotyczącemu żywności genetycznie modyfikowanej	przeciw dyskryminacji rasowej na stadionach piłkarskich
sam robi coś na rzecz...	bezdolnych zwierząt w swoim mieście	chorych dzieci (np. bierze udział w zbiórce WOŚP)		uchodźców tybetańskich

⁸⁹ <http://www.ceo.org.pl/pl/koss/online/5/co-moze-obywatel-przyklady-do-uzupelnienia>

Zadanie dydaktyczne

Przygotuj prezentację multimedialną dotyczącą przykładów interwencjonizmu państwa na rynku gospodarczym świata podczas różnych kryzysów.

Zadanie dydaktyczne

Przeczytaj artykuł pt. „Transformacja w Polsce: Co się zmieniło od 1989 roku?” (<http://goo.gl/ASGARd>) i w formie rozprawki odpowiedz na pytanie: „Jacy są Polacy: zadowoleni z życia w wolnej Polsce czy rozczarowani nim?”.

Zadanie dydaktyczne

Przedstaw w postaci tabelarycznej oraz za pomocą wykresów poziom najważniejszych mierników wzrostu gospodarczego z zeszłego roku i roku obecnego oraz ich szacowany poziom w roku przyszłym. Na podstawie wyszukanych wartości wskaźników przeprowadź analizę SWOT i dokonaj oceny stanu w jakim obecnie znajduje się gospodarka Polski.

Zadanie dydaktyczne

Na podstawie danych GUS przygotuj mapę myśli prezentującą obecny, sprzed miesiąca, kwartału, pół roku i zeszłoroczny ogólny wskaźnik nastrojów w polskiej gospodarce, a także konkretnie w przemyśle, w usługach, w handlu detalicznym i w budownictwie oraz wskaźnik nastrojów konsumenckich. W opracowaniu uwzględnij również porównanie bieżącego wskaźnika nastrojów gospodarczych w Polsce z innymi państwami Unii Europejskiej.

Zadanie dydaktyczne

W serwisie www.ankietka.pl opracuj ankietę dotyczącą przykładów oddziaływania państwa na gospodarkę. Rolą respondentów będzie udzielenie odpowiedzi, jak oceniają skutki tych przykładowych oddziaływań państwa – dobrze czy źle. Roześlij link do ankiety do swoich rodziców, dziadków, wujostwa, przyjaciół, kolegów, koleżanek, znajomych. Zbierz jak najwięcej opinii i opracuj w formie wykresów wyniki zbiorcze ankiety.

Zadanie dydaktyczne

Zapoznaj się z ustawą budżetową z zeszłego roku, a następnie w postaci mapy myśli opracuj i zaprezentuj główne źródła dochodów i wydatków państwa, planowaną ich wysokość, szacunkowy deficyt budżetowy oraz poziom długu publicznego.

Zadanie dydaktyczne

Przygotuj zestawienie mocnych i słabych stron metod działania państwa w zakresie uzyskiwania dochodów oraz ponoszenia wydatków.

Zadanie dydaktyczne

Wykonaj ćwiczenie online pt. „Budżet gminy” (<http://goo.gl/TxzGGQ>).

Zadanie dydaktyczne

Zaprojektuj infografikę parodiującą powiedzenie: „W życiu pewne są tylko śmierć i podatki”.

Zadanie dydaktyczne

Przygotuj poster na temat warunkowych operacji otwartego rynku.

Zadanie dydaktyczne

W formie studium przypadku przeanalizujcie stopy inflacji Polski w ostatnich 3 latach oraz w roku 1990. Posłużcie się raportami NBP: <http://goo.gl/g4qKXV>.

Zadanie dydaktyczne

Uzupełnij poniższą tabelę dla pięciu najpopularniejszych walut.

Flaga Państwa	Nazwa waluty	Symbol	Kurs waluty nominalny	Kurs waluty realny

Zadanie dydaktyczne

Wypełnij ćwiczenie online „Jaki to naród?” – <http://goo.gl/pcDbuf>.

Zadanie dydaktyczne

Zapoznajcie się z informacjami na temat państw członkowskich Unii Europejskiej, korzystając ze strony http://europa.eu/about-eu/countries/index_pl.htm. Na podstawie tych informacji ustalcie podium centrów finansowych i centrów gospodarczych UE. Przygotujcie 2 plakaty prezentujące zwycięskie państwa.

Zadanie dydaktyczne

Przygotuj prezentację pt. „Najbogatsi monarchowie świata”.

Zadanie dydaktyczne

Opracuj w formie wykresu informacje na temat najdroższych piłkarzy świata.

Zadanie dydaktyczne

Wykonaj ćwiczenie online „Jak mierzyć nierówność?” – <http://goo.gl/QomqHU>.

Zadanie dydaktyczne

Przygotuj prezentację multimedialną na temat krótkich, średnich i długich cykli koniunkturalnych.

Zadanie dydaktyczne

Na podstawie artykułu pt. „Cykl inwestycyjny aktywów, czyli w co i kiedy inwestować. W jakim punkcie znajdujemy się obecnie?” (<http://goo.gl/NXDdOU>) opracuj poradnik – „Cykl koniunkturalny a cykl inwestycyjny”.

Zadanie dydaktyczne

Zostań jednym z członków Rady Polityki Pieniężnej i podejmuj decyzje dotyczące wysokości rynkowych stóp procentowych. Przekonaj się w praktyce, na czym polega mechanizm transmisji monetarnej – zagraj w grę pt. „Polityka pieniężna” (<http://goo.gl/WCyRNG>).

Zadanie dydaktyczne

Czy globalizacja jest korzystna dla współczesnego świata? – debata oksfordzka. Podziel uczniów na dwie grupy: zwolenników i przeciwników globalizacji. Następnie poproś, żeby zapoznali się z różnymi materiałami na temat globalizacji: <http://goo.gl/fTRzzC>, <http://goo.gl/Y4t1qK>, <http://goo.gl/X3XzLI> i przygotowali argumenty za globalizacją i przeciw niej.

Warto uczniom przypomnieć, że celem debaty oksfordzkiej nie jest dojście do wielu konkretnych wniosków, lecz po prostu sama wymiana poglądów.

Dział V Przedsiębiorstwo

Uczeń:

- 1) zna metody analizy otoczenia przedsiębiorstwa;
- 2) podaje własne pomysły na realizację celów działania przedsiębiorstwa;
- 3) umieszcza analizę finansową w biznesplanie własnego przedsiębiorstwa;
- 4) zna schematy zarządzania spółkami;
- 5) zna kodeks postępowania administracyjnego;
- 6) dzięki własnej samoocenie potrafi wskazać swoje miejsce w przedsiębiorstwie;
- 7) zna szczegółowo techniki negocjacji i mediacji służące rozwiązywaniu konfliktów branżowych;
- 8) koordynuje projekt, aby był jak najbardziej efektywny;
- 9) zna zasady Global Compact (GC – globalne porozumienie);
- 10) na podstawie przykładów przedsiębiorstw, które odniosły porażkę, podaje czynniki, które mogłyby zapobiec niepowodzeniu.

Zadanie dydaktyczne

Opracujcie projekt „Nasza firma”⁹⁰.

Waszym zadaniem będzie teraz założenie małej wirtualnej firmy. Dobierzcie się w 3-osobowe zespoły. Zakładamy, że każdy członek zespołu wnosi wkład finansowy w wysokości 10 000 złotych. Sami wybierzcie branżę i rodzaj działalności gospodarczej.

Krok pierwszy

- A. Określcie, jaką spółkę chcecie założyć.
- B. Wymyślcie nazwę spółki – pamiętajcie, że musi zawierać określenie wskazujące typ spółki.
- C. Opracujcie logo firmy.
- D. Zaprojektujcie pieczęć Waszej firmy oraz tablicę informacyjną, którą zawieszycie na budynku swojej siedziby.
- E. Zdecydujcie, w jakim banku chcecie założyć konto firmowe.

Krok drugi

- A. Określcie, do jakiego segmentu rynku chcecie trafić ze swoim produktem (wiek, styl życia, zamożność itp.). Dla uproszczenia przyjmijmy, że chcecie wprowadzić na rynek jeden produkt, czyli jakieś dobro lub jedną usługę. Spróbujcie oszacować, jak duża jest grupa potencjalnych klientów.
- B. Następnie zaplanujcie, w jaki sposób zbadacie rynek, na którym chcecie działać – zarówno po stronie popytu (to znaczy potrzeb i gustów klientów oraz ich możliwości nabywczych), jak i podaży (to znaczy dóbr już dostępnych na rynku i wszelkich działań potencjalnych konkurentów).
- C. Opracujcie teraz strategię marketingową dotyczącą konkretnego produktu/usługi, który/którą zamierzacie wprowadzić na rynek. Odpowiedzcie na następujące pytania:
  1. Jaki produkt/jaka usługa może dobrze się sprzedawać, jakie musi mieć cechy? Czym powinien/powinna wyróżniać się wśród dóbr/usług oferowanych przez konkurencję (kolory, kształt, jakość, funkcjonalność itp.)?
  2. Za jaką cenę można go/ją będzie sprzedawać (jakie ceny osiągają podobne produkty/usługi)? Jaka cena pokryje koszty produkcji w przypadku produktu i zapewni zysk ze sprzedaży produktu/usługi?
  3. Gdzie będzie można kupić produkt – planujecie sprzedawać go w sprzedaży hurtowej czy samodzielnie dostarczać do sklepów? A może otworzyć własny punkt

⁹⁰ <http://www.ceo.org.pl/pl/koss/online/12/nasza-firma>

sprzedaży detalicznej lub uruchomić sprzedaż wysyłkową? Gdzie będzie oferowana usługa?

4. Jak będziecie promować produkt/usługę (informować klientów o istnieniu produktu/usługi)? Jak przekonać innych o jego/jej zaletach i wyjątkowości? Jak zachęcić do dokonania zakupu?

Zdecydujcie, jakie formy reklamy i promocji zastosujecie. Pamiętajcie, że koszty reklam są bardzo różne w zależności od środka przekazu i zasięgu reklamy. Wymyślcie hasło reklamowe (musi być bardzo krótkie i nośne!) oraz zaprojektujcie ulotkę lub plakat promocyjny.

Krok trzeci

Przeprowadźcie analizę finansową swojego przedsięwzięcia. Załóżcie, że firma sprzedaje tylko jeden produkt/usługę. Oszacujcie:

- A. roczne koszty funkcjonowania firmy,
- B. roczne przychody ze sprzedaży – pomnóżcie cenę przez przewidywaną wielkość sprzedaży,
- C. roczny dochód – od przychodów odejmijcie koszty,
- D. roczny zysk netto – od dochodu odejmijcie podatek (dla uproszczenia załóżcie, że płacicie podatek liniowy). Pamiętajcie, że zawsze lepiej niedoszacować niż przeszacować go!

Krok czwarty

Przygotujcie teraz uproszczony biznesplan całego przedsięwzięcia, zbierając opracowane wcześniej dane na temat Waszej firmy, produktu, strategii marketingowej oraz przewidywanych wyników finansowych. Uwzględnijcie następujące punkty:

- I. Opis firmy, cel jej działania.
- II. Produkt/Usługa.
- III. Popyt i konkurencja.
- IV. Marketing.
- V. Szanse i zagrożenia.
- VI. Analiza finansowa.
- VII. Kampania reklamowa.
- VIII. Sposoby pozyskania zleceń/klientów.

Zadanie dydaktyczne

Wykonaj ćwiczenie online pt. „Biznesplan mojej pierwszej firmy” – <http://goo.gl/3fWTYu>.

Zadanie dydaktyczne

Zastanów się nad nietuzinkowym pomysłem na własny biznes i spróbuj przekonać do niego swoich potencjalnych inwestorów. Zgłoś się do programu „Dragon’s Den – jak zostać milionerem” (<http://www.jakzostacmilionerem.biz>).

Zadanie dydaktyczne

Zaprojektuj wizytówkę, papier firmowy oraz teczkę firmową swojej potencjalnej firmy, której byłbyś właścicielem. Wykorzystaj do tego celu darmowy program SpringPublisher (<http://goo.gl/JdKRVl>).

Zadanie dydaktyczne

Wyobraźcie sobie, że współtworzycie fundację pod nazwą „Pozytywna”, działającą na rzecz integracji zróżnicowanych wiekowo pokoleń. Zapoznajcie się z programem „Młodzież w działaniu” (<http://goo.gl/m4vNyO>). Zainteresowała Was akcja „Wolontariat Europejski” (<http://goo.gl/5HfbrC>), w której postanawiacie wziąć udział. Przymierzcie się do pozyskiwania funduszy na cele statutowe Waszej fundacji i wypełnijcie papierowy wniosek o fundusze w ramach programu „Młodzież w działaniu” Akcja 2. – Wolontariat Europejski <http://goo.gl/sCjv3B>. Przekażcie Wasz wniosek nauczycielowi do oceny merytorycznej.

Zadanie dydaktyczne

Wczuj się w rolę biznesmena i poprowadź swoją działalność do pełnego sukcesu. Kalkuluj, główkuj, myśl strategicznie, a sukces stanie się Twoim udziałem – trening w postaci gry strategicznej „Moja Firma” (<http://goo.gl/qMpprN>).

Zadanie dydaktyczne

Zagraj w grę „Łabędź International” (<http://goo.gl/ZoySRV>), dotyczącą przedsiębiorstwa z branży ozdób ogrodowych, mając za zadanie pomnażanie pieniędzy zgromadzonych na koncie.

Zadanie dydaktyczne

„Przetłumacz” instrukcję zakładania profilu zaufanego (<http://goo.gl/lzNkMb>) na język młodzieżowy.

Zadanie dydaktyczne

Zaprojektuj infografikę dla firm przestrzegających zasad etycznych w biznesie.

Zadanie dydaktyczne

Wykonaj kolaż z dostępnych w sieci schematów zarządzania różnymi typami spółek.

Zadanie dydaktyczne

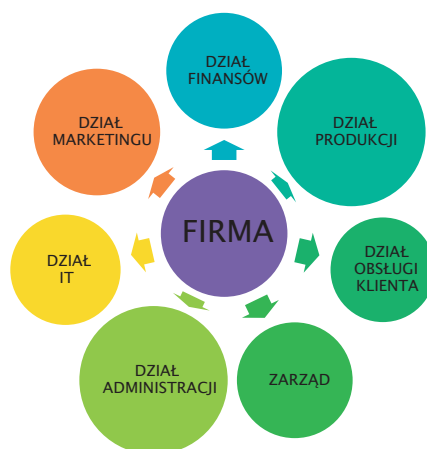
Na podstawie kodeksu postępowania administracyjnego oraz informacji dostępnych na stronach internetowych Zakładu Ubezpieczeń Społecznych i Urzędu Skarbowego opracuj poradnik przedsiębiorcy prowadzącego jednoosobową działalność gospodarczą, dotyczący uzyskiwania dwóch najważniejszych zaświadczeń niezbędnych w prowadzeniu działalności gospodarczej – zaświadczenia o niezaleganiu w opłaceniu składek ZUS oraz w zaświadczenie o niezaleganiu w podatkach.

Zadanie dydaktyczne

Zarejestruj się na portalu www.akademiaparp.gov.pl i weź udział w szkoleniu pt. „Negocjacje handlowe w MŚP”.

Zadanie dydaktyczne

Bazując na poniższym schemacie funkcjonowania przykładowej firmy, zastanów się i uzasadnij, w którym dziale chciałbyś pracować. Przeprowadź analizę SWOT swoich wrodzonych uzdolnień i określ na jej podstawie, w którym dziale mógłbyś podjąć pracę zgodną z Twoimi obecnymi predyspozycjami. Pamiętaj, że zdolności można rozwijać, jeśli tylko się tego chce.

Zadanie dydaktyczne

Przygotujcie scenkę, której głównymi bohaterami będą mediator i zwolniony pracownik chcący odebrać sobie życie. Oby mediacje przyniosły skutek.

Zadanie dydaktyczne

Wykonajcie 4 skecze, których tematem będzie transakcja kupna-sprzedaży mieszkania na rynku wtórnym. W każdym ze skeczów zastosujcie inne style negocjacyjne – styl twardy, miękki, ekspresyjny i powściągliwy.

Zadanie dydaktyczne

Zapoznaj się z zasadą efektywnego zarządzania finansami w projektach unijnych (<http://goo.gl/GtFhbt>). Wyobraź sobie, że jesteś kierownikiem projektu unijnego, który ma na celu wyposażenie szkoły w nowoczesne pomoce edukacyjne. W pierwszym kroku opracuj zapotrzebowanie na konkretne nowoczesne technologicznie pomoce dydaktyczne w Twojej szkole. Kieruj się zasadnością potrzeb i na razie nie licz się z kosztami. W drugim kroku zredaguj e-mail – zapytanie cenowe, którego przedmiotem będzie wynik diagnozy potrzeb pomocy edukacyjnych szkoły – i przeprowadź symulację polegającą na wystaniu przygotowanego zapytania cenowego drogą elektroniczną do trójki potencjalnych dostawców pomocy dydaktycznych. Ostatnim krokiem niech będzie porównanie otrzymanych ofert cenowych i przeanalizowanie możliwości sfinansowania zamówienia biorąc pod uwagę budżet, którym dysponujesz, wynoszący 27 675 zł. Jeśli otrzymane ceny ofertowe przewyższają dostępny budżet, dokonaj selekcji możliwych zakupów, kierując się efektywnością wydatkowania budżetu.

Zadanie dydaktyczne

Stwórzcie plakat omawiający zasady Global Compact.

Zadanie dydaktyczne

Przygotuj prezentację multimedialną na temat ludzi sukcesu, którzy zaczęli od porażki.

Zadanie dydaktyczne

Opracuj w formie mapy myśli czynniki wpływające na porażkę firmy Kodak, działającej w branży fotograficznej.

Dział VI Rynek pracy

Uczeń:

- 1) interpretuje wskaźniki zawarte w raportach powiatowych i wojewódzkich urzędach pracy;
- 2) zna schemat potrzeb wg S. R. Coveya;
- 3) tworzy list motywacyjny w języku obcym;
- 4) rejestruje się na kilku portalach internetowych zajmujących się pracą, analizuje propozycje pracy w kontekście własnych kompetencji;
- 5) potrafi stworzyć pismo, w którym jako pracodawca zwalnia pracownika z zajmowanego stanowiska;
- 6) zna 6 zasad Cialdiniego oraz potrafi je zastosować w rozmowie kwalifikacyjnej;
- 7) potrafi stworzyć kosztorys wynagrodzenia za pracę na umowę o dzieło lub umowę zlecenie na przykładowych danych;
- 8) wciela się w rolę zarówno pracownika jak i pracodawcy i rozwiązuje problem mobbingu.

Zadanie dydaktyczne

Na podstawie szesťorocznego opracowania rankingu zawodów deficytowych i nadwyżkowych w powiecie, który zamieszkujesz, podaj następujące informacje:

- Czołówka zawodów deficytowych i nadwyżkowych:

.....
.....

- Zawody najliczniej reprezentowane wśród bezrobotnych:

.....

- Największa liczba ofert pracy w podziale na zawody:

.....
.....

- Poziom bezrobocia w gminach powiatu:

.....
.....

Zadanie dydaktyczne

Zapoznaj się z najaktualniejszym opracowaniem pt. „Monitoring zawodów deficytowych i nadwyżkowych w Wielkopolsce”, a następnie przedstaw w postaci wykresów: największe zapotrzebowanie na rynku pracy, według ofert pracy, które napłynęły do powiatowych urzędów pracy, największe zapotrzebowanie na zawody zagregowane w wymienionych w opracowaniu grupach zawodowych, średnią miesięczną nadwyżkę podaży siły roboczej w rankingu zawodów nadwyżkowych (pierwszych 10) oraz średni miesięczny deficyt podaży siły roboczej w rankingu zawodów deficytowych (pierwszych 10).

Zadanie dydaktyczne

Sprawdź się w roli praktykanta w firmie samochodowej – zagraj w grę pt. „Praktykant” (<http://goo.gl/YDyFRk>).

Zadanie dydaktyczne

Przedstaw w postaci mapy myśli motywy aktywności społecznej i zawodowej człowieka.

Zadanie dydaktyczne

Przygotuj prezentację multimedialną dotyczącą potrzeb człowieka. Prezentację opracuj na podstawie teorii, schematów, hierarchii, piramid autorstwa Abrahama Maslowa, Stephena R. Coveya, Henry’ego A. Murraya, Bronisława Malinowskiego i Kazimierza Obuchowskiego. W ramach podsumowania prezentacji zaproponuj własną piramidę potrzeb człowieka.

Zadanie dydaktyczne

Przygotuj zestawienie darmowych szkoleń stacjonarnych dostępnych dla osób bezrobotnych zamieszkałych na terenie województwa wielkopolskiego – <http://www.inwestycjawkadry.info.pl>.

Zadanie dydaktyczne

Sporządź dokumenty aplikacyjne (CV i list motywacyjny) do konkretnej, interesującej dla Ciebie oferty pracy znalezionej na jednym z portali pracy. Podczas redagowania pamiętaj, że w CV należy uwzględnić następujące informacje: dane osobowe (najlepiej wraz ze zdjęciem), wykształcenie (zaczynając od szkoły średniej, jeśli to możliwe), doświadczenie zawodowe (również odbyte praktyki i staże, referencje), ponadprzeciętne osiągnięcia, odbyte szkolenia i kursy, posiadane umiejętności, poziom opanowania języków obcych, hobby. W liście motywacyjnym możesz zaprezentować swoją wiedzę o firmie, do której aplikujesz, oraz swoją motywację, chęć rozwoju, a także zdolność do przystosowania się i szybkiego uczenia.

Zadanie dydaktyczne

Wyszukaj na europejskim rynku miejsce pracy, które wzbudziło Twoją ciekawość i w którym chciałbyś zdobywać doświadczenie zawodowe. Postaraj się, żeby Twoje poszukiwania nie opierały się na ogłoszeniach o zapotrzebowaniu tej firmy na pracowników, lecz na Twoim własnym wyborze potencjalnego pracodawcy. Spróbuj przeprowadzić analizę SWOT wybranego miejsca pracy oraz stanowiska pracy, które byłoby zgodne z Twoimi oczekiwaniami. Przygotuj w formie wiadomości mailowej list motywacyjny, w którym zawrzesz wnioski wyciągnięte z przeprowadzonej analizy SWOT i zaaplikujesz na wybrane stanowisko pracy – pomimo tego, że oficjalnie firma nie szuka na nie nowego pracownika. Staraj się być przekonujący.

Zadanie dydaktyczne

Zapoznaj się z aktualnym rankingiem portali pracy dostępnym na stronie <http://goo.gl/FRkFV4>, a następnie zarejestruj się na kilku z nich. Na założonych kontach uzupełnij swój profil zawodowy za pomocą dostępnych na portalach kreatorów bądź załącz przygotowane wcześniej CV w formacie .pdf. W kolejnym kroku ustaw powiadomienia mailowe dotyczące wybranych przez Ciebie kategorii ofert pracy. Obecnie praktycznie na wszystkich portalach pracy można aplikować do pracy bezpośrednio z konta użytkownika portalu. Jeśli zatem napotkasz w powiadomieniach interesującą Cię ofertę pracy, zaaplikuj...

Zadanie dydaktyczne

Opracuj w postaci mapy myśli 6 zasad Cialdiniego.

Zadanie dydaktyczne⁹¹

Przygotuj się do rozmowy kwalifikacyjnej, uwzględniając wymienione niżej zadania.

Krok 1:

Wypisz wszystkie cechy (atuty, zalety), które stanowią Twój osobowościowy potencjał zawodowy (pozytywne cechy charakteru przydatne i pomocne w sferze zawodowej):

Pozytywne cechy mojego osobowościowego potencjału zawodowego:

1. ....
2. ....
3. ....

Krok 2:

Dokończ zdania:

1. Uważam, że będę dobrym pracownikiem, ponieważ...
2. Moja największa zaleta w kontekście zawodowym to...
3. Jako członek zespołu mogę zaoferować...
4. Przełożony może być ze mnie zadowolony, ponieważ...
5. Mój największy sukces to...
6. Inni cenią mnie za...
7. Lubię siebie, ponieważ jestem osobą...

Krok 3:

Wyobraź sobie, że rozmawiasz z potencjalnym pracodawcą. Ubierz się tak, jak na takie spotkanie przystało, usiądź przed lustrem i przez 5 minut opowiadaj o sobie, wymieniając wszystkie swoje zalety, atuty, które mogą mieć znaczenie w przyszłej pracy. Przyjrzyj się sobie – jak siedzisz (jaką masz postawę ciała, czy gestykulujesz, jaką masz minę). Możesz odpowiadać na powyższe pytania (z kroku 2).

Krok 4:

Opracuj uniwersalną symulację rozmowy kwalifikacyjnej z uwzględnieniem 6 zasad Cialdiniego. Zastanów się nad przykładami zachowań swoich i potencjalnego pracodawcy podczas rozmowy kwalifikacyjnej na zasadzie atak obrona, które będą zgodne z zasadami Cialdiniego.

Krok 5:

Naucz się swojego wystąpienia podczas potencjalnej rozmowy kwalifikacyjnej. Przećwicz kilka razy taką scenkę! Poproś kolegę/koleżankę, aby razem z Tobą poćwiczył/a inscenizację rozmowy kwalifikacyjnej. Oswój się z mówieniem o sobie i „reklamowaniem” swojej osoby.

⁹¹ <http://www.milionkobiet.pl/uwaga-praca>

Zadanie dydaktyczne

Weź udział w szkoleniu online pt. „Planowanie własnej kariery zawodowej” dostępnym na portalu www.akademiaparp.gov.pl.

Zadanie dydaktyczne

Przygotuj w postaci drzewa decyzyjnego formy zatrudniania pracownika.

Zadanie dydaktyczne

Wykonajcie wspólnie 3 plakaty, których tematem niech będzie kodeks etyczny – w domu, w szkole, w pracy.

Zadanie dydaktyczne

Opracuj w formie poradnika dla pracodawcy i poradnika dla pracownika tematykę zwolnienia z pracy.

Zadanie dydaktyczne

Korzystając z zasobów portalu www.gofin.pl, przygotuj przykładowe pisma – rozwiązanie umowy o pracę za wypowiedzeniem, rozwiązanie umowy o pracę bez wypowiedzenia, rozwiązanie umowy o pracę z zastosowaniem skróconego okresu wypowiedzenia oraz porozumienie stron w sprawie rozwiązania umowy o pracę.

Zadanie dydaktyczne

Stwórz kosztorys wynagrodzenia netto za pracę pracownika zatrudnionego na podstawie umowy o pracę, zleceniobiorcy, który zawarł umowę o dzieło, i studenta, który został zatrudniony na podstawie umowy-zlecenie. Oprzyj się na najniższym wynagrodzeniu krajowym brutto. Zestawienie przychodów, dochodów i kosztów przygotuj w formie tabelarycznej, a do jego utworzenia wykorzystaj kalkulator online: <http://www.infor.pl/kalkulatory>.

Zadanie dydaktyczne

Przeszukaj zasoby Internetu i wypełnij poniższą tabelę: podaj źródła różnych możliwości wypełniania deklaracji podatkowych, za które podatnik nie ponosi żadnej opłaty.

Kreatory on-line	Programy komputerowe	Gotowe druki

Zadanie dydaktyczne

Przygotujcie scenki prezentujące zjawisko mobbingu ukośnego i prostego. W jednej z nich wskaźcie możliwości skutecznej obrony ofiary mobbingu, natomiast w drugiej scenie przedstawcie negatywne skutki mobbingu.

Zadanie dydaktyczne

Podaj przykłady występowania zjawiska mobbingu w serialach filmowych.

Zadanie dydaktyczne

Zaprojektuj infografikę STOP MOBBINGOWI.

Strategie i metody nauczania języków obcych w przedsiębiorczości w pracy z uczniem zdolnym

Język angielski

Zadanie dydaktyczne

Imagine that You're an owner of a hairdressing salon for pets. Make a financial analysis in English, and estimate how many dogs per day You must serve to cover the monthly costs of maintainance of such a facility.

Zadanie dydaktyczne

Work in pairs with your schoolmate and make two simulations – the good and wrongly presented job interview for a babysitter position.

Zadanie dydaktyczne

Familiarize yourself with the ECB website. Make an English presentation entitled „How to get a job in ECB?” based on the information obtained from the website.

Zadanie dydaktyczne

Search the Internet for the titles of three projects which obtained a EU grant for innovative projects in the UK. Briefly describe the basics of these projects.

Zadanie dydaktyczne

Imagine that You invented an innovative mosquito and tick repellent. How would you obtain a patent for it in UK?

Język niemiecki

Zadanie dydaktyczne

Stell dir vor: du hast eine Internetbuchhandlung. Führe eine Finanzanalyse in der deutschen Sprache durch und sag, wie viele Bücher täglich musst du verkaufen, um genug Geld für die Deckung der Businesskosten zu verdienen?

Zadanie dydaktyczne

Arbeite bitte zu zweit und mache zwei Simulationen – für ein gut und für ein schlecht durchgeführtes Vorstellungsgespräch in der deutschen Sprache. Der Kandidat / die Kandidatin bewirbt sich um eine Stelle als Babysitter/-in.

Zadanie dydaktyczne

Bereite eine multimediale Präsentation in der deutschen Sprache vor, in der ihr erklärt, was E-Business ist und wie man mit E-Business anfangen kann.

Zadanie dydaktyczne

Recherchiere im Internet und finde drei Projekttitel, die in den letzten Jahren in Deutschland einen EU-Zuschuss im Bereich Innovationen erhalten haben. Beschreibe kurz die Hauptideen dieser Projekte.

Zadanie dydaktyczne

Stell dir vor, du hast ein innovatives Mittel gegen Mücken und Zecken erfunden. Wie könnte man diese Idee in Deutschland patentieren lassen?

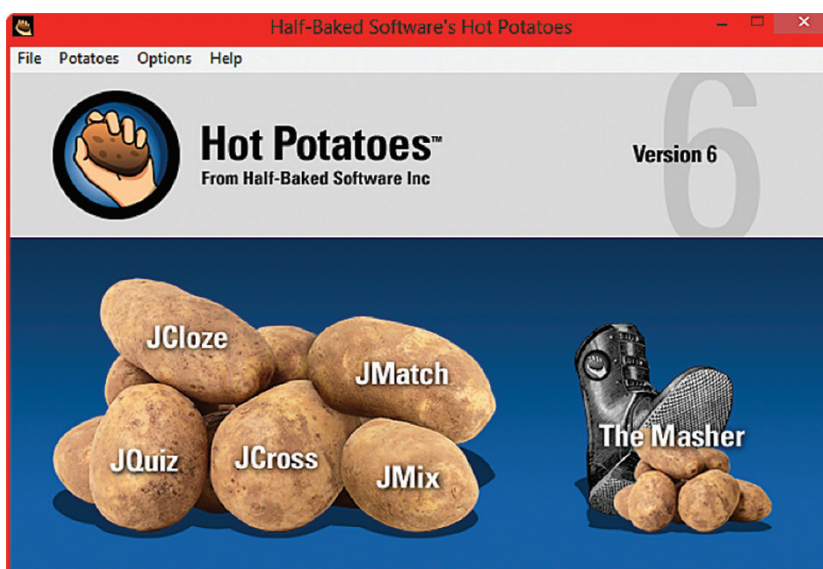

Rozdział 10. Ewaluacja nowoczesna technologicznie

Programy komputerowe do zadań ćwiczeniowo-sprawdzających

Narzędziem przydatnym dla nauczyciela przy wzbogacaniu ćwiczeniowo-sprawdzających materiałów dydaktycznych są różnego rodzaju programy edukacyjne.

Do ciekawszych i wyposażonych w najwięcej funkcji należy zaliczyć program „HotPotatoes” (<http://hotpot.uvic.ca>), w tłumaczeniu na język polski „Gorące ziemniaczki”. Program jest darmowy dla użytkowników non profit, w oryginale angielski, przetłumaczony również na język polski. Program udostępnia użytkownikowi 6 modułów – JCloze (tworzenie zadań z luką w tekście), JQuiz (tworzenie quizów, testów – pytania typu: jedna prawidłowa odpowiedź, wiele poprawnych odpowiedzi, prawda/fałsz, krótka odpowiedź), JCross (tworzenie krzyżówek), JMix (tworzenie rozsypywanek), JMatch (tworzenie dopasowywanek), The Masher (służy do łączenia pojedynczych zadań w jeden test). Dają one możliwość tworzenia sześciu typów interaktywnych ćwiczeń i zadań, które działają w przeglądarce internetowej, zarówno w wersji offline, jak i online. Autorskie zadania i ćwiczenia mogą zawierać teksty, tabele, grafiki, pliki multimedialne, hiperłącza. Program oferuje opcję mieszania odpowiedzi na zadawane pytania oraz mieszania pytań w przypadku testów. We wszystkich modułach użytkownik ma możliwość konfiguracji wyglądu końcowej wersji techniczno-organizacyjnej zapisywanego pliku wyjściowego. Obsługa programu nie wymaga od użytkownika żadnych specjalnych umiejętności informatycznych, może on ograniczyć się do wprowadzania danych – treści pytań i odpowiedzi. Bardziej zaawansowanym informatycznie użytkownikom program udostępnia szerokie spektrum możliwości konfiguracyjnych generowanych zadań i ćwiczeń. Każdy z wytworzonych w programie elementów ćwiczeniowo sprawdzających może zostać zapisany w pliku o typie charakterystycznym dla danego modułu, w postaci strony WWW (standardowej, flashowej oraz typu przeciągnij i upuść), a także paczki .zip, pakietu SCORM dedykowanego platformom e learningowym czy też w wersji drukowalnej. Obsługa programu jest dość intuicyjna, ponadto można znaleźć w sieci dużą liczbę gotowych tutoriali, np. <http://goo.gl/xlSmrW>.

Elektroniczne ankiety i testy

Stosowanie komputerów w ewaluacji uczniowskich postępów w nauce, zwłaszcza komputerów połączonych w sieć, pozwala nauczycielom na znaczną oszczędność czasu poświęcanego na sprawdzanie testów ćwiczeniowo sprawdzających (liczenie punktów i/lub wystawianie ocen) czy też podsumowywanie wyników przeprowadzanych ankiet. Oferuje generowanie natychmiastowych obliczeń statystycznych oraz ich wizualizację, archiwizację wyników uczniów (elektroniczne dzienniki ocen, portfolio), odpowiedzi do zadań i ćwiczeń w testach, jak również odpowiedzi udzielonych w ankietach, bieżącą analizę procesu testowania i ankietowania zarówno przez adresata, jak i autora, szybką zmianę całości lub fragmentu testu lub ankiety, ich aktualizację, natomiast w momencie zakończenia procesu testowania czy też badania ankietowego – powielanie i wydruk wyników pojedynczego użytkownika, jak również całej grupy podlegającej testowaniu lub biorącej udział w procesie ankietowania. Cały proces ewaluacji realizowany jest w formie elektronicznej – pliki źródłowe testów/ankiet tworzone i generowane są w formie elektronicznej, a proces testowania/ankietowania uczniów odbywa się poprzez przypisanie ucznia do konkretnego komputera, na którym udostępniony zostaje test/ankieta, bądź też poprzez udostępnianie i rozwiązywanie testów/wypełnianie ankiet w sieci komputerowej lub Internecie. Zarówno nauczyciel, jak i uczeń uzyskują wyniki w formie elektronicznej, gotowej w razie potrzeby przygotowanie papierowego wydruku.

Nowoczesne technologie informacyjno-komunikacyjne umożliwiają konstruowanie testów/ankiet dydaktycznych sprawdzających opanowanie określonych obszarów czy działań wiedzy oraz umiejętności, a także skuteczność stosowanych w nauczaniu metod, technik i środków dydaktycznych. Wszystkie pytania zamknięte można adaptować do potrzeb i wymogów testowania elektronicznego. W pytaniach otwartych samodzielnie formułuje się i zapisuje udzielone odpowiedzi.

Współczesne techniki komputerowe udostępniają szereg rozwiązań umożliwiających nie tylko konstruowanie, lecz także sprawdzanie elektronicznych zadań i ćwiczeń czy też podsumowywanie wyników badań ankietowych. Wyjątek stanowią zadania otwarte o rozszerzonej odpowiedzi, ze względu na brak efektywnych algorytmów sprawdzających.

Kreatory online

Badania ankietowe w Internecie są jednym z narzędzi, po które można sięgnąć w celu gromadzenia informacji. Do najważniejszych zalet tej formy badań – oprócz redukcji wydatków – należy skrócenie czasu trwania badania oraz możliwość podglądu wyników ankiety na bieżąco w czasie trwania badania.

Kreatory testów online pozwalają w prosty i przyjazny dla twórcy projektu sposób stworzyć wysokiej jakości zaawansowane testy sprawdzające wiedzę i umiejętności użytkownika. Obsługa aplikacji online nie wymaga zaawansowanej wiedzy. Wystarczy umiejętność obsługi przeglądarki internetowej i swobodnego poruszania się po stronach internetowych. Na platformie online twórcy testów mają do dyspozycji nadzór nad użytkownikami testów – w formie szczegółowych informacji o tym, jak użytkownik zdawał test.

Już nawet darmowe kreatory online poświęcone testom i ankietom elektronicznym oferują swoim odbiorcom następujące możliwości:

- gotowe szablony testów/ankiet;
- wzorce typów pytań;
- możliwość tworzenia od kilku do kilkunastu pytań;
- uczestnictwo od kilkudziesięciu do kilkuset użytkowników;
- import pytań w postaci elektronicznej i/lub pytania formułowane na bieżąco;
- możliwość losowania pytań i odpowiedzi w pytaniach;
- dowolną elektroniczną zawartość pytań i odpowiedzi;

- ustalanie odrębnych zasad punktacji i oceniania;
- konkretny czas aktywacji i trwania;
- dostępność z każdego komputera podłączonego do Internetu (link do strony internetowej), z dowolnego miejsca na świecie;
- same się sprawdzają i oceniają lub nauczyciel sprawdza i ocenia ręcznie;
- automatyczną i przejrzystą statystykę bieżącą i końcową, w formie liczbowej i graficznej;
- łatwość modyfikacji i aktualizacji treści;
- możliwość druku gotowych testów/ankiet oraz statystyk dotyczących rozwiązań.

Do rekomendowanych nauczycielom serwisów do tworzenia elektronicznych ankiet i testów w wersji online należą:

- sprawdziany.gdynianka.pl
- www.contentgenerator.net
- www.classmarker.com
- www.survey24.pl
- nauczyciel24.pl
- www.ankietki.com
- www.ankietka.pl

Programy komputerowe

Do przygotowywania kompletnych elektronicznych zestawów testowych ćwiczeniowo-sprawdzających służą również, oprócz wymienionych powyżej możliwości, opracowane do tego celu programy komputerowe.

Przydatny i polecany w pracy ewaluacyjnej nauczyciela, jest komercyjny pakiet „stmTesty” – <http://goo.gl/Ry2Hrn> (stmGenerator – generator, stmTester – odtwarzacz, stmExport – generator instalacji). Pozwala on zmontować zestaw testowy lub tworzyć poszczególne pytania za pomocą wbudowanego edytora. Umożliwia wykorzystywanie w testach dźwięku, grafiki i filmów oraz osadzanie odsyłaczy hipertekstowych.

Wart polecenia jest również portal www.dobreprogramy.pl, gdzie w kategorii „Edukacja i nauka” nauczyciel znajdzie, oprócz przedmiotowych programów edukacyjnych, gotowe zestawy testów maturalnych oraz aplikacje, również darmowe, do przygotowywania i przeprowadzania testów i sprawdzianów weryfikujących wiedzę z dowolnej dziedziny.

Interaktywne systemy testowania

Nowe podejście do weryfikacji wiedzy i umiejętności w procesie elektronicznej ewaluacji zaproponowali producenci interaktywnych systemów testowania, które – oprócz nierzadko gotowej bazy pytań testowych (dla danego etapu edukacyjnego lub przedmiotu), szablonów testów, jak również oprogramowania do generowania autorskich testów multimedialnych – oferują specjalne piloty, za pomocą których użytkownicy testów/ankiet udzielają odpowiedzi w czasie rzeczywistym. Systemy te wykorzystują technologię bezprzewodowej komunikacji między urządzeniami mobilnymi (tzw. pilotami) oraz odbiornikiem i specjalnym oprogramowaniem. Pytania wyświetlane za pomocą komputera są widoczne na ekranie, a uczniowie udzielają odpowiedzi za pomocą przypisanych do nich pilotów (np. zgodnie z numerami w dzienniku). Nauczyciel może w ten sposób szybko zebrać informacje od całej grupy, a wyniki wyświetlają się błyskawicznie. Bezprzewodowe systemy szybkiego przeprowadzania testów i natychmiastowego sprawdzania wyników dają możliwość wykonania kilku rodzajów testów wyboru, ankiet, a także głosowań wszędzie tam, gdzie szybkie sprawdzenie wiadomości przekłada się bezpośrednio na sukces dydaktyczny.

92

Portale edukacyjne

Portale edukacyjne to nic innego jak portale internetowe, których tematyką przewodnią jest edukacja. To portale wiedzy zarówno dla nauczycieli, jak i uczniów czy ich rodziców, gromadzące i udostępniające gotowe zasoby edukacyjne wzbogacone o różnorodne narzędzia internetowe, np. wyszukiwarkę materiałów w dydaktycznych, pocztę elektroniczną, fora dyskusyjne, czaty. Zasoby edukacyjne udostępniane są w zróżnicowanej formie elektronicznej – strony www, dokumenty, pliki wideo, animacje, pliki multimedialne, interaktywne czy graficzne, często skategoryzowane w wygodnej dla użytkownika postaci – scenariusze zajęć, filmy, ilustracje, mapy, tabele, schematy, prezentacje, symulacje, ćwiczenia, karty pracy, krzyżówki, quizy, testy, sprawdziany i inne.

⁹² <http://dreamtec.pl/pl/produkty/testico-edu/piloty/>

Portal Nauczyciel.pl jest innowacyjną propozycją wydawniczą firmy Young Digital Planet SA przygotowaną specjalnie dla nauczycieli, w tym nauczycieli szkół ponadgimnazjalnych. To pierwsza aplikacja w Polsce umożliwiająca dostęp do wysokiej jakości interaktywnych materiałów edukacyjnych, które znajdują się na liście środków dydaktycznych zalecanych przez Ministerstwo Edukacji Narodowej. Portal został wyróżniony wieloma prestiżowymi w świecie edukacji nagrodami. Zasoby edukacyjne portalu umożliwiają realizowanie ciekawych i atrakcyjnych zarówno dla nauczyciela, jak i ucznia scenariuszy lekcji oraz wykorzystanie różnorodnych i efektywnych zadań dla uczniów. Imponujący zbiór materiałów interaktywnych idealnie nadaje się do wykorzystania podczas lekcji realizowanych za pomocą tablicy interaktywnej czy też zajęć zdalnych, e-learningowych. Merytorycznie treści portalu realizują przedmiotowe podstawy programowe, a technologiczne lokują się na najwyższym obecnie w polskiej edukacji poziomie. Zasoby edukacyjne zgromadzone w portalu Nauczyciel.pl są zgodne ze standardem platform e learningowych. Dla użytkowników chcących w pełni korzystać z jego zasobów portal jest komercyjny, trzeba jednakże podkreślić, że ponoszone przez użytkownika koszty nie są wysokie, jeśli wziąć pod uwagę ilość i jakość udostępnianych mu materiałów edukacyjnych. Ponadto na dzień dzisiejszy nie istnieje na rynku żadna inna adekwatna propozycja: ani bezpłatna, ani płatna.

nauczyciel.pl
Zasoby edukacyjne najwyższej jakości

Zaloguj się • Zamieść stronę

Moje materiały Praca z portalem Moje kody Skontaktuj się

Przejrzyj zasoby:
Słowo kluczowe
Podstawa programowa
Szkoła podstawowa 1-3
Język angielski (441)
Język niemiecki (440)
Kształcenie zintegrowane (1855)
Szkoła podstawowa 4-6
Historia i społeczeństwo (276)
Język angielski (1662)
Język polski (134)
Matematyka (519)
Przyroda (499)
Gimnazjum
Biologia (134)
Chemia (561)
Fizyka (461)
Geografia (272)
Historia (237)
Język angielski (2195)
Język niemiecki (580)
Język polski (89)
Matematyka (294)
Szkoła ponadgimnazjalna
Biologia (751)
Chemia (1092)
Fizyka (647)
Geografia (283)
Historia (180)
Język angielski (1612)
Język polski (79)
Matematyka (638)
Podstawy przedsiębiorczości (407)
WOS (150)
Kursy
MATMA. Zobacz, jakie to proste!
Kategorie

Ożyw tablicę interaktywną!
Tysiące atrakcyjnych i dopracowanych merytorycznie materiałów. Przeprowadź z nimi ciekawe lekcje.

O Portalu
Ponad 16 tysięcy multimedialnych, interaktywnych materiałów do nauczania na każdym etapie edukacji.

Narzędzia
Tworzenie autorskich materiałów z dostępnych zasobów oraz korzystanie z gotowych lekcji.

Zasoby
Bogactwo sprawdzonych merytorycznie materiałów: tekstów, zdjęć, ilustracji, animacji, symulacji, filmów.

Kup dostęp
Ceny dostosowane do ilości uczniów w szkole! Sprawdź, jak łatwo nauczyciel.pl może znaleźć się w Twojej klasie.

Nowości
• 2013-09-09
Zmiany funkcjonalne na portalu nauczyciel.pl!
• 2013-08-16
Zmiany sposobu dokonania zakupu
• 2013-01-07
PORTAL nauczyciel.pl W DOSKONAŁEJ FORMIE
czytaj więcej >

Referencje
"Korzystanie z treści edukacyjnych portalu urozmaica lekcje i skraca czas ich przygotowania."
czytaj więcej >

Przejdź do sklepu
PROSTE!

Szkoła
Przykładowa lekcja uczniowska
Przykładowa lekcja nauczycielska
Podrecznik metodyczny
Jak stworzyć prezentację?
Jak przygotować zadanie?
Wideo!

Przykładowe zasoby

Portal wspiera nauczycieli w zakresie materiałów dydaktycznych, ciekawą i efektywną propozycją narzędzia ewaluacyjnego. Zarejestrowany użytkownik portalu nauczyciel – nie tylko otrzymuje do dyspozycji szeroki wachlarz ćwiczeń i zadań sprawdzających, lecz także dostaje narzędzie do tworzenia autorskich zadań. Jeśli również uczniowie mają konta na portalu, rozwiązują zadania zlecone przez nauczyciela tak samo podczas stacjonarnych zajęć, a wyniki rozwiązań widoczne są zarówno dla ucznia, jak i nauczyciela oraz zapisują się w portfolio

uczni. W innym wypadku nauczyciel przekazuje uczniom link do zadania (portalowego bądź autorskiego) i rozdaje im kod dostępu do tego zadania. Wyniki widoczne są dla obu stron procesu ewaluacji, a przechowywane są na koncie nauczyciela.

Platforma e-learningowa

Zdalne nauczanie przez Internet znajduje obecnie coraz szersze zastosowanie. Możemy je spotkać zarówno w szkolnej edukacji, jak i w świecie biznesu czy w firmach szkoleniowych. Jest to jedna z bardziej dynamicznie rozwijających się gałęzi e-gospodarki (starająca się dorównać e-bankowości oraz e-handlowi). Zalety dydaktyczne i ekonomiczne sprawiły, że e-learning rozwija się coraz dynamiczniej.

Prezydent RP Bronisław Komorowski podpisał ustawę z dnia 19 sierpnia 2011 roku, dając w ten sposób szkołom formalną możliwość wprowadzenia e-nauczania jako jednej z form organizacji zajęć:

Podstawowymi formami działalności dydaktyczno-wychowawczej szkoły są:

- 1) obowiązkowe zajęcia edukacyjne;
- 2) zajęcia rozwijające zainteresowania i uzdolnienia, zajęcia dydaktyczno wyrównawcze i specjalistyczne organizowane dla uczniów wymagających szczególnego wsparcia w rozwoju lub pomocy psychologiczno-pedagogicznej (...)
- 4) Zajęcia wymienione w ust. 1 pkt 1 i 2, zajęcia prowadzone w placówkach oraz kwalifikacyjne kursy zawodowe, z wyjątkiem zajęć praktycznych i laboratoryjnych, mogą być prowadzone także z wykorzystaniem metod i technik kształcenia na odległość.

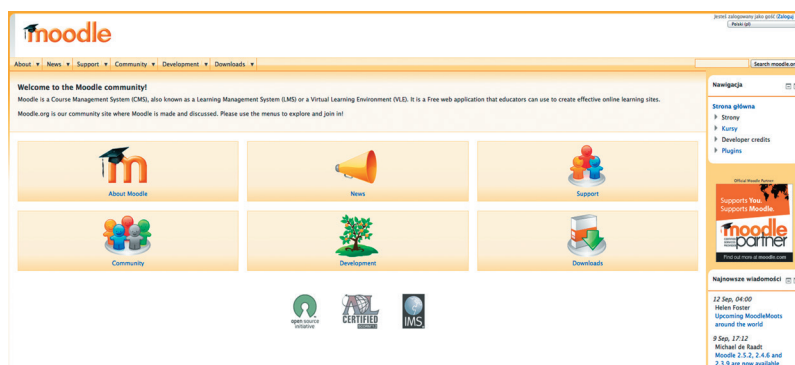
E-learning to wirtualne środowisko nauczania – uczenia się, pracy własnej i zespołowej, tworzenia i wykorzystywania materiałów edukacyjnych oraz administrowania procesem kształcenia. Oznacza wspomaganie dydaktyki za pomocą komputerów osobistych i Internetu. Stanowi połączenie dwóch elementów: klasycznego nauczania służącego przekazywaniu wiedzy i umiejętności oraz technologii wspierającej ten proces. Jest narzędziem, formą, która tylko wspiera główny cel – nauczanie mające prowadzić do zdobycia nowej lub doskonalenia posiadanej wiedzy, rozwijania umiejętności lub też kompetencji zawodowych. Obejmuje zarówno przekazywanie informacji (nowych treści nauczania), jak i kontrolę ich odbioru – przekaz nowego materiału do odbiorcy, a następnie weryfikację jego zrozumienia i opanowania.

Do najbardziej popularnych platform e-learningowych w polskich szkołach należą edukacyjna platforma Fronter oraz Moodle.

The screenshot shows the homepage of the Fronter platform. At the top, there is a blue navigation bar with the text '>> fronter' and links for 'STRONA GŁÓWNA', 'PRODUKT', 'USŁUGI', and 'A A A'. The main content area features a large image of a young boy looking at a tablet. To the right of the image, it says '20 960 osób online' and 'Ciekawy Frontera? Przeczytaj tutaj!'. Below the image, there are four main sections: 'Nauczyciele' (Teachers), 'Uczniowie' (Students), 'Rodzice' (Parents), and 'Dyrekcja' (Administration). Each section has a brief description of the platform's benefits for that group. At the bottom, there is a dark blue footer with sections for 'FRONTER DLA...', 'DOWIEDZ SIĘ WIĘCEJ...', 'SIĘGNIJ PO WIĘCEJ...', and 'SKONTAKTUJ SIĘ Z NAMI...'. The footer also includes social media icons and contact details like 'E-mail: anna.kowalczyk@pearson.com' and 'Telefon: 661 361 064'.

93

⁹³ <http://pl.fronter.info/>

Platformy e-learningowe zaopatrzone zostały w szereg narzędzi, które umożliwiają współpracę i komunikację na liniach nauczyciel-uczeń, nauczyciel-nauczyciel oraz uczeń-uczeń. Do narzędzi tych należą m.in. fora dyskusyjne oraz czaty. Ponadto dzięki platformie nauczyciele i uczniowie mają dostęp do bogatych merytorycznie oraz zaawansowanych technologicznie zasobów edukacyjnych. Udostępniono również narzędzia wspierające nauczyciela w przygotowywaniu różnorodnych testów i zadań online, a także automatyzujące proces sprawdzania oraz oceny wiedzy i umiejętności uczniów.

⁹⁴ <https://moodle.org/>

Bibliografia

1. Arends R. I.: „Uczymy się nauczać”, Warszawa 1998.
2. Black P., Harrison Ch., Lee C., Marshall B., Wiliam D.: „Jak oceniać, aby uczyć?”, CEO, Warszawa 2006.
3. Brzdąk J., Miazgowicz J.: „Samooceńca pracy szkoły”, WOM, Katowice 1998.
4. Brzezińska A.: „Miejsce ewaluacji w procesie kształcenia”, (w:) „Ewaluacja procesu kształcenia w szkole wyższej”, A. Brzezińska, J. Brzeziński (red.), Poznań 2000.
5. Bubrowiecki A.: „Ale urwał! Techniki błyskawicznego przyswajania wiedzy”, Gliwice 2011.
6. Cierniewska R. (red.): „Ewaluacja jakości pracy nauczyciela”, Bydgoszcz 2003.
7. Elsner D., Kafel K.: „Jak organizować WDN?”, MENTOR, Chorzów 2000.
8. Gardner H.: „Inteligencje wielorakie. Nowe horyzonty w teorii i praktyce”, Warszawa 2009.
9. Grondas M.: „Psychologiczne aspekty oceniania. Poradnik nauczyciela”, RAABE, Warszawa 2000.
10. Harmin M.: „Duch klasy. Jak motywować uczniów do nauki?”, Warszawa 2008.
11. Knafel K., Żłobezki E.: „»WDN« Program Nowa Szkoła, materiały szkoleniowe dla rad pedagogicznych”, CODN, Warszawa 1999.
12. Kosińska E.: „Ocenianie w szkole”, Rubikon, Kraków 2000.
13. Marzano R.: „Sztuka i teoria skutecznego nauczania”, CEO, Warszawa 2012.
14. Materiały szkoleniowe: „Projekt ewaluacji. Zadania, cel i narzędzia”, Eko Tur 2013.
15. Merta T., Pacewicz A.: „Jak oceniać uczniów?”, Warszawa 2005.
16. Mizerek H. (red.): „Ewaluacja w szkole. Wybór tekstów”, Olsztyn 1997.
17. Niemierko B.: „Diagnostyka edukacyjna. Podręcznik akademicki”, Warszawa 2009.
18. Niemierko B.: „Ocenianie szkolne bez tajemnic”, Warszawa 2002.
19. Niemierko B.: „Pomiar wyników kształcenia”, Warszawa 1999.
20. Niemierko B., Szmigiel M. K. (red.): „Ewaluacja w edukacji: koncepcje, metody, perspektywy”, Kraków 2011.
21. Osewska J.: „Wewnątrzszkolny system oceniania”, „Nowe w Szkole”, nr 6, 2000.
22. Radnor H.: „Ewaluacja”, wydawnictwo finansowane z funduszy Programu PHARE Unii Europejskiej – Program TERM-IAE.
23. Sterna D.: „Ocenianie kształtujące w praktyce”, CEO, Warszawa 2008.
24. Taraszkiewicz M., Rose C.: „Atlas efektywnego uczenia (się) nie tylko dla nauczycieli”, TL, Warszawa 2006.
25. Tołwińska-Królikowska E. (red.): „Autoewaluacja w szkole”, Warszawa 2003.
26. Trybuchowska B., Bałazy-Kuczka M.: „Scenariusze lekcji do przedmiotu Podstawy przedsiębiorczości”, Warszawa 2007.

